

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

x. A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1947: 2
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

FISKERINÄRINGENS
EFTERKRIGSPROBLEM

SAMT

DEN PRISREGLERANDE
VERKSAMHETEN
PÅ FISKETS OMRÅDE

AVGIVET AV

1945 års fiskeriutredning

STOCKHOLM

1947

Statens offentliga utredningar 1947

Kronologisk förteckning

1. Kollektiv tvätt. Betänkande med förslag att underlätta hushållens tvättarbete. Hæggström. 284 s. **S.**
2. Betänkande angående fiskerinäringens efterkrigsproblem samt den prisreglerande verksamheten på fiskets område. Antonsons, Göteborg. 325 s. **Jo.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen angivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1947: 2
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

FISKERINÄRINGENS
EFTERKRIGSPROBLEM

SAMT

DEN PRISREGLERANDE
VERKSAMHETEN
PÅ FISKETS OMRÅDE

AVGIVET AV

1945 års fiskeriutredning

1 9 4 7

A.-B. JOHN ANTONSONS BOKTRYCKERI · GÖTEBORG

46718

STATE OF NEW YORK
DEPARTMENT OF HEALTH

DR. J. R. KANE

FIRST ASSISTANT
PHYSICIAN

DR. J. R. KANE
PHYSICIAN

1910

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Genom skrivelse den 19 maj 1945, nr 266, hemställde riksdagen, under åberopande av jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 46 i anledning av motionerna I:105 och II:182, likalydande, samt I:209 och II: 328, jämväl likalydande, att Kungl. Maj:t, i enlighet med vad i utlåtandet förordats, måtte låta verkställa utredning angående fiskerinäringens efterkrigsproblem samt för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, vartill nämnda utredning kunde föranleda.

Genom beslut den 31 juli 1945 bemyndigade med anledning härav Kungl. Maj:t Chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst 12 sakkunniga för att i enlighet med i departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet för samma dag angivna riktlinjer verkställa utredning och avgiva förslag angående fiskerinäringens efterkrigsproblem och den prisreglerande verksamheten på fiskets område. Departementschefen tillkallade samma dag som utredningsmän byrådirektören, filosofie doktorn C. W. Hessle, tillika ordförande, ombudsmannen S. Corneliusson, Öckerö, direktören L. Häller, Göteborg, fiskaren G. Nilsson, Hörviken, kontrollanten H. Myrgren, Hudiksvall, ombudsmannen G. Högström, Drottningholm, framlidne direktören C. F. Cederlund, Örebro, fiskhandlaren E. Molin, Stockholm, direktören H. Johansson, Göteborg, samt direktören A. Kewenter, Stockholm. Sedan direktör C. F. Cederlund på grund av sjukdom frånsagt sig utredningsuppdraget, förordnades fr. o. m. den 15 november 1945 direktören M. Stidner, Göteborg, att inträda som ledamot i Cederlunds ställe. Den 13 februari 1946 tillkallades som ytterligare sakkunnig utrikesrådet N. K. Ståhle. Som utredningens sekreterare förordnade departementschefen den 14 augusti 1945 filosofie licentiaten I. Gerhard, Stockholm. Utredningsmännen ha antagit benämningen *1945 års fiskeritutredning*.

Att såsom expert speciellt på prisregleringarnas område biträda utredning- en förordnade departementschefen den 4 oktober 1945 sektionchefen i statens livsmedelskommission, greve N. Tolstoy. Såsom expert i handelspolitiska frågor tillkallades den 14 november 1945 byråchefen i utrikesdepartementet L. A. Belfrage. Den 17 december 1945 förordnades föreståndaren för Sveriges slakteriförbunds laboratorium, filosofie doktorn H. Fredholm,

Stockholm, samt byråchefen i statens livsmedelskommission, agronomen S. Sjöholm, Stockholm, att biträda som experter på det kyltekniska området. Den 11 april 1946 slutligen förordnades politices magistrern E. Swedborg, Stockholm, att biträda utredningen vid fullgörandet av dess uppdrag.

Med vederbörligt medgivande ha några av utredningsmännen företagit en resa till Norge för att studera frysningstekniker och fryshusanläggningar i Bergen och Trondheim och taga kännedom om den statliga reglering av fiskhandeln under samverkan med näringsens egna organisationer, som sedan flera år äger rum i Norge.

Genom Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 31 juli 1945 överflyttades på utredningsmännen ett av Kungl. Maj:t den 20 oktober 1944 åt statens livsmedelskommission givet uppdrag att utreda frågan rörande den prisreglerande verksamheten på fiskets område. Livsmedelskommissionen har därefter till de sakkunnigas förfogande ställt det utredningsmaterial, som med anledning av sagda uppdrag hopbragts inom kommissionen.

1945 års fiskeriutredning får härmed vördsamt framlägga Betänkande rörande fiskerinäringens efterkrigsproblem och den prisreglerande verksamheten på fiskets område.

Undertecknad Ståhle har deltagit endast i behandlingen av frågor rörande in- och utförseln av fisk (kap. 9).

Stockholm den 2 januari 1947.

S. CORNELIUSSON	C. W. HESSLE	G. NILSSON
H. MYRGREN	L. HÄLLER	E. MOLIN
HENRY JOHANSSON	G. HÖGSTRÖM	M. STIDNER
	A. KEWENTER	
	N. K. STÅHLE	

I. Gerhard

Inledning

Under sitt arbete har 1945 års fiskeriutredning haft att följa de riktlinjer, som uppdragits av Chefen för jordbruksdepartementet i samband med Kungl. Maj:ts beslut om kommitténs tillsättande. Enligt statsrådsprotokollet för den 31 juli 1945 anförde departementschefen rörande dessa direktiv bland annat följande.

”Under utredningsarbetet torde särskild uppmärksamhet böra ägnas fiskets driftskostnader och till övervägande upptagas frågan huruvida dessa kostnader kunna nedbringas och det svenska fiskets lönsamhet och konkurrensförmåga därigenom ökas. Likaså böra fiskets allmänna distributionsproblem beaktas och frågan om möjligheten att minska fiskerinäringens distributionskostnader upptagas till behandling. (1)

Vid utredningen bör vidare uppmärksammas det av jordbruksutskottet berörda problemet om fiskerinäringens avsättningsförhållanden inom landet. Av den blivande utredningen torde sålunda bland annat böra närmare undersökas förutsättningarna för fryshuslagring av fisk. Utredningen bör framlägga förslag om i vilken utsträckning och på vilket sätt det allmänna bör bidra till uppförandet av fryshus. Av utredningen bör även beaktas andra spörsmål rörande fiskets avsättningsmöjligheter såsom propaganda för ökad fiskkonsumtion m. m. (2)

Under utredningen böra även upptagas de problem, som sammanhånga med de befarade exportsvårigheterna för fiskerinäringen. Ehuru, såsom jordbruksutskottet i sitt förenämnda utlåtande framhållit, åtskilliga av sistnämnda frågor knappast kunna lösas på annat sätt än genom direkta förhandlingar med främmande nationer, synes en utredning av hithörande spörsmål vara av värde för lösningen av dessa frågor.” (3)

”Med hänsyn till det nära sambandet mellan denna utredning och det uppdrag, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 20 oktober 1944 lämnats livsmedelskommissionen i fråga om spörsmål rörande den prisreglerande verksamheten på fiskets område, torde de sakkunniga även böra övertaga sagda uppdrag.” (4)

Det är sålunda ett mycket vittomfattande ämnesområde, som fiskeriutredningen fått sig förelagt. Då det av flera orsaker ansetts angeläget, att utredningens arbete bedreves så snabbt, att förslag med anledning av det-

samma kunde föreläggas 1947 års riksdag, har det på den förhållandevis begränsade tid, som sålunda stått till buds, icke varit möjligt att i föreliggande betänkande närmare ingå på alla de spörsmål, som möta vid en genomgång av de fyra nämnda frågekomplexen. En viss gallring har därför måst ske, varvid de frågor, vilkas lösning syntes de sakkunniga mest trängande och beträffande vilka det samtidigt varit möjligt att redan nu komma med förslag till åtgärder, fått företräde framför andra. Av dessa senare ha några antytts och behovet av framtida undersökningar i en del fall framhållits.

Under sitt arbete har utredningen icke kunnat undgå att komma in på frågan rörande den centrala fiskeriadминистраtionen. Det förslag om inrättande av en fristående fiskeristyreelse med en rådgivande nämnd, som utredningen framlagt i skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 maj 1946, har intagits som bilaga 5 i föreliggande betänkande. I det efterföljande förutsätter utredningen att ett självständigt, centralt ämbetsverk kommer att inrättas för fiskeriadминистраtionen.

Av de fyra ovannämnda problemkomplex, vilka ingå i utredningsuppdraget, behandlas — i stort sett — *det första* (fiskets driftskostnader och fiskdistributionen) i avdelningarna I och II av betänkandet, *det andra* (de inrikes avsättningsförhållandena) i kap. 7 och 8 av avdelning III, *det tredje* (den utrikes avsättningen) i kap. 9 av nyssnämnda avdelning samt *det fjärde* (prisregleringarna) i avdelning IV. I avdelning V sker slutligen en principdiskussion om fiskets framtid.

I det föreliggande betänkandet upptages ett relativt stort utrymme av undersökningar rörande de faktiska förhållandena på olika områden. Detta gäller särskilt yrkesfiskarnas ekonomi, fiskkonsumtionen inom landet och resultatet av tidigare prisregleringar på fiskets område. Anledningen härtill är, dels att kännedom tidigare i stor utsträckning saknats om ifrågasvarande förhållanden, dels att de uppgifter, som sålunda framläggas, äro av grundläggande betydelse vid bedömningen av omfattningen och uppläggningsen av den framtida politiken rörande fiskerinäringen.

Insjöfisket intar en ganska undanskymd plats i betänkandet. Detta beror icke på någon underskattning av detta fiskes betydelse utan på att dess problem delvis ligga på ett annat plan än saltsjöfiskets. Flera omständigheter spela härvid in. Främst kommer det förhållandet, att fisket i våra insjöar och rinnande vattendrag till den alldeles övervägande delen bedrivs som binäringsfiske, medan yrkesfiskare svara för den ojämförligt största delen av saltsjöfiskets avkastning. Inom insjöfisket tilldraga sig fiskevården och fiskerättsliga frågor ett helt annat intresse än vad som av naturliga orsaker är fallet för havsfiskets del. Dessa senare frågor få anses helt falla utanför utredningens område. Icke heller insjöfiskets av-

sättningsproblem äro direkt jämförbara med de problem, som möta saltsjöfisket. Då därtill statistiska och andra uppgifter om insjöfisket äro mycket ofullständiga, har utredningen måst inskränka sig till att övervägande behandla för saltsjöfisket viktiga frågor. Flertalet av dessa frågor ha dock betydelse även för insjöfisket. I detta sammanhang vill utredningen framhålla önskvärdheten av att statistiska uppgifter insamlas även beträffande sötvattensfisket.

Vid sitt arbete har utredningen tagit hänsyn till de betänkanden och förslag, som under de senaste decennierna framlagts av vissa sakkunnigkommittéer, såsom 1920 års fiskerikommitté (SOU 1922: 7), 1933 års strömmingshandelsutredning (betänkande den 29 jan. 1934), 1933 års fiskeriutredning, 1935 års fiskeriutredning (SOU 1937: 41) samt 1940 års fiskerikommitté (SOU 1941: 19).

AVDELNING I

Det svenska fisket

Kap. 1. Översikt av fisket

Fiskarebefolkningen

Ehuru det svenska fisket ej hör till landets större näringsgrenar, har det dock alltid haft stor betydelse för landets livsmedelsförsörjning. Särskilt under de båda världskrigen har fisket i detta hänseende spelat en framträdande roll. Fiskerinäringen har även indirekt betydelse genom att fiskarna vid våra kuster, vilka sedan barndomen äro vana att färdas på havet, lämna ett ovärderligt tillskott till besättningarna på örlogs- och handelsflottorna.

Uppgifter om antalet saltsjöfiskare i de olika länen lämnas i den sedan 1914 utkommande årspublikationen *Fiske*, ingående i Sveriges officiella statistik. Under åren 1914—1923 upptogs i denna publikation även en redovisning av vid insjöfisket sysselsatta personer. Då tyngdpunkten i den speciella fiskeristatistiken emellertid ligger på fångstutvecklingen, och de demografiska uppgifterna naturligt nog äro ganska knapphändiga, får man gå till den egentliga befolkningsstatistiken (folkräkningarna), om man vill erhålla mera detaljerade upplysningar om fiskarebefolkningen.¹

Tab. 1, som upprättats på grundval av folkräkningarna, redovisar den svenska fiskarebefolkningen samt antalet yrkesutövare inom fisket vid tidpunkten för de allmänna folkräkningarna fr. o. m. 1870. Uppgifterna avse yrkesfiskare (och deras familjer) inom såväl saltsjö- som insjöfisket. S. k. binäringsfiskare (eller byrkesfiskare), d. v. s. personer med annan näring än fisket som huvudsaklig inkomstkälla, äro alltså icke medtagna i tabellen. Med hänsyn till den framträdande plats, som fisket i Göteborgs och Bohus län intager inom landets fiskerinäring, lämnas separata siffror över fiskarna i detta län.

¹ Under det att 1920 och 1930 års allmänna folkräkningar liksom den särskilda folkräkningen 1935/36 lämnade uppgifter även om inkomst- och förmögenhetsförhållanden, var detta icke fallet med 1940 års allmänna folkräkning. Den redogörelse, som i kap. 2 lämnas för fiskarnas ekonomiska ställning, grundas därför på annat material än det folkräkningarna erbjuda.

Tab. 1. Den svenska fiskarebefolkningen 1870—1940¹

År	Hela fiskarebefolkningen				Yrkesutövare (manliga)			
	riket		därav i		riket		därav i	
	antal personer	i ‰ av rikets befolkning	Göteborgs och Bohuslän	övriga delar av riket	antal personer	i % av fiskarebefolkningen	Göteborgs och Bohuslän	övriga delar av riket
1870	25 484	6.1	7 657	17 827	7 937	31.1	2 393	5 544
1880	28 875	6.3	9 631	19 244	8 821	30.5	3 025	5 796
1890	34 246	7.2	12 362	21 844	10 748	31.4	3 829	6 919
1900	33 944	6.6	14 266	19 678	11 011	32.4	4 451	6 560
1910	39 349	7.1	17 304	22 045	13 983	35.5	6 003	7 980
1920	41 494	7.0	18 355	23 139	15 468	37.3	6 786	8 682
1930	34 139	5.6	14 304	19 835	13 664	40.0	5 539	8 125
1940	33 727 ²	5.3	12 730	20 997	14 894 ³	44.2	5 546	9 348

¹ Uppgifterna avse endast yrkesfiskare (med familjemedlemmar).

² Därav i insjöfisket 4 301. ³ Därav i insjöfisket 1 980.

Av vissa skäl (jfr fotnot 1 på denna sida) bör man iakttaga försiktighet vid jämförelser rörande antalet yrkesutövare vid olika tidpunkter, särskilt när siffror från äldre räkningar ingå som jämförelseled.¹ Av de lämnade siffrorna vågar man dock med ganska stor säkerhet sluta sig till, att den ökning av fiskarebefolkningens storlek (till fiskarebefolkningen räknas här givetvis även fiskarnas hemmavarande familjemedlemmar), som under årtiondena kring sekelskiftet fram till 1920 försiggått ungefär i takt med den allmänna folkökningen, efter det förra världskriget avstannat och efterträtts av en tillbakagång såväl i förhållande till rikets folkmängd som i absoluta tal. Slutsatser i samma riktning finnas också framförda såväl i redogörelsen för 1930 års allmänna folkräkning som, i vad avser utvecklingen under mellankrigstiden, i berättelsen över resultatet från 1935/36 års särskilda folkräkning.²

I övrigt visar tabellen, att utvecklingen under femtioårsperioden 1870—1920 karakteriserades av att den bohuslänska fiskarebefolkningen mer än fördubblades, medan samma befolkning inom riket i övrigt endast ökade med 30 proc. Även om utvecklingen under ifrågavarande femtioårsperiod sålunda kännetecknas av en ökning av fiskarebefolkningen i sin helhet, redovisas för samma tid en minskning inom Skånelänen samt i Blekinge, Uppsala och Västernorrlands län.

¹ Under årens lopp ha förekommit vissa förändringar i yrkesgrupperingen, vilket medfört, att de för olika år redovisade befolkningstalen icke i allo äro sinsemellan fullt jämförbara. Sålunda torde de tidigare folkräkningarna lämna något för låga befolkningstal beroende på att yrkesuppgifterna för dessa folkräkningar uteslutande grundades på kyrkoböckerna, vilka ofta voro ofullständiga eller föråldrade i sin yrkesangivelse. Alltsedan folkräkningen 1910 ha, jämte kyrkoböckerna, även de under folkräkningsåret avlämnade mantalsuppgifterna kommit till användning i syfte att förbättra yrkesstatistiken. Sedermera ha även självdeklarationer utnyttjats för samma ändamål. Av nu angivna skäl har folkräkningarnas tillförlitlighet i fråga om yrkesgrupperingen väsentligt ökat.

² Kommentar till resultatet av 1940 års folkräkning i vad avser yrkesstatistiken finnes ej utarbetad.

Den starka ökning i fiskarebefolkningens storlek, som karakteriserade utvecklingen t. o. m. 1920, vändes som nämnts därefter i sin motsats, och även härvid skedde den största förändringen i Bohuslän. Medan fiskarebefolkningen annorstädes än i Göteborgs och Bohus län visade en måttlig nedgång från 23 139 år 1920 till 20 997 tjugo år senare eller med något över två tusen personer (9 proc.), sjönk motsvarande siffra för Göteborgs och Bohus län från 18 355 till 12 730, vilket innebar en nedgång på 5 600 personer (31 proc.). Även om de anförda siffrorna av skäl, som nedan anges, ge en överdriven föreställning om en "flykt från fisket" under tjugo- och trettioåren, är det dock uppenbart, att befolkningsutvecklingen på västkusten avvek från utvecklingen inom riket i övrigt. Därpå tyda även följande uppgifter. Medan fiskarebefolkningen i Göteborgs och Bohus län 1920 utgjorde 44.2 proc. av hela rikets folkmängd inom fisket, hade ifrågavarande läns andel av näringens totalbefolkning sjunkit till 37.7 proc. år 1940.¹ Även för Skånelänens samt för Blekinge läns vidkommande kan en fortsatt tillbakagång av fiskarebefolkningens storlek konstateras under denna tid, medan utvecklingen inom framför allt Kalmar och Stockholms län gått i motsatt riktning.

De hittills lämnade siffrorna avse fiskarebefolkningen i dess helhet, alltså yrkesverksamma personer i fisket inklusive familjemedlemmarna. Vad enbart yrkesutövarna inom fisket beträffar, så framgår av tabellen, att även antalet av dessa personer sjunkit under mellankrigstiden, om än icke i samma hastiga takt som totalbefolkningen. Den förskjutning inom fiskarebefolkningen av proportionen mellan vad som stundom kallas närande och färande yrkesmedlemmar, som tabellens siffror avspeglar, är icke något för fisket typiskt, utan utgör ett karakteristikum för den allmänna svenska befolkningsutvecklingen under mellankrigstiden med den fortgående minskningen av familjestorleken genom barnantalets minskning. För fiskets vidkommande har denna utveckling inneburit, att antalet (manliga) yrkesutövare i förhållande till hela fiskarebefolkningen stigit från 37.3 proc. 1920 till 44.2 proc. 1940. I Göteborgs och Bohus län finner man i detta hänseende samma utvecklingstendens som i riket i sin helhet.

Håller man sig till tabellens uppgifter om antalet yrkesutövare, kommer därför den tidigare påvisade motsatsen mellan utvecklingen inom Göteborgs och Bohus län å ena sidan och landet i övrigt å den andra att framstå ännu klarare än vad de förut lämnade befolkningstalen gävo vid handen. Man får nämligen då från 1920 till 1940 för Göteborgs och Bohus läns del anteckna en *nedgång* av antalet yrkesfiskare med 1 240 personer, under det

¹ Orsakerna till denna minskning av fiskarebefolkningen på västkusten, vilken var särskilt framträdande under tjugotalet, stå att finna i den nära nog katastrofala inkomstminskning strax efter kriget, vilken drabbade västkustfiskarna särskilt hårt emedan dessa i allmänhet ej hade något jordbruk el. dyl. att falla tillbaka på. För förhållandena för fisket efter förra kriget redogöres närmare i kap. 2.

riket i övrigt visar en *uppgång* med 666 personer. Den förut anmärkta ganska kraftiga nedgången av hela fiskarebefolkningens storlek motsvaras alltså av en måttligare minskning av antalet yrkesutövare. Ökningen av antalet fiskare annorstädes än på västkusten kan knappast tillskrivas den under kriget uppkomna försörjningskrisen, som vid ifrågavarande tidpunkt (slutet av 1940) ännu ej börjat göra sig märkbar i form av en tillströmning av folk till fisket.¹

Av de fiskare, som ha fisket som huvudyrke, äro en del jämväl sysselsatta inom andra näringsgrenar. Förekomsten av byrken har senast undersökts vid den särskilda folkräkningen 1935/36 (här bortses från folkräkningen den 31 december 1945, från vilken några resultat icke ännu på länge torde föreligga). Ehuru 1935/36 års räkning, i vad avser yrkesfördelning m. m., endast omfattade omkring en femtedel av rikets folkmängd, anses den dock väl fylla kraven på representativitet i fråga om redovisningen av byrken. För att viss bisyssla enligt denna folkräkning skulle betecknas som byrke erfordrades, att densamma varit av mera stadigvarande och fortlöpande slag. Även säsongartade bisysslor medräknades, om de uppfyllde detta villkor, medan däremot icke togs hänsyn till rent tillfälliga sysselsättningar. Enligt folkräkningen 1935/36 hade av tusen manliga yrkesutövare inom fisket 237 personer ett byrke i nyss angiven mening. Bland dessa intog jordbruket första platsen med 61 proc., varefter följde industri och hantverk med 22 samt handel och samfärdsel med 10 proc. Byrkesstatistiken föreligger icke i sådan bearbetning, att man ur densamma kan utläsa skillnader i byrkesfrekvensen mellan olika landsdelar. I allmänhet torde dock gälla, att relativa antalet yrkesfiskare med byrke av vikt är större inom sådana områden, där binäringsfiskarna äro förhållandevis många, än på sådant håll, där yrkesfiskarna intaga en mera dominerande plats bland fiskets utövare. På grund härav torde den följande redogörelsen för antalet yrkesfiskare och binäringsfiskare inom olika områden även ge viss vägledning rörande binäringsfrekvensen bland yrkesfiskarna.

Vid sidan av de egentliga yrkesfiskarna räknar man, såsom i det föregående antytts, med en ganska talrik grupp byrkesfiskare, varierande till

¹ Tillströmningen av folk till fisket under de senare krigsåren torde i viss mån ha varit skenbar, eftersom många personer, som före kriget räknades som byrkesfiskare, tack vare den gynnsamma prisutvecklingen för fisk under försörjningskrisen automatiskt kommo att överflyttas i yrkesfiskarnas led, ehuru de icke övergivit sin gamla huvudnäring. Att så varit fallet särskilt på ostkusten, synes fiskeristatistikens uppgifter om antalet fiskare ganska klart utvisa. — Det bör nämnas, att de i fiskeristatistiken ingående uppgifterna om antalet fiskare (yrkesutövare) ge en i vissa avseenden annan bild av befolkningsutvecklingen under mellankrigstiden än vad folkräkningarna göra. Det sagda gäller framför allt västkustfisket, medan skiljaktigheterna i övrigt icke äro av anmärkningsvärd art. Av allt att döma (jfr även den efterföljande redogörelsen för den ekonomiska utvecklingen inom fisket efter förra kriget) böra folkräkningarna i fråga om demografiska fakta tillmätas vitsord framför den i detta hänseende mera summariska fiskeristatistiken.

storleken beroende på hur avgränsningen sker i förhållande till andra näringsgrupper. Medan folkräkningarna upptaga antalet byrkesfiskare i riket till endast 3 000 à 4 000 personer sammanlagt inom saltsjö- och insjöfiskena, kan man enligt fiskeristatistiken enbart för saltsjöfiskets del räkna med omkring 10 000 personer med fiske som binäring, vartill skulle läggas 60 000 à 70 000 personer, som vid landets insjöar och vattendrag idka fiske vid sidan av sitt egentliga värv. Även i fråga om binäringsfiskarnas huvudyrken lämnar folkräkningen 1935/36 vissa upplysningar. Av tusen manliga yrkesutövare med fiske som binäring hade 703 jordbruk som sin huvudsakliga sysselsättning, varefter följde 71 industriarbetare, 44 företagare av olika slag, 32 hantverkare samt 30 personer verksamma inom skogsbruket.

Karakteristiskt för fiskarebefolkningen är den dominerande plats, som intages av de självständiga företagarna. Fiska flera tillsammans på en och samma båt, bilda dessa vanligen ett lag, vars medlemmar sinsemellan dela nettoförtjänsten enligt vissa hävdvunna regler. Det är endast vid ångrål-fisket på västkusten, vid fisket med större fasta redskap såsom bottengarn m. m. samt vid strömmingsfisket på ostkusten, som anställd arbetskraft i nämnvärd utsträckning kommer till användning. Enligt folkräkningen 1935/36 utgjorde antalet företagare inom fisket ej mindre än 69.5 proc. av samtliga yrkesutövare, vilket uppges vara ett högre procenttal än som kan redovisas för någon annan yrkesgrupp av betydelse.

Fiskarebefolkningen är mycket ojämnt fördelad utefter den svenska kusten. Jämföras yrkesfiskare och binäringsfiskare i fråga om den geografiska fördelningen, befinnas de förra i stort sett dominera i västra och sydligaste Sverige samt i södra och mellersta Norrland, medan de senare äro ganska talrika utefter Östersjökusten i övrigt om än de ojämförligt största fångstmängderna även här ilandföras av yrkesfiskare. Om fiskarebefolkningens fördelning på olika områden må efter fiskeristatistiken följande uppgifter anföras. Den av fiskare tätast befolkade kuststräckan påträffas givetvis i Göteborgs och Bohus län med 6 585 yrkesfiskare och 1 072 binäringsfiskare (uppgifterna avse 1944). Hallandskusten räknar 652 yrkes- och 182 binäringsfiskare. På västkusten som enhet betraktad utgöra binäringsfiskarna endast ungefär 15 proc. av totala antalet fiskare. Vid Öresund samt på sydkusten finnas 2 644 yrkesfiskare och 1 374 binäringsfiskare; binäringsfiskarna utgöra här nära 35 proc. av hela antalet. För mellersta Östersjökusten, d. v. s. kuststräckan från gränsen mellan Blekinge och Kalmar län till gränsen mellan Stockholms och Uppsala län (inklusive Gotland), äro motsvarande siffror 3 340 och 4 866, vilket betyder, att antalet binäringsfiskare inom detta område är större än antalet yrkesfiskare. Utefter Bottniska vikens kust (fr. o. m. Uppsala län och norr ut) äro förhållandena åter annorlunda. Yrkesfiskarnas antal är här 2 544, under det att binäringsfiskarnas är 1 627. Antalet binäringsfiskare utgör sålunda bortåt

40 proc. av totala antalet. Särskilt vid kuststräckan efter Uppsala och Gävleborgs län äro binäringsfiskarna påfallande fåtaliga. De utgöra här endast omkring tiondelen av hela antalet fiskare.

Antalet fiskare per kilometer kuststräcka är ganska växlande. I Bohuslän finnas i runt tal 40 fiskare per kilometer; i Halland är siffran ungefär 7 (uppgifterna avse 1938). Vid Skånes kuster finnas ungefär 5 och vid Blekingekusten 13 fiskare per kilometer. Vid Ölands östra kust samt på Gotland är antalet fiskare lågt, 3 per kilometer, under det att mellersta Östersjöns skärgårdsområden hysa ungefär 12 fiskare per kilometer. Längre norrut bli siffrorna åter lägre. Sålunda finnas vid Bottenhavet (d. v. s. havsområdet mellan Åland och Kvarken) 5 och vid Bottenviken 3 fiskare per kilometer kuststräcka. Även i detta hänseende skiljer sig sålunda Bohuslän helt från andra kustområden.

Även inom sötvattensfisket äro fiskarna mycket ojämnt fördelade mellan olika områden. Av yrkesfiskarna voro sålunda 1923 (det senaste år, för vilket uppgifter finnas) över hälften bosatta vid de fyra största sjöarna, därvid de flesta påträffades vid Vänern och Mälaren med resp. 21 och 18 proc. av hela antalet yrkesfiskare. Förhållandena torde icke ha nämnvärt ändrat sig sedan nyssnämnda år. I övrigt bo yrkesfiskarna huvudsakligen vid olika sjöar i södra Sverige, medan de norrut, fränsett Norrbottens län, ej äro så talrikt förekommande. Av den stora skaran binäringsfiskare äro däremot endast några få procent bosatta vid de nyssnämnda sjöarna. Huvudparten av dessa fiskare kommer på Värmland, Dalarna och Norrlandslänen, där just binärings- eller husbehovsfisket är av mycket stor betydelse för befolkningen.

Fångstmetoder inom fisket

Inom det svenska fisket kommer en rad olika fångstmetoder till användning, beroende på fångstområdenas naturförhållanden och de fiskarter, som man vill fånga. Framförallt västkustfisket har sedan sekelskiftet genomgått en kraftig utveckling med avseende på metodernas effektivitet, och i vissa avseenden har också detta fiske fått tjäna som föredöme för fisket ej blott inom andra kustområden här i landet utan även i andra länder.

Denna utveckling inom västkustfisket och då särskilt inom det bohuslänska fisket kan närmast karakteriseras som en förskjutning från äldre fiskemetoder med garn, krok och vad till de moderna trål- och snurrevadsfiskena, vilka båda metoder nu helt dominera svenskt havsfiske.

När den senaste sillperioden vid sekelskiftet tog slut, hade snörpvaden sedan flera år utgjort det viktigaste redskapet. Säsongen 1904/05 användes motorer för första gången inom västkustfisket och då just vid snörpvadfiske. Med motorernas hjälp utvecklades detta fiske raskt och lämnade

under en lång följd av år närmare hälften av den bohuslänska sillfångstens värde. Ställningen som Bohusläns viktigaste fiske vad fångstvärdet beträffar behöll vadfisket fram till 1918, och först 1925 lämnade det ifrån sig ledareplatsen i fråga om fångstmängden. När ifrågavarande fiske stod på höjdpunkten, räknade vadsillflottan 260 lag. Nu har antalet sjunkit till ett 35-tal (1944). Vaden ger numera icke mer än omkring 10 proc. av västkustens sillfångster.

Det fiske, som 1918 tog ledningen vad fångstvärdet beträffar och som sedan 1925 uppvisar den största fångsten, är trålfisket. Detta fiske tillämpades för första gången inom bohusfisket 1903 och har sedan hastigt utvecklats sig. Till en början dominerades detsamma av de rederidrivna ångtrålarna, men dessa ha så småningom nästan helt undanträngts av de fiskareägda motortrålarna — endast 12 ångtrålare finnas kvar. Enligt senast tillgängliga uppgifter (1944) ge motortrålarna såväl vad kvantitet som värde beträffar en mer än tio gånger större totalfångst än ångtrålarna. För närvarande finnas inom det bohuslänska fisket omkring 500 motortrålare, och det är främst utvecklingen av trålfisket efter sill, som förorsakat en övergång till allt större båtar och allt kraftigare motorer. Trålarna ha tagit sillfisket i arv efter vadarna och garnen och de driva det i Kattegatt, Skagerack och Nordsjön. De erhålla förutom sill även betydande kvantiteter annan fisk i fångsterna.

Den andra moderna fiskemetoden representeras av snurrevaden. Trots att snurrevaden som redskap är av betydligt äldre datum än trålen, var det först för ett trettiotal år sedan, som snurrevadsfiske i vårt land började drivas på djupare vatten. Fisket gick emellertid snabbt framåt, och i början på 1920-talet begynte svenska snurrevadsfiskare att utnyttja Nordsjöns rika fiskevatten. Fångsterna kommo samtidigt att ilandföras (eller landas som den speciella fisketermen lyder) också i utlandet, främst i Danmark och England. Under det trålfisket huvudsakligen är inriktat på sill, drives snurrevadsfiske sällan efter sill utan efter annan fisk, varvid den värdefulla plattfisker utgör ett stort inslag i fångsterna.

Om trål- och snurrevadsfiskena gäller, att, ehuru de vanligen äro inriktade på speciellt något eller några fiskslag, fångsterna äro sammansatta av olika fiskslag. Vid sidan av dessa båda fisken förekomma emellertid på västkusten en rad fisken, som äro inriktade på fångst av endast ett fiskslag. Av dessa fisken är snörpvadfisket redan nämnt, och bland fisken, som äro inriktade enbart på sillfångst, kunna även nämnas skarp-sillvad- och sillgarnsfiskena. Det förstnämnda fisket arbetar med snörpvadar av betydligt mindre format än de förut omnämnda stora sillvadarna. Detta fiske är sedan gammalt lokaliserat till mellersta Bohuslän. Drivgarnsfiske efter sill återigen bedrives från hela västkusten och försiggår förutom i Kattegatt och Skagerack även vid Island.

Andra säsongfisken äro baserade på makrillen. Under förra delen av säsongen, alltså på försommaren, drives fisket huvudsakligen med drivgarn och under senare delen med dörj, vad och pilk. Dessutom förekommer fiske efter makrill med bottengarn och trål, ehuru i mindre skala.

I fråga om krokfiskena bör i första hand det gamla bohuslänska storsjöfisket nämnas. Detta fiske pågår i trakten av Shetland och Hebriderna samt även vid bankarna utmed Norska rännan. Fångsterna utgöras huvudsakligen av långa, som hemföres i färskt eller saltat tillstånd och beredes till spilllånga eller kabeljo. Utmed västkusten idkas vidare ett betydande krokfiske med backor av mindre storlek, s. k. koljebackor, ett fiskredskap som trots namnet huvudsakligen ger fångst av torsk.

Efter skaldjuren räka, hummer och krabba försiggår även ett livligt fiske. Räkfisket drives med trål av speciell typ från samhällen i mellersta och norra Bohuslän. Hummerfångsten däremot, som sker med tinor, en burliknande fångstfälla, är av betydelse för hela västkusten och särskilt för den äldre delen av fiskarebefolkningen. Fisket efter krabba idkas med tinor och garn. Därmed torde de viktigare fiskena på västkusten vara omnämnda. Vid sidan härav finnas en rad speciella fisken såsom efter mussla, kummel, haj, tonfisk, rocka och ål jämte det "hemmafiske", som äldre fiskare bedriva under de tider av året, då hummerfångst ej pågår.

Som synes finnas olika fiskemetoder rikt företrädda inom västkustfisket. Det bör emellertid än en gång framhållas, att ur fångstsynpunkt trål- och snurrevadsfiskena dominera till 75 proc., i fråga om såväl kvantitet som värde. Gemensamt för båda dessa metoder är, att maskinkraften utnyttjas ej blott för fiskebåtarnas drift utan i hög grad även för redskapens manövrering.

Om man betraktar fisket utmed ost- och sydkusten, så finner man, att strömmingen här helt dominerar fångsterna. De utan jämförelse viktigaste redskapen vid strömmingsfisket utgöra skötarna. De bestå av stora, rektangulära nät och kallas på Gotland och sydkusten helt enkelt för strömmings- eller sillgarn. Som regel ha fiskarna flera uppsättningar skötar med olika maskstorlek, anpassad efter storleken av den strömming, som för tillfället dominerar fångsterna.

Vid sidan av skötarna användas vid strömmingsfisket också notar. Förr var notfisket av stor betydelse, men i våra dagar spela dessa redskap någon större roll endast i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands och norra delen av Kalmar län. Notfisket idkas mest i skärgårdarnas inre delar och kan bedrivas såväl i öppet vatten som under is. Notarna bestå av en strutliknande påse (kalven) på 15—20 meters längd, vilken är försedd med långa armar på 50—75 meter. Noten är en motsvarighet i mindre upplaga till de landvadar, som spelade så stor roll under den senaste bohuslänska sillperioden.

För fullständighetens skull kan nämnas, att strömming fångas även med storryssja, ett fångstsätt som mest förekommer i Norrbottens och Västerbottens län men som även försökts på en del andra håll. Ganska mycket strömming erhålles ibland i de för fångst av ål utsatta bottengarnen. Att bottengarn användas speciellt för strömmingsfiske är däremot sällsynt. Slutligen kan nämnas, att ett stort ryssjeliknande redskap, kakuam, efter förebild från Estland under de senaste åren använts på några ställen i Kalmar län.

Vid sidan av strömmingsskötan finnas en del andra nättyper, som spela en stor roll inom ost- och sydkustfisket. Hit höra bl. a. laxdrivgarnen och flundrenäten. Även fisket med olika sorters ryssjeredskap såsom storryssjor, hommor och bottengarn är av vikt. Vid norrlandskusten fångas sålunda betydande mängder lax, laxöring och sik i storryssjor, och botten-garnsfisket efter ål utefter kusterna av södra Götaland hör vad fångstvärdet beträffar till våra större fisken. Även krokfisket är av betydelse utmed ost- och sydkusten, framförallt vid fångst av torsk och lax. Slutligen kan nämnas, att i södra Östersjön trålfisket fått viss betydelse. Det gäller därvid huvudsakligen fångst av torsk, men på senare år har även trålfiske efter sill (strömming) bedrivits.

De viktigaste redskapen vid sötvattensfisket äro ryssjor och olika slags nät. På senare tider har ett stort antal större ryssjetyper och framförallt s. k. bassängryssjor och katsor kommit till användning liksom bottengarn. Dessa stora redskap användas särskilt för fångst av gös, abborre och sik, var- emot småryssjorna huvudsakligen avse fångst av gädda, braxen och lake. Nät av såväl mindre som större typer användas för fångst av varjehanda fiskarter, speciellt dock sik, siklöja, gös och abborre. Notar äro mången- städes i bruk, mest för fångst av lax, braxen, gös och sik, och därtill kom- mer ett stort antal bottenredskap av olika slag, framförallt avsedda för fångst av gädda, lake, ål, laxöring och röding. Slutligen böra nämnas de många s. k. fasta laxfiskena, speciellt i norrlandsälvarna, vilka ofta utgöra imponerande anläggningar.

Fiskets båt- och redskapsbestånd

De vid det svenska fisket använda båtarna och redskapen representera betydande värden. De större fiskefartygen, vilka göra tjänst inom väst- kustfisket, lämpa sig för övrigt ej endast för fiske till havs, utan kunna även användas för minsvepning, bevakning m. fl. uppdrag, varför de utgöra en mycket värdefull tillgång som förstärkning av vår örlogsflotta under allvarstider. Under åren 1939—1945 var sålunda ett stort antal bohuslänska fiskefartyg av den största typen taget i anspråk av marinen jämte ett antal mindre båtar från väst-, syd- och ostkusten.

Båt- och redskapsbeståndets utveckling sedan 1915 framgår av tab. 2, vilken är sammanställd ur fiskeristatistiken. Uppgifterna som avse saltsjöfisket (motsvarande senaste data rörande insjöfisket avse 1923) skola enligt anvisningarna för insamlingen av det statistiska primärmaterialet grunda sig på båtar och redskaps anskaffningsvärde. I praktiken torde dock andra värderingsgrunder även komma till användning.

Den värdestegring i fråga om båtar och redskap, som kan utläsas ur tabellen, är för de båda krigsperiodernas vidkommande till väsentlig del beroende på prisstegringen under dessa perioder. För övrigt märkes, att den kring sekelskiftet påbörjade motoriseringen av fisket sedan dess fortgått oavbrutet med resultat att numera prakiskt taget samtliga större fiskebåtar äro försedda med motor. Icke minst på grund av denna motorisering har värdet av båtarna visat en successiv ökning i förhållande till redskapsvärdet. Båtvärdet i relation till det totala värdet av båtar och redskap, som under femårsperioden 1916/20 ugjorde 52 proc., hade 1936/40 stigit till c:a 60 proc.

Tab. 2. Båt- och redskapsbeståndet inom det svenska saltsjöfisket 1915—1944

År	Antal fiskebåtar				Båtarnas värde 1 000 kr	Redskapens värde 1 000 kr	Värdet av båtar och redskap 1 000 kr
	däckade		öppna				
	med motor	utan motor	med motor	utan motor			
1915	1 218	542	1 136	13 201	12 533	9 608	22 141
1920	1 550	293	2 340	13 371	21 622	20 523	42 145
1925	1 884	171	2 987	11 789	22 131	17 997	40 128
1930	2 013	67	4 047	11 698	23 819	19 365	43 184
1935	2 366	21	5 227	12 076	29 477	21 263	50 740
1940	2 606	20	5 673	11 995	33 416	22 503	55 919
1944	3 069	19	6 605	11 967	47 182	33 929	81 111

Anm. Motsvarande uppgifter för insjöfisket saknas.

Fiskeflottans värde uppgick som synes 1944 till i runt tal 47 milj. kr. Detta värde fördelade sig med 66 proc. på västkusten, 11 proc. på sydkusten och 23 proc. på ostkusten. Västkustens fiskeflotta representerar sålunda ett värde dubbelt så stort som hela det övriga landets. Detta sammanhänger med att endast västkustfisket förfogar över havsgående fartyg. Praktiskt taget samtliga fiskebåtar i landet (94 proc.) med en motorstyrka överstigande 30 hkr äro sålunda hemmahörande på västkusten, under det syd- och ostkusten dominera bland motorbåtarna under 30 hkr och då alldeles särskilt i fråga om de öppna motorbåtarna, varav endast 15 proc. höra hemma på västkusten. För sitt fiske i öppna sjön, i stor utsträckning förlagt till avlägsna farvatten, äro västkustfiskarna beroende av sjövärdiga båtar, och cirka 500 av dessa båtar äro försedda med radiomottagare, i några fall

också med sändare. På ostkusten däremot drives fisket på relativt kort avstånd från kusten och kräver ej så stora båtar.

I fråga om redskapen representerar ostkusten det större värdet. Väst-kustens trålar och snurrevadar äro relativt billiga redskap, under det ost-kustfiskarnas skötar, storryssjor och bottengarn representera betydande värden. Av ett totalt redskapsvärde inom det svenska saltsjöfisket på 34 milj. kr. 1944 kommo sålunda 54 proc. på ostkusten, 27 proc. på västkusten och 19 proc. på sydkusten.

Fångstförhållanden och fångstutveckling

Naturförhållandena inom det svenska fiskets olika fångstområden äro ganska skiftande, och som följd härav är också fiskförekomsten inom dem växlande. Särskilt den låga salthalten i Östersjön är därvid av mycket stor betydelse. Det stora flertalet av västkustens fiskarter har nämligen i Öresund en gräns för sin utbredning. Däremot kunna åtskilliga arter, som i övrigt höra hemma i sötvatten, såsom gädda, abborre, sik m. fl., trivas inom större delen av Östersjön. De äro dock av relativt underordnad betydelse för salt-sjöfisket i stort, även om de kunna vara av vikt för vissa kustområden.

Nyssnämnda förhållanden göra, att fisket på västkusten och ostkusten till stor del inrikta sig på olika fiskarter. Det största antalet fiskarter av betydelse finnes på västkusten, varför fisket där är mer mångsidigt än annorstädes. Några av våra viktigaste fiskar, däribland sillen och dess speciella östersjöform strömmingen, samt torsken och flundran (skrubban) ha dock hög motståndskraft mot utsötningen av vattnet. Fisket efter dessa arter blir därför mera jämnt fördelat på de olika fångstområdena. Detta är också förhållandet med några fiskar, som ha hemortsrätt både i salt och sött vatten, såsom ål och lax. Här berörda förhållanden framgå av tab. 3, som visar den avkastning, som saltsjöfisket givit av olika fiskslag under 1938, det sista förkrigsåret. Uppgifter föreligga visserligen också för krigs-åren t. o. m. 1944, men dessa siffror ge en från normala förhållanden avvika-nde bild. Så t. ex. var allt fiske utanför "Skagerackspärren" lamslaget under en rad av år.

Av tab. 3 framstår klart den oerhörda betydelse, som fisket efter sill och strömming har, i synnerhet för Östersjöns kuststräckor. Allteftersom Öster-sjöns mot norr sjunkande salthalt sätter en gräns för framträngandet av de flesta andra saltsjöfiskarna, ökas också strömmingsfiskets relativa bety-delse. Längst i norr dominerar dock laxfisket vad fångstvärdet beträffar. Trots att sillfisket är västkustens viktigaste fiske, svarar det för mindre än hälften av den totala fångstmängden, under det strömmingsfångsten på norr-landskusten utgör omkring 90 proc. av hela fångstmängden inom detta område.

Tab. 3. Saltsjöfiskets avkastning inom olika fångstområden 1938

Fiskslag	Västkusten ¹	Sydkusten	Ostkusten	Summa
A. Fångstmängd (ton)				
Sill (strömming).....	35 059	3 439	29 197	67 695
Skarpsill	8 864	—	108	8 972
Torsk	4 902	6 389	1 283	12 574
Kolja	6 275	—	—	6 275
Vitling	5 280	0	—	5 280
Långa	2 824	0	—	2 824
Andra torskfiskar	890	—	—	890
Rödspotta	1 157	171	—	1 328
Skrubba (sandskädä).....	785	876	445	2 106
Rödtunga.....	1 406	—	—	1 406
Piggvar.....	65	35	15	115
Andra flundrefiskar	332	0	—	332
Makrill.....	4 712	21	—	4 733
Andra saltvattensfiskar	3 461	104	48	3 613
Lax och laxöring	36	34	217	287
Ål	236	666	969	1 871
Gädda	0	75	562	637
Sik.....	—	5	347	352
Andra sötvattensfiskar.....	0	45	1 082	1 127
Skaldjur	1 755	2	—	1 757
	78 039 ²	11 862	34 273	124 174
B. Fångstvärde (1 000 kr)				
Sill (strömming).....	4 692	840	4 861	10 393
Skarpsill	1 490	—	13	1 503
Torsk	1 272	1 099	285	2 656
Kolja	2 327	—	—	2 327
Vitling	1 267	0	—	1 267
Långa	775	0	—	775
Andra torskfiskar	303	—	—	303
Rödspotta	950	113	—	1 063
Skrubba (sandskädä).....	234	244	232	710
Rödtunga.....	1 013	—	—	1 013
Piggvar.....	85	25	10	120
Andra flundrefiskar	376	0	—	376
Makrill.....	1 010	6	—	1 016
Andra saltvattensfiskar	871	30	17	918
Lax och laxöring	106	122	635	863
Ål	229	1 135	1 707	3 071
Gädda	0	82	584	666
Sik.....	—	7	283	290
Andra sötvattensfiskar.....	0	18	496	514
Skaldjur	1 831	2	—	1 833
	18 831 ²	3 723	9 123	31 677

Sillens närmaste släkting, skarpsillen, finnes både på västkusten och i södra och mellersta Östersjön, men endast på västkusten är den föremål för något mera betydande fiske.

¹ Omfattar även Nordsjön och avlägsnare fiskevatten.

² Härtill komma c:a 15 milj. kg s. k. skrapfisk, representerande ett fångstvärde av omkring 225 000 kr.

Näst sillfiskarna äro fiskar tillhörande torsksläktet (torsk, kolja, vitling, långa, gråsej m. fl.) av den största betydelse för vårt saltsjöfiske. De flesta fiskas så gott som uteslutande på västkusten, men torsken går dock ända upp till Bottniska viken och är ännu vid Ångermanlands kust föremål för yrkesmässigt fiske. Särskilt i södra Östersjön har torskfisket fått stor betydelse under senare år med fångstmängder, som ibland överträffat de på västkusten erhållna. Beträffande övriga torskfiskar kan nämnas, att fisket efter långa, som huvudsakligen bedrives i Nordsjön och dess gränsområden mot Atlanten, under kriget på grund av avspärrningen nedgått till en bråkdel av det normala. Däremot har fisket efter lyrtorsk och gråsej under krigsåren ökat betydligt beroende på att dessa fiskarter, som under normala tider rönt mindre efterfrågan, under livsmedelsbristens tider fått stor åtgång.

Sill- och torskfiskarna, som tillsammans bruka svara för omkring 80 proc. av saltsjöfiskets hela fångstmängd, äro vanligtvis relativt billiga, vilket också framgår av att deras sammanlagda andel i saltsjöfiskets fångstvärde 1938 ej uppgick till mer än omkring 60 proc. I detta sammanhang må nämnas, att under kriget motsvarande procenttal legat högre, beroende på att den billiga fisken stigit relativt mest i pris under krigsåren.

Flundrefiskarna (rödspätta, skrubba, rödtunga, piggvar, slätvar m. fl.) spela en ganska stor roll för fisket, ej så mycket genom fångstmängden, som är ganska liten, utan mera genom att de oftast finna avsättning till högre priser än saltsjöfisk i allmänhet. Särskilt under perioder, då marknaden ej kan mottaga större mängder fisk, betyder detta mycket för fiskets lönsamhet.

Makrillen fiskas i större mängd endast vid västkusten, men där hör den till de ekonomiskt viktigaste fiskarna.

Av stor betydelse beträffande fångstens värde är fisket efter laxfiskar och ål, särskilt på ostkusten. I Bottniska viken är fisket efter lax och andra laxartade fiskar, såsom sik, det näst viktigaste efter strömmingsfisket och vid kusten av Norrbottens län är värdet av laxfångsten t. o. m. större än värdet av något annat fiskslag. Även vid Gotland har laxen under senare år blivit den dominerande fisken. Fisket efter ål, som har sin största omfattning utmed kusten av Småland, Blekinge och Skåne, ger, bortsett från sillen, under normala tider ett högre fångstvärde än något annat fiskslag.

Fisket efter lax och ål spelar även en viktig roll inom sötvattensfisket. Älfisket är sålunda av ganska stor betydelse i många rinnande vattendrag liksom i vissa sjöar i södra Sverige. Fångsten av lax spelar i synnerhet i norrlandsälvarna en stor roll, och laxöringen är föremål för ett inbringande fiske inom framförallt övre Norrland men även på flera håll söderut, exempelvis i Väneren och Vättern.

Den största betydelsen för sötvattensfisket har emellertid gäddan. Särskilt gäller detta södra och mellersta Sverige, där gäddfisket ofta intager en

dominerande ställning i fråga om såväl fångstens storlek som dess värde. Även i nedre Norrlands sjöar spelar gäddan en stor roll. För de stora mellansvenska sjöarna Vänern, Mälaren och Hjälmaren överträffas gäddfisket dock av gösfisket, som både beträffande fångstmängd och värde här intager främsta rummet. På grund av gösens ganska begränsade utbredning spelar den däremot för landet i sin helhet ännu ej så stor roll. Annorlunda är förhållandet med abborren, vilken fiskart såväl i fångstmängd som värde intager andra platsen på sötvattensfiskets område. Abborren kommer sålunda beträffande fångstmängden främst i Hjälmaren och är i övrigt såväl i större som i mindre sjöar över hela landet föremål för ett intensivt fiske.

Efter gädda och abborre kommer bland sötvattensfiskarna i värde och sannolikt även i mängd siken. Den fångas huvudsakligen i Norrlands många större och mindre sjöar, men är även i södra Sverige av betydelse, framförallt i sjöarna Vänern och Vättern. Lokalt dominerande äro vidare fångsterna av röding (Vättern), lake (Vänern), siklöja och braxen.

Av det svenska fiskets avkastning svarar saltvattensfisket som bekant för den avgjort större delen. Det senaste år, för vilket en riksstatistik för sötvattensfisket uppgjorts, var som tidigare nämnts 1923, och då uppgick sötvattensfiskets andel i totalfångsten till ungefär 7 proc. På grund av sitt högre pris representerade emellertid sötvattensfisken närmare fjärdedelen av hela fångstvärdet. Enligt gjorda uppskattningar (på grundval av bl. a. den s. k. fiskeribokföringsverksamheten — se om denna kap. 2) skulle under åren närmast före det senaste kriget fångstmängden vid sötvattensfisket ha uppgått till omkring 13 milj. kg med ett värde av lika många kronor och skulle därmed representera 10 proc. av det svenska fisket i fråga om fångstmängd och 29 proc. av fångstvärdet.

Sötvattensfisket kännetecknas av förhållandevis små årliga fångstvariationer. Annorlunda är förhållandet inom saltsjöfisket, inom vilket fångsterna kunna variera ganska kraftigt år från år. Om fiskarna icke i vissa lägen tillgrepo fångstbegränsning ("fångstransonering") skulle för övrigt fluktuationerna inom saltsjöfisket vara ännu större än vad fångststatistiken nu utvisar.

Men även mera varaktiga förändringar i saltsjöfiskets fångstförhållanden kunna iakttagas. Sålunda kännetecknas mellankrigstiden, såsom framgår av tab. 4, av en successiv fångstökning. Denna ökning har kunnat ske trots att antalet fiskare som av det föregående framgår under samma tid nedgått flerstädes och framförallt på västkusten. Den sålunde skedda höjningen av fångstresultatet per yrkesutövare får åtminstone till väsentlig del skrivas på den fortgående rationaliseringens konto. Någon sillperiod av det allbekanta slaget har under nu avsedd tid ej förekommit liksom ej heller någon liknande företeelse, som skulle kunna förklara det förbättrade

fångstresultatet som en följd av en bättre fisktillgång. Den nyss angivna fångstökningen är särskilt framträdande i fråga om torskfiskar och, mot slutet av perioden, skarpsill. Under krigstiden har fisket efter nämnda fiskslag varit mycket uppdrivet, liksom sillfisket, vilket senare förhållande får ses mot bakgrunden av den då hämmade importen av salt sill. Att de båda världskrigen medfört ett visst uppsving för fisket har antytts i samband med beskrivningen av befolkningsutvecklingen. Förhållandet framstår i ännu klarare belysning om man studerar tabellens fångstsiffror. Karakteristiskt för krigsåren (särskilt bottenåret ur försörjningssynpunkt, 1942) är den starka ökningen i gruppen "annan fisk", till vilken hör ett stort antal under vanliga förhållanden ganska sparsamt ilandförda fiskslag.

Slutligen ha i tab. 5 sammanställts en del uppgifter ur fiskeristatistiken för att för saltsjöfiskets del belysa fångsternas fördelning på väst-, syd- och

Tab. 4. Fångstmängder inom saltsjöfisket 1916—1944 (ton)

Årligen	Sill och strömming	Skarpsill	Torskfiskar ¹	Flundrefiskar ²	Makrill	Ål
1916/20	78 497	1 516	16 254	2 436	6 766	1 072
1921/25	44 252	1 259	14 137	3 563	5 482	1 172
1926/30	45 046	2 279	17 489	5 192	4 801	1 536
1931/35	53 013	2 088	21 661	5 763	4 000	1 719
1936/40	65 895	7 711	23 433	4 438	4 191	1 730
1941	64 738	5 431	21 742	3 782	6 928	1 629
1942	63 940	11 045	25 817	3 504	5 522	1 132
1943	71 143	13 668	35 848	4 313	5 651	1 546
1944	72 901	8 157	23 697	4 042	6 103	2 002

Årligen	Lax	Gädda	Skaldjur	Annan fisk ³	Samtliga
1916/20	196	540	420	4 264	111 961
1921/25	259	531	482	3 261	74 398
1926/30	192	660	735	4 807	82 737
1931/35	358	582	1 823	5 956	96 963
1936/40	236	648	1 717	6 060	116 059
1941	280	719	1 694	6 400	113 343
1942	354	731	1 775	11 587	125 407
1943	601	678	1 575	8 788	143 811
1944	712	779	2 432	8 614	129 439

¹ Endast fiskslagen torsk, kolja, vitling och långa.

² Endast fiskslagen rödspotta, rödtunga och flundra.

³ Däribland gråsej och bleka.

ostkustfiske¹ samt utvecklingen under tiden 1923—1944. Ur tabellen kan utläsas, att västkustfisket under normala tider ensamt svarar för bortåt två tredjedelar av den totala fångstmängden och i det närmaste 60 proc. av fångstvärdet. Under krigsåren, då västkustfiskarnas vanliga fiskevatten i stor utsträckning varit spärrade, har västkustfiskets betydelse varit något mindre, men det har likväl kunnat bidra med drygt hälften (56 proc.) av fångsterna såväl vad mängd som värde beträffar.

Tab. 5. Saltsjöfiskets utbyte 1923, 1930, 1938 och 1944

Kuststräcka	Fångstmängd		Fångstvärde		Pris öre/kg
	ton	%	1 000 kr	%	
1923					
Västkusten	56 098	64	13 017	57	23
Sydkusten	9 781	11	3 105	14	32
Ostkusten	22 033	25	6 675	29	30
Summa	87 912	100	22 797	100	26
1930					
Västkusten	55 815	64	15 555	59	28
Sydkusten	8 832	10	4 105	16	46
Ostkusten	22 755	26	6 735	25	30
Summa	87 402	100	26 395	100	30
1938					
Västkusten	78 045	63	18 778	59	24
Sydkusten	12 453	10	4 122	13	33
Ostkusten	33 677	27	8 777	28	26
Summa	124 175	100	31 677	100	26
1944					
Västkusten	72 151	56	52 678	56	73
Sydkusten	17 707	14	14 082	15	80
Ostkusten	39 581	30	27 902	29	70
Summa	129 439	100	94 662	100	73

Ostkustfisket representerade under mellankrigsperioden drygt en fjärdedel av det svenska havsfiskets fångster, varvid som regel andelen av fångstvärdet låg litet högre än dess andel av fångstmängden. Under kriget har denna siffra stigit något, så att 1944 ostkustfiskarna ilandförde 30 proc. av totalfångsten representerande 29 proc. av värdet.

Vad slutligen sydkustfisket beträffar, till vilket även Öresundsfisket hänförs, uppgick dess andel av fångstmängden under mellankrigsperioden till omkring 10 proc., men dessa fångster representerade 13—16 proc. av värdet. Kvantitativt har sydkustfiskets andel under kriget stigit och representerade 1944 14 proc. av hela vårt havsfiske och 15 proc. av fångstvärdet.

¹ Det bör observeras att tab. 5 redovisar fiskfångsterna efter fiskarnas hemort på resp. kuststräckor, medan i tab. 3 skedde redovisning efter de områden, där fångsterna gjorts.

Medelpriset på fångsterna från saltsjöfisket föredatte under mellankrigstiden icke några större variationer. År 1923 uppgick det till 26 öre/kg, hade 1930 stigit till 30 öre för att 1938 åter vara nere i 26 öre/kg. Under krigsåren har en kraftig prisstegring på fångsterna inträtt, så att medelpriset 1944 låg vid 73 öre/kg eller icke långt ifrån tre gånger så högt som före kriget. Denna prisstegring har framförallt kommit västkustfiskets fångster till del, vilkas medelpris gått upp från 24 öre/kg 1938 till 73 öre 1944 (ökning 204 proc.). För ostkusten har prisstegring skett från 26 till 70 öre/kg (169 proc.) samt för sydkusten från 33 till 80 öre/kg (142 proc.). Västkustfisket har därmed för sina fångster kommit upp till ett något högre medelpris än ostkustfisket, under det sydkustfisket som vanligt har det högsta medelpriset beroende på det större inslaget av värdefullare fisk som ål och lax i sina fångster.

Kap. 2. Yrkesfiskarnas ekonomi

Läget efter förra världskriget

Då den ekonomiska utvecklingen för det svenska fisket efter det nu avslutade storkriget i vissa hänseenden — men långt ifrån alla — företer paralleller med förhållandena efter världskriget 1914—1918, anser utredningen det vara motiverat att med några uppgifter belysa situationen efter förra kriget. Redogörelsen avser främst västkustfisket, emedan utvecklingen inom detta fiske efter förra kriget lät ganska mycket tala om sig och av denna anledning är bättre känd än utvecklingen annorstädes.¹

Under det första världskrigets sista år rådde som bekant i vårt land en utpräglad brist på livsmedel, vilken brist för övrigt var i flera hänseenden mera kännbar än den som utmärkt försörjningsläget under det senaste kriget. Fiskets produkter blevo därför föremål för en stark efterfrågan, delvis främjad genom myndigheternas åtgärder, och priserna stego till en för fiskets utövare gynnsam nivå. År 1914 utgjorde medelpriset för all saltsjöfisk 16 öre/kg. Härefter steg medelpriset till 31 öre 1915, 45 öre 1916 och 1917 samt 62 öre 1918. Toppriset nåddes under sistnämnda år, det sista krigsåret. Medelpriset på i Göteborgs fiskhamn ilandförd fisk, vilket 1914 endast utgjorde 14 öre/kg, steg 1915 till 22 öre, 1916 och 1917 var det uppe i 45 öre. År 1918 utgjorde det 77 öre/kg. Det sista krigsåret var

¹ Några allmänna uppgifter om fiskets ekonomiska ställning efter det första världskriget lämnas i Betänkande rörande fiskerinäringens främjande, avg. den 31 mars 1922 (SOU 1922: 7). Ganska ingående behandlas situationen för västkustfiskarna i en av fiskeriintendenten N. Rosén år 1920 utgiven skrift, *Det bohuslänska fiskets nuvarande läge*, med förord av dåvarande landshövdingen i Göteborgs och Bohus län, O. von Sydow. Föreliggande framställning bygger i vissa stycken på dessa källor och i övrigt på primärmaterial.

den gången det för Sverige ur försörjningssynpunkt mest kritiska. De sista ofredsårens goda fiskpriser kunde uppnås trots att exporten, som ännu under de första krigsåren var av fredsmässig storlek och för övrigt då var av icke obetydligt större omfattning än senare under mellankrigstiden, från 1916 till 1917 sjönk med 80 proc. för att det därpå följande året praktiskt taget helt upphöra. Emellertid sjönko importsiffrorna samtidigt, vilket naturligtvis till stor del borttog verkan av exportens bortfall.

Det måste emellertid framhållas, att, liksom under det senaste kriget, samtidigt med fiskpriserna även priserna på fiskets förnödenheter undergingo en kraftig förhöjning, något som särskilt gällde drivmedel. På grund härav kommo fiskarnas nettoförtjänster, om än i allmänhet mycket goda, att hålla sig inom måttliga gränser.

Men läget skulle snart förändras. Nästan omedelbart efter krigsslutet inträdde åter god tillgång på flertalet livsmedel, och som en naturlig följd härav minskade efterfrågan på fisk. Detta berodde åtminstone delvis, har det sagts, på att tidigare hamstrad salt sill då konsumerades till förfång för färskfiskmarknaden. Från fiskhandlarhåll i Göteborg härstammar en uppgift om att efterfrågan på västkustfisk på kort tid efter krigsslutet minskades till hälften av vad den varit under 1918. Denna efterfrågeminskning hade nu i och för sig icke behövt medföra några större avsättnings-svårigheter, om blott den under de sista krigsåren bortfallna exporten av fisk, framförallt då sill till Tyskland, samtidigt kunnat återupptagas i sin gamla omfattning. På grund av bl. a. de kaotiska valutaförhållandena i detta land kom det emellertid att dröja, innan någon export av betydenhet kunde uppärbas. Då samtidigt vårt land tidvis översvämmades av utländsk, billig sill, dansk i södra Sverige och norsk i de mellersta och norra delarna av landet, blevo det svenska fiskets avsättningsmöjligheter synnerligen begränsade i jämförelse med tidigare.

Det nya läget medförde starkt sjunkande priser på fisk, samtidigt som priserna på fiskets förnödenheter endast långsamt reducerades. Sedan priserna på fisk nått sin maximihöjd under det sista krigsåret, då som nämnts Göteborgs fiskhamn kunde notera ett medelpris på 77 öre/kg, nedgick priset redan 1919 till 38 öre, alltså till endast hälften. Motsvarande priser för all sydkustfisk utgjorde 86 resp. 72 och för strömming 62 resp. 43 öre/kg. Västkustfisket hade alltså att vidkännas det kraftigaste prisfallet. Under den svåra övergångstiden försökte man här och var — även bland färskfiskgrossisterna — företaga sillsaltning i stor skala. Denna blev emellertid ofta en dålig affär med vederbörandes fallissement som följd.

För fiskarna blev utvecklingen ödesdiger. Under kriget samlade förmögenheter smulto snart ihop, och för mången kom nöden att stå för dörren. Man försökte klara sig så gott man kunde, i en hel del fall genom ett allt mera uppdrevet arbetstempo, ett allt intensivare fiske. Härigenom kom

emellertid situationen snarast att förvärras. Ju större fångster, som infördes, desto mindre blev ofta nettot. Även om man inom fiskarekåren helt visst icke stod främmande för tanken på fångstbegränsning, hade de existerande yrkessammanslutningarna av fiskare vid denna tidpunkt knappast möjligheter att förverkliga en sådan tanke.¹ Särskilt hårt synes fredskrisen ha drabbat makrillfiskarna. Makrillen var närmast efter förra kriget ännu en i de flesta delar av landet ganska okänd fisk med begränsad avsättning. Intensifieringen av makrillfisket under tjugotalets första år medförde därför starka prisfall, såsom följande uppgifter från försäljningen i Göteborgs fiskhamn ge vid handen.

1921	2 178 ton	51·3 öre/kg
1922	2 442 „	27·7 „ „
1923	2 910 „	23·9 „ „

Det förtjänar särskilt anmärkas, att de ökade fångsterna icke kunde nås utan en betydande ökning av i fisket insatta garn, d. v. s. till priset av förhöjda omkostnader.

Belysande för hur osäkra utsikterna för fiskets framtid tedde sig under de svåra åren efter förra kriget är en av fiskeriintendenten N. Rosén lämnad uppgift, enligt vilken redan vid slutet av juli 1920 ett hundratal västkustfiskare hade tagit anställning vid Götaverken i Göteborg. Andra sökte och erhöillo arbete på annat håll i landet eller gingo till sjöss. Många höllos emellertid kvar vid fisket genom att de voro bundna av andelar i båt och redskap. Ett annat exempel belysande det kritiska läget är följande. Antalet ångtrålare var vid denna tid omkring 50 stycken (numera endast ett dussintal). Härav voro under senare delen av 1919 blott ungefär tredjedelen i drift och följande år blott några enstaka.

En viss ersättning för förlorade marknader erhöillo en del västkustfiskare genom ett utvidgat fiske på Nordsjön. Under 1921 påbörjade några båtlag snurrevadsfiske på Nordsjön, varifrån en del av fångsten ilandfördes i Grimsby och Hull. Detta fiske utökades väsentligt påföljande år, då 69 båtar bedrevo snurrevadsfiske i Nordsjön med resultat att en fångstmängd av 1·7 milj. kg fisk med ett värde av 1·2 milj. kr kunde ilandföras i England (huvudsakligen i Grimsby). Angivet värde motsvarade ungefär hälften av hela snurrevadsfiskets resultat. År 1923 utgjorde motsvarande siffror 1·7 milj. kg och 1·5 milj. kr.

Även om förhållandena för fiskarna så småningom normaliserades och blevo drägligare, kom krisen, åtminstone för västkustfiskets del, att få vissa bestående följder i befolkningshänseende. Såsom avslutning på detta avsnitt

¹ Erfarenheterna från de för fisket kritiska åren efter förra världskriget biörogo i viss mån att driva fram tanken på skapandet av hållfasta och handlingskraftiga organisationer till förverkligande. För organisationsväsendets utveckling redogöres i kap. 3.

må några siffror lämnas belysande detta förhållande (jfr även den särskilda redogörelsen för befolkningsutvecklingen i kap. 1). Inom Sotenäs härad av Göteborgs och Bohus län räknade fiskarebefolkningen 1920 (enligt samma års folkräkning) ett antal av 3 650 personer. Tio år senare hade den reducerats till 1 835 eller endast hälften. Den från fisket komna befolkningen övergick i viss utsträckning till stenhuggerierna.¹ Även för Orusts västra härad kunna liknande siffror anföras. Här nedgick fiskarebefolkningen under tjugotalet från 2 764 till 1 881 personer. Från detta härad flyttade en del av befolkningen på annat håll, icke som i Sotenäs härad till annan sysselsättning i den gamla hembygden.

Fiskarnas inkomster 1938—1944. Jämförelse med jordbrukarnas inkomstförhållanden

Under senare år har statens livsmedelskommission verkställt en serie undersökningar rörande yrkesfiskarnas inkomster och utgifter. Den första av dessa s. k. deklarationsundersökningar avsåg åren 1938 och 1941. Komplettering har sedermera skett för perioden 1942—44. För 1943 och 1944 föreligger därjämte en specialundersökning rörande fiskets kostnader m. m. inom vissa kommuner i Göteborgs och Bohus län.

Ursprungligen uttogos för här avsedda undersökningar omkring 25 proc. av det antal yrkesfiskare, som för 1938 redovisades i fiskeristatistiken. Ofullständigheter i det erhållna deklarationsmaterialet ha emellertid medfört, att för samtliga år jämförbart material endast föreligger för 13.6 proc. av antalet yrkesfiskare 1938 eller 1 860 personer.

Resultatet av undersökningarna visar, att yrkesfiskarnas inkomster stigit kraftigt från 1938 till 1943, men att de sjunkit avsevärt från år 1943 till 1944. Nedgången synes ha orsakats dels av minskade bruttointäkter, dels av relativt sett högre driftskostnader. Liksom före kriget kom fisket därmed åter på en lägre inkomstnivå än närmast jämförliga kategorier jordbrukare om än skillnaden i inkomsthänseende reducerats i jämförelse med förkrigstiden. Trots den minskade nettointäkten visade dock yrkesfiskarnas förmögenhetsställning en tydlig förbättring från 1943 till 1944. För 1945 har ännu ej företagits någon liknande undersökning (en sådan är dock beslutad), men i påföljande avsnitt av detta kapitel har försök gjorts att uppskatta fiskets inkomster och utgifter under detta år.

Inkomstförhållandena 1938, 1943 och 1944 belysas i tab. 6. Tre grupper fiskare ha där medtagits, nämligen grupp 1, omfattande fiskare, som 1938 hade lägre inkomst av fisket än 1 000 kr; grupp 2, fiskare, vilkas inkomst låg mellan 1 000 och 2 000 kr, samt slutligen grupp 3, fiskare med inkomst

¹ Stenindustrin drabbades i sin tur under 1930-talet av en allvarlig kris, vilken ledde till en omfattande utflyttning från häradet.

1938 på 2 000—3 000 kr. Utelämnade äro sålunda de fiskare, som 1938 hade en nettoinkomst av fisket överstigande 3 000 kr. Dessa utgjorde emellertid endast 111 av de 1 860 fiskare, som ingå i undersökningarna. Inom grupp 3 bortfalla därtill de 39 fiskare, som finnas inom de fyra områden för vilka siffror på grund av dålig representation icke angivits i tabellen. Tab. 6 representerar likväl 92 proc. av deklara-tionsundersökningens samtliga fiskare.

Vad först angår grupp 1, alltså de fiskare, som 1938 hade en inkomst understigande 1 000 kr, uppgick deras inkomst 1938 till 547 kr per fiskare. Det bör kanske nämnas, att detta liksom samtliga följande medeltal för hela riket ej hämtats ur livsmedelskommissionens redogörelser utan uträknats inom utredningen. När kommissionen undvikit att ge riks-siffror, kunna flera skäl härför anföras, men för utredningens syfte ha medeltal för hela riket varit behövliga.

Inom denna lägsta inkomstgrupp har stegringen varit större än inom de båda övriga. Medelinkomsten steg nämligen här från ovannämnda 547 kr per fiskare 1938 till det femdubbla beloppet eller 2 749 kr 1943 för att 1944 sjunka tillbaka till 2 073 kr. Tabellen belyser närmare utvecklingen inom olika områden, varvid särskilt påfallande är att 1938—1944 insjö-fiskarna icke på långt när uppnått samma inkomstökning som man gjort inom havsfisket.

Inom grupp 2, omfattande fiskare med inkomster på 1 000—2 000 kr 1938, var medelinkomsten nämnda år 1 391 kr. Denna har nästan fyrdubb-lats till 5 135 kr 1943 för att 1944 sjunka till något över 4 000 kr. Även här ligga insjöfiskarna sämre till än saltsjöfiskarna. Vad slutligen grupp 3 beträffar, fiskare med 2 000—3 000 kr:s inkomst 1938, funnos sistnämnda år ett nämnvärt antal dylika fiskare endast inom fem av de nio områdena. De fyra övriga områdena hade endast sammanlagt 39 representanter i denna inkomstklass, varför siffror för dessa som nämnts ej angivits. I de fem områdena hade dessa fiskare 1938 en genomsnittlig inkomst på 2 392 kr, vilken 1943 stigit till 8 600 kr för att påföljande år sjunka till 6 660 kr.

Ett genomgående drag är sålunda, att de lägsta inkomstgrupperna erhållit den största relativa förbättringen. För grupp 1 har inkomsten från 1938 till 1944 höjts med 280 proc., för grupp 2 med 190 proc. och för grupp 3 med 180 proc. Såsom framgår av tabellen har utvecklingen inom olika områden dock varit ganska oenhetlig och bl. a. viss skillnad funnits mellan insjö- och saltsjöfiske.

Slutligen kan det i detta sammanhang lämnas en siffra för hela yrkes-fiskarekåren, eller rättare sagt för de 1 710 fiskare, som ingå i tabellen. För dessa fiskare var medelinkomsten 1938 1 230 kr, den hade 1943 stigit till det nästan fyrdubbla eller 4 770 kr, men sjönk 1944 till 3 710 kr. De

Tab. 6. Yrkesfiskarnas nettoinkomster av fiske 1938, 1943 och 1944 (kr)

Område	Grupp 1			Grupp 2			Grupp 3		
	1938	1943	1944	1938	1943	1944	1938	1943	1944
A. Saltsjöfiske									
Norrland	544	3 513	2 339	1 426	5 044	3 583	2 231	6 751	4 977
Uppsala, Stockholms, Södermanlands län.....	537	2 204	1 538	1 398	3 714	2 671	2 411	7 085	5 442
Östergötlands och norra Kalmar län	494	2 714	2 556	1 414	5 694	5 179	2 287	4 918	4 805
Öland och Gotland.....	390	3 661	1 615	1 275	5 333	2 894	—	—	—
Södra Kalmar, Blekinge, Kristianstads län	583	2 659	2 069	1 366	4 493	3 786	2 420	9 490	6 552
Malmöhus län och södra Halland	562	2 288	2 053	1 347	4 652	3 872	—	—	—
Norra Halland och Bohuslän	556	2 952	2 227	1 411	5 962	4 780	2 427	9 626	7 451
B. Insjöfiske									
Mälaren, Hjälmaren	566	1 545	1 465	1 419	4 552	3 351	—	—	—
Vänern, Vättern	576	1 539	1 350	1 234	3 044	2 752	—	—	—
Medeltal	547	2 749	2 073	1 391	5 135	4 049	2 392	8 602	6 661

Anm. Uppgifterna avse den med ledning av deklARATIONERNA beräknade kontanta nettoinkomsten av fisket. Till grupp 1 räknas de fiskare, som 1938 hade en nettoinkomst av fisket på högst 1 000 kr, till grupp 2 de med 1 000—2 000 kr:s inkomst och till grupp 3 de med 2 000—3 000 kr:s inkomst. Det relativa fåtal fiskare (6 proc.) som 1938 hade mer än 3 000 kr:s inkomst, äro ej med i tabellen liksom ej heller de 39 fiskare, som finnas inom de fyra områden för vilka siffror saknas i grupp 3.

svenska yrkesfiskarnas inkomster voro sålunda 1944 tre gånger större än under förkrigsåret 1938.

De ovan lämnade uppgifterna avse endast inkomsten av fiske. I övrigt kan nämnas, att av uppgifterna rörande den taxerade nettointäkten framgår, att för vissa kategorier yrkesfiskare inkomster av andra förvärvskällor än fiske spela en icke ringa roll. Detta gäller framförallt fiskare i den lägsta av de redovisade inkomstklasserna, alltså de med en inkomst 1938 understigande 1 000 kr. Till en del ha dessa inkomster vid sidan av fisket härrört från fastigheter, men även andra i vissa fall ganska inbringande inkomstskällor ha funnits. Förefintligheten av andra inkomstskällor än fiske har för ett stort antal fiskare mildrat verkningarna av den ofta kraftiga minskningen av inkomsterna av fiske 1944. Inkomsterna av fastighet synas vara mest betydande för yrkesfiskarna inom Östergötlands samt norra delen av Kalmar län samt för fiskarna vid Mälaren och Hjälmaren. För sydkustens och västkustens fiskare betyda däremot inkomsterna av fastighet ganska litet vid sidan av avkastningen från huvudförvärvskällan.

Deklarationsundersökningarna belysa även förmögenhetsförhållandena bland landets fiskare. Vad man därvid i första hand kan konstatera är, att den behållna förmögenheten genomgående visat en anmärkningsvärd stegring under krigsåren. Denna stegring har fortsatt även 1944 (med vissa

undantag), då som förut nämnts inkomsterna nedgått ganska kraftigt i jämförelse med de närmast föregående åren. Förmögenhetsökningen från 1938 till 1944 utgör för samtliga kategorier fiskare omkring 100 proc.

Vad de olika posterna i fiskarnas förmögenhet beträffar, är den ökning, som kommer på fastigheternas konto, mycket ringa. Annat vore knappast att vänta med hänsyn till att denna post domineras av värdet på vederbörandes bostad. Förmögenhet i form av båtar och redskap visar däremot en kraftigare ökning, vilken i den lägsta inkomstklassen betytt en fördubbling eller mera mellan 1938 och 1944 samt i övriga inkomstklasser en något mindre ökning. Förmögenhetsökningen här utgör ett tecken på nyinvestering i fisket, vilket emellertid till en del är ett uttryck för att priserna på ifrågavarande förnödenheter för fisket betydligt stigit under kriget. Anmärkningsvärt är att båt- och redskapsvärdet inom insjöfisket i allmänhet utgör en ganska ringa del av den samlade förmögenheten.

Av förmögenhetsuppgifterna framgår det vidare, att värdet av båtar och redskap inom den lägsta inkomstklassen är av samma storleksordning utefter samtliga redovisade kuststräckor; någon avvikelse för västkustfiskets vidkommande föreligger sålunda icke här. Detta är däremot fallet inom de högre inkomstklasserna, vilka uppvisa betydligt högre värdesiffror i fråga om båtar och redskap för västkusten än för övriga kuststräckor. Denna skillnad betingas av att västkustfisket, som i stor utsträckning bedrivs till havs, erfordrar större kapitalinsats än annat fiske.

Även beträffande annan förmögenhet än sådan i form av fastigheter samt båtar och redskap visa deklarationsundersökningarna en ökning under de behandlade åren. Särskilt kraftig är ökningen för saltsjöfiskets del. I såväl absoluta tal som i relativa synes den ha varit störst inom den högsta inkomstklassen, där den på många håll uppgår till flera hundra procent.

Vad slutligen yrkesfiskarnas skulder beträffar, har under krigsåren icke inträtt någon ökning, utan till sin nominella storlek ha de förblivit i stort sett oförändrade. Detta innebär, att investeringar i båtar och redskap, trots de höga priser nya sådana betingat under kriget, i stort sett kunnat fortgå utan ökad skuldsättning.

En ytterligare belysning erhåller inkomstutvecklingen inom fisket om den ställes i relation till förhållandena inom någon annan yrkesgrupp. Närmast till hands ligger då naturligtvis att jämföra med jordbruket, och i tab. 7 ha sammanställts en del av de uppgifter i detta hänseende, som finnas i livsmedelskommissionens deklarationsundersökningar.

Vid bedömande av uppgifterna får man hålla i minnet det inledningsvis omnämnda förhållandet, att deklarationsundersökningarna grunda sig på en förhållandevis ringa del av yrkeskåren; detta gäller jordbrukarna i samma grad som fiskarna. Därtill kommer, att bland jordbrukare icke

medtagits sådana med en åkerareal över 30 hektar. De större jordbruken äro sålunda icke representerade. Å andra sidan är också den stora gruppen lantarbetare utesluten.

I tabellen anges, hur stor procent av yrkesfiskarna resp. jordbrukarna, som i de olika områdena under åren 1938, 1943 och 1944 hade en total nettotkomst överstigande 3 000 kr. De medeltal, som finnas i tabellens sista rad, måste bedömas med stor försiktighet. De ingå ej i kommissionens uppgifter utan ha uträknats inom utredningen. Dessa medeltal låta sig utmärkt användas vid en jämförelse de olika åren emellan men besitta ej samma tillförlitlighet vid en jämförelse mellan fiskare och jordbrukare. De olika områdena äro nämligen olika starkt representerade inom de båda yrkesgrupperna — sålunda äro jordbrukarna starkt överrepresenterade i den grupp som omfattar Norrland men mycket underrepresenterade inom Göteborgs och Bohus län jämte norra Halland. Vid medeltalsberäkningen komma därför de olika områdena att bli tillagda olika vikter. Medeltalen utsäga emellertid huru stor procent av de i undersökningen medtagna fiskarna resp. jordbrukarna, som under vart och ett av de tre åren uppnådde en inkomst överstigande 3 000 kronor.

Om man först betraktar förhållandena 1938, finner man att endast en mycket obetydlig del av yrkesfiskarekåren, nämligen endast 6 proc., då hade en inkomst på lägst 3 000 kr. Bland jordbrukarna däremot var det inom de olika distrikten i allmänhet 20—30 proc., som uppnådde denna inkomst. Noga räknat var det 22 proc. av de i undersökningen medtagna jordbrukarna, som hörde till denna klass. Mest utpräglad var skillnaden i fiskets och jordbrukets lönsamhet inom Malmöhus län och södra Halland, där endast 1 proc. av fiskarna men 54 proc. av jordbrukarna uppnådde 3 000 kr:s inkomst. Den minsta skillnaden däremot noterades inom området närmast norrut, nämligen norra Halland och Göteborgs och Bohus län, där 10 proc. av fiskarna och 13 proc. av jordbrukarna nådde den angivna inkomstnivån.

Denna stora skillnad i lönsamhet mellan de båda näringarna kom, som förut antytts, under de följande krigsåren att alltmera utplånas. Jordbrukets inkomster voro visserligen i stigande, men fiskets inkomster stego ännu raskare, och 1943 hade de båda näringarna kommit upp i praktiskt taget samma inkomstnivå. Som framgår av tabellen visade fisket då den högsta siffran i fyra av de nio områdena, däribland det viktiga fiskedistriktet Göteborgs och Bohus län med norra Halland, under det jordbruket låg främst inom fem områden. Detta år var det 62 proc. av fiskarna och 63 proc. av de i undersökningen medtagna jordbrukarna, som hade en inkomst överstigande 3 000 kr. Även om som nämnts de båda medeltalen ej helt äro jämförliga, vågar man nog konstatera, att nämnda år fiske och jordbruk befunno sig vid samma inkomstnivå.

Tab. 7. Inkomstnivån inom fisket och jordbruket 1938, 1943 och 1944
(Siffrorna ange procenten yrkesutövare med inkomster överstigande 3 000 kr)

Område	1938		1943		1944	
	fiskare	jordbrukare	fiskare	jordbrukare	fiskare	jordbrukare
<i>A. Sallsjöfiske</i>						
Norrland	0	20	70	57	44	58
Uppsala, Stockholms, Södermanlands län ..	3	22	55	68	36	68
Östergötlands och norra Kalmar län	5	29	70	62	70	64
Öland och Gotland	0	12	73	67	29	64
Södra Kalmar län, Blekinge o. Kristianstads län	11	27	59	64	50	69
Malmöhus län och södra Halland	1	54	47	88	44	89
Norra Halland och Bohuslän	10	13	67	62	57	73
<i>B. Insjöfiske</i>						
Mälaren och Hjälmaren	0	25	40	70	45	68
Vänern och Vättern	3	17	34	60	29	62
Medeltal	6	22	62	63	50	65

Påföljande år, alltså 1944, sjönk emellertid åter fiskets lönsamhet betydligt under jordbrukets nivå. Från 1943 till 1944 kunde fisket uppvisa en höjd siffra endast för ett område (insjöfisket i Mälaren och Hjälmaren), i ett område var den oförändrad (Östergötlands och norra Kalmar län), under det för återstående sju distrikt siffrorna sjunkit, i flera fall högst betydligt. För jordbrukets vidkommande noterades däremot sänkta siffror endast inom två områden, en oförändrad siffra inom ett men höjda siffror inom sex områden. År 1944 kom endast hälften av fiskarebefolkningen upp i en inkomst på 3 000 kr mot 62 proc. året innan. För jordbrukets vidkommande var det däremot 1944 65 proc. av utövarna, som räknade denna inkomst.

Sammanfattningsvis kan sålunda konstateras, att fiskets utövare före kriget hade en betydligt lägre genomsnittlig inkomst än jordbrukarna. Under krigsåren stego fiskets inkomster hastigare än jordbrukets, och 1943 hade de båda näringarna kommit upp till ungefär samma nivå. Påföljande år, det sista för vilket deklaraionsundersökningar föreligga, gick emellertid fiskets inkomster åter icke obetydligt tillbaka. För 1945 kan man, såvitt framgår av de i det följande utförda beräkningarna av fiskets (inkomster och) utgifter, konstatera en viss återhämtning för västkustfisket, en fortsatt inkomstminskning för ostkustfisket, medan sydkustfiskarna ungefär hållit sin ställning från 1944.

Kostnadsutvecklingen inom saltsjöfisket 1938—1945

De av statens livsmedelskommission under senare år företagna deklara- tionsundersökningarna rörande fiskets inkomster och utgifter, för vilkas huvudresultat redogörelse lämnats i det föregående, ge en god bild av in- komstutvecklingen för de enskilda yrkesutövarnas del, medan den på grund av materialets beskaffenhet icke lämnar någon närmare redovisning av fiskets omkostnader. En annan brist är att något resultat från dessa under- sökningar på grund av materialets beskaffenhet icke kan hinna färdig- ställas förrän ganska lång tid efter det år undersökningen avser. En deklara- tionsundersökning av ifrågavarande slag torde sålunda i allmänhet icke kunna slutföras förrän c:a 15 månader efter utgången av resp. inkomstår.

Fångstresultatet inom fisket företer som bekant starka variationer år från år, och i samband därmed visar inkomst- och kostnadsutvecklingen motsvarande eller liknande fluktuationer. Fiskeriutredningen anser det vara obehövt att närmare ingå på betydelsen av att såväl fiskets utövare som myndigheterna ges möjlighet att kontinuerligt följa den ekonomiska utveck- lingen inom näringen. Åtminstone ett preliminärt bokslut borde kunna upp- göras redan omedelbart efter det aktuella årets utgång, vilket, såsom nyss framhållits, icke är möjligt att åstadkomma genom en på deklARATIONER grundad undersökning. Det nu sagda innebär icke någon underskattning av deklara tionsundersökningarnas betydelse. Tvärtom är utredningen av den meningen, att den av livsmedelskommissionen påbörjade serien deklara- tionsundersökningar rörande fiskets inkomster och utgifter bör fortsättas. Uttalande härom återfinnes i slutet av detta kapitel.

Fiskeriutredningen har prövat olika tillvägagångssätt vid uppgörandet av inkomst- och kostnadsöversikter för fisket av annan typ än deklara tionsundersökningarna och med tyngdpunkten förlagd på omkostnadssidan. Två huvudvägar föreligga principiellt, när det gäller att åstadkomma dylika översikter eller kalkyler. Den första innebär, att beräkningarna få avse hela näringen som sådan eller viss kuststräcka (totalkalkyl). Den andra väg, som kan beträdas, utgör undersökningar rörande de olika fiskegre- narna var för sig och då närmast applicerat på ett båtlag eller annan fiskande enhet (individuell kalkyl).

Vid prövningen av de olika framkomstmöjligheterna har det visat sig, att den förra vägen, alltså den som betecknats med ordet totalkalkyl, är lättare att följa än den andra. Svårigheterna att åstadkomma tillfredsstäl- lande individalkalkyler ligga först och främst däri, att fisket drives under så olikartade yttre förhållanden. Att utvälja ett tillfredsställande antal typ- fall är en maktpåliggande uppgift. Av avgörande betydelse vid valet mellan total- och individalkalkyl har emellertid varit, att material för en kalkyl av det förra slaget till stor del redan förefinnes och är av den arten, att

det förnyas successivt utan några speciella åtgärder, medan en individualkalkyl för varje gång en sådan skall utföras nödvändiggör införskaffandet av en mängd ofta svårbearbetat och kanske mindre representativt material.

Av dessa anledningar har utredningen funnit sig böra tills vidare stanna för en totalkalkyl över det svenska saltsjöfiskets inkomster och omkostnader (dock med uppdelning på västkust-, sydkust- och ostkustfiske). Den av utredningen verkställda undersökningen återges här nedan.

En undersökning av fiskets omkostnader skulle bli ganska intetsägande, om dessa icke ställdes i relation till fångstutvecklingen. Den svenska fiskeristatistiken är visserligen i vissa hänseenden otillfredsställande men då föreliggande felkällor äro av den art, att de föga inverka på en jämförelse av fångstutvecklingen under olika år, kommer här att bortses från ifrågavarande brister.

Fiskeristatistiken föreligger nu färdig t. o. m. 1944. För 1945 finnas emellertid att tillgå vissa approximativa uppgifter, vilka icke torde behöva undergå någon mera väsentlig justering framdeles. De här använda fångstvärdena för 1945 torde dock böra betraktas som preliminära (särskilt gäller detta västkust- och ostkustfisket). De ge emellertid sammanställda med motsvarande definitiva uppgifter för åren 1938—1944 en god bild av bruttointäkternas förändringar under avsedda år.

Om sålunda det till grund för beräkningen av fiskets bruttointkomster liggande materialet trots vissa brister ger sig självt, föreliggande större svårigheter med avseende på den andra komponenten i en inkomst- och kostnads-kalkyl, nämligen utgifterna. Vid beräkandet av de olika utgiftsposterna (se tab. 8) har tillvägagångssättet varit följande.

Vad först beträffar den under rubriken fasta kostnader upptagna posten *amortering och ränta på båtar och motorer*, har denna beräknats med utgångspunkt från fiskeristatistikens uppgifter om fiskebåtarnas anskaffningsvärde. Enligt taxeringspraxis utgör den vanliga avskrivningstiden för båt (utan motor) 20 år samt för motor 10 år, motsvarande en årlig avskrivningsprocent på 5 resp. 10 proc. (motorn antages utbytt efter 10 år). I nära anslutning härtill har här ifrågavarande utgiftspost fastställts till (avrundat) 7 proc. av båtvärdet enligt fiskeristatistiken. Ränteutgifterna ha antagits utgöra 4 proc. på en skuld motsvarande i genomsnitt hälften av båtarnas anskaffningsvärde eller 2 proc. av hela detta värde. (Kapitalinvesteringarna minskas successivt till följd av amorteringarna.)

Den invändningen kan måhända göras, att en del under krigsåren byggda båtar med därtill hörande motorer varit av sämre kvalitet än motsvarande förkrigsmateriel, och att sålunda livstiden för dessa båtar kommer att bli kortare än som nyss förutsatts. Följaktligen borde måhända den årliga avskrivningsprocenten sättas högre än vad som ovan räknats med. Härtill kan först och främst sägas, att detta av tillgängligt material att döma visserligen äger sin riktighet, men att man icke heller får glömma vissa faktorer,

som tala för en lägre avskrivningsprocent. Först och främst märkes här den omständigheten, att livslängden på båtar och motorer normalt torde vara större än vad som här ovan och i taxeringspraxis förutsatts. Härtill kommer ett förhållande, som berör fiskeristatistikens tillförlitlighet på denna punkt. Det förtjänar nämligen anmärkas, att fiskeristatistikens uppgifter om båtvärdet torde utvisa något för höga värden, då principen om angivande av anskaffningsvärdet icke alltid följts av uppgiftslämnarna. I stället har mången gång lämnats uppgift på återanskaffningsvärdet, vilket under en period av prisstegring måste verka höjande på värdesiffrorna.

Slutligen bör framhållas, att på denna punkt föreligger det mest tillförlitliga materialet från västkusten, och de ovan anförda uppgifterna taga närmast sikte på förhållandena inom västkustfisket. Vissa skiljaktigheter förefinnas otvivelaktigt mellan de olika kusterna, men då ränte- och amorteringskostnaderna för båt och motorer upptaga en relativt liten del av totalkostnaderna på sydkusten och en ännu mindre av dem på ostkusten, torde det fel, som kan uppstå på grund av uteblivna korrekationer på denna punkt, knappast nämnvärt inverka på slutresultatet av föreliggande kostnadsundersökningar.

Tab. 8. Kostnaderna inom saltsjöfisket 1938—1945 (1 000 kr)

År	Fasta kostnader				Rörliga kostnader				Summa kostnader
	båt och motor		redskap	summa	motorbränsle	smörjolja	is, lådor m. m.	summa	
	amort. ränta	underhåll							
A. Västkustfisket									
1938	1 910	1 719	1 125	4 754	1 800	330	1 000	3 130	7 884
1939	1 995	1 805	1 127	4 927	1 980	450	1 025	3 455	8 382
1940	1 996	1 977	1 206	5 179	1 800	320	1 000	3 120	8 299
1941	1 906	2 149	1 388	5 443	5 492	530	1 125	7 147	12 590
1942	2 199	2 579	1 635	6 413	10 261	1 075	1 250	12 586	18 999
1943	2 546	3 438	1 925	7 909	12 114	1 470	1 500	15 084	22 993
1944	2 780	3 610	2 276	8 666	10 393	2 225	1 550	14 168	22 834
1945	3 057	3 782	2 504	9 343	8 000	1 800	1 600	11 400	20 743
B. Sydkustfisket									
1938	289	195	766	1 250	280	45	150	475	1 725
1939	294	205	780	1 279	310	60	154	524	1 803
1940	287	224	801	1 312	245	45	150	440	1 752
1941	300	244	875	1 419	643	55	169	867	2 286
1942	341	293	968	1 602	1 459	140	188	1 787	3 389
1943	436	390	1 099	1 925	1 888	190	225	2 303	4 228
1944	472	410	1 201	2 083	1 851	285	233	2 369	4 452
1945	519	429	1 321	2 269	1 500	225	240	1 965	4 234
C. Ostkustfisket									
1938	687	309	2 145	3 141	900	65	300	1 265	4 406
1939	708	324	2 246	3 278	990	90	308	1 388	4 666
1940	725	355	2 451	3 531	1 000	65	300	1 365	4 896
1941	747	386	2 857	3 990	1 990	95	338	2 423	6 413
1942	815	464	3 313	4 592	2 621	225	375	3 221	7 813
1943	887	618	3 804	5 309	3 178	300	450	3 928	9 237
1944	995	649	4 605	6 249	3 365	385	465	4 215	10 464
1945	1 094	680	5 065	6 839	2 800	385	480	3 665	10 504

Ett förhållande, som förtjänar framhållas, är ytterligare att utgifterna för amortering och ränta av båtar och motorer bli mycket mer kännbara för den, som köpt sin båt efter det prisstegringen under kriget satt in, än för den, som har sin båt i behåll sedan tiden före kriget. Eftersom anskaffningspriset på ny båt stigit med 100 proc. eller mer sedan tiden före krigsutbrottet, betyder detta, att en enskild fiskare med nyinköpt båt kan ha att gälda ungefär det dubbla i amortering och ränta i förhållande till en yrkeskamrat, vars båt av motsvarande storlek och typ härstammar från förkrigstiden. De kostnadstal, som upptagas i tab. 8, utgöra alltså medelvärden beräknade med hänsyn till fiskeflottans nuvarande åldersstruktur. Med åren lopp kommer medelvärdet givetvis att automatiskt stiga, även om man icke förutsätter en stegring av nu rådande båtpriser. Till detta förhållande måste hänsyn tagas, när prognos ställes för den kommande inkomstutvecklingen inom fisket. Detta gäller framförallt västkustfisket med ifrågavarande fiskes betydande på båtarna kommande omkostnadskonto.

Om de hållpunkter, som man hade att utgå ifrån, när det gällde att beräkna fiskarnas årliga utgifter i form av amortering och ränta för båtmaterialen, voro någorlunda fasta och tillförlitliga, kommer man ut på betydligt osäkrare mark, när fråga blir om fastställande av de sannolika kostnaderna för *båtmaterielens underhåll* i form av reparationer o. d. Man bör här lämpligen skilja på två faktorer, nämligen "underhållsvolymen" och underhållskostnadernas höjd (priserna på reparationer etc.).

Vad först gäller underhållsvolymen, ligger det i sakens natur, att denna varierar såväl från år till år som olika yrkesutövare emellan. Behovet av reparationer växlar givetvis närmast med intensiteten i fiskets bedrivande och väderleksförhållandena. Under år med dåliga inkomster för fiskarna är det emellertid ganska naturligt, att ej helt ofrånkomliga reparationer och förbättringar ställas på framtiden. När inkomstläget förbättras åter, såsom t. ex. skett under krigsåren, tages skadan igen, vilket leder till att underhållsposten för de närmaste åren kan nedsättas under det normala utan risk för att materielen skall undergå en otillbörlig försämring. Denna underhållskostnadernas variation med inkomsterna kommer till synes på deklARATIONERNA, ett förhållande till vilket det är anledning att senare återkomma. Vid den föreliggande beräkningen av underhållskostnaderna antages emellertid volymen av reparationer o. d. vara ganska konstant år från år, varför det här närmast blir fråga om underhållsvolymens normala (förkrigsmässiga) storlek.

Underhållsvolymen bör stå i viss relation till båtmaterialens värde. Störst blir alltså volymen för västkustfisket och mindre för övriga kuststräckors fiske. Denna volymskillnad beaktas i och med att volymen sättes i relation till båtvärdet. Det vill emellertid att döma av det för undersökningen använda materialet förefalla, som om man därutöver måste förutsätta vissa

skiljaktigheter i fråga om underhållsvolymen, nämligen i sådan riktning, att den bör upptagas till högre procent av båtvärdet på västkusten än på övriga kuststräckor och lägst på ostkusten. Denna skillnad beror på att påfrestningarna på båtmaterialen är större vid havsfisket än vid kustfiske. Det bör anmärkas, att en felaktig bedömning av underhållsvolymen av förut angivet skäl spelar avgjort mindre roll när det gäller ost- och sydkusten än i fråga om västkusten. Lyckligtvis är det material, som avser västkustfisket, på denna punkt ganska fylligt, varför risken för alltför stora felaktigheter här torde vara ganska ringa. Underhållsvolymen 1938 har antagits motsvara på västkusten 90, på sydkusten 67.5 samt på ostkusten 45 proc. av de sammanlagda utgifterna för ränta och amortering.¹

Enligt tillgängliga uppgifter ha sedan krigsutbrottet prisstegringen på båtreparationer utgjort c:a 100 proc. För enkelhetens skull antages här, att prisstegringskurvan för reparationer haft det förlopp, som framgår av nedan angivna (ungefärliga) uppgifter om anskaffningsvärdet 1938—1945 av en fiskebåt av den större typen på västkusten.

Beräkningen av underhållskostnadernas storlek 1939—1945 har skett med utgångspunkt från de på förut angivet sätt fastställda kostnaderna 1938, varvid den i tablån återgivna indexserien kommit till användning.

År	P r i s	
	kronor	index (1938 = 100)
1938	52 500	100
1939	55 000	105
1940	60 000	115
1941	65 000	125
1942	80 000	150
1943	105 000	200
1944	110 000	210
1945	115 000	220

Liksom beträffande ränta och amortering på båt utgör vid beräkningen av *redskapskostnaderna* fiskeristatistiken den lämpliga utgångspunkten. I denna redovisas nämligen redskapsbeståndet och dess anskaffningsvärde (jfr vad som ovan sagts om den föreskrivna redovisningsprincipens praktiska tillämpning i fråga om fiskebåtar). Av nedan angivna skäl ställer det sig emellertid betydligt vanskligare att någorlunda tillförlitligt beräkna redskapspostens höjd än det varit att ange båtkostnaderna.

Först och främst saknas nämligen för redskapens vidkommande den ledtråd, som den i taxeringspraxis tillämpade avskrivningstiden utgör för båtarnas del. Detta är på intet sätt förvånande med hänsyn till de stora variationer i fråga om hållbarhet, som känneteckna redskapen. Vissa redskap

¹ I den mån båtvärdena i fiskeristatistiken äro för lågt upptagna måste man naturligtvis räkna med en i motsvarande grad högre procentsiffra.

eller redskapsdetaljer ha en livslängd motsvarande eller överstigande den hos båtar, medan andra hålla så kort tid, att man är böjd att hänföra utgifterna för desamma till rörliga kostnader.

Enligt inom utredningen gjorda uppskattningar kunna några olika redskapstypers brukbarhetstid upptagas som följer:

trålar och snurrevadar	1 år
bottengarn och ryssjor	3 „
garn och skötar	5 ¹ / ₂ år
notar och vadar	6 ¹ / ₂ „

Det bör anmärkas, att här anförda uppgifter hänföra sig till fredsförhållandena. Under krigstiden har redskapsmaterielen undergått en försämring, så att brukbarhetstiden väsentligt förkortats.

Prisutvecklingen för fiskredskap belyses i efterföljande två tablåer, av vilka den första, som upptager diverse redskap och redskapstillbehör, bygger på uppgifter från en välkänd västkustfirma i redskapsbranschen och den andra, som avser kostnaderna för strömmingssköte, på uppgifter från en mellansvensk fiskförsäljningsförening.

I.

År (i juli)	Skarpsilltrål (70 fots)		Trålwire (1 ¹ / ₄ " 42 tr.)		Silltrålnät (1 ² / ₁₆ 42 mm)		Snörpvadnät (2 ⁶ / ₉ 17 mm)	
	kr/st.	index	kr/kg	index	kr/kg	index	kr/kg	index
1938	400	100	0: 45	100	4: 30	100	6: 60	100
1939	350	88	0: 57	127	4: 81	112	7: 08	107
1940	430	108	0: 57	127	6: 11	142	7: 40	112
1941	470	118	0: 60	133	6: 29	146	9: 14	138
1942	600	150	0: 60	133	8: 21	191	13: 50	205
1943	600	150	0: 75	167	7: 97	185	12: 92	196
1944	600	150	0: 75	167	7: 97	185	12: 92	196
1945	600	150	0: 75	167	7: 97	185	12: 92	196
1946	600	150	0: 75	167	7: 97	185	12: 92	196

II.

År (i juli)	Pris i kronor för					Totalkostnad	
	skötslinga	telnar	kork	övriga tillbehör	bindning	kronor	index
1938	85	22	7	5	18	137	100
1939	85	22	7	5	18	137	100
1940	105	27	9	5	20	166	121
1941	130	30	9	5	20	194	142
1942	165	55	21	8	25	274	200
1943	237	70	21	8	25	361	264
1944	275	92	21	8	25	421	307
1945	275	92	21	8	25	421	307
1946	275	87	14	9	25	410	299

Härutöver kan nämnas, att priset på hårdfibrigt tågvirke, som 1939 utgjorde 0:90 kr/kg, påföljande år steg till 3:65. Toppriset nåddes 1945 med 5:85 kr, varefter priset sjunkit till 3:75 kr (i juli 1946). Sistnämnda pris ligger ännu mer än fyra gånger så högt som förkrigspriset.

Prisstegringen för redskap har, som av de anförda uppgifterna framgår, varit ganska varierande för skilda redskapstyper. Man synes kunna utgå från en genomsnittlig prisstegring på 100 proc. Stegningen har varit större för på ostkusten använda redskapstyper (dock med undantag för bottengarn) än för de typiska västkustredskapen.

I till grund för denna kostnadsundersökning liggande källskrifter och bearbetningar av olika slag förutsattes vanligtvis en genomsnittlig livslängd för fiskredskap på två à tre år. Motsvarande "avskrivningsprocent" utgör 50—33 proc. Ett användande av dessa procenttal ger emellertid som resultat orimligt höga redskapskostnader, så t. ex. för ostkustens vidkommande 3·5—5·4 milj. kr 1938, vilket motsvarar halva detta års fångstvärde eller mer. Att man måste räkna med längre genomsnittlig livslängd för redskapens del är sålunda ganska klart.

Här har antagits, att redskapen kunna användas i medeltal fem år på väst- och ostkusten, och, med hänsyn till den större förekomsten av hållfasta redskap, något längre tid på sydkusten. Motsvarande avskrivningstal utgöra 20 resp. 15 proc. Det bör emellertid framhållas, att detta antagande icke innebär att det enskilda redskapet i genomsnitt skulle kunna brukas under en så lång tidsrymd. Som regel har ett fiskelag ett flertal uppsättningar av redskap avsedda för de olika fiskesäsongerna och vanligen också flera omgångar redskap för visst fiske, representerande olikheter i fråga om maskstorlek m. m. De här beräknade avskrivningstalen på 20 resp. 15 hänföra sig till fiskelagens hela redskapsbestånd. Om t. ex. av en viss redskapstyp ett fiskelag på väst- eller ostkusten har fem uppsättningar, betyder den använda beräkningen, att i genomsnitt en dylik uppsättning förnyas per år — den genomsnittliga livslängden på fem år motsvarar därmed en årlig anskaffning av en redskapsuppsättning.

Dessa avskrivningstal på 20 proc. av väst- och ostkustens hela redskapsbestånd och 15 proc. på sydkustens ha använts vid beräkningen av de i tab. 8 angivna redskapskostnaderna för åren 1938 och 1939. För de därefter följande åren har en justering uppåt skett av de med användande av angivna procenttal framräknade utgiftssiffrorna, varvid använts successivt stigande justeringstal (5 proc. 1940, 10 proc. 1941 o. s. v.). Härigenom har hänsyn tagits till den försämring av redskapskvaliteten, som skett under kriget och som medfört en förkortning av redskapskapitalets omloppstid. Däremot har ej hänsyn kunnat tagas till onormala förluster under och efter kriget orsakade av minor, vrak o. dyl.

Det bör på denna punkt slutligen anmärkas, att då redskapen för västkustfiskets del draga ganska små kostnader i jämförelse med båtarna, en felbedömning av denna post icke har stor inverkan på resultatet av undersökningen rörande detta fiske. Motsatt förhållande gäller ifråga om ostkustfisket, för vilket redskapskostnaderna intaga en ganska dominerande plats.

Av de rörliga kostnaderna äro *utgifterna för motorbränsle och smörjolja* ganska väl kända. Detta gäller i synnerhet perioden 1941—1945, då drivmedlen voro ransonerade. För de tre åren 1942, 1943 och 1944 kunna fiskarnas utgifter för motorbränsle nästan exakt beräknas på grundval av tilldelningsstatistiken, medan en viss osäkerhet vidlåder motsvarande siffror för 1941 och 1945. Ransoneringen omfattade nämligen icke hela dessa år. För smörjoljans del finnes ej någon tillförlitlig statistik att tillgå, men bristen betyder mindre, då förbrukningen av denna förnödenhet vanligtvis utgör 4 proc. av bränslemängden och därför lätt kan beräknas, då denna mängd är känd. Storleken av drivmedelskostnaderna 1938, 1939 och 1940 har uppskattats med ledning dels av tilldelningssiffrorna för de senare åren av ransoneringsperioden, då tilldelningen icke alltför mycket torde ha avvikit från fredsförbrukningen, och dels (närmast för västkustfiskets vidkommande) av vissa beräkningar rörande drivmedelsförbrukningen, som på sin tid gjordes av en kommitté tillsatt för att utreda frågan om bildandet av en central inköpsförening på västkusten för fiskets förnödenheter.

Kostnaderna för is, lådor och avgifter m. m. variera av lättförklarlig anledning ganska avsevärt från fall till fall. På grundval av tillgängliga, ganska divergerande uppgifter, ha de här för 1938 upptagits till vissa avrundade belopp motsvarande 10 à 15 proc. av övriga kostnader. Den genomsnittliga prisstegringen för här avsedda förnödenheter etc. har, delvis med ledning av prismaterial från priskontrollnämnden, förutsatts ske med årliga procentsatser svarande mot halva storleken av de tidigare för underhåll av båtar antagna procentalen. För 1940 ha hithörande kostnader dock upptagits till samma belopp som för 1938.

Resultatet av de företagna kostnadsundersökningarna presenteras i tab. 8 och 9, vilka endast torde behöva i korthet kommenteras efter de ganska utförliga beskrivningarna av tillvägagångssättet för deras upprättande. Av tab. 8 framgår emellertid, hur avsevärt fiskets omkostnader stigit under krigsåren. Särskilt gäller detta drivmedelskostnaderna, vilka emellertid sedermera reducerats, men ännu under 1945 lågo de ungefär dubbelt så högt som före kriget. Övriga kostnadselement visa icke samma språngartade stegring som drivmedlen, även om ett "knä" kan observeras kring 1942, alltså samtidigt med övergången från den tidigare skeende relativa hastiga uppgången av den allmänna prisnivån till de senare årens mera lugna utveckling. Sammanfattningsvis kan sägas, att krigsåren som

ett åtminstone tills vidare bestående resultat medfört en fördubbling av fiskets omkostnader. Vissa poster i fiskarnas utgiftsstat, exempelvis redskapen, kunna möjligen antagas komma att i någon mån sjunka. Andra däremot, såsom ränta och amortering på båtar, torde som tidigare antytts visa en fortsatt stegring, om man betraktar fisket i sin helhet.

På grundval av siffrorna i tab. 8 har uppgjorts nedanstående tablå över saltsjöfiskets totalkostnader jämte motsvarande indexserier för åren 1938—1945, varvid i sistnämnda fall 1938 räknats som basår.

År	O m k o s t n a d e r				
	samtliga		därav rörliga		rörliga i proc. av samtliga
	1 000 kr	index	1 000 kr	index	
1938	14 015	100	4 870	100	34.7
1939	14 851	106	5 367	110	36.1
1940	14 947	107	4 925	101	32.9
1941	21 289	152	10 437	214	49.0
1942	30 201	215	17 594	361	58.3
1943	36 458	260	21 315	438	58.5
1944	37 750	269	20 752	426	55.0
1945	35 481	253	17 030	350	48.0

Det kan tilläggas, att man för 1946 torde komma upp till ett indextal för samtliga kostnader på c:a 200. Fiskets totalkostnader under detta år skulle därmed komma att uppgå till c:a 28 milj. kr. Härav torde 9 à 11 milj. kr eller omkring 35 proc. utgöras av rörliga kostnader, främst utgifter för drivmedel. Förkrisproportionen skulle därmed ha återställts.

I tab. 9 ha totalkostnaderna ur föregående tabell ställts i relation till bruttointäkterna (fångstvärdet enligt fiskeristatistiken). Härigenom har även nettointäkterna kunnat beräknas. Om man jämför de i tab. 9 anförda relativa omkostnadstalen med motsvarande relationstal i livsmedelskommissionens deklarationsundersökning, finner man, att den föreliggande undersökningen redovisar större fluktuationer i omkostnadsprocenten än deklarationsundersökningen. Detta är ganska naturligt, och orsaken har antytts i det föregående. Vid de gynnsamma inkomstförhållanden, som varit rådande under ett antal krigsår, ha fiskarna företagit något som skulle kunna betecknas som överinvestering i form av i deklarationshänseende avdragsgilla reparationer o. d. Därmed har en del av den nettoinkomststegring, som redovisas i tab. 9, delvis försvunnit vid fastställandet av den taxerade inkomsten. Om man på grundval av tab. 9 uträknar exempelvis nettointäktstegringen för det svenska saltsjöfisket från 1938 till 1943, kan denna indexmässigt uttryckas som en ökning från 100 till 467. Sistnämnda indexvärde motsvaras av talet 388 om det tidigare anförda deklarationsmaterialet lägges till grund för en liknande beräkning. Skillnaden

Tab. 9. Brutto- och nettointäkter inom saltsjöfisket 1938—1945

År	Bruttointäkt 1 000 kr	Omkostnader		Nettointäkt	
		1 000 kr	% av bruttointäkt	1 000 kr	index (1938 = 100)
<i>A. Västkustfisket</i>					
1938	18 778	7 884	42·0	10 894	100
1939	19 123	8 382	43·8	10 741	99
1940	17 666	8 299	47·0	9 367	86
1941	39 444	12 590	31·9	26 854	247
1942	60 839	18 999	31·2	41 840	384
1943	64 876	22 993	35·4	41 883	384
1944	52 678	22 834	43·3	29 844	274
1945	58 500	20 743	35·5	37 757	347
<i>B. Sydkustfisket</i>					
1938	4 122	1 725	41·8	2 397	100
1939	3 834	1 803	47·0	2 031	85
1940	5 138	1 752	34·1	3 386	141
1941	11 861	2 286	19·3	9 575	399
1942	16 099	3 389	21·1	12 710	530
1943	18 045	4 228	23·4	13 817	576
1944	14 082	4 452	31·6	9 630	402
1945	13 750	4 234	30·8	9 516	397
<i>C. Ostkustfisket</i>					
1938	8 777	4 406	50·2	4 371	100
1939	9 670	4 666	48·3	5 004	114
1940	11 028	4 896	44·4	6 132	140
1941	19 759	6 413	32·5	13 346	305
1942	32 392	7 813	24·1	24 579	562
1943	36 007	9 237	25·7	26 770	612
1944	27 902	10 464	37·5	17 438	399
1945	23 000	10 504	45·7	12 496	286

utgör 79 enheter, men den reduceras med ett 30-tal enheter, om man justerar det förstnämnda högre indextalet med hänsyn till att 1943 års sammanlagda intäkter kommit på ett större antal yrkesutövare än 1938 års totalinkomst.

Slutligen kan det kanske vara av intresse att sätta de ovan framräknade produktionskostnaderna i relation till fiskfångsten för att därmed få en bild av den genomsnittliga kostnaden i öre/kg fångad fisk inom olika kustområden. Det bör observeras, att den viktigaste posten, arbetskostnaden, saknas.

År	Västkustfisket	Sydkustfisket	Ostkustfisket
1938	10·1	13·9	13·1
1939	9·6	14·4	14·0
1940	16·2	13·6	18·9
1941	21·3	10·6	19·6
1942	28·6	17·1	19·9
1943	28·6	20·7	21·4
1944	31·6	25·1	26·4
1945	25·0	21·2	30·9

Om man förutsätter, att fiskets fångstresultat för 1946 kommer att utgöras av samma kvantiteter som 1938 samt vidare (såsom tidigare har gjorts) att omkostnadsnivån stigit med 100 proc. sedan sistnämnda år, skulle man sålunda kunna räkna med att omkostnaderna för saltsjöfisket skulle uppgå till mellan 20 och 30 öre/kg för närvarande. Om fångstresultatet blir bättre än som nyss antagits, sjunka givetvis dessa genomsnittstal, då ju i så fall de fasta kostnaderna slås ut på en större fångstmängd.

De nu anförda beräkningarna rörande den genomsnittliga kostnaden för varje kg fångad fisk kunna vara av värde vid en diskussion om den lämpliga höjden på garantipriser på fisk, varvid dock bör observeras, att dessa priser som regel gälla endast för den värdefullare delen av fiskfångsterna. Däremot kunna de ej läggas till grund för ett bedömande av rationaliseringsgraden vid fisket på de olika kuststräckorna. Även om man bortser från slumpmässiga fångstvariationer, som kunna inverka förryckande på medeltal av här ifrågavarande slag, måste man komma ihåg, att den viktigaste faktorn för bedömande av rationaliseringsgraden, nämligen arbetstiden och därmed, såsom nyss påpekats, arbetskostnaden, icke är närmare känd och därför ej tagits med i beräkningen.

Några uppgifter om insjöfiskets omkostnader

Det har förut nämnts (i kap. 1), att fiskeristatistiken numera ej (med vissa undantag) redovisar avkastningen inom insjöfisket. En huvudanledning till att den före 1924 publicerade riksstatistiken över insjöfisket fr. o. m. detta år indrogs var bl. a., att den visat sig vara mycket ofullständig och därför missvisande beträffande det svenska insjöfiskets omfattning och betydelse. Den siffra rörande fångstresultatet vid insjöfisket, som uppgivits i tidigare sammanhang — c:a 13 milj. kg per år — grundar sig på en jämförelse mellan den tidigare officiella statistiken över insjöfisket och resultatet av den s. k. fiskeribokföringsverksamheten.

Nu nämnda fiskeribokföring har förekommit sedan ungefär 30 år tillbaka och tillgår på så sätt, att vissa fiskare enligt överenskommelse med lantbruksstyrelsen och efter av styrelsen tillhandahållna formulär föra anteckningar över fångsten av olika fiskarter, fångsttider och fångstsätt, inkomster och utgifter etc. i av dem brukade fiskevatten. De områden, varifrån uppgifter insamlas, benämnas fiskeribokföringsstationer. Stationerna äro indelade i olika grupper allt efter fiskets karaktär. I det följande lämnas några uppgifter från stationer tillhörande grupp I (yrkesfiskare vid större sjöar) samt grupp II (yrkesfiskare vid medelstora sjöar). Nu ifrågavarande grupper äro talrikast företrädade i det eljest ganska knapphändiga

bokföringsmaterialet. Det bör nämnas, att de följande uppgifterna hänföra sig till material insamlat senast vid mitten av 1930-talet. Senare hopbragt material har icke blivit föremål för bearbetning liknande den för vilken här redogöres.¹

Den ekonomiska ställningen vid stationer inom de två förut nämnda grupperna framgår av nedanstående tablå, som anger medelvärden i kronor.

Grupp	Bruttoinkomst av fisket	Utgift för fisket	Nettoinkomst av fisket	Utgift i % av bruttoinkomst
I	3 064	1 080	1 984	35.2
II	2 469	1 034	1 435	41.9

Om man jämför dessa siffror med motsvarande ur livsmedelskommissionens deklarationsundersökning, finner man att bokföringsstationerna kunna betraktas som någorlunda goda typfall inom det insjöfiske de representera.

Av särskilt intresse i förevarande sammanhang äro utgifternas (omkostnadernas) fördelning på olika poster. En redovisning härav sker i följande sammanställning, som avser samma stationsgrupper, för vilka nyss lämnades inkomst- och utgiftstal i kronor. Uppgifterna äro uttryckta i procent av de sammanlagda omkostnaderna.

Grupp	Arrenden	Avlöningar	Fiskredskap	Båtar	Drivmedel	Diverse	Samtliga
I	17.8	17.9	50.0	5.5	6.3	2.5	100.0
II	29.5	22.8	31.9	3.6	6.3	5.9	100.0

Om man helt bortser från posten avlöningar, vilken till följd av undersökningsmetoden icke redovisas i de av utredningen utförda kostnadsundersökningarna för saltsjöfisket, finner man av den anförda sammanställningen, att utgifterna för båtar samt för drivmedel inom insjöfisket intaga en betydligt blygsammare plats än vad som gällde för saltsjöfiskets del. Främst bland insjöfiskets omkostnadsposter kommer i stället redskapen. Närmast följa därefter arrenden, vilka utgöra en för insjöfisket typisk utgiftspost utan motsvarighet i stort sett inom saltsjöfisket.

Förslag om fortsatta undersökningar av fiskares deklARATIONER

Fiskeriutredningen har i det föregående lämnat en ganska utförlig redogörelse för resultatet av de undersökningar rörande yrkesfiskarnas utgifter

¹ Huvudresultaten av fiskeribokföringsverksamheten, av byråchefen G. Alm. — Meddelanden från Statens undersöknings- och försöksanstalt för sötvattensfisket, nr 11.

och inkomster, som under senare år på grundval av självdeklarationer företagits av statens livsmedelskommission.

Genomförandet av ifrågavarande undersökningar får ses mot bakgrunden av de extraordinära förhållanden, som varit rådande under kriget, och som ansetts nödvändigöra inhämtande av fortlöpande underrättelser om den ekonomiska och sociala utvecklingen inom fisket. Utredningen erinrar i detta sammanhang om att liknande undersökningar företagits beträffande jordbrukarna och att dessa undersökningar i viss mån tjänat som förebild, när utredningar rörande yrkesfiskarna igångsattes inom kommissionen. Det bör även framhållas, att deklara-tionsundersökningar avseende jordbrukarna förekommit redan före kriget.

I sitt nyligen framlagda principbetänkande förutsätter 1942 års jordbrukskommitté,¹ att behovet av deklara-tionsundersökningar rörande jordbrukarna kommer att kvarstå även framdeles, varför sådana böra utgöra en regelbundet återkommande arbetsuppgift för den statistiska byrån inom det föreslagna organet för handhavande framdeles av den prisreglerande verksamhet på jordbrukets område, "statens jordbrukskommission", vilket organ skulle efterträda livsmedelskommissionen sedan denna avvecklats. Bland arbetsuppgifterna för den statistiska byrån upptagas därjämte bl. a. deklara-tionsundersökningar rörande fiskarna. Att dessa undersökningar medtagits i sammanhanget är beroende på att prisregleringarna på fiskets område f. n. administreras av livsmedelskommissionen och att jordbruks-kommittén, i avvaktan på eventuellt beslut om dessa regleringars överflyttande på ett annat organ, ansett det riktigast att tills vidare utgå ifrån att prisregleringarna på fiskets område skola omhänderhas av "statens jordbrukskommission" efter livsmedelskommissionens avveckling.

Fiskeritredningen finner det i hög grad önskvärt, att deklara-tionsundersökningar rörande fiskarnas utgifter och inkomster anordnas även i fortsättningen och att den påbörjade serien dylika undersökningar sålunda icke avbrytes i och med livsmedelskommissionens avveckling.

Under åberopande av det anförda får utredningen därför föreslå, att åtgärder vidtagas för att även efter livsmedelskommissionens avveckling deklara-tionsundersökningar rörande yrkesfiskarnas utgifter och inkomster företagas i huvudsaklig överensstämmelse med hittills utförda sådana under-sökningar.

Förslag om undersökning av fiskarnas levnadsvillkor

Alltsedan åren närmast före världskriget 1914—1918 har från tid till annan företagits vissa undersökningar av svenska folkets levnadsvillkor och hushållsvanor. Undersökningarna ha till en början haft det begränsade

¹ Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken, del III, sid. 125 f. (SOU 1946: 61).

syftet att tjäna som underlag för den statliga lönesättningen men ha sedermera fått en alltmera vidgad betydelse allt eftersom indexreglerade löner vunnit insteg inom näringslivet. Samtidigt härmed ha ifrågavarande undersökningar, vilka byggt på från enskilda hushåll insamlat hushållsbudgetmaterial, mer eller mindre direkt kommit att läggas till grund för socialt betingade åtgärder från samhällets sida. Genom dessa undersökningar har utökad kännedom vunnits om de ekonomiska och sociala betingelser, varunder stora befolkningsgrupper leva.

De hittills mest omfattande undersökningarna av hithörande slag (även benämnda konsumtions- eller hushållsbudgetundersökningar) ha företagits vid början av 1920- resp. 1930-talet (1922/23 resp. 1932/33 års undersökningar). Den sistnämnda omfattande 1 354 stadshushåll samt 838 lanthushåll fördelade på olika inkomstgrupper och socialklasser. Yrkesfiskarna ha hittills icke varit inbegripna i undersökningarna.

Förslag föreligger inom Kungl. socialstyrelsen om företagandet av en ny omfattande hushållsbudgetundersökning. Enligt förslaget skulle bl. a. detaljerad budgetbokföring ske inom 500 jordbrukar- och lika många lantarbetarhushåll samt en förenklad budgetbokföring inom samma antal skogsarbetarehushåll. Därjämte skulle inventering verkställas inom ett lika stort antal hushåll inom de nämnda kategorierna, varjämte en sociologisk undersökning berörande ett reducerat antal hushåll ingår i undersökningsplanen. Undersökningen är avsedd att företagas så snart nuvarande konsumtionsregleringar upphört och mera normala förhållanden inträtt.

I den preliminära planen för ifrågavarande undersökning ha fiskare icke medtagits. Emellertid föreligger, enligt vad utredningen erfarit, icke några speciella svårigheter att inordna även ett representativt antal yrkesfiskarehushåll i olika landsdelar inom undersökningens ram.

Fiskeritutredningen, som anser det vara av betydelse, att fiskarekåren inbegripes i ifrågavarande undersökning vill föreslå, att socialstyrelsen får i uppdrag att utvidga den planerade undersökningen till att omfatta även fiskarebefolkningen.

Kap. 3. Organisationsväsendet bland fiskarna

Fiskarnas nuvarande organisationer

Mellankrigstiden har kännetecknats av ett livligt organisationsarbete på näringslivets alla områden. Inom fisket har associationstanken resulterat i att yrkesutövarna knutits samman i föreningar i större utsträckning och på ett fastare sätt än tidigare.¹ Föreningsväsendets frammarsch måste givetvis ses i sitt sammanhang med den allmänna samhällsutvecklingen, av vilken anledning man emellertid icke får bortse från att för fiskarnas del en viktig drivkraft varit de erfarenheter, som bristen på slagkraftiga organisationer medförde under de för fisket kritiska åren i början av 1920-talet. Tillkomsten av fiskets fackliga och ekonomiska organisationer har utgjort en viktig förutsättning för att den till näringen knutna befolkningen skulle kunna hävda sina ekonomiska och andra intressen med större kraft än tillförne. Associationstankens förverkligande har även utgjort ett villkor för ett framgångsrikt genomförande av de under senare år, framförallt under kristiden, förekommande regleringarna på fiskets område.

Samhällsutvecklingen går uppenbarligen i sådan riktning, att näringsorganisationerna i framtiden komma att spela en allt större roll i olika hänseenden. Detta torde i hög grad även gälla det svenska fisket, inom vilket man endast synes stå i början av utvecklingen på området.

Redan så tidigt som 1897 bildades en riksorganisation på fiskets område, Svenska fiskareförbundet, vilket fortfarande existerar, fastän numera under namnet Svenska fiskevårdsförbundet. Förbundets uppgifter framgå i viss mån av namnet. Det kan tilläggas, att förbundets tyngdpunkt är förlagd till insjöfisket. Förbundets organ heter Svensk fiskeritidskrift.

På västkusten instiftades 1908 Göteborgs och Bohus läns havsfiskeförening, vilken under årens lopp bedrivit en mycket omfattande och välkänd verksamhet för främjande av fisket inom sitt verksamhetsområde. Motsvarigheter till nyssnämnda organisation utgöra Malmöhus läns havsfiskeförening, Skånska ostkustens havsfiskeförening samt Blekinge läns havsfiskeförening, samtliga bildade 1928. Vidare märkes Södra Sveriges fiskeriförening, som bildades 1906 och som bedriver en omfattande försöksverksamhet på sötvattensfiskets och dammkulturens område och dessutom med statsbidrag underhåller landets enda fiskeriskola (i Aneboda).

¹ Enligt en av byråchefen G. Alm i januarihäftet 1946 av Svensk fiskeritidskrift lämnad översikt skulle vid årsskiftet 1945/46 ha funnits ej mindre än 2 246 sammanslutningar på fiskets område inom landet (häri ingå dock några fiskhandlareorganisationer). Åtskilligt över hälften av dessa sammanslutningar eller föreningar utgöras av lokala fiskevårdsföreningar med syfte att främja fiskevården och fiskerättsägarnas intressen inom en sjö eller annat mindre område. Dessutom finnes ett stort antal fiskhamnsföreningar ävensom sammanslutningar för sport- och amatörfiske. Vidare finnes ett antal organisationer, som meddela försäkring på båtar och fiskeredskap. Alla dessa nu nämnda förenings typer falla utanför förevarande framställnings ram.

År 1930 bildades bland västkustfiskarna en fackorganisation, Svenska västkustfiskarnas centralförbund, och 1934 konstituerades Ostkustfiskarnas centralförbund. Dessa båda organisationer utgöra, som namnet antyder fiskarnas centralorganisationer på väst- respektive ostkusten. Svenska västkustfiskarnas centralförbund omfattar numera ett femtiotal avdelningar i Bohuslän och Halland med ett sammanlagt medlemsantal av omkring 6 500 fiskare. Förbundets organ heter Svenska västkustfiskaren. Anslutna till Svenska ostkustfiskarnas centralförbund äro 13 läns- och provinsförbund med sammanlagt omkring 5 400 medlemmar; förbundet utger tidskriften Ostkusten. På sydkusten existerande sammanslutningar av motsvarande slag äro av ungt datum. Svenska sydkustfiskarnas centralförbund bildades 1944 och räknar 15 lokalföreningar i Blekinge. År 1946 konstituerades Skånes fiskareförbund, vars verksamhetsområde framgår av namnet. Dess medlemsantal är omkring 1 200. Motsvarigheten på sötvattensfiskets område till dessa stora kustföreningar är Svenska insjöfiskarens centralförbund, bildat 1937. Det utgör en sammanslutning av fackliga organisationer av sötvattensfiskare i olika delar av landet. Stora sådana organisationer, vardera bestående av ett antal lokalföreningar, finnas vid de stora mellansvenska sjöarna. Till Svenska insjöfiskarens centralförbund äro enligt senaste uppgifter nära 1 100 fiskare anslutna. Förbundets språkrör är den förut omnämnda Svensk fiskeritidskrift. Till de fackliga sammanslutningarna på hithörande område får även räknas Sveriges ångtrålarförening, som bildades 1912, och till vilken samtliga trålrederier äro anslutna. Då emellertid alla landets ångtrålare arbeta med Göteborg som bas, är givetvis denna sammanslutning, vad verksamhetsområdet beträffar, lokalt betonad.

Hittills har redogjorts för ideella och fackliga m. fl. sammanslutningar inom fisket. Vad härefter angår de ekonomiska föreningarna, började redan tidigt här och var utefter kusterna att bildas sammanslutningar bland fiskarna för gemensamt inköp av förnödenheter eller försäljning av fångsterna. I regel lyckades inköpsföreningarna bättre än försäljningsföreningarna, och några sådana gamla lokala inköpsföreningar finnas ännu kvar. Särskilt under och omedelbart efter det första världskriget uppstodo åtskilliga kooperativa fiskförsäljningsföreningar, vilka dock på grund av brist på kapital, mindre god affärsledning eller av andra orsaker i allmänhet fingo en kort livslängd.

Under mellankrigstiden tillkommo emellertid ett stort antal fiskförsäljningsföreningar, och dessas antal utgjorde vid ingången av år 1946 närmare 200, därav 21 inom sötvattensfisket. Av de sistnämnda äro 9 stycken sammanslutna i en centralorganisation, nämligen Svenska insjöfiskarnas försäljningsförening u. p. a., som bildades 1939 och har sitt säte i Stockholm. Föreningen har bl. a. till syfte att söka avyttra den fisk, som icke kunnat vinna avsättning inom de anslutna föreningarnas egna områden.

På västkusten finnas 12, på Skånekusten 5 och på ostkusten norr om Blekinge 22 försäljningsföreningar, vartill i sistnämnda fall komma 137 s. k. fiskförsäljningslag (se nedan). Flera av de på västkusten och på skånska kusten verksamma föreningarna ha specialiserat sig på endast ett eller ett par slag av fisk eller skaldjur såsom räka, hummer, islandssill, spirlånga, kabeljo eller ål. De flesta av försäljningsföreningarna ha erhållit statslån för sin verksamhet.

En särställning bland fiskförsäljningsföreningarna på västkusten intager Svensk andelsfisk, förening u. p. a. Denna är nämligen icke en ren fiskareförening utan utgör ett organ för samarbete mellan fiskarna och den konsumentkooperativa rörelsen, i det att andelar i föreningen tecknats av Svenska västkustfiskarnas centralförbund och några ekonomiska fiskareföreningar på västkusten samt Kooperativa förbundet. Till väsentlig del bedriver föreningen sin rörelse som ett privat grossistföretag och inköper alltså sitt behov av fisk på fiskauktionerna. Beträffande vissa fiskslag såsom ål, tonfisk, skarpsill och sill ha emellertid föreningens medlemmar sålt sina fångster kollektivt genom föreningen. Svensk andelsfisk verkar även som inköpsförening, i det föreningen anskaffar och distribuerar motordrivmedel m. m. för medlemmarnas räkning. Föreningens affärsrörelse har en betydande omfattning. Under 1945 uppgick sålunda omsättningen till 12·3 milj. kronor.

En sammanslutning med representanter för såväl fiskarna som fiskhandlarna utgör Svensk exportfisk, förening u. p. a. i Göteborg, som bildades i början av 1946. Dess syftemål är att bedriva export av färsk fisk samt att söka åstadkomma lätnader vid eventuella importrestriktioner i utlandet. Andelarna i föreningen ha i huvudsak tecknats av Fiskexportörernas förening i Göteborg, Svenska västkustfiskarnas centralförbund samt Svensk andelsfisk.

Beträffande organisationerna på väst- och sydkusten må slutligen också nämnas de två föreningarna Västkustfisk, förening u. p. a. och Sydkustfisk, förening u. p. a., vilka bildats våren 1946 och vilkas uppgift bl. a. är att i samband med då påbörjade prisregleringar omhändertaga och nyttiggöra överskottsfisk. I Västkustfisk innehas andelarna av Svenska västkustfiskarnas centralförbund och Sveriges ångrålarförening, under det i Sydkustfisk medlemmarna utgöras av de viktigaste fackliga fiskarorganisationerna i Skåne och Blekinge.

De flesta av de talrika ekonomiska fiskaresammanslutningarna på ostkusten utgöras av s. k. fiskförsäljningslag, som äro anslutna till någon av de 11 auktoriserade fiskförsäljningsföreningarna (producentföreningarna). Dessa sistnämnda äro Västerbottens läns, Ångermanlands, Sundsvalls, Gävleborgs läns, Uppsala läns, Stockholms läns fiskförsäljningsföreningar, Sörm-

landsfisk samt Östergötlands, Västerviks, Södra Kalmar läns och Gotlands fiskförsäljningsföreningar.

Som dessa försäljningsföreningar genom de befogenheter de erhållit intaga en särställning, torde de förtjäna att särskilt omnämnas. En mera detaljerad redogörelse för deras tillkomst och verksamhet har lämnats av statens fiskenämnd i en redogörelse den 26 november 1941 till Kungl. Maj:t angående verkningarna av regleringen av handeln med färsk strömming och sill. Här skola därför endast anföras några uppgifter och synpunkter, som kunna vara av intresse i detta sammanhang.

Den 6 oktober 1933 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla utredningsmän för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande organiserandet genom samverkan mellan fiskarna eller på annat sätt av avsättningen av strömming från den del av ostkusten, varifrån regelmässig avsättning skedde till Stockholm. I sitt den 29 januari 1934 avgivna betänkande konstaterade utredningsmännen (1933 års strömmingshandelsutredning), att det råde betydande missförhållanden på strömmingshandelsområdet. För motverkande av dessa missförhållanden föreslogs nu, att fiskarna skulle sammansluta sig i större, med varandra samverkande föreningar med huvudsaklig uppgift att dels samla fiskarnas utbud av strömming på ett fåtal händer, dels i görligaste mån verka för en reglering av fångsterna. Föreningarna skulle också på annat sätt kunna främja medlemmarnas ekonomiska intressen såsom genom anläggning av salterier och därmed jämförliga inrättningar samt genom gemensamma inköp av fiskredskap och andra förnödenheter. För att ge den föreslagna organisationen erforderlig styrka föreslogs vidare, att Kungl. Maj:t skulle erhålla befogenhet att medge föreningarna tillstånd att, med uteslutande av andra, av fiskarna inom respektive föreningars områden inköpa färsk strömming för återförsäljning. Förening, som erhöll sådant tillstånd, skulle benämnas auktoriserad försäljningsförening.

Med anledning av detta förslag utfärdades den 15 juni 1934 en förordning (nr 282) om viss reglering av handeln med färsk strömming, vilken enligt kungörelsen den 22 februari 1935 (nr 24) trädde i kraft den 1 mars 1935. Enligt denna förordning fick partihandel med färsk strömming under viss tid och inom visst område av riket icke bedrivas utan tillstånd av Kungl. Maj:t eller den, åt vilken rätten att meddela sådant tillstånd av Kungl. Maj:t överläts. Under medverkan av Svenska ostkustfiskarnas centralförbund bildades sedan i rask följd tio fiskförsäljningsföreningar, nämligen samtliga ovannämnda med undantag av Västerbottens läns fiskförsäljningsförening, som i sin nuvarande gestalt kom till stånd först 1942. Genom särskilda beslut förordnade Kungl. Maj:t med stöd av nyssnämnda förordning, att dessa tio föreningar skulle äga att med ensamrätt driva partihandel med färsk strömming inom sina resp. verksamhetsområden.

Vid meddelandet av dessa förordnanden förutsatte Kungl. Maj:t bl. a., att varje fiskförsäljningsförening på förhand träffade överenskommelse med partihandlare inom sitt verksamhetsområde om skälig partihandelsrabatt, ävensom att, för den händelse av fiskare inom området fångad strömming skulle bli otillräcklig för behovet inom området, så att därav skulle framkallas ett för konsumenten oskäligt pris, föreningen skulle söka att på närmaste håll utanför området inköpa strömming för tillgodoseende av nämnda behov. För att tillfredsställa föreningarnas behov av rörelsekapital tilldelades dessa lån av statsmedel med belopp varierande mellan 9 000 och 25 000 kr.

Den 22 oktober 1936 uppdrog chefen för jordbruksdepartementet åt 1935 års fiskeriutredning att med anledning av inkomna framställningar och yttranden rörande strömmingshandelsregleringen verkställa utredning beträffande bl. a. dels denna reglerings dittillsvarande tillämpning och verkningarna därav, dels frågan om fortsatt reglering av strömmingshandeln.

Med anledning av de förslag, som 1935 års fiskeriutredning efter fullgörandet av nämnda uppdrag framlade (se SOU 1937:41), utfärdades den 30 juni 1937 tre författningar, nämligen förordningen om viss reglering av handeln med färsk strömming och sill (nr 645/1937), förordningen om viss reglering av priset på färsk strömming och sill (nr 646/1937) samt instruktion för statens fiskenämnd (nr 647/1937).

Den första av dessa förordningar skulle inom de delar av riket, som Kungl. Maj:t bestämde, vara tillämplig på handeln med färsk strömming och sill, som fångats i Östersjön och Bottniska viken samt ilandförts vid kusten därav. Uppsikten över denna handel skulle utövas av statens fiskenämnd. Förordningen stadgade, att om av fiskare, för vilka fiske utgjorde huvudsaklig eller väsentlig inkomstkälla, bildats ekonomisk förening för gemensamt avyttrande av fångsterna av strömming och sill utmed viss kuststräcka (producentförening), kunde, därest föreningen befunnas äga förutsättning för dylik verksamhet och omfatta tillräckligt antal fiskare, föreningen erhålla Kungl. Maj:ts tillstånd att med ensamrätt för försäljning mottaga strömming och sill, som ilandfördes utmed sagda kuststräcka. Den, som inom område, där producentförening erhållit dylikt tillstånd, ilandförde strömming och sill fick därmed ej idka handel i annan mån än att han själv eller genom hemmavarande familjemedlem ägde sälja egen eller eget båtlags fångst direkt till konsument. Vid sådan försäljning skulle iakttagas de villkor, som meddelades av vederbörande producentförening.

Producentförening skulle vara pliktig att enligt samma grunder som gällde i fråga om medlems fångst för försäljning mottaga strömming och sill, som inom föreningens område ilandfördes av annan fiskare. Blev tillförseln av strömming och sill så riklig, att det kunde antagas, att en väsentlig del därav ej kunde avsättas för konsumtion i färskt tillstånd, fick pro-

ducentförening lämna fiskare, som mera regelbundet plögade leverera till föreningen och för vilken fiske utgjorde huvudsaklig eller väsentlig inkomstkälla, företrädde till leverans. Fiskenämden ägde, när skäl därtill förelågo, ålägga producentförening att i första hand utbjuda sina fångster av strömming och sill till partihandlare som av fiskenämnden anvisades, liksom även sådan partihandlare att i första hand genom föreningen täcka sitt behov av strömming och sill. I övrigt skulle producentförening vid bedrivande av sin verksamhet ställa sig till efterrättelse de ytterligare villkor, som vid tillståndets beviljande meddelades, ävensom av fiskenämnden givna föreskrifter och anvisningar jämväl i fråga om prissättningen.

Rörande producentföreningarnas medverkan vid prisregleringen på strömming hänvisas till redogörelse i kap. 10.

Genom kungörelse den 10 december 1937 (nr 933) angående tillämpning av förenämnda förordning nr 645/1937 bestämdes, att vad i förordningen stadgades skulle tillämpas inom riket i dess helhet med undantag av Västerbottens och Norrbottens län. Nämnda kungörelse ändrades sedermera genom kungörelsen nr 729/1940 så tillvida, att förordningens tillämpningsområde utsträcktes att omfatta jämväl Västerbottens län. Den 10 december 1937 meddelades även de tio ovannämnda fiskförsäljningsföreningarna tillstånd att med ensamrätt för försäljning mottaga ilandförd färsk strömming och sill.

Förordningen nr 645/1937 gällde till och med den 30 juni 1941, då den ersattes av förordningen den 6 juni 1941 (nr 486). Bestämmelserna i denna nya förordning voro i huvudsak av samma innebörd som i den äldre författningen.

Genom kungörelse den 6 mars 1942 (nr 100) förordnade Kungl. Maj:t, att statens fiskenämds funktioner beträffande strömmingshandelsregleringen skulle överflyttas på statens livsmedelskommission.

Genom kungörelse samma dag (nr 99) infördes reglering av handeln med de viktigaste slagen av saltvattensfisk, och genom kungörelse den 12 juni 1942 (nr 411) inordnades bestämmelserna rörande regleringen av strömmingshandeln med vissa ändringar i den nyssnämnda författningen nr 99 angående reglering av handeln med vissa slag av fisk. Enligt dessa ändrade bestämmelser kunde producentförening auktoriseras även i Norrbottens län. Handelsreglering genom auktoriserade producentföreningar kunde nu alltså, om så ansågs önskligt, anordnas på hela kuststräckan från finska gränsen till Öresund. Det förutvarande stadgandet att en partihandlare kunde åläggas att i första hand täcka sitt behov av strömming från en viss förening uteslöts liksom även bestämmelsen om företrädesrätt för yrkesfiskare vid leverans. Någon principiell ändring beträffande grunderna för föreningarnas befogenheter och verksamhet vidtog i övrigt icke.

Den 14 augusti 1942 auktoriserades Västerbottens läns fiskförsäljningsförening. Någon auktoriserad fiskförsäljningsförening har däremot icke bildats i Norrbottens län liksom ej heller i Blekinge och vid Skånes östersjö-kust. I Norrbottens län finnas fyra lokala fiskförsäljningsföreningar, vilka emellertid bedriva sin rörelse utan stöd av auktorisation.

Ovannämnda kungörelse den 6 mars 1942 (nr 99) ersattes av en ny kungörelse den 6 november 1942 (nr 862) angående reglering av handeln med vissa slag av fisk. Såsom framgår av den redogörelse, som i kap. 10 lämnas för den senaste kristidens prisregleringar, sammanfattades i nämnda författningar det regleringssystem, som gällt under krisåren och som administrerats av statens livsmedelskommission. Bestämmelserna rörande de auktoriserade producentföreningarna bibehölls dock oförändrade i denna nya författning. Denna har upphävts genom kungörelse den 24 maj 1946 då en ny kungörelse (nr 246) utfärdades om viss reglering av handeln med strömming. I princip äro bestämmelserna i denna kungörelse överensstämmande med dem i den närmast föregående kungörelsen.

Till de auktoriserade fiskförsäljningsföreningarna anslöto sig mycket snart nära nog samtliga de fiskare, som i egenskap av självständiga företagare mera regelbundet idkade strömmingsfiske inom respektive föreningsområden. Det sammanlagda medlemsantalet i dessa föreningar uppgår för närvarande till omkring 5 600.

För tillvaratagande av den strömming, som icke kunnat avsättas för färskkonsumtion, ha de flesta föreningarna anordnat salterier och rökerier eller andra anläggningar för konservering av fisk. Ett par av dem ha även anläggningar för snabbfrysning av fisk. Minutförsäljning, antingen i fasta butiker eller genom ambulerande handel med bilar, bedrivs med ett undantag endast i begränsad omfattning. Fiskberedningen liksom minutförsäljningen sker i viss utsträckning i föreningarnas egen regi. Vanligare är dock att dessa verksamhetsgrenar handhas av särskilda dotterföretag.

Fiskförsäljningsföreningarna omsätta ej blott strömming utan i stor utsträckning även annan ostkustfisk liksom i viss utsträckning sötvattensfisk och västkustfisk. Samtliga inköpa och tillhandahålla också sina medlemmar olika förnödenheter för fisket.

De auktoriserade fiskförsäljningsföreningarnas med åren växande betydelse framgår av tab. 10 nedan, i vilken redovisas medlemsanslutningen under åren 1935—1944. Föreningarnas omsättning uppgick 1945 till sammanlagt 33·8 milj. kr och det egna kapitalet utgjorde vid utgången av 1944 omkring 2 milj. kr.

År 1937 bildades Ostkustfiskarnas exportförening u. p. a., vars huvudsyfte var att handha exporten av strömming för de auktoriserade fiskförsäljningsföreningarnas räkning. När exporten efter krigsutbrottet upphörde,

Tab. 10. De auktoriserade fiskförsäljningsföreningarnas medlemsantal 1935—1944

År	A n t a l		
	fiskförsäljningsföreningar	fiskförsäljningslag	enskilda medlemmar
1935	8	86	3 105
1936	10	105	3 706
1937	10	109	3 787
1938	10	109	3 879
1939	10	115	4 058
1940	10	112	4 111
1941	11	125	4 308
1942	11	129	4 578
1943	11	135	5 248
1944	11	135	5 531

ombildades exportföreningen till ett centralorgan för dessa föreningar. Samtidigt ändrades dess namn till Ostkustfisk centralförening u. p. a. Föreningen bedriver nu förutom export en mångsidig verksamhet, bl. a. fyller den en viktig uppgift genom att förmedla transport av strömming från försäljningsföreningar med fångstöverskott till föreningar inom sådana områden, där tillförsehn icke täcker behovet.

Vid pågående, under livsmedelskommissionens ledning stående prisreglering, har Ostkustfisk samma uppgift som de förut nämnda föreningarna Västskustfisk och Sydkustfisk. Till dessa tre föreningar är alltså nu huvuddelen av dem, som yrkesmässigt bedriva fiske vid landets kuster, anslutna.

Efter att ha undersökt strömmingshandelsregleringens verkningar i olika hänseenden anförde statens fiskenämnad i sin ovannämnda redogörelse den 26 november 1941 som slutomdöme, att denna reglering gagnat huvudmassan av de fiskare, som därav berörts, utan att konsumenternas intresse därigenom blivit lidande.

I sitt förut omnämnda betänkande föreslog 1935 års fiskeriutredning, att fiskförsäljningsföreningar även i andra delar av landet än vid ostkusten skulle kunna, om de befunnos äga förutsättningar därför, erhålla Kungl. Maj:ts tillstånd att med ensamrätt för försäljning mottaga det eller de slag av fisk eller skaldjur, som föreningarnas verksamhet avsåg. Samtidigt förordade nämnda utredning bildande av en riksorganisation för fisket. Denna skulle vara en sammanslutning av fiskets fackliga och ekonomiska organisationer och borde bl. a. verka för samarbete mellan de eko-

nomiska organisationerna, särskilt de auktoriserade producentföreningarna. Som villkor för erhållande av auktorisation skulle därför också kunna föreskrivas, att sådan förening skulle vara ansluten till riksorganisation. Denna skulle ej själv driva försäljningsverksamhet men i den mån så befundes lämpligt förmedla inköp av för fisket erforderliga förnödenheter till de ekonomiska organisationerna och sålunda utgöra en inköpscentral för dessa. Den skulle även driva och leda propagandan för ökad fiskkonsumtion.

En liknande plan framlades sedermera av 1940 års fiskerikommitté (SOU 1941: 19). Enligt denna skulle fiskförsäljningsföreningar i alla delar av landet, alltså såväl vid kusten som inne i landet, kunna auktoriseras. Dessa föreningar, som skulle kallas centralföreningar och av vilka var och en borde ha ett lämpligt avpassat, förhållandevis stort verksamhetsområde, skulle vara uppbyggda av lokalföreningar av ungefär samma typ och med ungefär samma funktioner som de fiskförsäljningslag, vilka utgöra de nuvarande auktoriserade producentföreningarnas medlemmar. Centralföreningarna skulle vara anslutna till ett riksförbund. Till skillnad från den av 1935 års fiskeriutredning föreslagna riksorganisationen skulle emellertid detta förbund vid sidan av sina allmänt övervakande, förmedlande och ledande uppgifter även bedriva självständig partihandelsrörelse med fisk. Denna del av verksamheten skulle emellertid huvudsakligen begränsas till överskottspartier. Fisk avsedd för export skulle dock också omhändertagas av riksförbundet, som ensamt skulle stå för utbudet på den utländska marknaden. Importen av färsk fisk och skaldjur skulle likaledes i första hand omhändersas av detta förbund. Såväl i fråga om export som import skulle emellertid riksförbundet samarbeta med de privata affärsmännen. Kommittén har dock icke föreslagit några grunder för detta samarbete.

De planer, som sålunda framlagts rörande bildandet av en ekonomisk och/eller facklig riksorganisation på fiskets område, ha mött ganska stark kritik från myndigheter och andra i samband med remissutlåtanden över de betänkanden, i vilka de ingått. Även från fiskarehåll ha kritiska röster höjts mot bildandet av en riksorganisation genom sammanslutning av de stora områdesorganisationerna på västkusten, sydkusten och ostkusten samt för inlandsvattnen. Beträffande 1935 års fiskeriutrednings ovannämnda förslag framhöll lantbruksstyrelsen, bland annat, att den för sin del ifrågasatte, om den föreslagna riksorganisationen kunde förväntas göra en så betydelsefull insats till fiskets gagn, att detta borde motivera ett ingripande från statens sida för åvägabringande av ett riksförbund, vilket dessutom delvis skulle bildas genom tvångsanslutning av existerande producentföreningar. Flera av de uppgifter, som skulle tillkomma den föreslagna riksorganisationen, kunde utan olägenhet utföras av redan existerande fiskaresammanslutningar. Behovet av en riksorganisation borde framväxa från de mera

lokala organisationernas verksamhet. Endast på det sättet skulle den kunna påräkna att erhålla erforderlig styrka. — Liknande synpunkter förfäktades från många håll.

Krigets mellankomst har i viss mån kommit diskussionen om inrättandet av en riksorganisation på fiskets område att skjutas i bakgrunden. Såsom av det följande skall framgå, ha andra organisationsproblem kommit att framstå såsom mer centrala och viktiga för fiskets vidkommande.

Förslag om stöd åt fiskarnas organisationer

Av den nyss lämnade redogörelsen framgår, att huvudmassan av landets yrkesfiskare nu är sammansluten i fackliga och ekonomiska föreningar, vilka i sin tur förenats i några få, stora huvudorganisationer, vardera med sitt naturliga verksamhetsområde, nämligen västkusten, ostkusten, sydkusten och inlandsvattnen. Någon facklig eller ekonomisk sammanslutning omfattande hela landets fiskare, alltså en verklig riksorganisation, finnes däremot ännu ej. Förslag i sådan riktning ha, som av det föregående framgår, framlagts av tidigare fiskerisakkunniga. Det är möjligt, att utvecklingen så småningom kommer att leda därtill, att en riksorganisation bildas. Förverkligandet av en sådan organisation bör dock helt bli beroende på fiskaresammanslutningarnas egna beslut. Utredningen finner alltså icke skäl föreligga för statliga åtgärder i syfte att åstadkomma en dylik organisation.

Under en följd av år har från det allmännas sida lämnats ekonomiskt stöd i olika former åt fiskareorganisationerna. Till de affärsdrivande sammanslutningarna har detta stöd som regel lämnats i form av lån med anlåtande av det under Fonden för låneunderstöd anvisade anslaget till lån för främjande av beredning och avsättning av fisk. De flesta försäljningsföreningarna ha också erhållit sådana lån. Utredningen anser att dylikt stöd även i fortsättningen bör lämnas, i den mån så erfordras, och efter i stort sett samma grunder som hittills. Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att fiskareorganisationerna, enligt vad utredningen erfarit, med något enstaka undantag i allo uppfyllt de för lånens tillgodonjutande uppfyllda villkoren, varför statens förlust på denna stödverksamhet hittills varit mycket obetydlig.

Utöver detta ekonomiska stöd ha statsmakterna lämnat särskilt strömmingsfiskarna på ostkusten en mycket värdefull hjälp genom det förut omnämnda tillstånd fiskförsäljningsföreningarna på denna kuststräcka erhållit att med ensamrätt för försäljning mottaga den strömming, som ilandföres inom respektive föreningars verksamhetsområden.

Av statens fiskenämnads förenämnda redogörelse av den 26 november 1941 och de erfarenheter, som därefter gjorts, är det uppenbart, att denna s. k.

auktorisation varit till betydande gagn för fiskerinäringen på ostkusten. Mellan de auktoriserade fiskförsäljningsföreningarna (producentföreningarna) och de privata fiskhandlarna ha visserligen en del friktioner förekommit. Den åsikten torde emellertid numera vara vanlig bland fiskhandlarna på ostkusten, att med en rätt tillämpning av de för auktorisationen gällande bestämmelserna och vid samarbete mellan föreningarna och handlarna även de senare kunna ha gagn av nu rådande ordning bl. a. genom den jämnare tillförsel och stabilare prisbildning, som därigenom åstadkommes.

Inom utredningen har ingående dryftats frågan, huruvida auktorisationen på Östersjökusten bör bibehållas eller om den som obehövligen bör indragas. Med hänsyn icke minst till de osäkra förhållanden, som för närvarande råda och troligen — åtminstone de närmaste åren — komma att fortfara på fiskets och fiskavsättningens område, har utredningen vid dessa överläggningar kommit till den uppfattningen, att den nuvarande ordningen tillsvidare bör i huvudsak bibehållas.

Som ovan anförts kan sådan ensamrätt att av fiskare för försäljning uppköpa fångsten, varom här är frågan, endast meddelas fiskareföreningar vid Östersjökusten och endast beträffande strömming (sill). Från fiskare ha vid flera tillfällen uttalats önskemål om att dylika tillstånd måtte kunna meddelas fiskaresammanslutningar även i andra delar av landet och även avseende andra fiskslag än strömming. Såväl 1935 års fiskerikutredning som 1940 års fiskerikommité ha, som nyss anförts, föreslagit åtgärder i sådant syfte.

Vid bedömning av denna fråga kunna skäl anföras både för och emot en ökning av möjligheterna att meddela dylika tillstånd. Rent principiellt kan sålunda hävdas, att det här är fråga om ett slags monopol eller företrädesrätt, varemot betänkligheter kunna resas ur allmänt samhällsliga synpunkter. Vidare torde kunna anföras, att fiskarnas ekonomiska organisationer numera ha erhållit betydligt större anslutning och stadga än tidigare, så att de nu ha större möjlighet än tidigare att utan en dylik stödåtgärd från det allmännas sida inverka på tillförsel och avsättning. Mot dessa invändningar kan anföras, att även om vissa principiella betänkligheter kunna hysas mot meddelandet av sådana tillstånd, varom här är fråga, så ha dock redan en grupp fiskare kommit i åtnjutande därav, varför det ur rättvisesynpunkt icke kan anses mer än skäligt att även andra fiskare beredas möjligheter att, om så finnes lämpligt, erhålla samma förmåner. Framhållas må även, att redan de genomförda prisregleringarna innebära ett visst ingrepp i näringsfriheten på området. Det torde också kunna göras gällande, att, även om jordbrukarna beträffande avsättningen av deras produkter icke formellt underkastats en dylik reglering, så torde dock flera av de åtgärder, som från statsmakternas sida vidtagits till stöd för jord-

bruksnäringen, i realiteten verkat på samma sätt som den auktorisation, varom här är fråga, d. v. s. medfört en viss inskränkning såväl i den enskildes möjligheter att fritt disponera över produkterna av sitt arbete som i återförsäljarens val av inköpskällor.

Det är vidare säkerligen riktigt, att fiskarnas organisationer nu ofta ha så stor anslutning, att de självständigt kunna reglera tillförsel och avsättning. Så är dock icke överallt fallet, och även om en organisation för närvarande har en stor anslutning, är det icke säkert, att sammanhållningen är tillräckligt stark för att motstå de påfrestningar, som lätt kunna uppstå, särskilt under så labila tidsförhållanden som de nuvarande. Det förtjänar framhållas att, enligt vad utredningen erfarit, några av de auktoriserade försäljningsföreningarna på ostkusten, vilka nu äro livskraftiga och åtnjuta sina medlemmars förtroende, med största sannolikhet mycket snart skulle ha gått under, om icke auktorisationen funnits som stöd vid vissa kris-tillfällen.

Även om införande av auktorisation i vissa fall icke är erforderlig eller ens lämplig för ernående av en önskvärd ordning på fiskmarknaden så bör dock, på grund av vad ovan anförts, enligt utredningens mening möjligheter åstadkommas för myndigheterna att vidtaga en sådan åtgärd i de fall, då det efter noggrann prövning verkligen ådagalagts, att densamma kan bli till gagn. I likhet med 1935 års fiskeriutredning är utredningen av den mening, att auktorisation icke nödvändigtvis bör avse alla fiskfångster, som ilandföras inom visst område, utan bör kunna begränsas till visst eller vissa fiskslag i dessa fångster. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla det starka, statliga stöd, som fiskarnas organisationer erhållit i Norge (se bil. 2).

På grundval av överväganden av ovan angiven art har utredningen ansett sig böra förorda utfärdandet av en förordning angående reglering av handeln med fisk och skaldjur i huvudsaklig överensstämmelse med ett såsom bil. 6 till betänkandet fogat författningsförslag.

Författningsförslaget, som nära ansluter sig till kungörelsen den 24 maj 1946 (nr 246) om viss reglering av handeln med strömming, är avsett att tjänstgöra som ramförfattning med stöd av vilken fiskaresammanslutningar i olika delar av landet skulle kunna auktoriseras och därmed sammanhängande regleringsåtgärder beträffande fiskhandeln vidtagas i enlighet med för varje särskilt fall utfärdade tillämpningsbestämmelser. Författningen synes böra gälla under en tid av tre år.

Giltighetstiden för nyssnämnda kungörelsen den 24 maj 1946 om viss reglering av handeln med strömming utgår den 30 juni 1947. Om, som ovan föreslagits, den nuvarande regleringen av strömmingshandeln skall fortfara enligt ungefär samma grunder som hittills, kan givetvis giltighetstiden för strömmingskungörelsen förlängas. Lämpligare synes emellertid

vara att bestämmelserna för denna reglering, efter tillkomsten av ovan nämnda ramförfattning, sammanfattades i en särskild med stöd av denna författning utfärdad tillämpningskungörelse. Förslag till en sådan kungörelse bifogas (bil. 7).

Fiskeriutredningen förutsätter, att bestämmelserna i 5 § av kungörelseförslaget skola tillämpas på sådant sätt, att ett auktorisationstvång bibehålles för den egentliga partihandeln med strömming. Utredningen ifrågasätter emellertid, om icke de nuvarande, kanske något föråldrade direktiven för detta auktorisationstvång (se Kungl. Maj:ts prop. 1941:131; jordbruksutskottets utlåtande 1941:53) i viss mån skulle kunna uppmjukas. Handlande synes sålunda, i motsats till vad nu gäller, böra erhålla rätt att, om han så finner lämpligt, till annan handlande utan särskilt medgivande överlåta strömming, som han — utan rabatt — köpt från producentförening eller partihandlare. *Auktorisation* såsom partihandlare skulle däremot erfordras för rätten att hos producentförening erhålla partihandelsrabatt och hos föreningen åtnjuta kvottilldelning av strömming till rabatterat pris. Såsom förutsättning såväl för erhållande av som för fortsatt tillgodonjutande av dylik auktorisation skulle gälla, att vederbörande handlande styrker sig ha under en tidsperiod av lämplig längd bedrivit återförsäljning av strömming till annan handlande i en omfattning, som skäligen kan rubriceras såsom partihandel.

På grund av det ovan anförda får utredningen förorda, att Kungl. Maj:t måtte utfärda dels förordning om viss reglering av handeln med fisk och skaldjur, dels kungörelse om viss reglering av handeln med strömming allt i enlighet med vad ovan föreslagits.

Kap. 4. Åtgärder för nedbringande av fiskets omkostnader m. m.

I direktiven för 1945 års fiskeriutredning uttalas bl. a. att under utredningsarbetet särskild uppmärksamhet borde ägnas fiskets driftskostnader och till övervägande upptagas frågan, huruvida dessa kostnader kunde nedbringas och det svenska fiskets lönsamhet och konkurrensförmåga därigenom ökas.

Den svenska fiskerinäringen står, vad den tekniska utrustningen beträffar, i allmänhet på en hög nivå. Visserligen användas mångenstädes ännu gamla och mindre rationella fiskemetoder, men detta gäller mest binäringsfisket. De verkliga yrkesfiskarna ha i allmänhet förstått att snabbt tillgoda göra sig de nya uppfinningar och erfarenheter, som gjorts i fråga om förbättringar av båtar och redskap. På ostkusten är visserligen båtmaterielen ännu flerstädes av mindre god kvalitet, vilket kan hindra fiskarna att utnyttja fångstmöjligheterna vid mindre gynnsam väderlek eller på något

längre avstånd från hemhamnen. Det sagda gäller i viss mån även sydkustfisket. För närvarande pågår emellertid en ganska intensiv nyanskaffning (möjliggjord bl. a. av de förhållandevis goda inkomsterna under kriget) av bättre båtar även vid dessa kuststräckor, varför det är att förvänta, att fiskets utrustning också i denna del inom överskådlig framtid kommer att bli tillfredsställande även på ost- och sydkusten.

För utveckling av den svenska fiskebåtsflottan har det ekonomiska stöd, som från statens sida lämnats med anlitan av Fonden för fiskerinäringens befrämjande (fiskerilånefonden), varit av utomordentligt stor betydelse och utredningen förutsätter, att medel även framdeles i erforderlig utsträckning komma att ställas till förfogande för denna stödverksamhet.

Det torde i detta sammanhang böra framhållas, att anskaffande av större och bättre båtar är av betydelse ej endast och knappast ens i främsta rummet genom den ökning av fångstmängden, som därigenom eventuellt blir möjlig, utan snarare genom den jämnare tillförsel och den bättre behandling av fångsten, som dylika båtar tillåta. En förbättring av båtmaterielen måste därför anses som en utomordentligt viktig rationaliseringsåtgärd.

Utredningen vill här erinra om sin framställning i underdånig skrivelse den 27 februari 1946 om sådan ändring av gällande bestämmelser för användningen av fiskerilånefonden, att låneunderstöd från ifrågavarande fond måtte kunna utlämnas även för anskaffande av ekolod, kylmaskineri och annan maskinell utrustning på fiskebåtarna. Nämnada framställning har här bilagts (bil. 3).

I detta sammanhang anser utredningen sig även böra framhålla den stora betydelsen av goda fiskehamnar. Utan dylika hamnar är det nämligen omöjligt för fiskarna att anskaffa och underhålla de dyrbara båtar, som äro en nödvändig förutsättning för bedrivande av ett rationellt fiske. Då emellertid de statliga åtgärderna till stöd åt fiskehamnsbyggen varit föremål för utredning genom särskilda sakkunniga, saknar utredningen anledning att nu närmare ingå på detta spörsmål.

Förslag om främjande av kollektiva inköp av fiskeförnödenheter

Fiskets driftskostnader äro, som förut visats, till väsentlig del beroende av priserna på fiskredskap och motordrivmedel. För fyllandet av behovet av dessa förnödenheter är vårt land huvudsakligen hänvisat till import. Priserna på fiskets förnödenheter äro alltså i mycket beroende av faktorer, på vilka näringsidkarna själva endast i mindre grad kunna utöva inverkan. Det är emellertid av vikt att vid ingående av handelsavtal och liknande överenskommelser det tillses, att ifrågavarande förnödenheter tillföras landet i tillräckliga mängder och på så förmånliga villkor som möjligt.

Om näringsidkarna endast i begränsad omfattning kunna inverka på själva importpriset, så kunna de dock i fråga om den del av priset, som är beroende av distributionskostnaderna inom landet, genom kollektiva inköp utöva ett icke oväsentligt inflytande. Dylika kollektiva inköp förekomma nu också i ganska stor omfattning. Fiskarnas försäljningsorganisationer, för vilka redogjorts i kap. 3, förmedla nämligen vid sidan av försäljning av medlemmarnas fångster ofta i stor utsträckning inköp av fiskredskap och motorbränsle. Särskilt på västkusten finnas därtill åtskilliga lokala föreningar, andelsföreningar eller s. k. strandkassor, som sedan ganska länge anordnat kollektiva inköp av dylika förnödenheter. Denna inköpsverksamhet har utvecklats särskilt starkt under krigsåren, och för närvarande torde en ganska betydande del av fiskerinäringens förnödenheter distribueras genom fiskarnas egna organisationer. För denna synnerligen betydelsefulla verksamhet ha dessa organisationer icke åtnjutit något ekonomiskt stöd från staten. Enligt nu gällande bestämmelser torde ej heller sådant stöd kunna lämnas. Detta måste anses som en brist. Fiskarnas organisationer ha visserligen i ganska stor utsträckning utan statens hjälp kunnat anordna gemensamma inköp av förnödenheter. Fall kunna dock inträffa, då en organisations egna tillgångar icke förslå för att igångsätta en sådan rörelse, varom här är fråga. För tryggande av den fortsatta utvecklingen på detta område är det därför önskvärt, att statsmedel, i den mån behov därav föreligger, kunna ställas till förfogande för ifrågavarande ändamål.

Det åsyftade ändamålet torde lättast kunna åstadkommas genom sådan ändring av gällande bestämmelser för användningen av det under Fonden för låneunderstöd anvisade anslaget till lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m., vilka fastställts genom kungörelse den 11 maj 1934 (nr 138), att lån kunna utlämnas till fiskaresammanslutningar ej blott för främjande av beredning, förvaring och avsättning av fisk utan även för anskaffande av fiskredskap och motordrivmedel för sina medlemmars räkning. Mot en sådan anordning kan måhända invändas att ur samma lånefond då komme att utlämnas lån såväl för produktions- som avsättningsfrämjande åtgärder. Detta synes emellertid vara av mindre vikt enär, som ovan framhållits, ett flertal fiskaresammanslutningar ägna sig åt båda dessa verksamhetsgrenar.

Utredningen vill alltså förorda en ändring av nämnda kungörelse den 11 maj 1934 (nr 138) i enlighet med vad ovan anförts. Förslag till kungörelse i ämnet bifogas (bil. 8).

Förslag om avskaffande av tullar på fisknät m. m.

Enligt företagna utredningar synes under normala förhållanden inom den svenska fiskerinäringen förbrukas omkring 250 ton fisknät per år. En mindre del av denna kvantitet inköpes av fiskare direkt i utlandet, företrädesvis i Danmark och England, vid besök i dessa länder för avyttrande av fiskfångsten.

Den årliga tillförseln av fisknät fördelade sig under åren 1936—1938 på import och inhemsk tillverkning enligt följande sammanställning.

	Grova nät ton	Fina nät ton	Summa ton
Inhemsk tillverkning	70	—	70
Import	112	55	167
Summa	182	55	237

Av sammanställningen framgår, att fiskerinäringen för sin försörjning med fina nät var helt och med grova nät till övervägande delen beroende av import.

Efter krigsutbrottet försvårades importen av fisknät högst betydligt. De importerade kvantiteterna under åren 1940—1945 framgå av nedanstående sammanställning:

1940	66.6 ton	1943	71.5 ton
1941	42.3 „	1944	121.9 „
1942	51.9 „	1945	57.6 „

För att motverka följderna av den minskade importen träffade statens industrikommission på sin tid överenskommelse med de företag, Gamlestadens fabrikers aktiebolag och J. Albrechtssons nätfabrik, aktiebolag, vilka voro tillverkare av fisknät, om att dessa företag skulle öka sin produktion genom att arbeta i tre skift per dygn. Med statens medverkan anskaffades vidare flera maskiner avsedda för tillverkning av fina fisknät, vilka uppställdes hos Gamlestadens fabrikers aktiebolag.

Den inhemska nättillverkningen ökades genom dessa åtgärder och uppgick under vart och ett av åren 1940—1945 till följande kvantiteter:

1940	47.9 ton	1943	154.8 ton
1941	83.2 „	1944	167.0 „
1942	129.6 „	1945	209.0 „

Huvudmassan av denna tillverkning utgjordes av grova nät och genomdenna kunde under de sista krigsåren det svenska behovet av dylika nät i det närmaste fyllas.

Den inhemska tillverkningen av fina nät var 1943 endast 1.7 ton men steg 1944 till 6.6 ton. Under 1945 var den i det närmaste lika hög (6.1 ton) som under 1944. Trots de åtgärder, som vidtagits för att stegra produktionen av dylika nät, har den varit alldeles otillräcklig, varför fisket för sin försörjning med dessa nät till väsentlig grad varit hänvisad till import. Denna import ordnades på så sätt, att bomull eller bomullsgarn från svensk sida ställdes till förfogande för utländska nättillverkare i Danmark, Finland, Norge och Tyskland mot att dessa till ett överenskommet pris förfärdigade och levererade nät till en kvantitet, som motsvarade mängden utlämnad råvara. På detta sätt införskaffades under åren 1942—1945 följande kvantiteter fina nät.

1942	28.0 ton
1943	40.2 „
1944	66.9 „
1945	38.6 „

Under medverkan av industrikommissionen bildades 1941 en sammanlutning av landets samtliga importörer av fiskredskap, Svenska fiskredskapsimportörernas förening 1941 u. p. a. Under de två första åren handhades importen av nät huvudsakligen av denna förening, som även fördelade tillgängliga förråd av redskap på de olika redskapshandlarna. Denna fördelningsverksamhet har föreningen sedan bibehållit. Däremot övertogs arbetet med importen 1943 till största delen av Statens reservförrådsnämnd.

Som av det ovan anförda framgår, var vårt land före kriget för sin försörjning med fisknät till huvudsaklig del beroende av import. Under kriget har man lyckats åstadkomma en ganska omfattande inhemska nättillverkning, ehuru vi i fråga om fina nät dock till övervägande del förblivit hänvisade till import. Det kan under sådana förhållanden frågas, huruvida det svenska fisket under fredsförhållanden är mest betjänt av att få sitt behov av nät tillgodosett huvudsakligen genom import eller genom tillverkning inom landet.

Vid bedömning av denna fråga torde först böra beaktas, att större delen av nättillverkningen icke åtnjuter något tullskydd. På nät av bomull utgår visserligen tull med 25 kr per 100 kg, men denna tull är ej högre än den på de garnsorter, som vanligen användas för nämnda tillverkning. Endast för bindgarn av hampa avsett uteslutande för tillverkning av fisknät utgår icke tull. Hampgarn användes emellertid blott för framställning av laxnät. På dylika nät är tullen 45 kr per 100 kg. Förbrukningen av hampnät torde icke överstiga 30 ton per år.

Vid 1944 års riksdag väcktes två likalydande motioner (I: 227 och II: 334), i vilka begärdes en skyndsamt och allsidig utredning angående möjligheterna att ur beredskapssynpunkt trygga landets försörjning med fisknät.

Över dessa motioner, som icke föranledde någon riksdagens åtgärd, avgåvos yttranden av industrikommissionen, textiltrådet (en förening av organisationer inom textilindustrien) samt svenska fiskredskapsimportörernas förening.

Som förnämsta orsaken till svårigheten att åstadkomma mer omfattande och bärkraftig inhemsk tillverkning av nät framhålles samstämmigt i dessa yttranden bristen på tullskydd. Som ytterligare orsaker till nämnda svårighet torde vidare, enligt utredningen, kunna anföras den svenska marknadens begränsning samt det förhållandet, att det särskilt av fina nät erfordras ett stort antal typer med olika maskstorlek.

Av de nämnda orsakerna torde emellertid framförallt det bristande tullskyddet vara utslagsgivande. Detta innebär givetvis att en utökning av den inhemska nättillverkningen förutsätter en höjning av tullen. En sådan åtgärd skulle emellertid medföra en stegring av nätpriset för fiskarna, såvida ej staten genom subvention eller liknande åtgärder eliminerar denna stegring.

Före kriget importerades fisknät huvudsakligen från Danmark, Tyskland, Norge, Storbritannien och Japan. Under de närmaste åren torde det troligen komma att stöta på svårigheter att erhålla sådana nät från Tyskland och Japan. Trots detta torde tillräckligt många inköpskällor kvarstå för att konkurrensen dem emellan inom förhållandevis kort tid skall framtinga antagbara priser. Ur de synpunkter utredningen huvudsakligen har att lägga på förevarande spörsmål, alltså i första hand hänsynen till fiskets driftskostnader, finner utredningen sig därför icke böra förorda åtgärder för stödjande genom tullskydd av den inhemska nättillverkningen under fredstid.

Trots att större delen av denna tillverkning icke åtnjutit tullskydd, har densamma i viss utsträckning kunnat hållas i gång även under normala förhållanden. Detta har givetvis bl. a. ur beredskapssynpunkt varit av betydelse. Då emellertid, som förut framhållits, tullen på det för nättillverkningen använda bomullsgarnet är lika hög som på de färdiga näten, äro alltså dessa tullar icke till gagn för nättillverkningen men verka fördyrande på den färdiga varan och öka därigenom fiskets driftskostnader. Ur fiskerinäringens synpunkt måste det därför anses önskvärt, att dessa tullar avskaffas. Eftersom importen av nät under normala förhållanden är större än den inhemska tillverkningen, är det naturligtvis ur nämnda synpunkt mest angeläget att tullen på färdiga nät avskaffas. Om denna tull avskaffas, men tullen på bomullsgarn bibehålles, skulle emellertid den inhemska tillverkningen ytterligare försvåras eller omöjliggöras, vilket icke synes tillräckligt. Ur fiskets synpunkt lämpligast är därför, att tullen på såväl nät som på det för nättillverkningen behövliga bomullsgarnet avskaffas. Med en årlig förbrukning av 220 ton bomullsnät och 30 ton hampnät samt med

nuvarande tullsats 25 kr per 100 kg för bomullsnät och 45 kr för hampnät skulle en sådan åtgärd medföra en inkomstminskning för statsverket av högst 68 500 kr. Ur statsfinansiell synpunkt är denna inkomstminskning knappast av nämnvärd betydelse. Särskilt för vissa fiskare, som måste arbeta med stor och tung redskap såsom lax-, bottengarns- och snörpvadsfiskare, skulle däremot ett avskaffande av nämnda tull med därav följande prisreduktion vara till stort gagn.

Då bomullsgarn utom för tillverkning av fisknät användes för en mångfald andra ändamål, är det måhända förknippat med vissa svårigheter att avskaffa tullen på endast det garn, som användes för nåttillverkning. Ööverbanneliga torde dock dessa svårigheter icke vara. Som ovan anförts åtnjutes ju redan nu tullfrihet för bindgarn av hampa avsett för tillverkning av fisknät trots att sådant garn användes även för andra ändamål. För övrigt har i 20 § kungörelsen den 29 november 1929 (nr 373) med tillämpningsföreskrifter till tulltaxeförordningen beträffande ett flertal varuslag givits anvisning för det förfarande, som bör iakttagas, då på eljest tullbelagd vara tull icke skall utgå på sådan vara på grund av dess användning för visst speciellt ändamål.

I anslutning till vad här anförts får fiskeritutredningen föreslå, att nuvarande tull på fisknät samt på bomullsgarn avsett för tillverkning av fisknät avskaffas.

Förslag om underlättande av fiskares förflyttning i vissa fall

Inom fiskerinäringen har man länge haft uppmärksamheten riktad på ett förhållande, som förorsakar, att många fiskare arbeta under ogynnsamma villkor och därför också ha svårt att erhålla en skälig inkomst av sin näring. Flerstädes vid våra kuster bo fiskare på platser, som måste anses synnerligen olämpliga med hänsyn såväl till själva fisket som till avsättning av fångsten. Ofta är det sålunda omöjligt att på sådana platser för rimliga kostnader anordna tillräckligt djupa och skyddade tilläggsplatser för båtarna, eller också äro de så avlägset och otillgängligt belägna, att det stöter på ööverbanneliga svårigheter att anordna erforderliga vägar eller andra kommunikationsleder för fångstens transport till avsättningsort. I regel rör det sig om platser med någon enstaka eller ett litet fåtal familjer. För orter med en något större samlad fiskarebefolkning går det givetvis lättare att erhålla statsmedel för anordnande av hamnar, vägar och dylikt, då dessa anordningar där kunna sägas bli till mera allmänt gagn och även bli utnyttjade i en utsträckning, som kan anses rimlig i förhållande till de kostnader, som ifrågavarande anordningar medföra.

Befolkningen på sådana ur fiskerisynpunkt olämpliga platser utgör ofta en kvarleva från den tid, då fisket bedrevs under mer primitiva för-

hållanden än nu, alltså då båtarna voro mindre och ställde mindre anspråk på hamnanordningar, och då fiskarna själva i stor utsträckning saltade eller på annat sätt beredde sina fångster och därför hade mindre behov av goda förbindelser än nu, då fisken huvudsakligen avsattes i färskt tillstånd. I många och kanske flertalet fall idka dessa fiskare ett mindre jordbruk vid sidan av fisket.

Utom en ofta mer eller mindre känslomässigt betingad önskan att kvarbliva på hemorten, även om den erbjuder ogynnsamma levnadsvillkor, torde svårigheten att mot skäligen ersättning avyttra den ägda fastigheten och bristande medel för bestridande av de med överflyttning till ny ort förenade kostnaderna vara orsakerna till att ifrågavarande fiskare icke söka sig till platser, som erbjuda bättre betingelser för deras näring. En kombination av fiske och jordbruk kan, som förut framhållits, ibland vara nödvändig och nyttig, men ej sällan bli båda näringarna hämmade genom en dylik kombination. På sådana platser, som här åsyftas, skulle det säkerligen också ofta vara mest rationellt, såväl ur fiskets som jordbrukets synpunkt, om fisket helt nedlades åtminstone som självständig näring och de jordområden fiskarna inneha hoplades med andra fastigheter i närheten.

Fiskeriutredningen anser sig här böra erinra om att sammanläggning av fastigheter, i den mån så kan anses erforderligt för skapandet av ekonomiskt bärkraftiga brukningsdelar, ingår i programmet för den framtida jordbrukspolitiken sådan denna skisserats av 1942 års jordbrukskommitté i dess nyligen framlagda principbetänkande. Ett realiserande av jordbrukskommitténs förslag på hithörande område är i och för sig ägnat att underlätta lösningen av den fråga, som utredningen här upptagit till behandling. Härförutom krävas emellertid enligt utredningens förmenande vissa åtgärder mera direkt inriktade på frågans lösning ur fiskarnas synpunkt.

Fiskeriutredningen anser det synnerligen önskvärt, att en rationalisering och sanering åstadkommes genom en förflyttning av fiskare från ur fiskerinäringens synpunkt illa belägna platser till platser, som erbjuda bättre villkor för denna näring. I de flesta fall kommer detta att innebära en ökad koncentration av fiskarebefolkningen. En dylik mera samlad bebyggelse är fördelaktigare genom att den ej blott underlättar anläggning av hamnar, vägar, telefonförbindelser och dylikt utan även ökar möjligheterna för sociala åtgärder av olika slag. En förflyttning av ovan antytt slag torde dock icke komma till stånd i önskvärd omfattning och inom rimlig tid utan ekonomiskt stöd från det allmännas sida.

Utredningen vill i detta sammanhang erinra om de ganska stora belopp, som under årens lopp investerats i fiskehamnsbyggen. För detta ändamål togos sålunda före kriget årligen omkring 2-3 milj. kr i anspråk av statsmedel. Goda fiskehamnar äro som ovan nämnts en ovillkorlig förutsättning för ett rationellt fiske. Ej sällan uppstår emellertid tvekan huruvida an-

läggning av en viss hamn med hänsyn till fiskets omfattning på platsen är lämplig eller ur ekonomiska synpunkter försvarlig. Ofta kan också befaras, att det bidrag till företaget, som intressenterna författningsenligt ha att erlægga, blir allför betungande för dessa. I dylika tveksamma fall vore det synnerligen lämpligt, om den utvägen stode öppen, att, i stället för statsbidrag till för intressenterna själva betungande hamnbygge, kunna lämna dessa ekonomisk hjälp för överflyttning till en plats, där lämplig hamn redan finnes eller sådan för mindre kostnad kan anläggas. Då kostnaderna för även en ganska anspråkslös fiskehamn med nuvarande prisläge vanligen betydligt överstiga 100 000 kr, är det tydligt, att en flyttning med bidrag av allmänna medel av fiskarna till annan plats i många fall vore så väl för det allmänna som för fiskarna själva ekonomiskt fördelaktigare än ett hamnbygge.

I vissa och kanske de flesta fall torde det vara erforderligt att fiskarna skaffa sig ny bosättningsort. I andra fall åter torde detta icke vara nödvändigt. Ofta bo nämligen fiskarna spridda inom ett område och ha också sina sjöbodas och andra anordningar för fiskets bedrivande spridda inom området. Är detta område ej för stort, kunna stora fördelar vinnas genom att fiskarna visserligen kvarbo på nuvarande platser, men en gemensam hamn anordnas för dem. Härvid måste emellertid fiskarna utom bidraget till hamnbygget vidkännas en hel del kostnader för anordnande av sjöbodas, torkningsplatser m. m. vid den nya hamnen och även vägar från sina bostäder till densamma. En koncentration av fisket av detta slag har därför ofta visat sig svår att genomföra. Den skulle emellertid i hög grad underlättas, om understöd kunde från det allmännas sida lämnas för bestridande även av de kostnader, som en dylik åtgärd medför för de enskilda fiskarna.

På grund av vad ovan anförts finner utredningen det önskvärt, att allmänna medel ställas till förfogande för befrämjande av rationalisering i ifrågavarande hänseende av fisket. Lämpligast synes vara, att understöd för överflyttning och därmed sammanhängande åtgärder lämnas i form av lån, förslagsvis på högst 10 000 kr med förhållandevis lång amorteringstid (högst 15 år), ränte- och amorteringsfria under två år och därefter löpande med 3 procents ränta. Hela lånebeloppet skulle emellertid icke behöva återbetalas utan förslagsvis 40 proc. därav anses guldna, sedan låntagaren styrkt sig under ett visst antal år, förslagsvis fyra, ha bedrivit fiske på den plats dit överflyttningen möjliggjorts genom låneunderstödet.

Lånen böra beviljas av den föreslagna fiskeristyrelsen och utbetalas av statskontoret. Beträffande de övriga bestämmelser, som synes böra gälla för denna understödsverksamhet, får utredningen hänvisa till närslutna förslag till kungörelse i ämnet (bil. 9).

Det stöter på betydande svårigheter att bedöma, hur stort medelsbehovet blir för ifrågavarande verksamhet. Endast en mycket ingående undersökning av fiskarnas bosättningsförhållanden i olika delar av landet kan ge en ungefärlig uppfattning om i vilken utsträckning överflyttningar av angivet slag äro önskvärda. Därmed erhålles emellertid icke kunskap om hur många överflyttningar, som verkligen kunna komma till stånd inom överskådlig tid eller hur vittgående dessa bli. Härvid spela ju en mångfald omständigheter in, bl. a. i vilken utsträckning fiskehamnsbyggnader komma till stånd. Även om enligt utredningens uppfattning många överflyttningar äro önskvärda och måhända också genomförbara, torde emellertid till en början, så länge ifrågavarande verksamhet ännu är oprövad och mindre känd, antalet ansökningar om understöd bli ganska begränsat. Enligt utredningens mening torde därför för närvarande ett anslag på 200 000 kronor vara tillräckligt.

På grund av vad ovan anförts får utredningen föreslå, att till lån för underlättande av fiskares förflyttning m. m. för budgetåret 1947/48 anvisas ett reservationsanslag av 200 000 kronor samt att låneverksamheten bedrives i enlighet med ovannämnda författningsförslag (bil. 9).

AVDELNING II

Fiskhandeln

Kap. 5. Den svenska fiskhandelns struktur m. m.

Förefintlig statistik över antalet företag etc. inom fiskhandelsbranschen är ej mindre än 15 år gammal (varvid bortses från folkräkningarnas summariska uppgifter om antalet företagare), varför de i det följande lämnade uppgifterna ur 1931 års företagsräkning¹ i många avseenden tyvärr äro föråldrade.

Enligt företagsräkningen 1931 funnos inom landet 182 partiföretag samt 2 196 detaljister i fiskhandelsbranschen. Därvid är att märka, att i sistnämnda siffra ingår ett icke redovisat antal företag, som jämväl idkat partihandelsverksamhet, samt vidare att detaljhandeln med fisk i stor utsträckning bedrivs i kombination med handeln med grönsaker o. d.

Vad först angår antalet partihandlare, kan den anförda siffran jämföras med antalet under den senaste kristiden av livsmedelskommissionen auktoriserade fiskgrossister, vilket utgjort omkring 310 stycken (antalet har varierat något). Sist angiven siffra får anses som ganska tillförlitlig, eftersom regleringsverksamheten under krigsåren framtvingat en kategoriklyvning mellan partihandelsföretag och andra företag inom branschen. Av ifrågavarande partifirmor voro 35 proc. västkustföretag, 30 proc. bedrevs sin rörelse i Skåne och Blekinge samt 23 proc. i ostkustlänen (utom Stockholms stad). Huvudstaden räknade 7 proc., medan på inlandslänen kommo återstående 5 proc. av landets grossistföretag inom branschen. Av de nu lämnade siffrorna framgår, att det stora flertalet partihandlare med fisk äro förstahandsgrossister, d. v. s. inköpa fisken direkt av fiskare eller dessas organisationer (på västkusten till större delen vid fiskauktion), medan endast ett mindre antal, de flesta i Stockholm, huvudsakligen företaga sina fiskinköp i andra hand från kustgrossister.

Av de i 1931 års företagsräkning redovisade 182 partiföretagen ägdes 129 eller 71 proc. av enskilda personer, medan 28 bedrevs av aktiebolag, 22 av annat bolag samt 3 av ekonomiska föreningar. En genomgång av förteckningen över av livsmedelskommissionen auktoriserade partihandlare ger vid

¹ 1931 års företagsräkning, Stat. medd., ser. A, Band IV: 10.

handen att proportionen mellan bolagsägda och i enskilda personers ägo stående företag icke nämnvärt förändrats under de senaste femton åren. Däremot har antalet ekonomiska föreningar ökat, vilket bl. a. står i samband med att fiskarna på ostkusten, såsom framgår av redogörelse i annat sammanhang, bildat ekonomiska föreningar med uppgift att taga hand om avsättningen av fångsterna.

För att återgå till statistiken från 1931, räknade de detta år redovisade partiföretagen en sammanlagd personal på 839 personer (4.6 personer i medeltal per företag), varav omkring en fjärdedel kom på vardera gruppen ägare och företagsledare resp. förvaltnings- och kommersiell personal, medan antalet arbetare (i lager etc.) utgjorde ungefär hälften av den samlade personalstyrkan.

De i 1931 års företagsräkning angivna omsättningssiffrorna äro givetvis mycket föråldrade. Emellertid utgjorde försäljningsvärdet enligt företagsräkningen 40.4 milj. kr år 1930 (inkl. värdet av varor av egen tillverkning samt ersättning för arbeten och tjänster), vilket gör 222 000 kr per företag eller 48 300 kr per person sysselsatt inom företagen. Med nuvarande priser på fisk (stegringen av partipriserna på fisk kan beräknas ha utgjort c:a 100 proc. från 1930 till 1946) stiga motsvarande tal till c:a 450 000 resp. 100 000 kr.¹ Om det angivna värdetalet för omsättningen per företag multipliceras med antalet nu existerande partihandelsföretag — 310 stycken — skulle man komma fram till en total omsättningssiffra för den svenska fiskpartihandeln på över 140 milj. kr per år vid nuvarande prisläge. Det bör observeras, att den nu anförda siffran icke utan vidare kan anses jämförbar med den för 1930 ovan lämnade omsättningssiffran 40.4 milj. kr, enär denna senare, såsom antytts (se fotnoten), troligen är för låg — och medelomsättningssiffran för hög — på grund av att ett antal partiföretag redovisats som detaljister vid 1931 års företagsräkning. Även om hänsyn tages till att den i partihandeln omsatta fiskmängden utan tvivel ökat och detta troligen ganska starkt mellan 1930 och 1946, torde man komma den riktiga siffran närmare om man anger 100—125 milj. kr såsom fiskpartihandelns ungefärliga årsomsättning vid nuvarande prisläge.

Om man erinrar sig, att 1931 års företagsräkning redovisar en årsomsättning för partiföretagen på 40.4 milj. kr, kan det i förstane synas förvånande, att för detaljföretagen inom branschen redovisas praktiskt taget samma omsättningssiffra, närmare bestämt 40.1 milj. kr. Räknar man

¹ Nu angivna medeltal för omsättningen ligga väsentligt högre än den genomsnittliga bruttointäkten enligt den undersökning rörande fiskhandels lönsamhet, för vilken redogöres i närmast efterföljande kapitel. Detta torde förklaras av två samverkande faktorer, nämligen dels att till detaljhandelsgruppen enligt 1931 års företagsräkning hänförliga partifirmor i viss utsträckning utgjorts av företag av sådan storleksordning och karaktär, att de under kristiden meddelats eller skulle meddelats partihandelsauktisation, dels att de i nyssnämnda lönsamhetsundersökning medtagna företagen representera en företagsstorlek liggande under genomsnittet.

exempelvis med en detaljhandelsmarginal (inkl. frakt från grossisten) på 150 proc. av fångstvärdet eller $\frac{3}{4}$ av den sammanlagda handelsmarginalen,¹ skulle man vänta sig en siffra på omkring 80 milj. kr under förutsättning av att samma fiskmängder omsatts inom parti- och detaljhandel. Detta är emellertid icke fallet. Till en början må erinras om att partihandlarna i viss utsträckning idka detaljhandel (dock av ganska liten omfattning att döma av det mycket ringa antal butiksbiträden o. a., som uppges vara anställda inom ifrågasvarande företag) samt försälja fisk till näringsställen utan detaljister som mellanhand. Vidare sker fiskexporten genom grossister, vilka även köpa avsevärda mängder fisk för förädlingsindustriens räkning. Tages dessa och vissa andra omständigheter i betraktande, te sig detaljhandels relativt låga omsättningssiffror ganska förklarliga.

Antalet i 1931 års företagsräkning redovisade fiskdetaljister uppgick till 2 196, varav i Stockholms stad 347 samt i Göteborgs och Bohus län 321, vilket betyder, att 668 eller 30 proc. av samtliga kommo på en befolkning (vid början av 1930-talet) motsvarande endast 15 proc. av hela rikets folk-mängd.

Enligt från livsmedelskommissionen erhållna uppgifter uppgick antalet fiskdetaljister i mars 1943 inom Stockholms stad till 368 st. och inom de i den dåvarande fiskransoneringen ingående förorter till 120 st. Dessa detaljister försålde under tiden 1—20 mars 1943 684 ton saltvattensfisk av de viktigare sorterna, varav 279 ton strömming. För Göteborg redovisades för samma tid 249 fiskdetaljister samt 78 detaljister, som inköpte sin fisk direkt på auktioner i Göteborgs fiskhamn samt hade sina affärer inom ett ganska vidsträckt område runt staden. Tilldelningen av fisk från Göteborgs fiskhamn till samtliga dessa 327 detaljister utgjorde 1—20 mars 1943 521 ton. Av detaljisterna inom Göteborgs stad voro 178 innehavare av butiker, 48 torghandlare och 27 ambulerande försäljare. Av detaljisterna i Göteborgs omgivning voro 39 butiksinnehavare och likaledes 39 ambulerande försäljare.

På de i 1931 års företagsräkning redovisade detaljistföretagen, 2 196 stycken, kom en personal på 3 828 eller 1.7 per företag. Om man vidare anför, att av den angivna personalstyrkan 2 186 upptagas som ägare eller företagsledare, 1 047 som butiksbiträden o. d. samt 565 som arbetare av olika slag, torde tillräckligt ha anförts ur nämnda företagsräkning om fiskhandelsstruktur. Ytterligare upplysningar om denna handel lämnas i efterföljande

¹ Enligt en i Meddelanden från konjunkturinstitutet, Ser. A:8, såsom bil. 3 intagen utredning, Konsumtionen av födo- och njutningsämnen i Sverige 1934—1941, skulle konsumentpriserna på fisk vid mitten och slutet av 1930-talet ha legat i genomsnitt c:a 200 proc. över fångstpriserna. Den i kap. 6 redovisade undersökningen av partihandels marginaler anger dessa marginaler 1938 till c:a 50 proc. av fångstvärdet, varför detaljhandelsmarginalen (inkl. frakt från grossisten) skulle utgöra i texten angivna 150 proc. av fångstvärdet. Det bör observeras, att de nu anförda marginalprocenterna icke äro representativa för nuvarande förhållanden.

redogörelse för en riksomfattande undersökning rörande fiskhandeln, som fiskeriutredningen företagit. Först redogöres emellertid i korthet för organisationsväsendet inom fiskhandeln.

Organisationer inom fiskhandeln

Även inom den svenska fiskhandeln har under de senaste decennierna skett en kraftig utveckling av organisationsväsendet. Behovet av att gemensamt kunna hävda fiskhandlarkårens intressen ledde redan 1909 till bildandet av en riksförbund, Svenska fiskhandelsförbundet (1909—1914 Svenska fiskhandlareförbundet). Sedan 1915 har förbundsstyrelsen sitt säte i Göteborg.

Till Svenska fiskhandelsförbundet äro anslutna såväl grossister som detaljister, sedan 1943 organiserade i var sin sektion inom förbundet. För närvarande omfattar förbundet c:a 1 000 direkt- eller kollektivanslutna företagare inom fiskhandelsbranschen, varav c:a fjärdedelen grossister. Bland de lokalorganisationer, som äro anslutna till förbundet, märkas Fiskgrossisternas förening i Göteborg (medlemmarna i denna förening äro direktanslutna till förbundet), Stockholms fiskhandlareförening, Göteborgs fiskhandlareförening samt Föreningen södra Sveriges fiskdetaljister. I detta sammanhang bör även omnämnas Fiskexportörernas förening, bildad 1946, på något undantag när omfattande samtliga fiskexportörer i Göteborg.

Inom fiskhandeln finnas tre riksförbund vid sidan om Svenska fiskhandelsförbundet. Här märkes först Sveriges färskfiskgrossisters riksförbund, bildat 1941, samt anslutet till Sveriges grossistförbund. Av speciell karaktär äro två andra, likaledes under kriget tillkomna riksförbund, nämligen Sveriges sill- och fiskimportörförening u. p. a., stiftad 1940, samt Sveriges färskfiskimportörförening u. p. a., stiftad 1942, vilka båda tillkommit på initiativ av statens livsmedelskommission för att medverka vid den under kristiden införda regleringen av importen av fisk. Ordförandena inom föreningarnas styrelse tillsättas av livsmedelskommissionen. Föreningarnas stadgar måste för att vara gällande även ha godkänts av livsmedelskommissionen. De båda föreningarnas ställning och verksamhet beröras något i annat sammanhang (kap. 10).

Bland övriga fiskhandelssammanslutningar märkes Ostkustens auktoriserade strömmingsgrossister förening u. p. a., vars tillkomst får ses i samband med den åt ostkustfiskarnas organisationer (de auktoriserade fiskförsäljningsföreningarna) givna ensamrätten till inköp av strömming från fiskarna. Vidare märkes Bohusläns fiskgrossistförening.

Bortsett från Sveriges sill- och fiskimportörförening och Sveriges färskfiskimportörförening, som bedrivit viss förmedlingsverksamhet, äro samtliga här nämnda organisationer rent fackliga utan egen affärsrörelse.

I detta sammanhang torde slutligen böra omnämnas, att även inom konservindustrien finnes en facklig sammanslutning, nämligen Svenska konservfabrikernas riksförening, vilken bildades 1937 och har 30 medlemmar, de flesta på västkusten. Under krigsåren bildades Bohusläns konservfabrikers fördelningsförening omfattande samtliga konservfabriker på västkusten.

Fiskeriutredningens undersökning rörande fiskhandeln m. m.

För att utröna vilka åtgärder, som lämpligen borde vidtagas för att effektivisera fiskdistributionen inom landet och därmed höja den inhemska fiskkonsumtionen, har utredningen låtit företaga en omfattande undersökning rörande fiskhandel och fiskkonsumtion inom olika delar av landet. För ändamålet upprättades ett särskilt frågeformulär, vilket i oktober 1945 genom livsmedelskommissionens försorg utsändes till landets samtliga kristidsnämnder med undantag för nämnderna inom städer med över 20 000 invånare. Detta undantag ansågs motiverat av att det inom dessa större städer, sammanlagt 22 stycken, skulle ställa sig svårt för nämnderna att införskaffa de begärda uppgifterna, varjämte de ej kunde tänkas sitta inne med den överblick över läget, som frågeformuläret förutsatte. Kristidsnämnderna uppmanades att vid besvarandet av de i formuläret upptagna frågorna samråda med yrkesmän på orten. Ifyllda frågeformulär ha erhållits från nära nog samtliga av de över 1 700 kristidsnämnder, från vilka uppgifter begärts.

Vid materialets bearbetning har genomgående gjorts skillnad mellan å ena sidan städer och köpingar och å andra sidan den egentliga landsbygden.¹ Tabellering har företagits beträffande flertalet punkter på uppgiftsformuläret. Huvudresultatet av den företagna undersökningen framlägges här nedan i vad densamma avser fiskhandeln, medan avsnitten rörande fiskkonsumtion och av kristidsnämnderna förordade åtgärder i konsumtionsfrämjande syfte återgivas i kap. 7.

Ur utredningsmaterialet ha i tab. 11 en del uppgifter sammanställts rörande fiskhandeln i städer och köpingar. Som synes redovisar materialet 145 dylika orter, och dessa ha en sammanlagd folkmängd på i runt tal en miljon invånare.

¹ Det bör kanske nämnas, att på de länsvis upprättade råtabellerna varje stad och köping redovisats för sig, medan kristidsnämndsområdena i övrigt sammanförts häradsvis. Eftersom emellertid landsbygden i egentlig mening omfattar kommuner av mycket olika bebyggelsestyp, ha på råtabellerna vissa anteckningar gjorts, som ge en antydning om till vilken kommutyp de i resp. häraden ingående kristidsnämndsområdena äro att hänföra. Sålunda har för varje härad i en särskild kolumn anmärkts, huru många tätorter (s. k. agglomerationer, såväl municipalsambällen som icke-administrativa) med minst 500 personer, som finnas inom häradet. Därvid ha tätorter med ett invånareantal av 500—1 000 personer betecknats med ett "t" och tätorter med över 1 000 invånare med ett "T". Vidare har förekomsten av kommuner med en talrik fiskarebefolkning anmärkts genom utsättandet av en eller flera bokstaver vid häradsnamnet. Det insamlade materialet torde bli av värde framdeles vid överväganden inom lokala organisationer av åtgärder för främjande av fiskhandel och fiskkonsumtion.

Fiskhandel bedrivs som känt är dels från fasta affärer och dels som ambulerande handel. En fråga, som ställdes till kristidsnämnderna, var därför, om före kriget den största fiskförsäljningen på orten (kristidsnämndsområdet) skedde genom fasta affärer eller ambulerande handel. Svar på nu angiven fråga har erhållits från 133 av de 145 städerna och köpingarna. När i ett par fall de båda handelssätten ansetts väga lika, har "poängen" delats mellan dem.

Tab. 11. Fiskhandeln i städer och köpingar

(enl. av kristidsnämnderna lämnade uppgifter)

Område	Antal orter	Fast handel (hösten 1945)		Ambulerande handel, antal orter		Dominerande handels- sätt före kriget	
		antal orter med special- affärer	antal special- affärer	före kriget	hösten 1945	fast handel	ambuleran- de handel
Götaland	79	73	208	71	62	42	28
Svealand	46	44	114	40	26	31	12
Norrland	20	18	52	20	15	12	8
Riket	145	135	374	131	103	85	48

Tabellen visar, som väntat, att i städer och köpingar den fasta fiskhandeln har den största betydelsen. Den dominerade före kriget i 85 orter, under det den största fiskförsäljningen kom på ambulerande handel i 48 orter. Den ambulerande handelns övervikt hänför sig naturligt nog till städer och köpingar med några få tusental invånare, medan förhållandet är omvänt inom städer med ett större befolkningstal. Under kriget har för övrigt tyngdpunkten inom fiskhandeln av lättförklarliga skäl förskjutits så, att den fasta handelns dominerande ställning blivit ytterligare befast. Tabellen utvisar i detta hänseende, att före kriget ambulerande handel fanns i 131 av de 145 stadssamhällena, men att denna siffra hösten 1945 hade reducerats med drygt 20 proc. till 103. Nedgången har varit särskilt märkbar i Svealand och sammanhänger helt naturligt med de restriktioner för motorfordonstrafiken, som försörjningsläget medfört.

Går man vidare i tabellen, så finner man, att hösten 1945 speciella fiskaffärer funnos i 135 av de 145 orterna, och deras antal uppgick till 374 stycken, motsvarande i medeltal 2 à 3 affärer per ort. Då det genomsnittliga befolkningstalet inom de av undersökningen berörda stadssamhällena utgör c:a 7 000 personer, skulle alltså en dylik affär i genomsnitt räkna en kundkrets på 2 500—3 000 personer. Mot denna siffra skulle kunna invändas, att den ligger för högt, då stadssamhällens fiskförsörjning ju till en icke obetydlig del omhänderhas av den ambulerande fiskhandeln och även av andra fasta butiker än speciella fiskbutiker. Invändningen är naturligtvis

riktig, men å andra sidan förhåller det sig så, att befolkningen runt omkring de större samhällena i ganska stor utsträckning tillgodoser sitt behov av fisk (liksom av en hel del andra livsmedel) vid besök i ifrågavarande samhällen. Vågar man antagandet, att dessa båda faktorer i stort sett väga upp varandra, skulle resultatet alltså bli, att 2 500—3 000 personer utgör måttet på en specialaffärs genomsnittliga kundantal.

Denna siffra kan lämpligen jämföras med en beräkning (från helt andra utgångspunkter), som återgivits i Svenska fiskhandelsförbundets organ Svensk fiskhandel (nr 1, 1946) och enligt vilken det för att upprätta en tillfredsställande butik skulle krävas en befolkning på 2 000—3 000 personer. Endast 2 milj. av landets invånare bo i samhällen av sådan storlek, att de erbjuda möjligheter för upprättandet av speciella fiskbutiker med tillräcklig ekonomisk bärkraft, konstateras det i nämnda artikel.

För att återgå till undersökningsmaterialet, så kan nämnas, att i råtabellerna upptagits uppgifter även över antalet fiskförsäljande affärer av annat slag än specialaffärer. Det visar sig emellertid, att de på denna punkt angivna uppgifterna lämnats efter mycket olika principer, varför de icke medtagits vid den fortsatta bearbetningen. Icke ens beteckningen specialaffär synes ha tolkats på samma sätt av alla uppgiftlämnare. De anförda siffrorna torde dock ge en ganska rättvisande bild av beståndet av fiskbutiker i de undersökta orterna.

Vad härefter angår fiskhandeln på den egentliga landsbygden, så spelar här, såsom tab. 12 utvisar, den ambulerande handeln den alldeles dominerande rollen. Endast i den utsträckning större tätorter finnas kunna speciella fiskaffärer tänkas, och även i övrigt spelar försäljningen från fasta fiskaffärer en mycket begränsad roll. Det hade naturligtvis varit av värde, om man med stöd av materialet från landsbygden hade kunnat, i likhet med vad ovan skett i fråga om städerna, räkna ut vilken kundkrets, de på landsbygden (väl alltid i tätorter) befintliga specialaffärerna stödjade sig på. Försök till en dylik beräkning har påbörjats men icke fullföljts med hänsyn till att det föreliggande materialet visat sig icke kunna läggas till grund för en sådan beräkning. I motsats till vad man kunde vänta, uppges icke sällan specialaffärer finnas även på mycket små orter, och det är många gånger svårt att veta vad uppgiftslämnarna egentligen menat med specialaffär. Ibland synas som dylika rent av ha räknats vissa former av ambulerande handel.

Om alltså landsbygds materialet får sägas lämna ett mycket osäkert besked på denna punkt, så är det så mycket mera klarläggande på andra. Först och främst visa siffrorna i tab. 12 i huru hög grad den ambulerande fiskhandeln dominerar på den svenska landsbygden. På bortåt 90 proc. av alla platser skedde före kriget den största fiskförsäljningen genom am-

Tab. 12. *Fiskhandeln på landsbygden*
(enl. av kristidsnämnderna lämnade uppgifter)

Område	Ambulerande handel				Före kriget dominerande handel	
	före kriget		hösten 1945		fast	ambu- lerande
	antal områden med	antal områden utan	antal områden med	antal områden utan		
Götaland.....	882	23	759	146	58	801
Svealand.....	315	33	213	135	69	244
Norrland.....	165	24	118	71	43	135
Riket.....	1 362	80	1 090	352	170	1 180
Procent	94.5	5.5	75.6	24.4	12.6	87.4

bulerande handel. Endast 80 kristidsnämndsområden voro utan dylik handel, medan handelsformen förekom i ej mindre än omkring 1 360 områden motsvarande 95 proc. av hela antalet. Nätet av ambulerande linjer är särskilt tätt i våra sydliga slättlandskap, under det uppåt landet, framförallt i de stora skogsområdena, den ambulerande handeln icke i samma grad är allenahärskande. De långa avstånden lägga där ofta hinder i vägen för en löande kringföringshandel.

Begränsningen av motorfordonstrafiken under krigsåren har naturligtvis hårt drabbat denna vidsträckta fiskhandel på landsbygden. Såsom tabellen visar, kom antalet områden utan dylik handel att mer än fyrdubblas, så att hösten 1945 ej mindre än 350 kristidsnämndsområden på landsbygden, motsvarande 24 proc. av hela antalet, voro utan ambulerande fiskhandel. Procentuellt sett var nedgången icke större än för städerna, men betydde säkerligen en mycket större försämring i tillförseln av fisk. I städerna kom nämligen den bortfallande kringföringshandeln till stor del att ersättas av de fasta affärerna under det på landsbygden bortfallet av den ambulerande handeln i de flesta fall betydde att tillförseln av fisk upphörde. Denna nedgång drabbade liksom för städernas vidkommande hårdast Svealand, där en tredjedel av kristidsnämndsområdena under viss tid hade förlorat sin ambulerande fiskhandel.

Förslag om lån för anskaffande av bilar för fisktransport

Under åren före sista världskriget fingo bilar en allt större betydelse för fiskdistributionen. Tack vare detta fortskaffningsmedel kunde fisk i större utsträckning distribueras även på landsbygden i områden, där fiskkonsumtionen tidigare varit obetydlig på grund av bristande transportmöjligheter. Bilar användes även allt mer och mer för transport av fisk längre sträckor

från ilandföringsplatser vid kusterna till konsumtionscentra inne i landet. Dessa biltransporter kunde ofta anordnas betydligt snabbare och smidigare än transporter järnvägsledes. Av den undersökning av fiskhandeln och fiskkonsumtionen inom landet, som utredningen företagit, framgår också, att begränsningen av motorfordonstrafiken under krigsåren varit till betydande skada för fiskhandeln. Av denna undersökning framgår emellertid jämväl, att tillförseln av fisk, särskilt på landsbygden, även under normala tider fortfarande ofta är sporadisk och ojämn. Från ett mycket stort antal kristidsnämndsområden (346 stycken) har också framförts önskemål om flera linjer för ambulerande fiskhandel.¹

Ett av de mest verksamma medlen för främjande av fiskhandeln på landsbygden torde därför vara att söka utveckla fiskdistributionen medelst motorfordon. Härvid torde man emellertid ej blott böra syfta till en utökning av antalet bilar och distributionslinjer utan också sträva efter att höja den allmänna standarden hos de fordon, som användas för fisktransporter. Denna standard är nämligen nu ofta mycket låg. Ej sällan användas sålunda gamla mer eller mindre uttjänta, helt öppna bilar utan några som helst anordningar för skyddande av fisken mot sol och värme, vilket givetvis i hög grad menligt inverkar på varans kvalitet.

Särskilt den ambulerande fiskhandeln idkas ofta av personer i blygsamma ekonomiska villkor. Enligt utredningens mening är det därför för ernående av en önskvärd utveckling på detta område erforderligt att ekonomiskt stöd lämnas från det allmännas sida. Detta stöd torde lämpligen böra lämnas i form av understödslån på fördelaktiga villkor.

Vissa möjligheter finnas redan nu att utlämna understödslån för anskaffande av fordon för fisktransporter. Lån för detta ändamål kunna sålunda beviljas dels ur Fonden för fiskerinäringens främjande (fiskerilånefonden), dels ur det under Fonden för låneunderstöd anvisade anslaget till lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. För användningen av dessa fonder gälla dels kungörelse den 13 maj 1932 (nr 112) om ändrad lydelse av mom. 3:o och 4:o kungörelsen den 7 augusti 1907 (nr 61 s. 1) angående ändrade bestämmelser rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande, dels kungörelsen den 11 maj 1934 (nr 138) angående lån av statsmedel för främjande av beredning, förvaring och avsättning av fisk.

Vad först fiskerilånefonden beträffar är denna i första hand avsedd att underlätta för fiskare att anskaffa båtar och fiskredskap. Endast i sällsynta undantagsfall har densamma tagits i anspråk för utlämnande av låneunderstöd för förvärv av fordon för fisktransport. Fonden kan alltså sägas

¹ För de av kristidsnämnderna förordade åtgärderna i konsumtionsbefrämjande syfte redogöres i kap. 7.

huvudsakligen ha ett produktionsbefrämjande syfte. Därtill kommer, att som förmedlare av lån ur denna fond tjänstgöra hushållningssällskap eller lands- ting och dessa kunna knappast anses som lämpliga förmedlare beträffande nu ifrågasvarande låneunderstöd, då ju vid fiskdistribution med bil en och samma persons verksamhet ofta kan beröra två eller flera hushållnings- sällskaps- eller landstingsområden. För att ernå med verksamheten avsett syfte torde vidare låneunderstöden för anskaffande av motorfordon för fisk- transport böra utlämnas på något andra villkor än de, som nu gälla beträff- ande fiskerilånefonden.

Vad angår lån till främjande av beredning och avsättning av fisk, äro dessa lån enligt förenämnda kungörelse den 11 maj 1934 (nr 138) huvud- sakligen avsedda att utlämnas till ekonomiska föreningar av fiskare. Endast om särskilda skäl föreligga må sådana lån beviljas annan än dylik förening. Den låneverksamhet, varom här är fråga, kommer däremot säkerligen i regel att avse stöd åt enskilda personer eller företag, ehuru även fiskare- sammanslutningar givetvis böra äga möjlighet att begagna sig av den- samma.

Enligt utredningens mening tala alltså övertvägande skäl för att för här ifrågasatt verksamhet inrättas en särskild fond, förslagsvis benämnd låne- fonden för anskaffande av automobiler för fisktransport.

För att fylla sitt syftemål synas de låneunderstöd, som utlämnas ur denna fond, böra beviljas på sådana villkor, att låntagaren visserligen måste ikläda sig vissa icke allt för obetydliga risker men att möjlighet samtidigt gives för den låntagare, som klanderfritt sköter sin rörelse, att erhålla lätt- nad i återbetalningsskyldigheten beträffande låneunderstödet. På grund härav finner utredningen det lämpligt att ifrågasvarande låneunderstöd, som bör kunna utlämnas för anskaffande såväl av bil för transport av fisk längre sträckor som för ambulatorisk handel med fisk, få beviljas med högst så stort belopp, som motsvarar halva anskaffningsvärdet, men att 20 proc. av detta lånebelopp må anses hava guldits, om låntagare styrkt sig hava under minst tre år utan anmärkning bedrivit den verksamhet låneunderstödet avsett att stödja.

På grund av den relativt hastiga värdeminskning en bil undergår, synes låneunderstödens amorteringstid böra vara ganska kort, förslagsvis högst fem år. Därutöver torde emellertid låntagare böra få åtnjuta ett års amor- terings- och räntefrihet.

De övriga bestämmelser, som synas böra fastställas för ifrågasvarande stödverksamhet, återfinnas i bifogade förslag till kungörelse i ämnet (bil. 10).

Vad beträffar medelsbehovet för verksamheten har utredningen erhållit följande uppgifter om pris på bilar lämpade för fisktransport.

1 tons skåpvagn	10 000 kronor
2·5 „ lastbil	10 000 „
fiskbuss	30 000 „

Skola fordonen förses med frys- eller kylaggregat, vilket åtminstone i många fall får anses önskligt, torde ovanstående priser böra ökas avsevärt.

Det är givetvis vanskligt att nu bedöma, för vilken biltyp låneunderstöd mest komma att sökas. Troligen blir det dock huvudsakligen mindre typer avsedda för ambulatorisk handel med ett anskaffningsvärde av högst 15 000 kr. Antages därför, att medelvärdet av de bilar, för vilkas anskaffande lån kommer att beviljas, uppgår till omkring 20 000 kr, skulle alltså lånebeloppen enligt de föreslagna bestämmelserna i genomsnitt komma att uppgå till omkring 10 000 kr. För åstadkommande av en mera väsentlig inverkan på utvecklingen inom detta område torde det därför vara erforderligt att åtminstone 500 000 kr avsättas till ovannämnda fond.

På grund av vad nu framhållits får utredningen föreslå, att för budgetåret 1947/48 anvisas ett reservationsanslag på 500 000 kr till lån för anskaffande av automobiler för fisktransport att disponeras i enlighet med förenämnda författningsförslag (bil. 10).

Kap. 6. Fiskhandelns ekonomi

Fiskhandelns lönsamhet 1938 och 1944

Inom statens livsmedelskommission har företagits en undersökning av ett antal skattedeklarationer från fiskhandlare avseende åren 1938 och 1944, varav resultatet ställts till utredningens förfogande och i det följande kommer till användning för belysande av fiskhandelns lönsamhet under nämnda år.

Som material för undersökningen ha tjänstgjort från länsstyrelserna infordrade självdeklarationer avseende inkomståren 1938 och 1944 för dels samtliga fiskhandelsföretag med partihandelsauktorisering, dels omkring $\frac{1}{4}$ av de till Svenska fiskhandelsförbundet anslutna detaljhandelsföretagen, fördelade på hela riket men med någon överrepresentation för större städer, särskilt Stockholm och Göteborg. I det infordrade materialet ingå 284 partihandelsföretag och 216 detaljhandelsföretag eller sammanlagt 500 företag.

Av olika skäl ha emellertid användbara deklarationer icke kunnat erhållas för samtliga dessa företag. I första hand har antalet begränsats av att

länsstyrelserna för ett stort antal företag icke kunnat överlämna självdeklara- tioner för mer än ett av undersökningsåren. Detta sammanhänger med att vissa av de uttagna företagen bedrivit fiskhandelsrörelse under endast ett av åren, i regel då 1944. Förteckningen över de företag, som skulle undersökas, grundade sig nämligen på förhållandena 1944. Andra begränsande faktorer ha varit, att rörelsebilaga saknats, att uppgifter för fiskhandelsrörelsen i många fall icke kunnat erhållas på grund av dess sammankoppling med annan bedriven handelsrörelse samt att rörelsen förändrat företagsform från det ena undersökningsåret till det andra. Slutligen har ofullständighet i vissa detaljuppgifter i viss grad decimerat antalet deklara- tioner. Av de infortrade 500 deklara- tionerna ha endast omkring $\frac{1}{3}$ (145 stycken) kunnat komma i fråga för bearbetning.

Det användbara materialet har regionalt fördelats på fyra områden, näm- ligen ostkusten (med Norrlandslänen), södra Östersjö- och Öresundskusten, västkusten samt inlandet. Gränsen mellan de båda första områdena har dra- gits mellan Kalmar läns norra och södra hushållningssällskaps områden (Öland liksom även något oegentligt Gotland ha förts till det södra området) och mellan de båda andra vid gränsen mellan Skåne och Halland. Till inlandsområdet ha förts samtliga företag, som ligga innanför de egentliga kustorterna.

Tab. 13. Fiskhandelns taxerade nettointäkter 1938 och 1944
(Siffrorna ange antalet företag inom resp. grupp)

Område	Ö k n i n g			Minskning	Samtliga
	upp till 50 0/0	mer än 50 0/0	s:a		
<i>A. Detaljhandel</i>					
Ostkusten	6	14	20	8	28
S. Östersjön o. Öresund	1	1	2	0	2
Västkusten	3	5	8	7	15
Inlandet	7	21	28	4	32
Summa	17	41	58	19	77
<i>B. Partihandel</i>					
Ostkusten	3	18	21	5	26
S. Östersjön o. Öresund	2	15	17	2	19
Västkusten	1	9	10	3	13
Inlandet	1	7	8	2	10
Summa	7	49	56	12	68

I tab. 13 ha sammanställts uppgifter utvisande utvecklingen från 1938 till 1944 av fiskhandelns taxerade nettointäkter. Siffrorna ange antalet före- tag inom varje grupp.

Vad först detaljhandeln beträffar, så visar tabellen, att från 1938 till 1944 19 företag fått sin nettointäkt minskad, under det att en ökning redovisas för 58 företag. För det stora flertalet företag var i sistnämnda fall ökningen betydande och uppgick för 41 företag till mer än 50 proc. Man kan uttrycka saken så, att 1944 25 proc. av detaljhandlarna fått sin inkomst minskad jämfört med förkrigstiden, under det av återstående 75 proc. en tredjedel hade en inkomstökning på upp till 50 proc. och två tredjedelar på mer än 50 proc. Denna förbättrade lönsamhet gällde framförallt företag i inlandet, av vilka tre fjärdedelar fått sin nettointäkt höjd med mer än 50 proc. I motsats härtill var det bland västkustens detaljaffärer ungefär hälften som fått inkomsten reducerad.

För partihandeln har ökningen i nettointäkten, såsom framgår av tabellens siffror, varit större än för detaljhandeln. Endast en sjättedel av företagen redovisa en minskad inkomst, under det mer än 70 proc. av dem fått sin inkomst ökad med mer än 50 proc. Några större lokala skiljaktigheter äro här icke att notera.

Storleken av de olika företagens inkomster under de båda jämförelseåren framgår av tab. 14. Liksom förut skiljes här på parti- och detaljhandel, men den sistnämnda har uppdelats på större och mindre företag. Gränsen har dragits vid en årsomsättning på 40 000 kr, varvid de båda grupperna blivit ungefär lika stora.

Tab. 14. Fiskhandelns lönsamhet 1938 och 1944

	Mindre detaljhandel		Större detaljhandel		Partihandel	
	1938	1944	1938	1944	1938	1944
<i>A. Medeltal per företag (kr)</i>						
Bruttointäkt	16 090	20 775	51 733	82 609	88 014	195 501
Bruttovinst	3 577	4 488	10 635	15 284	16 110	29 082
Nettovinst	1 717	2 344	3 775	5 311	3 788	7 038
<i>B. Relativa tal (procent)</i>						
Bruttovinst på inköpt råvara	28.6	27.6	25.9	22.7	22.4	17.5
Omkostnadernas del av bruttovinsten	52.0	47.8	64.5	65.3	76.5	75.8
Stegring 1938—44 av nettovinsten..	—	36.5	—	40.7	—	85.8

Anm. Med bruttovinst avses skillnaden mellan priset på inköpt råvara och försäljningspriset.

Såsom framgår av relativtalen har för samtliga tre grupper den i procent uttryckta bruttovinsten på inköpt råvara reducerats. Detta betyder med andra ord, att räknat i öre per kg denna bruttovinst icke stigit lika mycket som fiskpriserna. I övrigt är att notera, att marginalprocenten (bruttovinsten på inköpt råvara) sjunker med stigande omsättning i fiskhandelsföretagen. Den uppgick sålunda 1944 till 27.6 proc. i mindre detaljaffärer, till 22.7 proc. i större och till 17.5 proc. i partihandeln. En annan sida av

samma sak är, att vid stigande omsättning nettovinsten utgör en allt mindre del av bruttovinsten. För 1944 utgjorde sålunda nettot drygt hälften av bruttovinsten vid mindre detaljhandelsföretag men endast 35 proc. vid större och knappt 25 proc. i partihandeln.

Slutligen kan nämnas, att från 1938 till 1944 nettointäkten för mindre detaljhandlare steg med knappt 40 proc., för större med drygt 40 proc. och för partihandlare med 85 proc. Dessa siffror avse den beräknade nettointäkten. För den taxerade nettointäkten var stegringen ännu något större eller 40 proc. för den mindre detaljhandeln, 46 proc. för den större och 102 proc. för partihandeln. I samtliga fall kan man konstatera, att under kriget partihandelns lönsamhet ökats betydligt mer än detaljhandels.¹ Det vill synas som om detaljhandlarna nått och jämt erhållit kompensation för den under kriget inträdda prisstegringen, under det partihandlarnas inkomster fördubblats och de därmed erhållit dubbel kompensation. Det bör emellertid än en gång erinras om att undersökningen endast omfattar 145 företag.

Marginalförhållandena inom partihandeln

I det följande göres ett försök att belysa marginalförhållandena liksom omkostnaderna vid partihandeln med färsk fisk. Tyvärr har det material, som kunnat uppbringas, visat sig svårbedömligt, och slutsatserna ha måst dragas med stor försiktighet. Det material, som föreligger, gäller dels partihandeln i Göteborgs fiskhamn, dels partihandeln med strömming på ostkusten.

I det förra fallet har utredningen grundat sin undersökning på dels statistik från Göteborgs stads fiskhamn, dels visst prismaterial, som ställts till (ursprungligen livsmedelskommissionens) förfogande av ett par partiföretag i Göteborg. Detta material avser att belysa partimarginalerna under fri prisbildning. Bilden kompletteras med en redogörelse för storleken av de marginaler, som fastställdes av livsmedelskommissionen i samråd med priskontrollnämnden i samband med en reglering av handeln med vissa fiskslag. Slutligen föreligga uppgifter om de omkostnader denna partihandel arbetar med dels i form av en undersökning gjord av Fiskgrossisternas förening i Göteborg 1944 och framlagd för priskontrollnämnden, dels genom uppgifter inhämtade av utredningen.

Marginalförhållandena inom partihandeln med strömming på ostkusten belysas av uppgifter hämtade ur en undersökning, som under 1945 verkställdes av dels fiskarnas och fiskhandelns organisationer, dels statens priskontrollnämnd.

¹ Det kan här anmärkas, att medelinkomsten per minuthandlare redan före kriget legat förhållandevis lågt. Såvitt framgår av i 1930 års folkräkning lämnade inkomstuppgifter lågo fiskminuthandlarnas inkomster näst lägst i en lång rad av särskilt redovisade företagargrupper.

a) *Partihandelsmarginalen i Göteborg vid fri prisbildning*

Undersökningen avser närmast april och september 1938 samt samma månader 1944. Då handelsmarginalen (bruttovinsten) definieras som skillnaden mellan vederbörande företagens inköps- och försäljningspriser, utgör alltså undersökningen en jämförelse mellan ifrågavarande priser.

Partihandelns inköspriser ha grundats på fiskhamnsstatistiken. Denna statistik möjliggör beräkning av dagsmedelpriset för varje särskilt fiskslag, men däremot icke — undantagandes rödtungan — för olika sorteringar. Uppgifter om priset på skilda sorteringar existera visserligen i form av prisnoteringar från fiskhamnen, men detta material synes icke, som framgår av tab. 15, vara användbart i detta sammanhang. I tabellen ha sammanställts dels fiskhamns notering, dels medelpriset (försäljningssumman dividerad med försald mängd), varjämte uträknats skillnaden mellan fiskhamnsnotering och medelpris. Sammanställningen avser april 1938 och omfattar tre fiskslag, för vilka man (1938) icke skiljde på olika sorteringar, nämligen vitling, makrill och piggvar.

Som framgår av tabellen ligger fiskhamns notering nästan genomgående högre än det verkliga medelpriset. Ett visst mått på storleken av denna avvikelse erhåller man av jämförelsen att 1 kg fisk av varje sort var dag under månaden enligt medelpriset har kostat kr 60-48 men enligt

Tab. 15. *Priser i Göteborgs fiskhamn april 1938 (öre/kg)*

Datum	Vitling			Makrill			Piggvar		
	notering a	medelpris b	differens (a—b)	notering a	medelpris b	differens (a—b)	notering a	medelpris b	differens (a—b)
1	32	28	+ 4				170	163	+ 7
2	33	33	0				235	196	+ 39
4	38	34	+ 4				195	184	+ 11
5	49	52	- 3				220	205	+ 15
6	59	54	+ 5				225	202	+ 23
7	58	53	+ 5				215	185	+ 30
8	57	61	- 4				310	317	- 7
9	70	63	+ 7				285	286	- 1
11	60	84	- 24				325	251	+ 74
12	65	56	+ 9				285	239	+ 46
13	55	54	+ 1	76	66	+ 10	330	284	+ 46
14	20	17	+ 3	79	70	+ 9	270	229	+ 41
16	18	12	+ 6	66	25	+ 41	275	245	+ 30
19	15	15	0	50	37	+ 13	230	226	+ 4
20	19	16	+ 3	52	45	+ 7	170	154	+ 16
21	20	13	+ 7	40	19	+ 21	155	132	+ 23
22	20	13	+ 7	65	34	+ 31	170	158	+ 12
23	18	19	- 1	70	48	+ 22	170	141	+ 29
25	32	21	+ 11	52	44	+ 8	210	203	+ 7
26	24	33	- 9	54	45	+ 9	135	193	- 58
27	25	23	+ 2	75	50	+ 16	135	120	+ 15
28	21	18	+ 3	50	20	+ 30	155	137	+ 18
29	16	13	+ 3	28	19	+ 9	165	133	+ 32
30	17	19	- 2	32	26	+ 6	155	104	+ 51

noteringarna kr 68·19. Skillnaden uppgår till 13 proc. Stickprov för andra tider och fiskslag visa likaså att fiskhamnsnoteringen genomgående ligger över det faktiskt betalade medelpriset.

Då man sålunda icke synes kunna använda fiskhamnsnoteringarna som utgångspunkt för partihandlarnas inköpspris, ställes man inför frågan, om det faktiska medelpriset vid auktionerna är tillräckligt representativt för partihandlarnas inköpspriser. För att undersöka detta har nedanstående sammanställning gjorts. Här jämföres fiskhamnens medelpris för all fisk utom skarpsill under tiden 1 april—31 december 1941 med det medelpris, som under samma tid betalats för samtliga fiskslag (utom skarpsill) av de i undersökningen ingående grossistföretagen i Göteborg. Sistnämnda uppgifter införskaffade livsmedelskommissionen på sin tid från fiskhamnskontoret.

Fiskhamnens medelpris	76·56 öre/kg
Medelpriset på fisk, som inköpts av de i undersökningen ingående partihandelsföretagen ¹ ..	76·45 öre/kg
Skillnad	0·11 öre/kg

Som synes är överensstämmelsen mellan grossistfirmornas inköpspris och det faktiska medelpriset i fiskhamnen praktiskt taget fullständig. Att skillnaden mellan fiskhamnens medelpris och de i undersökningen medtagna företagens inköpspriser är så obetydlig som av tablån framgår, beror uppenbarligen på en tillfällighet. Det är emellertid självklart, att eftersom färskfiskgrossisterna inköpa huvuddelen av de fångster, som gå genom auktionerna i Göteborgs fiskhamn, deras genomsnittliga inköpspris icke alltför mycket kan avvika från fiskhamnens medelpris. Det kan visserligen framhållas, att dessa partiföretag som regel betala priser, som ligga över vad som betalas för den fisk, som går till förädlingsindustrin, men å andra sidan finnes en icke obetydlig köparegrupp i Göteborgs fiskhamn, nämligen detaljisterna från framförallt Göteborgs stad, som ofta betala priser liggande över färskfiskgrossisternas. Man torde därför icke komma alltför fel, om man räknar medelpriset i Göteborgs fiskhamn som representativt för nu ifrågavarande partiföretags inköpspris. Det är emellertid givet, att differenser visa sig, om man jämför de enskilda företagens medelinköpspriser sinsemellan och med fiskhamnens. Sålunda lågo under de tre kvartalen 1941 inköpspriserna för det företag, som i undersökningen ensamt representerar partiprisnivån 1938, omkring 5 proc. över medelpriserna i Göteborgs fiskhamn. För det företag återigen, som tillsammans med det ovannämnda här fått representera prisnivån 1944, var motsvarande differens knappt 2 proc. Visst skäl synes sålunda föreligga att räkna med inköpspriser liggande något över fiskhamnens medelpriser.

¹ Av de fem ifrågavarande företagen ingå, som omnämnes längre fram, endast två i tab. 16.

Det här publicerade prismaterialet härrör som nämnts från två stora partiföretag i Göteborg. Eftersom det ena av dessa icke existerade 1938, har detta år ett enda företag ensamt fått representera partiprisnivån i Göteborg. Det kan emellertid framhållas, att inhämtade uppgifter tyda på att de olika partiföretagen föra en ganska enhetlig prispolitik, varför uppgifter från något av de större företagen utan större fel kunna anses representativa för ifrågavarande partiprisnivå. För 1944 har för de olika fiskslagen medeltalet tagits av de båda företagens försäljningspriser.

Prismaterialet har insamlats på så sätt, att personal inom resp. företag från faktura efter faktura på ett särskilt formulär infört försåld kvantitet jämte försäljningssumman på varje försändelse av ett antal fiskslag. En första bearbetning av det sålunda insamlade materialet har skett inom livsmedelskommissionen, varvid upprättats råtabeller rörande företagets försäljningsverksamhet dag för dag under den tid undersökningen avser. Ifrågavarande tabeller, av vilka man bl. a. kan utläsa prisvariationerna dag för dag, vilket i och för sig kan vara av betydelse i andra sammanhang, äro emellertid i förevarande sammanhang av mindre betydelse.

För föreliggande marginalundersökning har i stället sammanställts uppgifterna i tab. 16. Det bör framhållas, att försäljningen av torsk avser nackad fisk, varav 1 kg ansetts representera 1.3 kg hel fisk. Såsom framgår av tabellnoten har vidare i inköpspriserna för 1944 inräknats regleringsavgiften till livsmedelskommissionen, detta för att 1938 och 1944 års marginaler skola kunna direkt jämföras. Slutligen bör framhållas, att vid beräkning av den genomsnittliga handelsmarginalen de olika fiskslagen tilldelats vikter motsvarande deras andel av försäljningen i Göteborgs fiskhamn.

Tab. 16. Partihandelsmarginalen för olika fiskslag april och september 1938 och 1944 (öre/kg)

Fiskslag	1938			1944		
	fiskhamnens medelpris	försäljnings- pris	marginal	fiskhamnens medelpris ¹	försäljnings- pris	marginal
Kolja	27.7	47.5	19.8	127.5	139.1	11.6
Vitling	23.5	35.2	11.7	76.5	88.4	11.9
Torsk	26.4	46.6	20.2	70.5	96.0	25.5
Sill	22.9	31.5	8.6	94.8	115.0	20.2
Makrill	29.2	52.9	23.7	141.3	178.7	37.4
Rödspätta	75.3	87.1	11.8	188.6	189.6	1.0
Rödtunga I	83.5	112.8	29.3	182.3	189.8	7.5
Rödtunga II	66.9	90.8	23.9	136.1	150.6	14.5
Rödtunga III	41.2	71.1	29.9	82.1	116.0	33.9
Sandskädä	25.2	47.8	22.6	108.3	141.0	32.7
Piggar	148.4	181.9	33.5	359.0	293.2	-65.8

¹ Inkl. regleringsavgifter till livsmedelskommissionen.

Tabellen visar partimarginalen för en rad viktigare fiskslag. Att i något fall en negativ marginal erhållits behöver icke bero på att vederbörande fiskslag sålts med förlust utan kan sammanhånga med att för vissa fiskslag betydande inköp göras från andra håll än Göteborgs fiskhamn och då icke sällan till lägre priser än vad som noteras vid auktionerna i Göteborg.

Även om marginalerna för de särskilda fiskslagen erbjuda visst intresse, är det naturligtvis den genomsnittliga handelsmarginalen för samtliga fiskslag, som denna undersökning avser att få fram. Denna återfinnes i tab. 17. Därvid har som alternativ A räknats med ett inköpspris motsvarande medelpriset i Göteborgs fiskhamn och som alternativ B ett 5 proc. högre pris, en beräkning som kan motiveras med de ovannämnda prisuppgifterna för 1941, där för nu ifrågavarande företag inköpspriserna visade sig ligga 2—5 proc. över fiskhamnens medelpris. Som ett tredje alternativ, C, har räknats med priser liggande 10 proc. över fiskhamnens medelpris. Mot ett antagande av ett alltför högt inköpspris talar dock bl. a. det förhållandet att grossisterna i Göteborg till lägre priser inköpa en hel del fisk från platser utanför Göteborg.

Tab. 17. Marginaler i partihandeln med fisk i Göteborg april och september 1938—1944 (öre/kg)

År	Inköpspris			Försäljningspris	Handelsmarginal		
	medelpris ¹ A	medelpris + 5 % B	medelpris + 10 % C		enl. A	enl. B	enl. C
1938	28·9	30·3	31·8	46·3	17·4	16·0	14·5
1944	96·3 ²	101·1	105·9	120·0	23·7	18·9	14·1

Vad först förkrigsförhållandena beträffar, visar tab. 17, att det genomsnittliga inköpspriset för fisk 1938 låg vid 28·9 öre/kg och försäljningspriset vid 46·3 öre/kg. Marginalen enl. alternativ A uppgick därmed till 17·4 öre/kg. Om man i enlighet med alternativ B antager ett 5 proc. högre inköpspris, blir marginalen 16·0 öre/kg. Alternativ C slutligen skulle betyda en marginal på 14·5 öre/kg.

Om man så övergår till 1944 utvisar tablån, att inköpspriset då låg vid 96·3 öre/kg med regleringsavgiften inräknad. Försäljningspriset uppgick till 120·0 öre/kg och marginalen sålunda till 23·7 öre/kg. I jämförelse med 1938 steg sålunda partimarginalen med 6·3 öre/kg. Räknat med det högre inköpspriset enligt alternativ B skulle marginalen 1944 ha utgjort 18·9 öre/kg. Alternativ C ger endast 14·1 öre/kg. Det synes utredningen sanno-

¹ I Göteborgs fiskhamn. ² Inkl. regleringsavgift till livsmedelskommissionen.

likt, att ur det framlagda materialet den slutsatsen kan dragas, att före kriget partimarginalen utgjorde 16—17 öre/kg och 1944 omkring 20 öre/kg. Dessa siffror, som närmast bygga på två företag, bestyrkas för övrigt av material från andra företag än de i undersökningen ingående.

b) *Av livsmedelskommissionen fastställda marginaler*

Det kan vara av intresse att komplettera den erhållna bilden av partimarginalerna i Göteborgs fiskhamn vid fri prisbildning med de marginaler, som livsmedelskommissionen i samråd med priskontrollnämnden fastställde första gången 1942 i samband med regleringen av handeln med vissa fiskslag, och vilka delvis sänktes sommaren 1943. Marginalerna fastställdes efter underhandlingar med fiskhandels representanter.

Enligt bestämmelserna gällde en lägre marginal vid försäljning i hela lådor om c:a 45 kg netto och en högre marginal vid försäljning i mindre poster. Om flera fiskslag packades i en dylik 45-kiloslåda räknades denna försäljning givetvis efter den högre marginalen.

De av livsmedelskommissionen 1942 fastställda marginalerna utgjorde för torsk, bleka, gråsej, vitling, kolja, rödtunga och sandskädda i genomsnitt omkring 12 öre/kg vid försäljning i hel låda och 20 öre/kg vid försäljning i mindre partier. För färsk sill fastställdes en marginal på 9 resp. 14 öre/kg. Det är svårt att exakt fastställa den inbördes relationen mellan försäljningen i originallådor på 45 kg och i mindre poster än 45 kg per fiskslag, men under krigsåren torde försäljningen i originallådor ha uppgått till omkring hälften. Den genomsnittliga marginalen vid försäljning av fisk torde ha uppgått till ungefär 16 öre/kg och vid försäljning av sill till omkring 10 öre/kg.

Allt eftersom priserna till fiskarna sänktes blevo även partimarginalerna föremål för omprövning, och sommaren 1943 fastställdes marginaler, som för fisken innebar en sänkning av 1 à 2 öre/kg vid leverans i hela lådor och med 4 à 5 öre/kg för mindre partier. För makrill och sill förblevo marginalerna oförändrade.

c) *Omkostnaderna vid partihandeln med fisk i Göteborg*

I samband med den 1943 gjorda reduktionen av partimarginalerna gjorde Fiskgrossisternas förening i Göteborg en utredning om omkostnaderna vid partihandeln med fisk. Undersökningen byggde på uppgifter från 26 av femtiotalet existerande partiföretag i Göteborg och omfattade augusti och september månader 1944. Resultatet återges i vänstra sifferkolumnen i nedanstående tablå.

Omkostnader vid partihandeln med fisk i Göteborgs fiskhamn (öre/kg)

Omkostnader	Medeltal för 26 företag	Partiföretag I	Partiföretag II
Avlöningar	9.1	5.4	3.9
Lådor, lock, spik, is, papper	5.6	5.6	3.7
Hyror, försäkring m. m.	2.2	1.6	0.4
Telefon	3.0	2.2	0.5
Samtliga	19.9	14.8	8.5

Som synes uppgick för ifrågavarande 26 företag i genomsnitt kostnaderna per kg expedierad fisk till 19.9 öre/kg. De inkludera sådant arbete med fisken som nackning, ompackning och i viss utsträckning filering men inrymma däremot icke skatter, lön till företagsledare, företagsvinst o. d. Granskar man de enskilda företagsuppgifter, som ingå i ovanstående medeltal, finner man, att de uppvisa stora differenser, huvudsakligen i den riktningen att kostnaderna per kg sjunka med stigande företagsstorlek. För det företag, som tidigare fått representera prisnivån 1938 (mittenkolumnen i tablån, företag I), uppgick sålunda kostnaden till 14.8 öre/kg mot som nämnts 19.9 öre för samtliga 26 företag.

Det fiskhandelsföretag, som fiskare gemensamt med konsumentkooperationen bildat i Göteborg, ingår ej i den av fiskgrossisterna gjorda kostnadsundersökningen. Utredningen har emellertid från företaget i fråga erhållit uppgifter utvisande omkostnaderna per kg försåld fisk (den högra sifferkolumnen i tablån, företag II). Utgifterna uppgå som synes här endast till 8.5 öre/kg mot som nämnts 19.9 öre för de privata partihandlarna och 14.8 öre för ett av de största privata företagen.

Det har påpekats, att tillförseln av fisk hösten 1944 var jämförelsevis liten, vilken omständighet skulle medfört att den för de 26 företagen angivna kostnadssumman ligger något högre än vad man vanligtvis räknar med. Även har framhållits att för företag II kostnaden något reduceras genom att försäljning skett i större partier.

d) Partihandelsmarginalen inom strömmingshandeln

Som en komplettering av den undersökning, som företagits beträffande marginalförhållandena vid partiföretag inom fiskhandeln i Göteborg, skola här nedan lämnas några uppgifter, som framkommo ur vissa utredningar, som under 1945 verkställdes i fråga om handelsmarginalen för strömming av dels fiskarnas och handelns organisationer, dels statens priskontrollnämnd. Resultatet av dessa utredningar har för övrigt lagts till grund för en överenskommelse (i november 1945) mellan å ena sidan de auktoriserade fiskförsäljningsföreningarna på ostkusten och å andra sidan dessas (auktoriserade) partihandelskunder.

Den träffade överenskommelsen innebär i huvudsak att fiskförsäljningsförening vid försäljning av färsk strömming till grossist, vilken regelmässigt företager inköp av färsk strömming från förening och som har sin verksamhet förlagd till ort, där strömming regelmässigt ilandföres eller där föreningen hade sitt säte (kustgrossist), lämnar denne en rabatt på noteringspriset av 12 proc. Grossisten äger dock icke påfordra högre rabatt än 6 öre/kg. Vid försäljning till inlandsgrossist gäller lägre rabatt, i allmänhet 4, för Göteborgs del dock 6 öre/kg.¹

Enligt den utredning, som ostkustens strömmingsgrossister låtit företaga inför de underhandlingar, som föregingo den ovannämnda överenskommelsen, skulle partihandelns totala omkostnader vid strömmingsförsäljning uppgå till omkring 7 öre/kg. Av den utredning återigen, som verkställets inom fiskförsäljningsföreningarnas centralorganisation, framgår att för en del av föreningarna deras verksamhet i samband med strömmingshandelsregleringen, däri inbegripet deras andel av partiförsäljningen, i stort sett finansieras med den partihandelsrabatt, då vanligen 8 öre/kg, som de erhöello vid försäljning direkt till minuthandlare. Då i medeltal högst hälften av den av föreningarna omsatta strömmingskvantiteten försålades till detaljister, kunde man uppskatta föreningarnas omkostnader till 4 à 5 öre/kg. Härav belöper sig 2.5 à 3 öre/kg på föreningarnas partihandelsverksamhet med strömming.

Prissättningen på fisk inom privat och kooperativ detaljhandel

Genom socialstyrelsens försorg insamlas på ett antal orter över hela landet regelbundet uppgifter om minuthandelspriser på livsmedel, däribland vissa fiskslag. Insamlingen företages av särskilda ombud, som därvid ha att följa av socialstyrelsen meddelade anvisningar. Enligt dessa skola uppgifterna inhämtas, där de olika varuslagen allmäntast salubjudas, såväl hos minuthandlare på torgen som i minuthandelsbutiker, och till så stort antal, att tillförlitliga medeltal för orten kunna framräknas. Prisuppgifter från konsumtionsförening skola utmärkas särskilt. Vid förekomsten av olika kvaliteter av samma varuslag skola uppgifterna avse medelgod vara. Beträffande färsk fisk skola priserna såvitt möjligt avse fisk av medelstorlek.

Insamlingen av här ifrågavarande prisuppgifter skedde före det senaste kriget och under de första krigsåren en gång i veckan men har därefter skett med större intervaller. Orsaken härtill är givetvis att söka däri, att under den tid normalprisreglering varit rådande, några större lokala skiljaktigheter i fråga om fiskpriserna — bortsett från i regleringssystemet lig-

¹ Det bör anmärkas, att i strömmingsmarginalen i motsats till mot vad som gäller västkustfischen i ovanstående undersökningar icke ingå kostnader för låda och lock.

gande prisdifferenser — icke varit att förvänta, varför behov icke förelegat av lika tät rapportgivning som under fria marknadsförhållanden.

Det ligger i sakens natur, att man i fråga om fisk med hänsyn till förekomsten av olika sorteringar får vara mycket försiktig med att ur socialstyrelsens prismaterial draga slutsatser om prisförhållandena på fiskmarknaden. En begränsning av materialets användbarhet ligger dessutom däri, att det avser stadssamhällen, varför det sålunda icke lämnar besked om priserna på landsbygden med dess $\frac{3}{5}$ av rikets befolkning. Betydelsefullast är socialstyrelsens här ifrågavarande material, när det gäller att följa prisrörelsen inom detaljhandeln under en längre tid. Materialet lägges också till grund för indexberäkningar. Av intresse i detta sammanhang är emellertid främst det förhållandet, att man med tillhjälp av prisuppgifterna från de olika orterna kan bilda sig en viss uppfattning om prissättningen inom privat och kooperativ detaljhandel. Vågar man antaga, att inköpriserna inom privat och kooperativ detaljhandel hålla sig vid ungefär samma nivå, skulle en dylik jämförelse även ge viss ledning vid bedömande av frågan om marginalförhållandena inom privat och kooperativ minuthandel med fisk.

Ur socialstyrelsens prismaterial (ur det hos nämnda styrelse befintliga primärmaterialet) för 1938 och 1944 har gjorts nedanstående sammanställning, tab. 18, vilken vill visa, hur priserna på fisk inom kooperativa minutaffärer under ifrågavarande år förhållit sig till medelpriserna inom minuthandeln i sin helhet. Sammanställningen grundar sig för 1938 på prisuppgifter för den första veckan i var och en av månaderna januari, mars, maj, juli, september och november, samt för 1944 på motsvarande uppgifter för maj, juli och september (infallande under den s. k. fria tiden, d. v. s. den tid, då normalpriserna voro upphävda). Endast sådana orter ha utvalts, från vilka regelbundna uppgifter lämnats om priserna inom såväl privat som kooperativ handel. Av denna anledning ha uppgifter kunnat medtagas endast från ett mindre antal orter. Det bör anmärkas, att från privat handel i allmänhet insamlats ett tiotal prisuppgifter på varje ort, under det från kooperativa företag endast en prisuppgift föreligger, representerande dock en i allmänhet ganska stor omsättning. Medeltalen för minuthandeln i sin helhet få anses representativa för den privata minuthandeln, då, som sagts, dessa medeltal i allmänhet grunda sig på ett tiotal uppgifter mot endast en från kooperativt håll.

Vad beträffar det första av de båda jämförda åren — 1938 — finner man, att, om undantag göres för den färska sillen, fiskpriserna för detta år i de undersökta affärerna legat något högre i de privata än i de konsumentkooperativa affärerna. Mest utpräglad är denna skillnad i fråga om strömmingen, för vilket fiskslag man ur primäruppgifterna kan utläsa några öres skillnad i kilopriserna, där icke dessa — såsom oftast varit fallet

— hålla sig på samma höjd. I fråga om strömmingen kan man icke, såsom möjligtvis kunde tänkas ske beträffande andra fiskslag, förklara den uppvisade skillnaden i priser med hänvisning till skiljaktigheter i kvalitet. Däremot torde vissa kooperativa föreningar såsom auktoriserade partihandlare ha erhållit lägre inköpspris.

Tab. 18. Fiskpriserna i privat och konsumentkooperativ detaljhandel

Fiskslag	Totala antalet jämförelsefall	Minutpris inom konsumentkooperativa affärer i förhållande till motsvarande pris inom privataffärer (antal fall)		
		högre	lika högt	lägre
<i>1938</i>				
Sill (färsk)	20	6	11	3
Strömming	32	1	18	13
Torsk	23	6	7	10
Rödspotta	24	5	5	14
Gädda	32	9	9	14
Samtliga	131	27	50	54
<i>1944</i>				
Sill (färsk)	11	5	3	3
Strömming	17	2	13	2
Torsk	16	7	1	8
Rödspotta	21	16	1	4
Gädda	13	4	5	4
Samtliga	78	34	23	21

Om man därefter övergår till den s. k. fria tiden 1944 får man konstatera, att en utjämning skett sedan 1938. Om man bortser från rödspottan, beträffande vilken de kooperativa affärerna under det nu avsedda året på grund av speciella förhållanden så gott som genomgående tillämpat högre priser än konkurrenterna, ligga de båda affärsgруппerna lika i prishänseende.

Såsom inledningsvis antytts måste man iakttaga ganska stor försiktighet vid bedömning av materialet. Den företagna undersökningen synes dock peka i den riktningen, att skiljaktighet i fråga om minuthandelspriserna på fisk före kriget (1938) förefanns mellan privat och kooperativ företagsamhet, men att denna 1944 väsentligen utjämnats. Huruvida denna utjämning endast bör tolkas så, att normalprissystemet konserverats under de månader av sistnämnda år fiskmarknaden ej var formellt bunden av något dylikt system, eller om den bör — åtminstone till en del — fattas som ett tecken på en begynnande stabilisering av pris- och marginalförhållanden inom minuthandeln med fisk, låter sig för närvarande icke avgöras. En dylik utjämning och stabilisering av priser och marginaler står emellertid i god samklang med den allmänna utvecklingen inom handeln i samband med den allt större roll inköpscentraler och överenskommelser om pris-

sättningen kommit att spela, vilken utveckling påskyndats under krigshushållningen.

Den ovan föreliggande undersökningen avser som nämnts uteslutande stadssamhällen. Såvitt framgår av den genom utredningens försorg företagna undersökningen om fiskhandeln m. m. (se kap. 7) torde emellertid prissättningen på fisk vara mindre tillfredsställande på landsbygden än i städerna. Detta sammanhänger med de mångenstädes mindre goda distributionsförhållandena på landsbygden, varför en sanering av prispolitiken beträffande fisk på detta håll kan väntas ske först sedan distributionsproblemet funnit sin lösning.

Sammanfattning och uttalande

Avsättningsmöjligheterna i fråga om fisk äro i hög grad beroende på det pris, som konsumenterna måste betala för varan vid disken. Bestämmande för höjden av detta pris äro dels förstahandspriset, d. v. s. den ersättning fiskaren erhåller för sin fångst, dels distributionskostnaderna.

Frågan om den skäligen storleken av handelsmarginalen har ofta varit föremål för diskussion mellan fiskets och fiskhandelns representanter. Fiskeriutredningen har ansett det vara av vikt att få hithörande frågor belysta genom objektiva utredningar. Så har också skett i det föregående.

Vad först angår marginalförhållandena inom partihandeln, så framgår det av det här framlagda materialet, att under senare år såväl på väst- som ostkusten distributionsformer uppstått, som under vissa förhållanden visat sig kunna till betydligt lägre kostnader än den privata partihandeln förmedla förstahandsförsäljningen av fisk. Utredningen syftar härvid på de av fiskare, delvis i samband med konsumentintressen, bildade försäljningsföreningarna. Det är utredningens uppfattning att detta förhållande kommer att tvinga den privata partihandeln med fisk att nedbringa sina kostnader, något som i sin tur kan väntas medföra ett naturligt urval inom distributionsapparaten. Utredningen vill i detta sammanhang hänvisa till det i kap. 3 framförda förslaget om möjligheter för fiskförsäljningsföreningar inom hela landet att erhålla auktorisation på förstahandsförsäljningen.

Vad härefter angår detaljhandeln med fisk, framgår av de utförda undersökningarna, att dess lönsamhet i stor utsträckning är ganska ringa. Detta torde ofta hänga samman med att omsättningen per företag är alltför liten. Fiskeriutredningen vill fästa uppmärksamheten på att här föreligger ett viktigt problem, för vars lösning emellertid skulle krävas åtgärder av för den enskilde så ingripande natur, att utredningen avstått från att framlägga förslag härom. Detta särskilt som konkurrensen mellan privat och såväl konsument- som producentkooperativ fiskhandel torde förhindra

uttagandet av oskäligen detaljhandelsmarginaler flerstädes i våra städer och andra större samhällen.

För landsbygdens fiskhandel sammanhänger det centrala problemet med de distributionstekniska frågorna, av vilka några belysts i detta kapitel. Förslag till åtgärder, ägnade att underlätta och befrämja fiskhandeln på landsbygden, ha framlagts dels i detta sammanhang, dels i anslutning till den i kap. 7 intagna redogörelsen för de inrikes avsättningsförhållandena.

Avsättningsförhållandena för fisk

Kap. 7. Den inrikes avsättningen

Fiskens betydelse i folkhushållet

Främst tack vare en genomgripande industrialiseringsprocess har i Sverige sedan mitten av 1800-talet en kraftig produktionsstegring ägt rum på så gott som samtliga näringslivets områden. Produktionsstegringen har kommit vårt folk till godo i form av en reallöneökning, som beräknas ha utgjort i medeltal 2 à 3 proc. årligen under de senaste 75—100 åren.

Med de höjda inkomsterna har följt en konsumtionsökning. Denna har emellertid icke skett likformigt för alla förnödenheter, utan det kan tvärtom iakttagas ganska stora skiljaktigheter i detta hänseende. Framträdande är sålunda skillnaden i konsumtionsutveckling mellan livsmedel och andra förnödenheter. Med stigande välstånd har en allt mindre del av de enskildas inkomster behövt tagas i anspråk för köp av livsmedel. Härigenom ha andra behov kunnat tillgodoses i desto högre grad. Man brukar uttrycka saken så, att "livsmedelsprocenten" (livsmedelskostnadernas andel av hushållsbudgeten) sjunker med stigande inkomster. Enligt av socialstyrelsen företagna konsumtionsundersökningar utgjorde vid början av 1920-talet livsmedelsprocenten bland lägre tjänstemän i städer 39.5 men hade tio år senare sjunkit till 32.5. Motsvarande tal för industriarbetare utgjorde 45.5 respektive 37.3. Om livsmedelsprocenten förutsattes avspegla välståndsgraden, skulle alltså industriarbetarna vid början av 1930-talet mer än väl ha uppnått den standard, som redovisades för de lägre tjänstemännen tio år tidigare.

Men även kostvanorna undergå förändringar i samband med förskjutningar i lönenivån. Ett stigande välstånd tager sig uttryck jämväl i ett förbättrat (eller åtminstone dyrbarare) kosthåll, även om livsmedelsprocenten sjunker. Under de senaste årtiondena har sålunda på livsmedelskonsumtionens område skett en successiv övergång från vegetabilier (spann-

mål etc.), vilka som regel äro förhållandevis billiga, till de i allmänhet dyrbarare animalierna (kött och fläsk men även i viss utsträckning fisk). Enligt inom 1942 års jordbrukskommitté företagna undersökningar steg animaliekonsumtionens andel av totalkonsumtionen (i kalorier räknat) från 37·4 proc. under femårsperioden 1920/24 till 43·7 proc. under perioden 1935/39.

Fiskkonsumtionens utveckling i jämförelse med konsumtionsutvecklingen för andra livsmedel skall här belysas med tillhjälp av uppgifter för mellankrigstiden från de nämnda undersökningarna inom 1942 års jordbrukskommitté. I tab. 19 lämnas uppgifter om totalkonsumtion av livsmedel samt animalie- och fiskkonsumtion i Sverige under 1920- och 1930-talen, varvid konsumtionens (bruttokonsumtionens) storlek uttryckes i kalorier.¹

Tab. 19. Livsmedelskonsumtionen i Sverige 1920—1939
(Miljarder kalorier)

Årligen	Totalkonsumtion	Animaliekonsumtion	Konsumtion av fisk och skaldjur		
			absoluta tal	i % av totalkonsumtion	i % av animaliekonsumtion
1920/24	7 145	2 675	157	2·2	5·9
1925/29	7 468	2 973	156	2·1	5·2
1930/34	7 644	3 274	165	2·2	5·0
1935/39	7 814	3 416	186	2·4	5·4

Av tabellen framgår, att fisken under mellankrigstiden svarat för något över 2 proc. av den totala kaloritillförseln och att dess andel av animalieförbrukningen utgjort 5—6 proc. Från periodens början till dess slut har fiskens andel av den totala konsumtionen visat en mindre ökning, särskilt framträdande i periodens sista skede, medan dess andel av animalieförbrukningen visat en något sjunkande tendens. Fiskkonsumtionen synes alltså ha ökat i något saktare takt än förbrukningen av övriga animalier. I detta sammanhang kan nämnas, att fiskinköpsens andel av livsmedelsbudgeten vid början av 1930-talet vanligtvis uppgick till 3 à 4 proc., varvid det förra procenttalet representerar en lägre inkomstklass än det senare.

Det kan vara av intresse att ytterligare något belysa fiskens plats i det svenska folkhushållet. Av tab. 20, vilken grundar sig på uppgifter från 1942 års jordbrukskommitté, kan utläsas fiskens betydelse för vår försörjning med äggvita, fett, järn, kalcium samt A- och B₁-vitaminer. Det bör anmärkas, att fisk icke innehåller kolhydrater, samt att den saknar C-vitaminhalt.

¹ Resultatet av ifrågavarande undersökningar är ännu icke offentliggjort, varför i tab. 19 liksom i närmast följande tabell lämnade uppgifter få betraktas som preliminära.

Tab. 20. *Fiskens betydelse för tillgododseendet av vissa näringsbehov*
(Årsmedelvärden för perioden 1930/39)

Näringsämne	Samtliga livsmedel	Animalier	Fisk		
			absoluta tal	i % av samtl. livsmedel	i % av animalier
Äggvita (ton).....	228 442	136 729	18 910	8.3	13.8
Fett (ton)	278 635	263 472	10 393	3.7	3.9
Järn (kg)	32 524	12 699	1 309	4.0	10.3
Kalcium (kg).....	2 698 051	2 339 206	26 206	1.0	1.1
A-vitamin (milj. IE)	7 489 430	5 006 780	528 860	7.1	10.6
B ₁ -vitamin (g)	4 487 599	2 680 978	84 785	1.9	3.2

Såsom framgår av tabellen tillgodoser fisken 8 proc. av svenska folkets äggvitebehov, 7 proc. av A-vitaminbehovet samt omkring 4 proc. av behovet av järn och fett. Av det fett, som fisken svarar för, komma icke mindre än omkring 90 proc. på sill och strömming. I fråga om övriga i tabellen upptagna näringsämnen bidrager fisken endast i ringa mån till vår försörjning.

I detta sammanhang bör erinras om den avgörande betydelse som fisken har för produktionen av levertran med dess stora vikt för vitaminförsörjningen vid sidan av de egentliga födoämnena. För produktionen av denna tran redogöres i kap. 8.

Med tillhjälp av fiskeri- och handelsstatistiken har fiskeriutredningen företagit en överslagsberäkning av den inhemska fiskkonsumtionen under de två senaste decennierna. De framräknade siffrorna torde på grund av viss ofullständighet i det statistiska materialet ligga något i underkant. Å andra sidan bör framhållas, att någon hänsyn icke tagits till svinnet inom handel och fiskförädlingsindustri, varför siffrorna av denna anledning äro att anse som bruttovärden. Den faktiska fiskförbrukningen ligger av denna senare anledning troligen något lägre än vad tab. 21 utvisar.

Tab. 21. *Beräknad konsumtion av fisk och fiskkonserver i Sverige*
1920—1939

Årligen	Sill och strömming		Övrig fisk		All fisk	
	total ton	per capita kg	total ton	per capita kg	total ton	per capita kg
1920/24	69 091	11.6	41 119	6.9	110 210	18.5
1925/29	64 615	10.6	44 430	7.3	109 045	17.9
1930/34	68 169	11.0	49 468	8.0	117 637	19.0
1935/39	79 408	12.6	57 607	9.2	137 015	21.8

Anm. Skaldjur ingå ej i tabellens siffror.

Med hänsyn till det på vissa punkter osäkra underlaget för de utförda beräkningarna, får man iakttaga viss försiktighet vid bedömandet av uppgifterna i tabellen. Så mycket torde man emellertid våga påstå, att fiskkonsumtionen något ökat under mellankrigstiden (jfr tab. 19). Vidare synes den stegrade fiskförbrukningen framförallt ha inneburit en ökad konsumtion av annan fisk än sill och strömming. De senare fiskslagen ha visat en relativ tillbakagång, ehuru de i absoluta tal räknat hållit sin ställning.¹

Den ökning av fiskkonsumtionen, som ägt rum under mellankrigstiden, har framför allt gällt torskfiskarna. Under femårsperioden 1925/29 tillfördes riket i medeltal årligen cirka 14 milj. kg torsk, kolja och vitling. Motsvarande tal för 1930/34 var 16.5 milj. och för 1935/39 ej mindre än 20.5 milj. kg. Ökningen från 1925/29 till 1935/39 utgör därmed närmare 50 proc. Det kan tilläggas, att även konsumtionen av plattfisk tycks ha ökat under här avsedd tidsperiod. Från 1925/29 till 1935/39 redovisas nämligen en ökning från 4.4 till 5.8 milj. kg av den totala tillförseln till riket, vilket betyder en ökning med ungefär en tredjedel. Importen har här bidragit till ökningen. Då torskfisk och plattfisk till den alldeles övervägande delen förtäres färsk, har konsumtionsutvecklingen samtidigt inneburit att färskfiskhandeln ökat i betydelse både absolut och relativt sett. Detta har möjliggjorts bl. a. genom förbättringar inom distributionsväsendet såsom snabbare och bättre järnvägstransporter, övergång till automobiler för fisktransport på landsbygden, utbyggnad av butiksnätet inom fiskbranschen etc.

Handelsvägarna för färsk fisk

En kartläggning av fiskens inrikes handelsvägar är på grund av det ofullständiga statistiska materialet förenad med avsevärda svårigheter och kan i varje fall endast ge en bild av förhållandena i stora drag.

Vad förkrigstiden beträffar har man i huvudsak endast järnvägsstatistiken att hålla sig till. Bilismens snabba frammarsch under framförallt 1930-talet har emellertid medfört, att denna statistik undan för undan minskat i värde. Lastbilarna kommo allt mera att användas för transport av fisk, och detta ej blott vid lokaltrafik utan även i icke obetydlig utsträckning för transport över längre sträckor. Ännu en omständighet som förringar järnvägsstatistikens värde i härvarande sammanhang är, att den endast avser

¹ Den använda beräkningsmetoden har prövats genom en jämförelse av fiskkonsumtionen 1922/23 och 1932/33 enligt socialstyrelsens konsumtionsundersökningar och en motsvarande jämförelse av konsumtionen under dessa båda år enligt här använd metod. Överensstämmelsen visar sig vara ganska god. Som en tillfällighet kan antecknas, att 1932/33 uppvisar något lägre konsumtionstal än 1922/23. En jämförelse, som endast avser dessa båda år, är alltså missvisande så tillvida, att man ur en sådan lätt kan förledas att draga en oriktig slutsats om utvecklingen i stort under 1920-talet och början av 1930-talet.

vagnslastgodstrafiken och sålunda icke redovisar fiskförsändelser understigande 2·5 ton brutto. Hur proportionen mellan vagnslast- och stycke-godstrafiken förhåller sig för fiskens vidkommande är svårt att ange. Från Göteborgs fiskhamnsstation finnes en siffra från 1937, enligt vilken nämnda år av 30 100 ton avsånd fisk 20 700 ton eller två tredjedelar utgjordes av vagnslastgods som dominerande inslag. Uppgiften bör bedömas försiktigt. Även den till utlandet destinerade fisken ingår nämligen i de anförda siffrorna och i fråga om denna dominera vagnslastförsändelser. Man torde kunna förutsätta, att styckegodssändningarna i sin helhet uppgå till större kvantiteter än försändelserna av vagnslastgods.

Ett visst begrepp om järnvägarnas betydelse i fråga om fisktransporter ger dock tabell 22. År 1938 fraktades på statens järnvägar (och i samtrafik med dessa järnvägar) 28 000 ton sill, strömming och annan fisk som ilgods. (Obs. att denna och följande siffror endast avse vagnslastgodstrafiken.) Man kan förutsätta, att denna kvantitet helt utgjorts av färsk vara. Enär fraktgodssändningar för fisk (med undantag för kortare transporter) på grund av varans ömtåliga natur torde höra till undantaget, kan siffran få tjäna som mått på samtliga järnvägstransporter av färsk fisk (bortsett givetvis från styckegodssändningarna). Två år senare, alltså 1940, sprang siffran upp till 89 000 ton, sålunda mer än en tredubbling. År 1941 uppgick siffran till 75 000 ton. Även om de anförda siffrorna bedömas med försiktighet (bl. a. ingår ju utlandstrafiken i desamma) avspeglar de dock följderna av de första krigsårens mycket långtgående restriktioner på biltrafikens område och ge därigenom indirekt besked om att en betydande del av fisktransporterna under fredsförhållanden omhänderhas av lastbilar. Belysande är också, att vagnslastförsändelserna (såväl il- som fraktgods) av fisk på järnvägssträckor under 200 km ökade från 4 500 till 14 200 ton mellan 1939 och 1941; här kan utlandstrafiken knappast inverka förryckande på jämförelsen. Det bör anmärkas, att järnvägsförsändelserna av fisk under de senare krigsåren nedgått i förhållande till 1940 och 1941 års siffror, vilket åtminstone delvis står i samband med att lastbilstrafiken åter så småningom kommit i gång om än i inskränkt omfattning i jämförelse med före kriget.

Under förkrigsåren samt under den första krigstiden tillgodosåg det norska fisket en icke obetydlig del av Norrlands behov av färsk saltsjöfisk, och en återgång till dessa förhållanden torde ha skett på sistone.¹ Anledningen härtill ligger i öppen dag. Den väg, som den norska fisken behöver fraktas för att nå städer och samhällen i framförallt de centrala och norra delarna av Norrland, är betydligt kortare än för fisken från västkusten. Enligt från Kungl. generaltullstyrelsen erhållna uppgifter infördes 1937 över de nord-

¹ Här och i det följande bortses från Norrlands försörjning med salt sill.

liga gränsstationerna (Kiruna och Storliens tulldistrikt, d. v. s. Vassijaure gränsen och Storlien gränsen) c:a 2 000 ton färsk sill och annan färsk fisk. Härav torde en väsentlig del ha stannat i Norrland. Järnvägsstatistiken redovisar som försänt från Norge till norrländska stationer över 150 ton sill och annan fisk i form av ilgods i vagnslaster. Från det övriga Sverige till Norrland utgjorde motsvarande försändelser ett fåtal ton.

Under kriget upphörde så småningom nästan all import av fisk från Norge. Under 1943 uppgick den sålunda till några hundratal ton. Hur stor del härav som kommit Norrland till godo saknas uppgift om; det kan knappast röra sig om några nämnvärda mängder. Detta år redovisas däremot förhållandevis betydande fiskförsändelser från västkusten. Enligt från Kungl. järnvägsstyrelsen erhållen uppgift fraktades under nämnda år från svenska västkusten över 350 ton sill och annan fisk som ilgods i vagnslaster (mot ett fåtal ton 1937). Härav kan den slutsatsen dragas (det bör observeras att den viktigaste delen av färskfiskförsändelserna, stycke gods-sändningarna, är oredovisad), att västkustfisket under kriget i ökad grad bidragit till Norrlands försörjning med färsk saltsjöfisk. Även från sydkusten synes fisk i ökad omfattning ha sänts till Norrland under krigsåren.

Såsom tidigare antytts har emellertid Norge efter kriget ånyo kunnat upptaga sin export av färsk saltsjöfisk till de norra delarna av Sverige, varigenom denna marknad minskat i betydelse för det svenska fisket. Ihågkommas bör emellertid i detta sammanhang, att strömmingen såväl före kriget som senare haft större betydelse för Norrlands del än den saltsjöfisk, som beröres av de nu behandlade transporterna.

Tab. 22. Vagnslastgodstrafiken med fisk på statens järnvägar 1935—1943
(ton, brutto)

År	Ilgodssändningar		Fraktgodssändningar	
	sill och strömming	annan slags fisk m.m.	sill och strömming	annan slags fisk m.m.
1935	16 167	5 669	9 299	3 179
1936	22 704	5 668	8 962	3 934
1937	27 844	6 789	7 850	4 349
1938	21 818	6 117	6 242	4 183
1939	25 808	9 330	9 649	6 151
1940	49 655	39 331	16 993	10 003
1941	30 309	44 486	22 688	10 415
1942	28 784	25 659	17 437	13 915
1943	31 347	21 810	13 770	13 900

Järnvägsstatistiken är som tidigare nämnts mycket litet användbar, om man vill kartlägga de inrikes handelsvägarna ifråga om fisk. För en del av krigsåren finnes emellertid bättre lämpat material, som hopbragts i samband med den av livsmedelskommissionen omhändertagna handelsregle-

ringen av fisk. Materialet utgöres dels av s. k. kvoteringslistor avseende 1941 och upprättade i början av påföljande år av flertalet auktoriserade partihandlare, dels av veckorapporter angående försändelser av saltsjöfisk från fiskauktionsplatserna i Göteborgs och Bohus län under slutet av 1942 samt de sju första månaderna efterföljande år.

Med användande av kvoteringsmaterialet har upprättats tab. 24 över försändelser av all viktigare saltvattensfisk under 1941 från partihandlare i kustlän till platser utanför det egna länet. Denna tabell ligger till grund för kartskisserna 1—4, utvisande fiskens handelsvägar från de olika kustområdena m. m. Uppgifterna avse i princip de under år 1942 handelsreglerade fiskslagen (sill, strömming, makrill, tonfisk, torsk, kolja, vitling, kummel, långa, gråsej, lyrtorsk, rödspotta, rödtunga, sandskädda, skrubba och lerskädda).¹

Såsom redan nämnts i texten och som framgår av tabellrubriken, redovisas i tab. 24 endast försändelser av fisk från partihandlare i kustlänen till mottagare utom det egna länet. Häri ligga ett par begränsningar. Att de fåtaliga partihandlare i inlandslänen, som köpa fisk direkt från fiskare utslutits, är av föga vikt. Betydelsefullare är däremot, att försäljningen av fisk från partihandlare i kustlänen till mottagare inom det egna länet icke medtagits. Denna utslutning får ses mot följande bakgrund. De leveranser, som det nu är fråga om, ha till den alldeles övervägande delen gått till detaljister inom säljarens län. En fullständig redovisning av försäljningen till detaljister i kustlänen erhålles emellertid härigenom ej, då inom dessa län ett antal detaljister företaga direkta inköp från fiskare (eller på fiskauktioner) utan anlåtande av mellanhand. Omfattningen av denna "kusthandel" är icke närmare känd. Härtill kommer, att man icke med säkerhet vet huruvida fisk, som partihandlare sålt inom det egna länet, utgöres av vara köpt direkt från fiskare, eller om den kommit från annan partihandlare, i vilket senare fall dubbelräkning skulle kunna uppkomma. Att en partihandlares försäljning utom det egna länet i någon större utsträckning skulle innefatta i andra hand erhållen fisk har däremot ansetts ganska osan-

¹ Vissa brister i kvoteringsmaterialet böra omnämnas. Sålunda upptaga några kvoteringslistor även icke handelsreglerad fisk, vilken ej kunnat utbrytas ur de lämnade totalsiffrorna. Vidare ha ett antal företag av en eller annan anledning icke upprättat de eljest (med nedan angivet undantag) generellt påbudna kvoteringslistorna. Från de partihandlare, som sålunda icke tidigare uppgjort dylika listor, ha i och för föreliggande undersökning begärts och i flertalet fall även kunnat erhållas motsvarande uppgifter, ehuru oftast icke så detaljerade som kvoteringslistorna. Härigenom har för flertalet kustlän uppnåtts praktiskt taget fullständighet i frågan om antalet medtagna partihandelsföretag. Märkbare luckor förefinnas egentligen endast i materialet från Malmöhus län; från de större företagen inom detta län ha dock uppgifter på något undantag när kunnat erhållas. Då kvoteringslistor vidare aldrig upprättats och därför saknas för Stockholm har med utgångspunkt från omsättningssiffrorna för fiskförsäljningsföreningen i Stockholms län och från fiskeristatistiken viss uppskattning gjorts rörande storleken av Stockholmsgrossisternas direktinköp av fisk från fiskare. Felmarginalen kan här icke vara alltför stor. En ganska väsentlig brist i materialet utgör slutligen den omständigheten, att kvoteringslistorna till en del avse kilogram men till en annan del kronor. En omräkning till kilogram har företagits med hjälp av bland annat partipriser, framräknade ur kvoteringslistor innehållande såväl kvantitets- som värdeuppgifter.

Tab. 24. Försändelser av viktigare saltvattensfisk under 1941 från parti-handlare i kustlän till platser utanför det egna länet (ton, netto)

Mottagare inom	Från västkusten	Från sydkusten	Från ostkusten ¹	Summa
Stockholms stad	4 909	1 687	6 014	12 610
Stockholms län	454	66	222	742
Uppsala län	341	121	185	647
Södermanlands län	628	138	297	1 063
Östergötlands län	1 000	457	443	1 900
Jönköpings län	834	289	431	1 554
Kronobergs län	411	755	78	1 244
Kalmar län	288	286	70	644
Gotlands län	19	—	—	19
Blekinge län	132	43	21	196
Kristianstads län	763	1 661	26	2 450
Malmöhus län	2 054	1 830	321	4 205
Hallands län	345	97	49	491
Göteborgs stad	7 454 ²	134	114	7 702
Älvsborgs län	1 544	71	195	1 810
Skaraborgs län	1 034	11	199	1 244
Värmlands län	737	91	398	1 226
Örebro län	790	134	616	1 540
Västmanlands län	353	100	509	962
Kopparbergs län	459	17	863	1 339
Gävleborgs län	383	169	180	732
Västernorrlands län	178	6	121	305
Jämtlands län	129	3	250	382
Västerbottens län	101	—	200	301
Norrbottnens län	175	1	262	438
Samtliga	25 515	8 167	12 064	45 746

nolikt. Vid materialets bearbetning har i varje fall förutsatts, att så icke varit fallet.

Den kvantitet saltsjöfisk, som representeras av det vid upprättandet av tab. 24 använda kvoteringsmaterialet, utgör nära 46 000 ton inklusive de cirka 6 500 ton, som via detaljhandelns i Göteborg samköpsorganisation distribuerats till detaljister i denna stad. Som jämförelse må nämnas, att totalfångsten 1941 av de i kvoteringsmaterialet ingående fiskslagen utgjorde drygt 100 000 ton. Härav har en viss del konserverats eller blivit föremål för annan beredning, hur mycket kan icke med säkerhet anges. Med ledning av förefintliga uppgifter om industriell och annan beredning kan emellertid antagas, att c:a 30 000 ton undandragits färskmarknaden för sådant ändamål. I kvoteringsmaterialet, sådant det här presenteras, ingå som nämnts icke fångsterna kring Gotland samt vid kusterna av våra nordligaste län. Dessa kvantiteter uppgingo under 1941 till c:a 5 000 ton. Ungefär 65 000 ton av här ifrågakvarande fiskslag skulle alltså ha tillförts färskfiskmarknaden under avsett år. Härav redovisas som nämnts 46 000 ton i

¹ Endast t. o. m. Västernorrlands län norrut. Även Gotland är utanför.

² Innefattar även den fisk, som via samköpsorganisationen för Göteborgs fiskdetaljister distribuerats till denna organisations medlemmar.

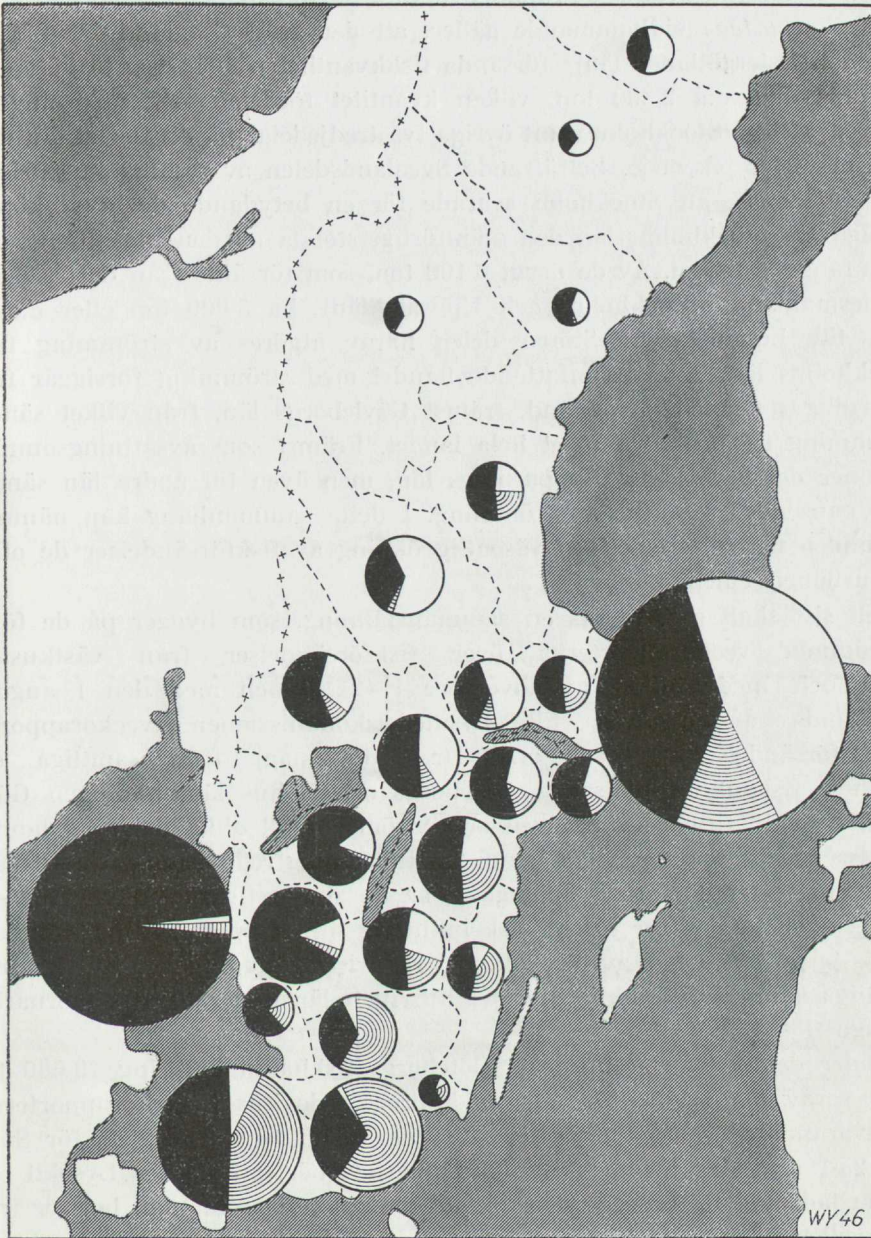
kvoteringsmaterialet. Skillnaden — 19 000 ton — utgöres dels av vad som brister i kvoteringsmaterialet, men dels också av vad som passerat kusthandeln, dels ock vad partihandlare i kustlänen sålt till mottagare i det egna länet. De anförda siffrorna undervärdera av sistnämnda två skäl det använda kvoteringsmaterialets representativitet.

Vad kartskisserna beträffar bör påpekas, att vid deras upprättande (utom vad avser karta 1) bortsetts från fiskförsändelser inom resp. kustområden. För karta 2 gäller detta sålunda försändelserna från Göteborgs och Bohus län till Hallands län och vice versa, i karta 3 mellan de båda Skånelänen och Blekinge län inbördes liksom i karta 4 de olika områden vari ostkusten indelats (Götalands-, Svealands- samt Norrlandsdelen). Härigenom har skett en renodling av den "interregionala" fiskhandeln. Det bör dock observeras, att fiskförsäljningen till städerna Stockholm och Göteborg inlagts i vederbörande kartskiss. Framhållas må, att genom den använda metoden på kartskisserna sydkustfiskets betydelse kommit att undervärderas i förhållande till västkustfisket. Medan nämligen fiskförsändelserna från västkusten till Göteborg och till näraliggande delar av Älvsborgs län räknats som "interregional" och därför medtagits å vederbörande kartskiss, ha de ganska avsevärda leveranserna av vid Skåne och Blekinge kuster fångad fisk, som företagits till det inre av dessa landskap, lämnats helt och hållet utanför, även om fisken förmedlats av partihandeln. Skåne utgör dock med sin till ungefär en sjättedel av hela landets folkmängd uppgående befolkning sydkustfiskets viktigaste marknad. Kartorna 2—4 komma att med den använda metoden omfatta 41 176 ton fisk, under det 45 746 ton ingå i tab. 24. Av skillnaden komma 345 ton på västkusten, 3 534 på sydkusten och 691 ton på ostkusten.

Av färskfisktransporterna från *västkusten*, vilka under 1941 utgjorde 25 500 ton, gingo 7 450 ton till Göteborg och 4 900 ton till huvudstaden. Av den sammanlagda fisktillförseln till Stockholm, omkring 12 600 ton, svarade västkusten sålunda för 39 proc., medan sydkustfiskets tillskott utgjorde 1 700 ton eller 13 proc. Resterande kvantitet, 6 000 ton motsvarande 48 proc., täcktes av tillförseln från ostkusten, främst från de närmast liggande länen. I detta sammanhang må erinras om att tillförseln av färsk fisk till Göteborg för konsumtion i denna stad under 1941 uppgick till c:a 7 700 ton, d. v. s. drygt 60 proc. av Stockholmssiffran.

De redovisade fiskförsändelserna från *sydkusten* uppgingo 1941 till 8 170 ton, varav 4 630 ton till orter utom de tre sydkustlänen. Sydkustfisket har sålunda (om "kusthandeln" även tages i betraktande) sin främsta marknad inom Skåne och Blekinge, och alldeles särskilt gäller detta skånefisket. Av de c:a 1 700 ton fisk som, enligt vad som nyss nämndes, de tre länen tillhoppa sände till huvudstaden, härrörde den alldeles övervägande delen

Karta 1. De olika länens tillförsel av saltvattensfisk från skilda kustområden

Kartan bygger på uppgifterna i tab. 24 och omfattar försändelser av viktigare saltvattensfisk under 1941 från partihandlare i kustlän till platser utanför det egna länet. Cirkulernas storlek är proportionell mot den kvantitet, som tillförts resp. län. Svart markerar tillförsel från västkusten, vitt från ostkusten och streckad yta tillförsel från sydkusten. De båda största cirkulerna avse städerna Stockholm och Göteborg, vilka sålunda undandragits länsindelningen.

från Blekinge. Motsvarande förhållande gäller nästan utan undantag även leveranserna till övriga marknader utanför sydkustlänen.

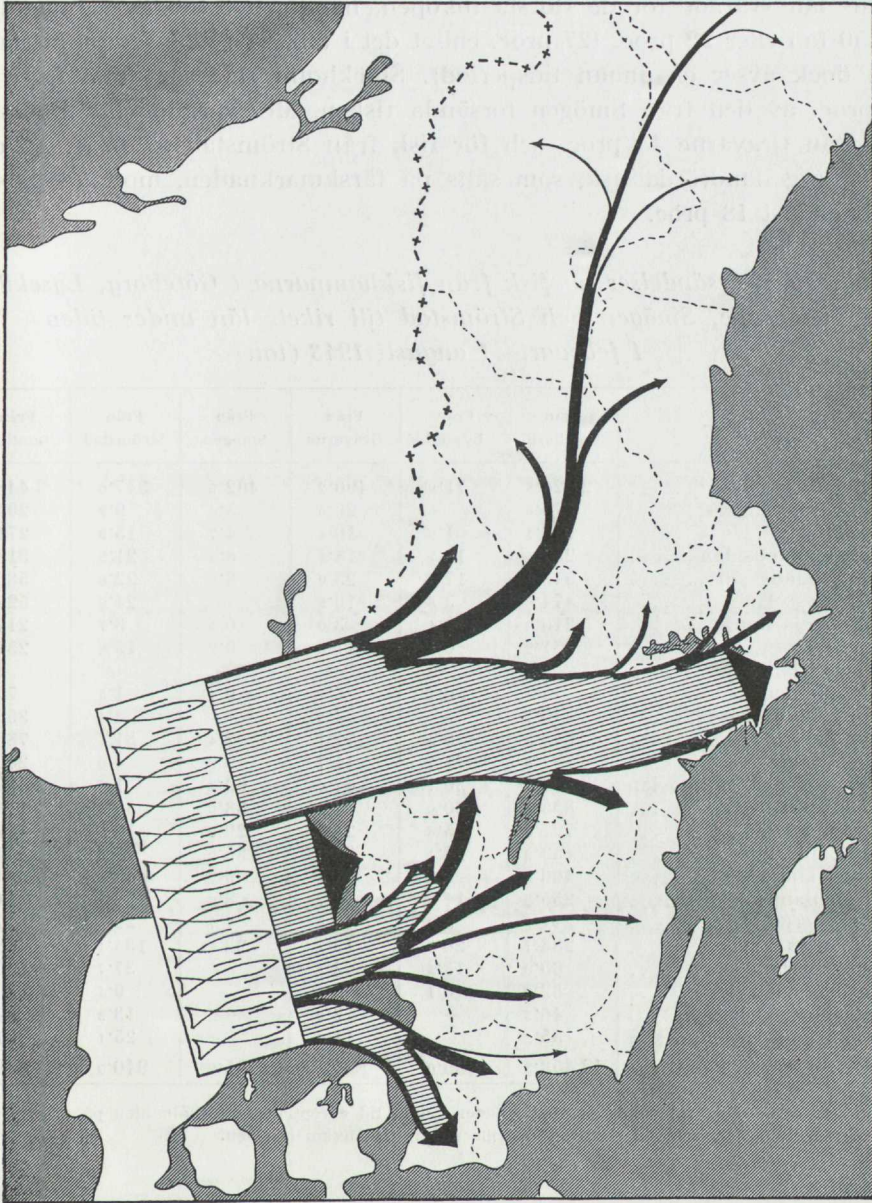
För *ostkustens* vidkommande gäller, att den från Götalandsdelen (Kalmar och Östergötlands län)¹ försända fiskkvantiteten 1941 var förhållandevis obetydlig, c:a 2 300 ton, vilken kvantitet fördelade sig med ungefär en tredjedel på Stockholm samt övriga två tredjedelar på ett flertal län med små mängder på varje. Beträffande Svealandsdelen av samma kuststräcka kan antecknas, att Stockholm svarade för en betydande del av inköpen, i fråga om Stockholms län den ojämförligt största av den inom detta område fångade fisken. Av de drygt 6 100 ton, som försänts från de tre länen (Södermanlands, Stockholms och Uppsala län), ha 5 000 ton eller c:a $\frac{4}{5}$ gått till huvudstaden. Större delen härav utgöres av strömming från Stockholms län. En riksomfattande handel med strömming försiggår från de sydligaste länen i Norrland, främst Gävleborgs län, från vilket sändes strömming till praktiskt taget hela landet. Främst som avsättningsområde kommer det närbelägna Kopparbergs län, men även till andra län sändas icke oansenliga kvantiteter strömming. I detta sammanhang kan nämnas, att under senare år skett en väsentlig ökning av fiskförsändelser de olika ostkustlänen emellan.

Till sist skall presenteras en sammanställning, som bygger på de förut omnämnda veckorapporterna över fiskförsändelser från västkusten. Från och med mitten av november 1942 till och med den 1 augusti påföljande år avgåvos till livsmedelskommissionen veckorapporter över försändelser av saltsjöfisk (av alla slag) från samtliga dåvarande fiskauktionsplatser i Göteborgs och Bohus län, nämligen Göteborg, Lysekil, Gravarne, Smögen och Strömstad till olika delar av landet. I dessa veckorapporter, vilka lämna en fullständig redovisning över fiskens fördelning på olika orter, upptagas icke de skilda fiskslagen var för sig, utan endast totalsiffror för all fisk inklusive sill. Rapporterna ha sammanställts på sätt framgår av tab. 25, som redovisar sändningarna av fisk från samtliga nämnda fiskauktionsplatser till rikets län under tiden 1 februari—1 augusti 1943.

Under denna tid ilandfördes i Göteborgs fiskhamn omkring 19 600 ton fisk, varav c:a 12 450 ton eller 63·5 proc. redovisas i veckorapporterna. Motsvarande procenttal utgör för Lysekil 9·5, för Gravarne 25·8, för Smögen 25·1 samt för Strömstad 28·3. Anmärkas bör, att de för Lysekil och Strömstad angivna procenttalen icke obetydligt höjas om man bortser från skarpsillen, som endast till en mindre del vidarebefordrats för färskkonsumtion. I sådant fall stiger procenttalet för Lysekil från 9·5 till 20·9 och för Strömstad från 28·3 till ej mindre än 83·3. Återstående kvantiteter ha

¹ I tab. 24 redovisas icke försändelserna från de tre olika områdena av ostkusten var för sig (jfr däremot karta 4), varför de anförda talen icke framgå av tabellen.

Karta 2. Tillförseln till de olika länen av fisk från västkusten

Kartan bygger på uppgifterna i tab. 24 och omfattar försändelser av viktigare saltvattensfisk under 1941 från partihandlare i Göteborgs och Bohus samt Hallands län till platser utanför detta område. Dock är även tillförseln till Göteborgs stad redovisad.

blivit föremål för beredning av det ena eller andra slaget (bl. a. i livsmedelskommissionens regi) eller försålt genom den lokala detaljhandeln.

Av tab. 25 framgår vidare, att Stockholms stad näst efter Göteborgs och Bohus län svarade för de största inköpen, nämligen 3 450 av sammanlagt 15 350 ton eller 22 proc. (27 proc. enligt det i tab. 24 redovisade materialet, som dock avser en annan tidsperiod). Stockholm står som mottagare av 57 proc. av den från Smögen försända fisken. Motsvarande tal utgör för fisk från Gravarne 45 proc. och för fisk från Strömstad 37 proc. Av den i Göteborg ilandförda fisk, som sålts på färskmarknaden, mottager Stockholm endast 18 proc.

Tab. 25. Försändelser av fisk från fiskhamnarna i Göteborg, Lysekil, Gravarne, Smögen och Strömstad till rikets län under tiden 1 februari—1 augusti 1943 (ton)

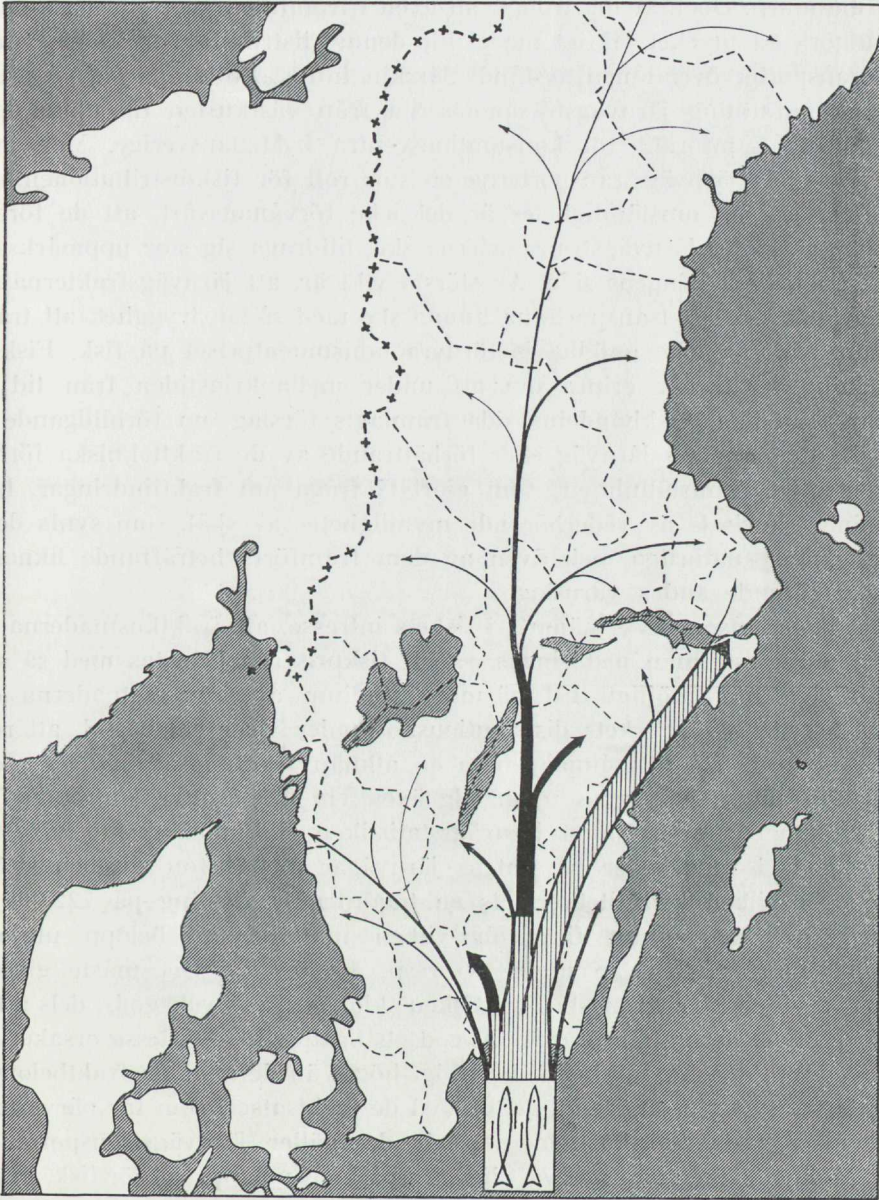
Mottagare inom	Från Göteborg	Från Lysekil	Från Gravarne	Från Smögen	Från Strömstad	Från samtliga
Stockholms stad	2 226·8	71·8	400·2	402·5	347·0	3 448·3
Stockholms län	170·6	—	20·5	3·6	9·9	204·6
Uppsala län	238·1	1·9	10·4	4·7	15·9	271·0
Södermanlands län	259·5	13·7	14·4	8·9	21·9	318·4
Östergötlands län	513·3	17·8	23·0	8·6	22·6	585·3
Jönköpings län	474·8	3·5	19·9	—	24·6	522·8
Kronobergs län	210·2	0·1	3·0	0·1	3·7	217·1
Kalmar län	231·2	0·5	11·6	0·2	13·8	257·3
Gotlands län	4·9	—	—	—	—	4·9
Blekinge län	72·4	0·1	3·7	0·1	1·5	77·8
Kristianstads län	346·7	—	4·9	—	4·4	356·0
Malmöhus län	613·3	5·5	77·1	7·4	81·7	785·0
Hallands län	187·8	1·7	11·7	0·8	4·0	206·0
Göteborgs och Bohus län	3 318·1	30·7	67·7	69·4	1·7	3 487·6
Älvsborgs län	835·5	60·6	72·6	83·0	59·4	1 111·1
Skaraborgs län	722·0	65·6	21·7	29·0	13·7	852·0
Värmlands län	453·9	23·1	34·6	35·9	17·3	564·8
Örebro län	490·6	8·2	33·8	9·7	42·1	584·4
Västmanlands län	255·5	14·0	10·7	8·6	22·2	311·0
Kopparbergs län	271·9	5·9	12·2	4·7	22·3	317·0
Gävleborgs län	286·7	20·7	13·1	28·6	134·1	483·2
Västernorrlands län	85·0	13·5	4·1	—	37·7	140·3
Jämtlands län	82·9	0·1	6·6	—	0·1	89·7
Västerbottens län	46·3	—	2·6	—	13·3	62·2
Norrbottens län	55·3	—	11·0	—	25·1	91·4
Samtliga	12 453·3	359·0	891·1	705·8	940·0	15 349·2

Anm. För Strömstads vidkommande rådde under denna tid exceptionella förhållanden på grund av de stora skarpsillfångster, som då därifrån distribuerades till färskmarknaden.

Förslag om nedsättning av järnvägstaxan för fiskfrakter m. m.

Av den ovan lämnade översikten av de inrikes handelsvägarna för färsk fisk framgår, att fisk i betydande mängder transporteras från de olika

Karta 3. Tillförseln till de olika länen av fisk från sydkusten

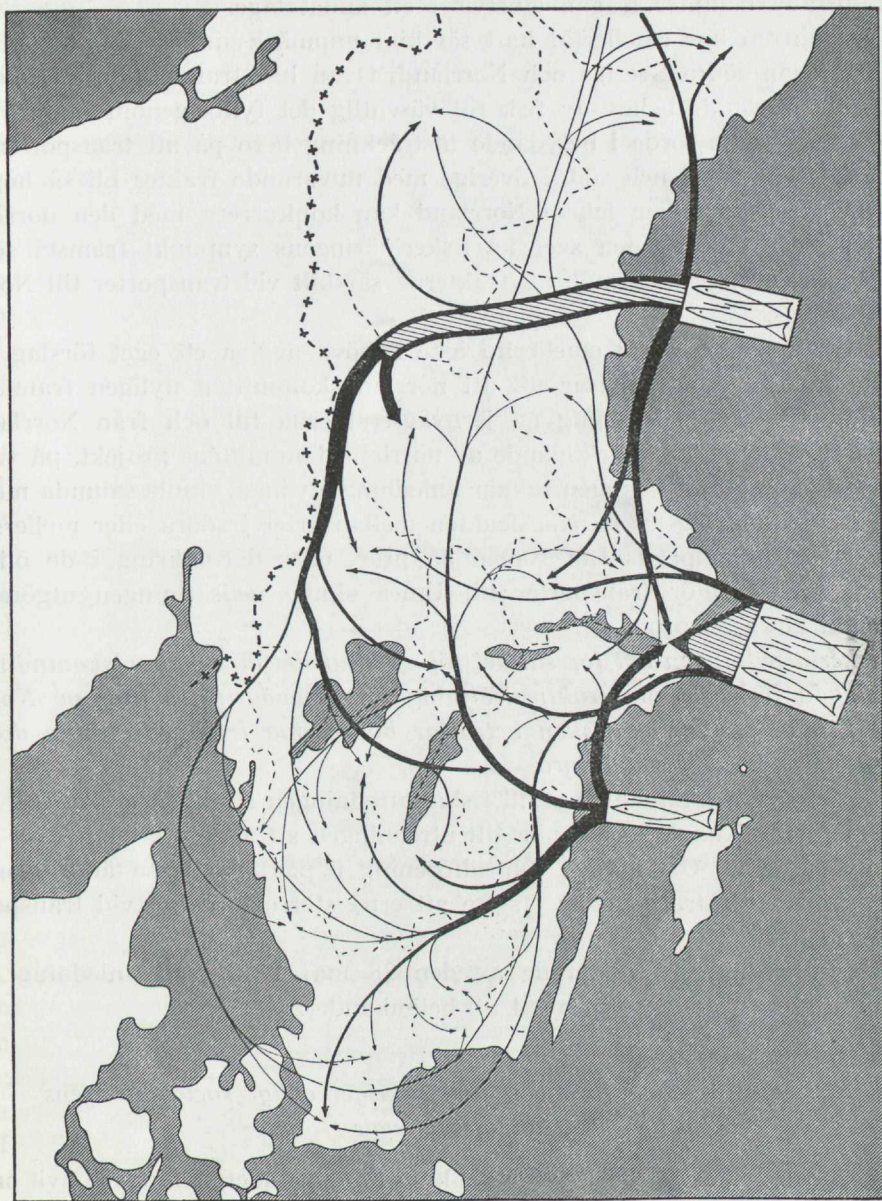
Kartan bygger på uppgifterna i tab. 24 och omfattar försändelser av viktigare saltvattensfisk under 1941 från Malmöhus, Kristianstads och Blekinge län till platser utanför detta område.

fiskedistriktet till avsättningsområdena i det inre av landet. Det får anses som sannolikt, att när de förhållanden som begränsa biltrafiken upphöra, bilarna komma att återfå och måhända öka sin betydelse för fiskdistributionen. Dock är det troligt, att även i framtiden järnvägarna komma att utgöra ett mycket viktigt medel för denna distribution speciellt i fråga om transporter över långa avstånd. Särskilt intresse tilldraga sig på grund av sin omfattning järnvägsförsändelserna från västkusten till olika delar av landet, framförallt till konsumtionscentra i Mellansverige. Men även i övrigt spela järnvägstransporterna en stor roll för fiskdistributionen.

Under sådana omständigheter är det icke förvånansvärt, att de förhållanden, varunder järnvägstransporterna ske, tilldraga sig stor uppmärksamhet från fiskerinäringens sida. Av största vikt är, att järnvägsfrakterna äro så avvägda och att transporterna kunna ske med sådan trygghet, att transportkostnaderna icke onödigtvis fördyra konsumentpriset på fisk. Fiskeritredningen vill här erinra om att under mellankrigstiden från tid till annan från bl. a. fiskhandelns sida framlagts förslag om förbilligande av fraktkostnaderna på järnväg eller förbättrande av de frakttkniska förhållandena. De framställningar, som gjorts i fråga om fraktlindringar, ha i allmänhet avvisats av vederbörande myndigheter av skäl, som synts dessa myndigheter naturliga och även av dem framförts beträffande liknande förslag rörande andra varuslag.

Det ligger såsom nyss nämnts i fiskets intresse, att fraktkostnaderna för fisk i möjligaste mån nedbringas, så att fiskpriserna belastas med så små frakttillägg som möjligt. Ett närmare studium av fraktkostnaderna och deras betydelse för fiskets distributionskostnader visar emellertid, att relativt litet torde stå att vinna genom en allmän fraktnedsättning av sådan storleksordning, som synes uppnåelig även vid långt tillmötesgående från trafikföretagens sida. Enligt järnvägsstatistiken fraktades exempelvis 1937 som ilgods i vagnslaster på statens järnvägar 27 844 ton sill och strömming, för vilken kvantitet erlagts en total fraktersättning på 722 000 kr samt 6 789 ton annan fisk, för vilken motsvarande belopp utgjorde 299 000 kr. Medelfrakten utgör 2.6 resp. 4.4 öre/kg. Det måste givetvis anmärkas, dels att den mesta färskfisken skickas som styckegods, dels att de anförda uppgifterna hänföra sig till godsets bruttovikt. Av dessa orsaker ligger medelfrakten för färsk fisk betydligt högre än de angivna fraktseloppen antyda, kanske vid 10 öre/kg netto. Med de fraktsatser, som för närvarande tillämpas, torde fraktkostnaderna, när det gäller järnvägstransporter av måttlig längd, icke mera avsevärt inverka på konsumentpriset för fisk. Fraktkostnadernas betydelse har över huvud minskat under senare år, då prisnivån för fisk stegrats väsentligt utöver förkrignivån, medan genomförda frakthöjningar i jämförelse därmed te sig ganska måttliga. På grund härav har utredningen ansett sig sakna anledning framlägga förslag rörande all-

Karta 4. Tillförseln till de olika länen av fisk från ostkusten

Kartan bygger på uppgifterna i tab. 24 och omfattar försändelser av viktigare saltvattensfisk under 1941 från partihandlare på ostkusten. Den nedersta pilen visar fiskförsändelserna från Kalmar och Östergötlands län till platser utanför detta område; den mellersta pilen visar fiskförsändelserna från Södermanlands, Stockholms och Uppsala län till platser utanför detta område, dock är även tillförseln till Stockholm redovisad; den översta pilen visar fiskförsändelserna från Gästriklands och Västernorrlands län till platser utanför detta område.

män nedsättning av järnvägsfrakter. Skulle ett mera avsevärt prisfall på fisk inträda kommer frågan givetvis i ett annat läge.

Utredningen har emellertid haft särskild uppmärksamhet riktad på trafiken mellan södra Sverige och Norrland. Ovan har framhållits, att under fredstid Norrlands behov av fisk till väsentlig del fyllts genom import av norsk fisk. Detta torde i betydande utsträckning bero på att transportererna av fisk från västra och södra Sverige med nuvarande frakter bli så höga, att den svenska fisken icke i Norrland kan konkurrera med den norska. Det måste därför ur den svenska fiskerinäringens synpunkt framstå som ett mycket viktigt önskemål, att frakterna särskilt vid transporter till Norrland sänkas.

Utredningen anser sig emellertid icke behöva avgiva ett eget förslag på denna punkt, utan hänvisar till att norrlandskommittén nyligen framlagt ett förslag om nedsättning av järnvägsfrakterna till och från Norrland (SOU 1946:84). Ett förverkligande av norrlandskommitténs projekt, på vars tekniska detaljer utredningen saknar anledning att ingå, skulle sålunda medföra en nedsättning av järnvägsfrakten mellan orter i södra eller mellersta Sverige och exempelvis Luleå med 35 proc. eller däromkring i de olika frakttarifferna. För transporter till Umeå skulle nedsättningen utgöra i medeltal cirka 30 proc.

Fiskeriutredningen vill för sin del förorda, att det av norrlandskommittén framlagda förslaget om fraktnedsättning för järnvägstransporter på Norrland förverkligas. Vad fisken beträffar bör denna fraktnedsättning dock endast avse svenskfångad vara.

I förevarande sammanhang vill fiskeriutredningen slutligen erinra om att genom remiss Kungl. Maj:t anbefallt utredningen att avge utlåtande över en framställning av Ostkustfisk centralförening u. p. a. om vissa ändringar i gällande järnvägstrafikstadga i syfte att ernå större trygghet vid transport av färsk fisk.

Fiskeriutredningens utlåtande av den 28 maj 1946 med anledning av nämnda remiss återges som bil. 4 till betänkandet.

Fiskkonsumtionen före och under kriget enligt socialstyrelsens undersökningar

I det föregående ha socialstyrelsens konsumtionsundersökningar blivit omnämnda. Dessa undersökningar, vilka från början haft det huvudsakliga syftet att tjäna som grundval för lönesättningen inom statliga verk och affärsföretag, men som småningom fått en vidgad användning vid löneberäkningar även inom det fria näringslivet, grundas på ett antal av privatpersoner förda hushållsräkenskaper. De brukas därför även benämnas hushållsbudgetundersökningar.

I det följande skall en mera utförlig redogörelse endast lämnas för 1932/33 års hushållsbudgetundersökning. För de fortlöpande undersökningarna under det andra världskriget och tiden efter detta krig redogöres mycket kort, då den av utredningen företagna undersökningen rörande fiskkonsumtionen (se följande avsnitt av detta kapitel) lämnar ett bättre underlag för en prognos än de nämnda undersökningarna, vilka för övrigt avse 14-dagarsperioder och därför äro ganska osäkra.

Materialet till hushållsbudgetundersökningen av år 1932/33 utgöres av årsräkenskaper från dels över tusentalet arbetare-, lägre tjänstemanna- och medelklasshushåll i städer och industriorter, dels ett något mindre antal lantbrukare- och skogsarbetarehushåll m. fl.¹ Även om undersökningen i fråga ligger ganska långt tillbaka i tiden, får resultatet dock anses vara av aktuellt värde. Om man bortser från av kriget orsakade, troligen tillfälliga förskjutningar, torde nämligen under de senaste åren knappast ha skett alltför stora förändringar i de förhållanden, som undersökningsresultatet belyser.

Vad först angår fiskförbrukningen inom städer och industriorter, så framgår av tab. 26, att det totaliter konsumeras mera fisk inom medelklasshushåll än hushåll tillhörande gruppen arbetare och (lägre) tjänstemän.² Fiskförbrukningen ligger inom den förra hushållsgruppen resp. 6·9—22·1—11·0—19·4 och 29·9 proc. högre än i den senare inom resp. landsdelar tagna i ordning söderifrån. Det bör emellertid anmärkas, att antalet undersökta hushåll inom övre norra Sverige varit så ringa, att man bör iakttaga stor försiktighet vid användning av materialet från denna landsända.

Eftersom fiskkonsumtionen inom medelklasshushåll, såsom av det följande skall framgå, är inriktad på dyrare fiskslag än inom arbetare- och tjänstemannahushåll, är den förra socialgruppens utgifter för fisk procentuellt större än vad kvantitetsuppgifterna synas ge vid handen. Till detta förhållande bidrager, att medelklasshushållen betala mer per kilogram fisk (av ett och samma fiskslag) än de inkomstsvagare hushållen, vilket troligen sammanhänger med att de förra välja dyrbarare (större) sorteringar än de senare. Medan de årliga utgifterna för fisk inom arbetare- och tjänstemannahushåll uppgingo till i medeltal 39·7 kr, utgjorde motsvarande tal för medelklasshushåll 55·9 kr, alltså drygt 40 proc. mera.

I fråga om förbrukningen av färsk fisk ligga medelklasshushållen både i absoluta och relativa tal före arbetare- och lägre tjänstemannahushållen, medan däremot saltfiskkonsumtionen (i huvudsak förbrukningen av salt

¹ En sammanfattande redogörelse för ifrågavarande undersökning är publicerad i S. O. S. under titeln Levnadsvillkor och hushållsvanor i städer och industriorter omkring år 1933. Resultatet av landsbygdsundersökningen har offentliggjorts i Sociala Meddelanden för 1935 (sid. 361 ff) och 1936 (sid. 338 ff).

² Den genomsnittliga årsinkomsten inom de undersökta medelklasshushållen utgjorde 7.338,5 kr och inom arbetare- och tjänstemannahushållen 3.851,8 kr. Uppdelningen på ifrågavarande två socialgrupper innebär sålunda differentiering på inkomstklasser.

Tab. 26. *Fiskkonsumtionen per normalhushåll och år inom städer och industriorter omkring 1933 (kg)*

(A, Tj=arbetare- och lägre tjänstemannahushåll. M-kl.=medelklasshushåll)

Fiskslag	Södra Götaland		Norra Götaland		Svealand		Nedre norra Sverige		Övre norra Sverige	
	A, Tj	M-kl.	A, Tj	M-kl.	A, Tj	M-kl.	A, Tj	M-kl.	A, Tj	M-kl.
<i>Färsk fisk</i>										
Sill.....	16·2	14·2	6·5	5·8	2·1	1·8	1·7	0·6	2·7	0·9
Strömming ¹	6·9	6·1	7·2	9·8	15·3	16·4	19·1	16·8	4·0	18·1
Abborre och gädda	1·6	4·2	2·6	4·6	5·3	6·6	4·3	9·1	2·4	8·2
Torsk	11·6	12·7	3·4	4·4	2·1	3·1	1·4	1·0	1·9	3·6
Kolja	0·6	0·7	5·7	5·9	1·6	2·1	0·6	1·4	0·2	0·5
Vitling	0·2	0·2	2·9	3·3	0·7	1·2	0·0	—	—	0·1
Makrill	0·7	1·3	5·2	4·2	0·5	1·2	0·1	—	—	—
Flundrefisk	7·1	7·3	2·4	3·5	0·9	1·9	0·2	0·5	0·1	0·4
Annan saltv.-fisk..	3·0	3·4	2·2	3·4	1·4	2·0	0·9	3·1	0·3	—
Annan sötv.-fisk..	1·8	2·5	1·8	3·7	3·6	4·7	8·4	15·0	24·1	22·4
Samtliga	49·7	52·6	39·9	48·6	33·5	41·0	36·7	47·5	35·7	54·2
<i>Salt fisk</i>										
Sill.....	10·0	10·7	11·0	13·2	16·6	14·2	15·7	16·1	27·2	28·6
Strömming	0·2	0·5	0·2	0·2	1·0	0·8	3·8	3·7	3·7	3·1
Annan	3·8	4·3	3·7	4·9	4·4	5·6	3·1	3·5	3·7	5·4
Samtliga	14·0	15·5	14·9	18·3	22·0	20·6	22·6	23·3	34·6	37·1
<i>All salt och färsk fisk.....</i>	63·7	68·1	54·8	66·9	55·5	61·6	59·3	70·8	70·3	91·3

sill) som regel är procentuellt större inom den senare hushållstypen. I absoluta tal räknat är tendensen oenhetlig.

Om man härefter tar sikte på förbrukningen av skilda fiskslag, faller det genast i ögonen att en ganska stor skillnad föreligger mellan de båda jämförda socialgrupperna vad beträffar konsumtionen av abborre och gädda samt övrig söt- (eller bräckvattens-) fisk. Inom medelklasshushållen är förbrukningen av ifrågavarande fiskslag betydligt större än inom hushåll tillhörande inkomstsvagare grupper. I fråga om saltvattensfisken är skillnaden i konsumtion mindre utpräglad, även om man tycks spåra en tendens till större förbrukning av torsk och plattfisk inom medelklasshushåll än inom andra hushåll.² I fråga om sill och strömming är tendensen oenhetlig.

Tab. 26 ger icke en fullt riktig bild av de regionala skilljaktigheterna i fråga om storleken av den totala fiskkonsumtionen. Av uppgifterna i tabellen skulle man eljest närmast vilja dra slutsatsen, att fiskförbrukningen

¹ Som strömming torde i allmänhet ha räknats sill ilandförd på ostkusten norr om Kalmar.

² Detta resultat står i god överensstämmelse med vad som tidigare påpekats, nämligen att torsk- och plattfiskkonsumtionen ökat under melankristiden, vilket i sin tur står i samband med den likaledes konstaterade allmänna standardförbättringen under denna tid.

i städer och industriorter skulle vara av ungefär samma storleksordning över hela landet med undantag måhända för de allra nordligaste delarna av riket. Förhållandet är emellertid tvärtom det, att mycket stora lokala skilligheter finnas, ehuru de icke komma till synes i tab. 26 på grund av att redovisningen i denna avser landsdelar omfattande östvästliga bälten av landet. Inom dessa landsdelar råder, om undantag göres för Norrland, en någorlunda likartad fördelning av kustområden och inland. Däremot ger tabellen i fråga en god bild av de olika fiskslagens förekomst i fiskdieten på olika håll i riket.

Vad först angår södra Götaland, så finner man, att färsksilikonsumtionen där är större än i någon annan del av landet. Den färska sillen synes för Sydsveriges vidkommande spela ungefär samma roll som strömmingen för Svealand och Norrland. I övrigt märkes, att i södra Götaland förekommer en ganska stor förbrukning av flundrefiskar, då närmast sandskädda och skrubba, samt av torsk, varav väl huvudsakligen östersjötorsk. De tre nämnda fiskgrupperna dominera kraftigt inom landsändan.

Norra Götaland, omfattande bl. a. i fråga om fiskeförhållanden så olikartade delar som Göteborgs och Bohus län samt Östergötlands län, kännetecknas av en mångsidigare fiskdiet, framförallt då de västliga delarna av området. Man kan knappast tala om att något eller några fiskslag här intaga en dominerande plats. Konsumtionen av färsk sill i de västra delarna liksom av strömming och sill i de östra delarna är icke så stor som i sydligaste Sverige resp. utefter Svealands- och Norrlandskusten. I fråga om torskfiskarna är åtgången på västkustspecialiteterna kolja och vitling självfallet större här (framförallt i de västra delarna) än inom andra delar av landet. Att makrillkonsumtionen är mest framträdande i de västra delarna av Götaland är välkänt.

I fråga om förhållandena i Svealand kan observeras, att strömmingen i denna landsdel intager en mycket framskjuten plats, närmast följd av gruppen abborre och gädda samt annan sötvattensfisk. Men även konsumtionen av västkustfisk är tämligen stor, vilket däremot icke kan sägas vara fallet i norra Sverige, i synnerhet icke de övre delarna. För kustlandskapen i Norrland spelar strömmingen en betydande roll, medan i det norrländska inlandet förbrukningen av sötvattensfisk är anmärkningsvärt hög. Slutligen bör nämnas, att efterfrågan på salt sill (mest norsk fetsill) är väsentligt större här än inom övriga delar av landet.

Då i Stockholm och Göteborg bor ungefär en sjättedel av den samlade folkmängden i riket, förtjäna förhållandena i dessa två städer att närmare belysas. Detta sker i tab. 27.

Förbrukningen av de flesta slag färsk saltvattensfisk är som synes större i Göteborg än i Stockholm. I fråga om förbrukningen av sötvattensfisk lig-

ger Stockholm däremot före Göteborg. Konsumtionen av salt fisk är i huvudstaden anmärkningsvärt stor. På grund härav kommer totalkonsumtionen av fisk här upp till samma nivå som i Göteborg.

Tab. 27. *Fiskkonsumtionen per normalhushåll och år inom Stockholm och Göteborg omkring 1933 (kg)*

Fiskslag	Stockholm			Göteborg		
	medelklass	lägre tjänstemän	arbetare	medelklass	lägre tjänstemän	arbetare
<i>Färsk fisk</i>						
Sill	1·0	1·9	2·6	10·8	7·5	12·2
Strömming	21·2	21·6	19·3	2·1	0·5	0·6
Abborre o. gädda	9·3	7·2	4·9	1·8	0·3	0·3
Torsk	4·6	4·6	3·3	7·3	6·6	7·4
Kolja	2·0	2·5	1·1	5·9	8·8	9·6
Vitling	2·0	2·1	0·8	9·8	8·0	8·2
Makrill	1·4	0·9	0·6	10·4	13·2	14·2
Flundrefisk	2·9	2·4	1·3	2·6	5·5	5·3
Annan sötv.-fisk	4·6	3·9	2·5	0·7	0·2	0·5
Annan saltv.-fisk	2·4	2·7	2·0	5·9	4·9	5·4
Summa färsk fisk	51·4	49·8	38·4	57·3	55·5	63·7
<i>Salt fisk</i>						
Sill	13·7	19·3	23·3	5·9	7·4	7·5
Strömming	0·1	1·2	0·8	—	—	0·1
Annan	7·1	6·5	6·3	3·8	4·1	5·6
Summa salt fisk	20·9	27·0	30·4	9·7	11·5	13·2
<i>All färsk och salt fisk</i> ..	72·3	76·8	68·8	67·0	67·0	76·9

Hushållsbudgetmaterialet från 1932/33 års undersökningar rörande konsumtionen inom städer och industriorter redovisas även med fördelning på andra orter än Stockholm och Göteborg, om än icke så specificerat som för dessa båda städers vidkommande. I fråga om det närmare femtiotal olika orter, för vilka separata uppgifter kunna meddelas, föreligga stora differenser med avseende på fiskförbrukningens storlek. Mellan den högsta förbrukningssiffran — uttryckt i konsumtion per normalhushåll och år — 82·2 kg (Karlskrona), och den lägsta, 29·8 kg (Munkfors), finner man en talserie, vilken genomgående kännetecknas av att kustorterna komma högt i förhållande till inlandsorterna.

Ett ganska genomgående drag synes vidare vara, att större och medelstora städer komma högre upp på ranglistan över förbrukningens storlek än mindre orter, vilket torde vara att tillskriva icke endast det förhållandet, att flertalet större samhällen äro kustorter, utan även den omständigheten,

att de större orterna i allmänhet äro mera gynnade än de mindre i fråga om snabba förbindelser med kusten. Även fiskhandelns bättre utbyggnad i de större och medelstora städerna torde bidra till den större fiskförbrukningen inom dessa senare.

Redan med hänsyn till vad som ovan anförts rörande fiskkonsumtionen inom olika inkomstgrupper samt om distributionens betydelse för fiskförsörjningen, har man att för landsbygdens del vänta sig lägre konsumtionssiffror än i städerna. Att så är förhållandet bekräftas också av tab. 28, som utgör en sammanställning ur de förut omnämnda redogörelserna för 1932/33 års hushållsbudgetundersökning i vad avser jordbrukare- och lantarbetarehushåll.

Tab. 28. Fiskkonsumtion per normalhushåll och år på landsbygden omkring 1933 (kg)

Fiskslag	Landsdel och socialgrupp					
	S. Sverige		Mell. Sverige		N. Sverige	
	jordbrukare	lantarb.	jordbrukare	lantarb.	jordbrukare	lantarb.
<i>Färsk fisk</i>						
Sill o. strömming	26·2	20·0	9·6	9·7	18·6	9·1
Annan	11·8	9·6	9·4	7·3	7·4	12·2
Samtliga	38·0	29·6	19·0	17·0	26·0	21·3
<i>Salt fisk</i>						
Sill o. strömming	7·7	14·0	13·8	16·0	17·6	21·0
Annan	1·5	2·0	2·4	1·5	2·1	3·1
Samtliga	9·2	16·0	16·2	17·5	19·7	24·1
<i>Färsk o. salt fisk</i>	47·2	45·6	35·2	34·5	45·7	45·4

Rikssiffran för fiskkonsumtion inom normalhushåll på landsbygden utgör cirka 40 kg per år mot 55—60 kg för i inkomsthänseende närmast jämförbar stadsgrupp (arbetare- och tjänstemannahushåll). Vad totalförbrukningen inom lantushåll beträffar, föreligga enligt tabellen ytterst obetydliga skillnader om man jämför de båda grupperna jordbrukare och lantarbetare. Konsumtionssiffrorna för den förra gruppen ligga dock något högre än för den senare. Tydlig är skillnaden om man ser på färskfisken, vilken utgör en märkbart större del av fiskkosten hos jordbrukare än hos lantarbetarefamiljer. Särskilt bland de senare intager den salta fisken en mycket betydande plats i kosthålllet; i relativa tal omkring hälften av den total fiskförbrukningen inom gruppen (utom i södra Sverige) och i absoluta tal större mängd än inom någon annan av förut redovisade grupper. Det är över huvud påfallande, hur obetydlig färskfiskkonsumtionen synes vara inom lantushållen, om man jämför med förhållandena i städer och industri-

orter. Orsaken härtill är givetvis den, att fiskhandeln icke är lika väl utbyggd på landsbygden som i städerna. Husbehovsfisket synes icke kunna uppväga denna brist i distributionsapparaten.

Kriget och avspärrningen från en del viktigare fiskevatten medförde till en början en minskning av det svenska fiskets fångstresultat samtidigt som saltsillimporten avstannade. Fångstciffrorna stego emellertid snart igen. Konsumtionen av fisk under kriget framgår av följande från livsmedelskommissionen erhållna, förut delvis icke publicerade siffror (i milj. kg):

År	Total konsumtion	Därav	
		salt sill	annan ¹
1939	111·2	23·0	88·2
1940	85·5	14·9	70·6
1941	97·0	11·0	86·0
1942	109·0	7·5	101·5
1943	113·3	—	113·3
1944 ²	97·5	—	97·5
1945 ²	116·0	5·0	111·0

¹ Färsk fisk och sill samt salt fisk.

² Preliminära siffror.

Om man undantager åren 1940 och 1941 kännetecknas krigstiden av en starkt ökad förbrukning av färsk fisk, medan konsumtionen av salt sill tidvis helt försvunnit. Totalförbrukningen av fisk visar för flertalet år (undantag utgöra de två nyssnämnda åren samt 1944) i stort sett samma siffror som under 1939, vilket år kan anses representera förkrigsläget. Såsom skall framgå av den av utredningen företagna undersökningen av fiskkonsumtionen under kriget (se följande avsnitt) har emellertid utvecklingen varit ganska olikartad på skilda håll. Medan stadshushållens fisk-

Tab. 29. Förbrukade kvantiteter fisk i genomsnitt per hushåll och 14 dagar 1940—1945 (hektogram)

14-dagarsperioden infallande under	Stadshushåll ¹			Lanthushåll ²		
	färsk fisk	annan fisk ³	summa	färsk fisk	annan fisk ³	summa
1940 2 kvart.	19·8	8·4	28·2	—	—	—
1940 4 „	18·0	9·2	27·2	10·9	12·3	23·2
1941 2 „	19·6	7·3	26·9	21·7	10·0	31·7
1941 4 „	16·4	9·5	25·9	11·6	15·2	26·8
1942 2 „	36·1	10·7	46·8	23·3	12·6	35·9
1942 4 „	27·2	8·8	36·0	9·3	12·5	21·8
1943 2 „	30·1	13·3	43·4	25·0	11·3	36·3
1943 4 „	21·4	6·7	28·1	10·0	9·8	19·8
1944 2 „	23·1	5·5	28·6	13·0	8·3	21·3
1944 4 „	14·8	6·9	21·7	8·6	10·5	19·1
1945 2 „	29·8	7·7	37·5	19·9	9·3	29·2

¹ Arbetare och tjänstemän. ² Småbrukare. ³ Saltad, torkad och konserverad fisk.

konsumtion i allmänhet ökat ganska kraftigt under krigsåren, har utvecklingen delvis gått i motsatt riktning på landsbygden. Detta förhållande bestyrkes av tab. 29, som upptager förbrukade kvantiteter fisk per normalhushåll enligt socialstyrelsens fortlöpande undersökningar under krigsåren.

Med hänsyn till att de undersökningar, från vilka resultatet redovisas i tab. 29, avse 14-dagarsperioder, kunna givetvis tillfälligheter ha varit avgörande för konsumtionssiffrornas höjd vid de olika tillfällena. De föreliggande siffrorna motsäga emellertid icke resultatet av utredningens i det följande redovisade undersökning beträffande olikheten i utveckling mellan städer och landsbygd under krigsåren.

Fiskeritutredningens undersökning rörande fiskkonsumtionen

I kap. 5 har redogjorts för uppläggnings- och omfattningen av den undersökning rörande fiskhandel och fiskkonsumtion, som fiskeritutredningen låtit verkställa, liksom beträffande resultatet av denna vad beträffar fiskhandeln. På denna plats redogöres för det insamlade materialet i den del det berör konsumtionsförhållandena under kriget, den väntade konsumtionsutvecklingen samt önskemål om åtgärder i syfte att öka fiskkonsumtionen på de olika orterna.

Att efterfrågan på fisk ökat under kriget, särskilt under perioder då tilldelningen av andra animaliska livsmedel varit knapp, är ett ganska välkänt förhållande. För städernas (och de till samma grupp förda köpingarnas) vidkommande har denna ökade efterfrågan, som framgår av tab. 30, även i allmänhet kunnat väl tillgodoses. Som synes uppvisa icke mindre än 112 av stadssamhällena en ökning av fiskkonsumtionen under kriget i förhållande till förkrigstiden, under det 16 uppvisa en oförändrad och likaledes 16 en minskad fiskkonsumtion. Att sålunda icke mindre än i runt tal 80 proc. av stadssamhällena under kriget kunnat öka sin fiskkonsumtion har möjliggjorts av de förhållandevis goda förbindelser, som även under kriget upprätthållits mellan fiskeridistriktet och ifrågasvarande orter. Fler-talet städer och köpingar ha sålunda järnvägsförbindelser, och kristidens restriktioner ha som bekant drabbat järnvägstrafiken i mycket mindre grad än biltrafiken.

Denna skillnad framstår för övrigt tydligt vid en jämförelse med siffrorna i tab. 30 för den egentliga landsbygden. Där ha nämligen endast 40 proc. av områdena kunnat öka sin fiskkonsumtion mot som nämnts 80 proc. för städerna. Icke mindre än 60 proc. av landsbygdens kristids-

nämndsområden ha under kriget måst nöja sig med en oförändrad eller rent av minskad fiskkonsumtion, något som gällt endast 20 proc. av de medtagna stadssamhällena och säkerligen en ännu mycket mindre del av landets samtliga städer.

I uppgiftsformuläret ställdes även en fråga om den väntade konsumtionsutvecklingen på fisk sedan tillgången på andra livsmedel blivit normal, och svaren äro sammanställda i högra delen av tab. 30. På denna punkt förefinnes icke någon skillnad mellan städer och landsbygd, utan genomgående uttalar sig en stor majoritet av uppgiftslämnarna för att intresset för fisk efter kriget kan väntas bli ungefär detsamma som före.

Tab. 30. Fiskkonsumtionen under kriget samt väntad konsumtionsutveckling i stadssamhällena och på landsbygden

Område	Konsumtion under kriget			Väntad konsumtionsutveckling		
	ökning	ej ändring	minskning	ökning	ej ändring	minskning
A. Stadssamhällena						
Götaland.....	60	11	6	12	44	21
Svealand.....	37	3	6	12	19	12
Norrland.....	15	2	4	5	7	8
Samtliga	112	16	16	29	70	41
B. Landsbygden						
Götaland.....	355	235	304	104	644	100
Svealand.....	143	88	102	38	234	42
Norrland.....	74	60	53	26	132	23
Samtliga	572	383	459	168	1 010	165

Av uppgiftslämnarna från städer och köpingar har sålunda ungefär hälften utan närmare motivering förespått en i förhållande till förkrigstiden oförändrad fiskkonsumtion. Ökning förutspås av ungefär 20 proc., varvid som motivering i en del fall nämnes, att allmänheten lärt sig uppskatta fisk under krigsåren. Ungefär 30 proc. av uppgiftslämnarna tro däremot att fiskkonsumtionen kommer att sjunka. Av en del uppgiftsformulär framgår emellertid, att i sistnämnda fall jämförelsen gjorts mellan å ena sidan konsumtionen under kriget (och ej som sig bort förkrigskonsumtionen) och å andra sidan efterkrigskonsumtionen, varför procentsiffran torde få reduceras något. Anledningen till att man likväl i så pass stor utsträckning, som faktiskt förekommer, förväntar en nedgång av fiskkonsumtionen, torde sammanhånga med de höga fiskpriser som ännu rådde, när undersökningen företogs (hösten 1945).

För landsbygdens vidkommande visa siffrorna, att man inom icke mindre än 75 proc. av kristidsnämndsområdena räknar med en fiskkonsumtion

efter kriget av samma storlek som före. De återstående 25 procenten fördela sig lika mellan förväntningar om ökning och minskning. Ganska ofta anmärkes emellertid, att konsumtionsutvecklingen blir beroende av de framtida fiskpriserna. Det påpekas sålunda från flera håll, att jordbrukarnas inköp av fisk i hög grad påverkas av prisrelationen mellan fisken och de inom jordbruket framställda produkterna.

Fiskpriset kommer också i främsta rummet, när man besvarat frågan om vilka åtgärder, som skulle kunna öka förbrukningen av fisk inom resp. kristidsnämndsområde. Såsom framgår av tab. 31 ha sålunda icke mindre än 92 av stadssamhällenas uppgiftslämnare framhållit vikten av lägre (och jämnare) priser. Även för landsbygdens uppgiftslämnare framstår en sänkning av fiskpriset som den utan jämförelse viktigaste åtgärden för ökad fiskkonsumtion. Det kan emellertid erinras om att sedan dessa uppgifter lämnades, alltså under hösten 1945, en icke obetydlig sänkning av fiskpriserna ägt rum. Det bör också understrykas, att önskemålet ej blott gäller lägre utan också jämnare priser.

Tab. 31. Av kristidsnämnderna förordade åtgärder i konsumtionsfrämjande syfte

Område	Fiskhandeln			Jämnare tillförsel	Lägre eller jämnare fiskpriser	Fiskpropagandan	
	fler affärer	fler ambulerande linjer	ökade transportmöjl. i övrigt			allmän	kurser i fisktillagning
A. Stadssamhällen							
Götaland	8	7	15	22	49	29	26
Svealand	2	7	12	12	29	16	13
Norrland	2	1	3	9	14	12	6
Samtliga	12	15	30	43	92	57	45
B. Landsbygden							
Götaland	33	194	105	341	476	98	76
Svealand	14	100	47	119	170	73	44
Norrland	20	52	33	83	109	49	29
Samtliga	67	346	185	543	755	220	149

Nära sammanhängande härmed synes önskemålet om en jämnare tillförsel vara, särskilt på landsbygden där det framförts från icke mindre än 543 områden. Även i städerna hör jämnare tillförsel till de oftast framförda önskemålen. Det är emellertid framförallt på landsbygden, som det framkommit klagomål över att tillförseln av fisk är sporadisk och ojämn.

Det är också på landsbygden, som det näraliggande önskemålet om fler ambulerande linjer framförts, nämligen från icke mindre än 346 kristidsnämndsområden. Ofta gälla önskemålen icke endast en utbyggnad av den ambulerande handeln utan också en effektivisering och sanering av densamma. Däremot är intresset för fler fasta fiskbutiker mycket litet både

i städerna och på landsbygden. I förstnämnda fall kan detta väl tydas som att antalet butiker är tillfredsställande och i sistnämnda fall att man finner linjer för ambulerande handel lämpliga för landsbygden och därtill ekonomiskt mest bärkraftiga. I de fall specialaffärer för fisk föreslagits, har det som regel rört sig om större tätorter på landsbygden.

Även en fiskpropagerande verksamhet har på många håll ansetts behövlig. Intresset för såväl kurser i fisktillagning som en allmän upplysningsverksamhet har visat sig särskilt stort i städerna, där drygt en tredjedel av de framförda önskemålen gällt denna sak.

Slutligen kan i detta sammanhang nämnas, att såväl från städernas som landsbygdens uppgiftslämnare ofta framhållits betydelsen av att fisken kommer konsumenterna till handa i fullgott skick. Särskilt från landsbygden har det direkt klagats över att fisken saluföres flera dagar gammal och halvskämd.

Sammanfattningsvis finner man alltså, att för en ökning av fiskkonsumtionen det i första hand kräves lägre och jämnare fiskpriser samt särskilt för landsbygdens vidkommande också en jämnare tillförsel. I många fall skulle nya linjer för ambulerande handel behöva upprättas på landsbygden, och slutligen synes en viss fiskpropagerande verksamhet önskvärd.

I de utsända formulären har slutligen också frågats om det inom vederbörande område funnes något eller några särskilda fiskslag, varav förbrukningen kunde tänkas ökad. I tab. 32 ha svaren på denna fråga sammanställts. Först och främst är därvid att nämna, att en genomgång av svaren utvisar, att några större olikheter ej finnas mellan land och stad, varför dessa ej redovisats var för sig. I tabellens sista kolumn har angivits antalet kristidsnämnder, som ansett en ökad förbrukning av resp. fiskslag möjlig. I övrigt har för översiktlighetens skull i tabellen en poängberäkning använts. Materialet har därvid grupperats på landets huvuddelar. Det fiskslag, som inom varje grupp omnämnts av de flesta uppgiftslämnarna, har erhållit 6 poäng, det därnäst 5 poäng o. s. v. ned till 1 poäng. Högsta möjliga poängantal för ett fiskslag blir sålunda 36 och lägsta 6.

Tab. 32. Fiskslag, vilkas förbrukning enligt kristidsnämnderna borde kunna ökas

Fiskslag	Götaland	Svealand	Norrland	Hela landet	Antal uppgifter
Strömming	11	11	12	34	442
Sill	10	9	8	27	380
Insjöfisk	8	8	9	25	268
Filéer	4	6	4	14	156
Makrill	8	3	3	14	153
Rökt fisk	2	4	6	12	102

Som framgår av tabellen kommer strömmingen främst och ett gott stycke före de övriga. Den har erhållit 34 poäng av 36 möjliga, och i icke mindre än 442 kristidsnämndsområden har man ansett en ökning av strömmingskonsumtionen möjlig. På flera håll utefter ostkusten har det rent av klagats över att befolkningen i kustorterna icke kan få sitt behov av strömming tillgodosett på grund av att föreningarna omhändertaga fisken för vidare transport till orter inåt landet.

På andra plats följer sillen med 27 poäng och med utsikt till ökad förbrukning inom 380 områden. Under det strömmingens ställning närmast förstärkes, när man går från söder mot norr, visa uppgifterna för sillen en motsatt tendens, och Götalands landsbygd representerar de största möjligheterna att öka avsättningen av sill.

I anslutning till vad ovan sagts om önskemålet om billig fisk är det knappast överraskande, att de båda fiskslag, i fråga om vilka man över hela landet närmast anser en ökad konsumtion möjlig, också äro de billigaste, nämligen strömming och sill. Mer överraskande är det att på tredje plats finna insjöfisken. Att denna kommer så högt på önskelistan kan nog förklaras av att den, i den mån den över huvud kan erhållas, brukar vara i prima kondition. Som ovan nämnts anföra många uppgiftslämnare kvaliteten som en för konsumtionsutvecklingen avgörande faktor.

Även avsättningen av fiskfiléer synes kunna ökas, särskilt i Svealand. Samma poängsiffra har makrillen fått, men här är det nästan endast Götaland, och därvid i första hand städerna, som kunna väntas öka sin förbrukning. Från en del håll framhålles, att den gamla misstron mot denna fisk fortfarande finnes kvar. För rökt fisk synas särskilt städerna i Norrland kunna erbjuda ökad avsättning. Slutligen kan nämnas, att utöver de i tabellen medtagna fiskarna röster tillfallit en rad andra fiskslag, i första hand torsk- och plattfisk.

Fiskpropagandaverksamheten

Vid sidan av den propaganda för ökad konsumtion av fisk, som fiskhandeln sedan gammalt brukat driva som ett led i försäljningsarbetet, ha sedan en del år tillbaka funnits särskilda organ för bedrivande av fiskpropaganda. Dessa organ, som i regel varit av tillfällig art och haft form av kommittéer o. d., ha vanligen byggt på en samverkan mellan fisket och fiskhandeln, som ju ha gemensamt intresse av en höjd fiskkonsumtion.

En särställning på detta område har Föreningen för fiskpropaganda intagit. Föreningen började sin verksamhet våren 1929 under namnet Riksföreningen för fiskpropaganda och har under de sjutton år den nu funnits till gjort en mycket god insats för spridande av upplysning om fisken som födoämne och dess tillagning.

Föreningens initiativtagare voro en rad fiskgrossister och tråledare i Göteborg, men redan på ett tidigt stadium anslöto sig västkustfiskarna till organisationen. Såsom föreningens namn vid bildandet antyder, var den ursprungligen avsedd att bli riksomfattande och en sekreterare med heltidstjänstgöring anställdes. Då emellertid anslutning från annat håll än västkusten i stort sett uteblev, togos konsekvenserna härav genom en ändring av förbundsnamnet våren 1932 till det nuvarande. Föreningen för fiskpropaganda har under årens lopp allt mera kommit att bli det organ, genom vilket Svenska västkustfiskarnas centralförbund, Sveriges ångtrålareförening samt Fiskgrossisternas förening i Göteborg gemensamt bedriva propaganda för ökad konsumtion av svenskfångad västkustfisk. Frånsett särskilt statsanslag vid ett enstaka tillfälle (8.000 kr 1938), restituerade bensinskattemedel samt anslag från Göteborgs hamnstyrelse (senast 1936), har föreningens verksamhet huvudsakligen finansierats genom bidrag från dessa sammanslutningar. Föreningen har dock för innevarande budgetår erhållit statsbidrag med 15 000 kr.

Föreningen har enligt stadgarna till ändamål att göra propaganda för en ökad konsumtion av all slags fisk och sill samt sprida kännedom om fiskens och fiskvarornas stora betydelse med hänsyn till folkhälsan. Medlemskap i föreningen kan beviljas såväl institutioner, föreningar som enskilda efter styrelsens prövning.

Propagandaverksamheten har av föreningen bedrivits efter ett flertal linjer. Sålunda har föreningen utgivit små fiskkokböcker, av vilka en utgått i en sammanlagd upplaga på 85 000 exemplar; vidare märkas smärre receptsamlingar samt flygblad i massupplagor rörande framförallt sill och makrill (sammanlagt mer än $\frac{1}{2}$ milj. ex.). Välbekanta för allmänheten torde vara de före kriget mångenstädes synliga affischerna med devisen "Ät mer fisk, bli sund och frisk", och andra, liksom den av föreningen utgivna planschen över våra vanligare västkustfiskar och skaldjur. Härjämte må framhållas, att föreningen anordnat ett stort antal kurser och demonstrationer rörande tillredning av fisk över större delen av landet. Föreningen har vidare anordnat eller deltagit i fiskerietställningar, senast i Göteborg vid mässan 1945, då besökarantalet steg till 50 000 personer. Föreningens insatser ha uppmärksammats av dagspressen, vilket givetvis ökat effekten av den direkta propagandaverksamheten. Genom framställningar i olika frågor till statliga myndigheter har föreningen slutligen sökt främja fiskdistributionen inom vårt land.

Inom föreningen har sedan lång tid tillbaka planerats upptagandet av en film över västkustfisket. I början av 1944 tillskrevos en del organisationer inom fisket med hemställan om bidrag för ändamålet. Föreningen erhöll på detta sätt 30 000 kr, vilken summa fonderats. Man räknar med att erhålla ytterligare bidrag och ämnar sätta i gång filmupptagningen så

fort normala tider åter inträtt. En särskild kommitté har tillsatts för ändamålet.

Föreningen har vidare beslutat att bygga ut verksamheten och effektivisera fiskpropagandan. Från och med den 1 juli 1946 har inrättats en permanent byrå i Göteborg med heltidsanställd personal, varifrån propagandaverksamheten i fortsättningen skall ledas. Ett omfattande program för det fortsatta arbetet har uppgjorts; detta anser sig föreningen dock kunna genomföra endast under förutsättning att föreningen erhåller statligt stöd. Då föreningens planer rörande sin framtida fiskpropagandaverksamhet få anses vara av mera allmänt intresse, meddelas här uppgifter härom, som lämnats av föreningens sekreterare.

Propagandan och upplysningsverksamheten kommer i stor utsträckning att vända sig till husmödrarna. Sålunda komma demonstrationer och instruktionskurser att anordnas på olika orter. Broschyrer, receptsamlingar och kokböcker samt andra trycksaker skola utgivas i stora upplagor och spridas under medverkan av bl. a. detaljhandeln och husmodersorganisationerna.

Genom inrättande av en särskild avdelning för butiksservice kommer föreningen att verka för bättre butiksstandard och hygien. För fiskdetaljisterna själva och för deras personal kommer särskild kursverksamhet att anordnas. Härigenom beräknas vården av varorna samt servicen åt kunderna kunna bli bättre, varigenom avsättningen främjas. Frågan om kvaliteten av de saluförda produkterna kommer att ägnas stor uppmärksamhet, och föreskrifter rörande fiskens vård, lagring o. s. v. komma att utfärdas. Åtgärder i syfte att höja fiskens kvalitet komma att främjas på olika sätt. Filmvisningar, utställningar o. d. skola anordnas. Särskild vikt skall ägnas korta instruktionsfilmer, varigenom husmödrar och andra få ökade kunskaper om hur fisken skall behandlas och vårdas för att bli god och hållbar. För att föreningen och näringen skall kunna hållas à jour med läget på marknaden, torde marknadsundersökningar med jämna mellanrum vara erforderliga.

Föreningen för fiskpropagandas verksamhet har som nämnts huvudsakligen gällt västkustfisken. Inom sydkustfiskets avsättningsområde ha därvarande fiskaresammanslutningar, vanligen var för sig, från tid till annan bedrivit viss fiskpropaganda, om än i förhållandevis ringa omfattning beroende till stor del på att organisationerna icke haft den erforderliga ekonomiska bärkraften för mera långtgående reklamkampanjer. Ända sedan omkring 1930 har fisket varit representerat på vederbörande hushållnings-sällskaps utställningar i Malmö. Vidare ha fisktillagningskurser hållits på ett flertal platser såväl inom som utom Skåne och Blekinge. Mot slutet av 1920-talet höllos på några orter i det sistnämnda landskapet kurser i saltning, kryddning och inläggning av sill. Slutligen kan nämnas, att inom sydkustfisket för närvarande planeras viss gemensam propaganda för ökad fiskkonsumtion även om dessa planer ännu befinna sig på ett förberedande stadium.

En propaganda för ökad konsumtion av fisk har för ostkustens del sedan länge omhänderhafts av fiskarna själva genom deras organisationer. Sedan

några år tillbaka är propagandaverksamheten centraliserad till Ostkustfisk. Man har i huvudsak använt samma propagandamedel som på andra ställen, och det program, som uppgjorts för den fortsatta verksamheten, överensstämmer på det hela taget med vad som ovan angivits för västkusten. Något statsbidrag har icke erhållits, utan verksamheten har hittills helt finansierats av medel, som fiskarna inbetalat genom sina organisationer.

Såsom framgår av de uppgifter utredningen tidigare i detta kapitel lämnat för det svenska fiskets inrikes avsättningsförhållanden, är den inhemska marknaden av ojämförlig vikt för fisket. Av största betydelse för näringen är att ställningen på denna marknad ytterligare förstärkes. Betydande konsumtionsreserver i fråga om fisk finnas i riket, framförallt på landsbygden. Fiskeriutredningen erinrar också om att landets kristidsnämnder i den undersökning, för vilken förut redogjorts, förordat fiskpropaganda av olika slag som en viktig åtgärd i konsumtionsbefrämjande syfte. Som framgår av vad nyss anförts, ha såväl handelns som fiskarnas organisationer, stundom under samverkan, bedrivit en ganska omfattande propaganda, även om denna i stor utsträckning legat nere under krigsåren. Denna verksamhet har hittills endast i mindre utsträckning åtnjutit statsbidrag.

Det torde vara uppenbart, att en vederhäftig och väl ledd propaganda-verksamhet är av betydande värde för fiskavsättningen. Enligt utredningens mening synes en sådan därför böra åtnjuta stöd från det allmännas sida.

Såväl ur kostnadssynpunkt som med hänsyn till effektivitet och planmässighet torde icke oväsentliga fördelar stå att vinna, om all propagandaverksamhet på detta område leddes från en enda, hela landet omfattande organisation. Enligt de undersökningar utredningen företagit synes det emellertid för närvarande föreligga små utsikter för att en sådan organisation skulle kunna komma till stånd. Man synes dock trots detta böra sträva efter en så stor enhetlighet som möjligt beträffande propagandaverksamheten. Statsbidrag synes sålunda endast böra tilldelas sådana organisationer, vilkas verksamhet omfatta större områden.

Vad själva verksamheten beträffar, är det tydligt, att en än så effektiv propaganda förfelar sin verkan om icke konsumenterna kunna tillhandahållas fisk av god kvalitet och till rimliga priser. Enligt utredningens mening är det därför av vikt att propagandan icke endast riktar sig till konsumenterna utan också söker genom råd och upplysning påverka såväl fiskhandlare som fiskare, så att fiskens behandling, förvaring och distribution blir så god och ändamålsenlig som möjligt under hela vägen från fångsten tills den når konsumenten.

Det torde närmast böra ankomma på den föreslagna fiskeristyrelsen att vid behandling av ärenden rörande statsbidrag till sammanslutningar för bestridande av propagandaverksamhet beakta ovan anförda synpunkter.

Statsbidrag till nämnda verksamhet torde lämpligen böra utgå ur reservationsanslaget till Främjande av beredning och avsättning av fisk. Frågan om medelsbehovet härför beröres i nästa avsnitt.

Förslag om inrättande av fiskdistributionsnämnder inom länen

Fiskeriutredningen har genom företagna undersökningar kommit till den uppfattningen, att möjligheter mångestädes föreligga att göra distributionen av fisk till allmänheten effektivare, något som naturligtvis skulle höja fiskkonsumtionen. I det föregående har också framlagts några förslag, vilkas förverkligande enligt utredningens uppfattning skulle främja fiskdistributionen. Av många skäl har det syntts utredningen mindre lämpligt att statliga myndigheter skulle handha eller medverka till själva fiskdistributionen, utan denna bör liksom hittills överlätas åt den enskilda företagsamheten. Detta utesluter dock icke att statliga åtgärder i syfte att rationalisera denna distribution kunna anses önskvärda, i den mån de äro av stödjande och rådgivande natur. Organ för en sådan statlig verksamhet saknas dock för närvarande. Eftersom distribution och konsumtion äro i hög grad avhängiga av varandra, synes det lämpligt att vid utformandet av en statlig verksamhet på hithörande område låta densamma omfatta åtgärder ej blott för främjande av distributionen utan även av konsumtionen.

Med hänsyn till de vitt skilda förhållandena i olika delar av landet, synes det lämpligast att här ifrågavarande verksamhet decentraliseras och anförtros lokala organ, förslagsvis ett i varje län möjligen med undantag av sådana län som Göteborgs och Bohus län och Blekinge län, vilka regelbundet utgöra överskottsområden. Det kan även ifrågasättas, om ett dylikt organ skulle vara till någon större nytta på Gotland. Av största gagn torde helt naturligt dessa organ kunna bli i inlandslänen.

Här ifrågavarande organ torde lämpligen böra ges formen av nämnder om tre personer, som utses av respektive länsstyrelser. Av ledamöterna bör en äga god kännedom om fiskhandeln och en representera konsumenterna. Den senare bör lämpligen vara en erfaren husmor och utses efter samråd med någon husmodersammanslutning el. dyl. organisation.

Dessa nämnders huvudsakliga uppgift bör vara att lämna råd och att söka samordna olika intressen för åstadkommande av en så rationell och i övrigt tillfredsställande distributionsorganisation som möjligt samt att med olika medel själva driva eller medverka till propaganda för ökad fiskkonsumtion. Några egentliga administrativa uppgifter skulle ej i övrigt åvila nämnderna. De borde dock åläggas att föra förteckning över personer och företag, som regelbundet driva fiskhandel inom deras resp. verksamhetsområden. Härigenom bli de nämligen nödsakade att förskaffa sig den

person- och lokalkännedom, som är nödvändig för deras verksamhet. Nämndernas arbetsuppgifter och befogenheter torde för övrigt bäst framgå av det förslag till kungörelse i ämnet, som finnes fogat till betänkanudet som bil. 11.

Det är uppenbart, att, så som arbetsuppgifterna avgränsats, det i väsentlig grad blir beroende på nämndledamöternas initiativförmåga, kunnighet och intresse för uppdraget, om åsyftat resultat av deras verksamhet skall nås. Kunna verkligt lämpliga personer erhållas för ifrågavarande uppdrag, böra dock dessa nämnder bli till stor nytta för fiskavsättningen. Det måste också anses vara fördelaktigt för såväl enskilda som myndigheter att av enskilda affärsintressen obundna och på offentligt uppdrag arbetande organ finnas, vilka kunna stå till tjänst med upplysningar i frågor rörande fiskhandel och i samband därmed stående förhållanden.

Det torde icke vara nödvändigt att nämnderna förses med särskilda sekreterare, utan det bör vara tillfyllest, om en av ledamöterna utses till verkställande ledamot. Ledamöterna synas böra erhålla ersättning vid resor för nämndens räkning enligt klass II C i allmänna resereglementet och dessutom ett dagarvode av 12 kr för varje dag nämnden sammanträder. Därutöver torde den verkställande ledamoten böra tilldelas ett mindre årligt arvode, förslagsvis 200 kr. För skrivhjälp och övriga expenser torde för varje nämnd erfordras ett belopp av högst 200 kr per år. De sammanlagda kostnaderna för varje nämnd torde kunna uppskattas till i genomsnitt högst omkring 1 500 kr per år. Det totala medelsbehovet för ifrågavarande verksamhet synes kunna uppskattas till högst 35 000 kr per år.

Önskar en nämnd vidtaga åtgärder i propagandasyfte, vilka beräknas draga så stora kostnader att det för nämnden avsedda expensanslaget ej förslår, böra medel ställas till förfogande för nämnden endast efter ansökan i varje särskilt fall.

Medel för distributionsnämndernas administration och verksamhet torde böra utgå ur reservationsanslaget till Främjande av beredning och avsättning av fisk. Behållningen å detta anslag, vilken den 1 juli 1946 uppgick till 343 808 kr, är så stor, att densamma torde utan ny medelsanvisning förslå att täcka ej blott medelsbehovet under innevarande budgetår utan också behovet av medel under budgetåret 1947/48 för de åtgärder, som här ifrågasättas, liksom också i närmast föregående avsnitt förordade statliga anslag till den fiskpropagerande verksamheten.

Under hänvisning till det anförda får fiskeriutredningen föreslå, att Kungl. Maj:t måtte utfärda kungörelse angående fiskdistributionsnämnder i huvudsaklig överensstämmelse med ovannämnda författningsförslag i ämnet (bilaga 11).

Kap. 8. Fiskförädlingsverksamheten

Den svenska fiskförädlingsindustrin

Föreningsväsendets frammarsch inom fiskerinäringen har medfört väsentligt ökade möjligheter för fiskarna att genom överenskommelser om fångstbegränsning eller annorledes i utjämnande syfte reglera tillförseln av fisk till marknaden. Det ligger emellertid i fiskets natur, att vissa fluktuationer i tillförseln icke kunna undgås. Perioder med förhållandevis knapp tillgång på fisk avlösas av perioder med en rikligare tillförsel, då de ilandförda fångstmängderna ej kunna helt finna avsättning på färskmarknaden. Vid de tillfällena, då fisköverskott sålunda uppkomma, är det av stort värde för fisket, om möjligheter finnas att tillvarataga överskottet för framställning av fiskprodukter av olika slag. Detta gäller givetvis även om förädlingsindustrin betalar ett lägre pris än vad som kan erhållas på färskmarknaden. Det bör dessutom framhållas att fiskslag som t. ex. långa och skarpsill under vissa delar av fiskesäsongen huvudsakligen gå till beredning.

I vårt land sker framställningen av olika fiskprodukter icke blott inom fiskförädlingsindustrin i egentlig mening (konservfabriker och fiskberedningsanstalter), utan även till en icke oväsentlig del hos fiskarna ute på fiskelägena under hävdvunna hantverksmässiga former (s. k. hemmaberedning).¹ Hemmaberedningen hade avgjort större betydelse förr i tiden, då de familjemedlemmar, som icke togo del i själva fisket, i stor utsträckning skötte om beredningen av ilandförda fångster. Även om hemmaberedningen mistat en del av sin forna betydelse, förekommer dock allttjämt i vårt land en dylik beredning i icke ringa omfattning. Den torde numera ha sin största betydelse på ostkusten, där den fåtaliga fiskarebefolkningens starka spridning utefter en lång kuststräcka försvårat och länge förhindrat uppkomsten av en industriell verksamhet med fisk som råvara. På västkusten däremot, där ilandföringen av fisk är koncentrerad till ett fåtal platser, ha förutsättningarna varit mera gynnsamma för tillkomsten av en fiskförädlingsindustri i egentlig mening. Som av det följande skall framgå, är fiskförädlingsverksamheten av ojämförligt större omfattning och betydelse i Göteborgs och Bohus län än i något annat län i riket.

¹ Gränsdragningen mellan konservfabriker och fiskberedningsanstalter är principiellt fullt klar, även om i praktiken vissa svårigheter kunna uppstå när det gäller att hänföra ett företag till den ena eller andra av ifrågavarande grupper. Slutprodukten vid konservfabrikation utgöres av hel- eller halvkonserv, d. v. s. en vara inlagd i hermetiskt tillslutna kärl. (Helkonserv är i motsats till halvkonserv steriliserad.) Vid fiskberedning däremot göres fisken hållbar genom saltning, rökning, inläggning eller torkning, varigenom förvaring i lufttäta kärl onödiggöres. När skillnad göres mellan industriell beredning (tillverkning inom fiskberedningsanstalter) och hemmaberedning, innebär detta endast att en gräns drages mellan de två olika företagsformer, under vilka fiskberedning vanligen förekommer, men däremot icke någon uppdelning med hänsyn till slutproduktens karaktär. Gränsen mellan industriell beredning och hemmaberedning är därför självfallet ganska svävande.

Den svenska fiskförädlingsindustrin har under de senaste årtiondena varit på frammarsch, vilket väl åtminstone delvis sammanhänger med att industriell tillverkning trätt i stället för hemmaberedning. Till belysande av fiskförädlingsindustriens uppsving under mellankrigstiden må nämnas, att landets fiskberedningsanstalter och konservfabriker, som enligt industristatistiken 1920 sysselsatte 950 anställda, tio år senare räknade 1 750 samt 1940 ej mindre än 2 800 personer knutna till verksamheten. Det är sålunda ett ganska avsevärt antal personer vid sidan av fiskarna (och fiskhandlarkåren), som är beroende av fisket för sin utkomst.

En karakteristisk företeelse under de senaste årens utveckling är att de större företagen ökat antalet fabriker dels genom nyanläggning, dels genom förvärv av fristående företag. En annan företeelse värd att omnämna, är att konsument-koperationen blivit ägare till fiskkonservfabriker. På ostkusten ha fiskare genom sina ekonomiska organisationer upptagit en ganska betydande förädlingsverksamhet.

Fiskförädlingsindustriens lokalisering framgår av tab. 33, som även ger upplysning om företagens storlek. Uppgifterna, som bygga på Kommerskollegii primärmaterial för industristatistiken, avse 1939. Vid vissa av de redovisade konservfabrikerna tillverkas även andra än fiskkonserver. I tabellen ha dock endast medtagits företag, vid vilka framställningen av fiskkonserver utgjort den huvudsakliga tillverkningen. De konservfabriker, vilka visserligen till en del producera fiskkonserver, men för vilka framställningen av andra konserver än fiskinläggningar är det väsentliga, ha däremot icke redovisats.

Tab. 33. Den svenska fiskförädlingsindustriens lokalisering år 1939
(antal företag grupperade efter antalet anställda)

Område	Fiskberedningsanstalter					Konservfabriker				
	1—10	11—25	26—75	över 75	samtliga	1—10	11—25	26—75	över 75	samtliga
Ostkusten	11	1	—	1	13	3	1	1	—	5
Sydskusten	8	1	—	—	9	1	1	1	—	3
Västskusten	16	15	1	—	32	14	13	12	8	47
Riket	35	17	1	1	54	18	15	14	8	55

Av tabellen framgår, att fiskberedningsanstalterna i allmänhet äro ganska små företag med ett fåtal anställda. Av de redovisade 54 företagen inom branschen räkna endast två mer än 25 anställda. I stor utsträckning utgöres

personalen här av medlemmar av företagarens familj. Bolagsformen är för filskberedningsanstalter mindre vanlig, medan denna däremot dominerar bland konservfabrikerna, av vilka flera äro verkliga storindustrier. Av de i tabellen redovisade 55 konservfabrikerna ha över tjugutalet mer än 25 anställda, och av dessa räkna i sin tur åtta stycken över 75 anställda. De sist avsedda företagen ha alla verksamheten förlagd till Göteborgs och Bohus län. Detta län är för övrigt säte för 47 konservfabriker mot 8 inom landet i övrigt.

Den svenska industristatistiken redovisar som regel endast sådana företag, vilka antingen haft minst tio personer anställda eller vilka framställt produkter till ett värde av minst 15 000 kr per år (värdegränsen har något växlat under årens lopp). En del av fiskförädlingsindustrien (huvudsakligen fiskberedningsanstalter på ostkusten) kommer härigenom att icke redovisas i industristatistiken. En jämförelse mellan 1931 års företagsräkning, som principiellt för samtliga företag redovisar produktvärden för 1930 och industristatistiken för sistnämnda år, låter förmoda, att den industriella fiskberedningen ligger ungefär 25 proc. och konservframställningen några få procent högre än industristatistikens siffror. Fiskkonserverframställningen inom småföretag är alltså försvinnande liten, vilket heller icke är överraskande med hänsyn till att tillverkningen av konserver fordrar en högre grad av teknisk utrustning än den mera manuella fiskberedningen.

Såsom framgår av de tidigare lämnade uppgifterna över antalet vid den svenska fiskförädlingsindustrien anställda personer expanderade denna under 1920- och 1930-talen. Detta framgår även av tab. 34 och 35, av vilka den förra innehåller uppgifter om framställningen åren 1920—1940 av fisk- och skaldjurskonserver, samt den senare uppgifter om den i industristatistiken redovisade beredningen under samma tid av saltad, ”inlagd”, torkad eller rökt fisk.

Även om hänsyn tages till den ovannämnda ofullständigheten hos den officiella statistiken i fråga om redovisningen av den industriella fiskberedningen, är det dock tydligt, att denna beredning är av betydligt mindre omfattning än fabrikationen av fisk- och skaldjurskonserver. För 1939 redovisas sålunda en tillverkning av 16 400 ton konserver med ett saluvärde av 17.9 milj. kr mot en fiskberedning av 3 400 ton värd 3.3 milj. kr. Värdesiffran inkluderar beredningslön för en icke redovisad kvantitet (löne)beredd vara. Om man till de anförda beredningssiffrorna gör ett tillägg för löneberedningen samt för den beräknade framställningen inom smärre beredningsanstalter, torde man komma upp till c:a 6 000 ton med ett värde av ungefär 4 milj. kr. Även dessa siffror representera endast 27 proc. av kvantiteten och 18 proc. av värdet av fiskförädlingsindustriens totalproduktion.

Tab. 34. Tillverkning av fisk- och skaldjurskonserver 1920—1940

År	Ansjovis		Gaffelbitar av sill		Andra slag		Samtliga	
	ton	1 000 kr	ton	1 000 kr	ton	1 000 kr	ton	1 000 kr
1920	—	4 776	—	— ¹	—	3 397	—	8 173
1925	—	3 765	—	— ¹	—	4 344	—	8 109
1930	4 236	3 900	— ¹	— ¹	5 451	6 251	9 687	10 151
1935	4 051	3 726	5 056	5 526	3 661	3 503	12 768	12 755
1939	4 382	4 428	6 495	7 505	5 551	5 959	16 428	17 892
1940	3 820	4 608	4 688	6 949	4 196	6 473	12 704	18 030

Anm. Uppgifterna avse den färdiga varans nettovikt.

Det har tidigare nämnts, att konservindustrin är koncentrerad till västkusten. Hur dominerande plats Göteborgs och Bohus län i själva verket intager, framgår av den i riket under 1939 framställda konservermängden, 16 400 ton, ej mindre än 15 800 ton eller drygt 96 proc. kom på detta län. Av den i västkustlänet under angivet år framställda konservermängden kommo 6 300 ton på gaffelbitar av sill och 4 300 ton på ansjovis. Av resten, alltså 5 200 ton, utgjordes större delen av fiskbullar och sardiner, medan framställningen av andra slags fiskkonserver (herring, makrill m. m.) samt av skaldjurskonserver intog en ganska undanskymd plats.

Tab. 35. Industriell beredning av saltad, inlagd, torkad eller rökt fisk 1920—1940

År	Sill		Strömming		Skarpsill		Annan fisk		Samtliga	
	ton	1 000 kr	ton	1 000 kr	ton	1 000 kr	ton	1 000 kr	ton	1 000 kr
1920	546	190	— ¹	— ¹	— ¹	— ¹	1 029	1 872	1 575	2 062
1925	152	126	— ¹	— ¹	— ¹	— ¹	650	1 276	802	1 402
1930	444	238	— ¹	— ¹	— ¹	— ¹	1 133	1 797	1 577	2 035
1935	958	369	355	197	226	55	1 154	1 906	2 693	2 527
1939	1 316	528	1 159	554	344	109	616	2 083	3 435	3 274
1940	1 112	624	1 599	809	368	170	412	1 597	3 491	3 200

Anm. Uppgifterna avse den färdiga varans nettovikt.

Även i fråga om den industriella fiskberedningen kommer Göteborgs och Bohus län i främsta rummet, fastän länet här icke dominerar på samma sätt som inom konservindustrin. Av den 1939 beredda fisken kommo nära två tredjedelar på Göteborgs och Bohus län, därav huvuddelen salt sill. I övrigt förekom fiskberedning i nästan samtliga rikets kustlän, om än flerstädes i ganska ringa skala. Förutom strömmingsberedningen märkes beredningen av rökt ål vid skånska ostkusten och i Blekinge samt av rökt lax på ett flertal platser i landet.

¹ Ingår i "andra slag", resp. "annan fisk".

Såsom redan nämnts ger statistiken över den industriella fiskberedningen, även om tillägg göres för den industriella beredningen inom småföretag, en ganska ofullständig bild av beredningsverksamheten i landet. Hemmaberedningen tillkommer nämligen och denna var åtminstone 1939 på ostkusten av större betydelse än den industriella. För hemmaberedningens storlek kunna mera exakta uppgifter endast lämnas i fråga om strömmingen, vilken redovisas i fiskeristatistiken. Såvitt framgår av en jämförelse mellan industri- och fiskeristatistiken (för 1939) var inom Stockholms stad och län samt inom Uppsala län den industriella beredningen av strömming större än motsvarande hemmaberedning, medan förhållandet var omvänt inom övriga län, där någon nämnvärd strömmingsberedning över huvud förekommer. Särskilt inom Gävleborgs och Västernorrlands län spelar hemmaberedningen av strömming en stor roll. Anmärkas bör dock i detta sammanhang att under kriget skett en utveckling av den industriella beredningsverksamheten, särskilt på ostkusten, där den i stor utsträckning ersatt den tidigare hemmaberedningen. Ifrågavarande verksamhet bedrivs till stor del av fiskarnas organisationer.

Bland den av ostkustfiskarna beredda strömmingen intages den främsta platsen av saltströmmingen. De färdigställda kvantiteterna av denna vara utgjorde 1939 1 365 ton eller mer än två tredjedelar av den totala mängden hemmaberedd strömming, vilken under samma år uppgick till drygt 1 900 ton. På andra plats efter saltströmmingen kom den rökta strömmingen (böcklingen) med framställningen koncentrerad till Gävleborgs län och med en beredningskvantitet 1939 av drygt 320 ton. En kvantitet på c:a 215 ton redovisades för den till övervägande delen i Västernorrlands län beredda surströmmingen. Beredningen av kryddad eller inlagd strömming upptar obetydliga kvantiteter.

Strömmingsberedningen inom fiskberedningsanstalter under 1939 uppgick enligt industristatistiken till c:a 1 150 ton och lägger man härtill hemmaberedningen på 1 900 ton kan alltså den sammanlagda kvantiteten under detta år beredd strömming beräknas till 3 050 ton. Denna siffra är en minimisiffra, då däri inräknats varken löneberedningen eller den statistiskt ej redovisade industriberedningen.

Om man undantager strömmingsberedningen, vilken som nämnts finnes statistiskt redovisad med avseende på såväl industri- som hemmaberedning, låter sig storleken av den totala fiskberedningen endast approximativt beräknas med utgångspunkt från industristatistikens siffror, varvid man ifråga om hemmaberedningen får nöja sig med uppskattningar.

Vad först ostkusten beträffar, är beredningen av annan fisk än strömming här icke av någon större betydelse kvantitativt sett, då fisket efter annan fisk än strömming är ganska obetydligt (10—15 proc. av totalfång-

sten). En sannolik siffra för den 1939 vid ostkusten beredda fisken (inkl. strömming) är 4 000 ton. Vid sidan av strömming beredes mest lax och ål.

Om man undantager ålrökningen, är den industriella beredningen utefter sydkusten (Blekinge och Skåne) av ganska liten omfattning. Detsamma torde vara förhållandet med hemmaberedningen. Den totala mängden inom området beredd fisk torde för 1939 kunna upptagas till i runt tal 1 000 ton (sill, ål m. m.).

Vad slutligen västkusten beträffar finnes där, som av det föregående framgår, en väl utvecklad konserv- och beredningsindustri. Hemmaberedningen här uppgår icke till lika stora kvantiteter som den industriella beredningen, vilken senare under 1939 utgjorde 2 900 ton (inklusive löneberedningen men exklusive beredningen inom småföretag). Hemmaberedningen av salt och torkad fisk (huvudsakligen salt sill resp. torkad spillånga) kan uppskattningsvis anges till 1 500 ton. Med utgångspunkt från anförda siffror kan antagas, att på västkusten under 1939 beretts inalles c:a 5 000 ton fisk.

Om man sammanfattar resultatet av de gjorda beräkningarna, kommer man till det resultatet, att under år 1939 inom landet framvunnits sammanlagt omkring 10 000 ton beredd fisk. Härav komma c:a 6 000 ton på den industriella beredningen och 4 000 ton på hemmaberedningen.

Det återstår att lämna några sifferuppgifter om framställningen av fiskmjöl och fisklevertran. År 1939 tillverkades i landet bortåt 6 000 ton fiskmjöl med ett värde av nära 1.4 milj. kr samt fisklevertran till över 140 000 kr värde. Vid tillverkningen av dessa produkter har framförallt mindre värdefull fisk (skrapfisk) samt fiskavfall kommit till användning. Då tillvaratagandet av skrapfisk och fiskavfall numera sker i större utsträckning än förut och den på denna råvara grundade fabrikationen f. n. undergår en rask utveckling, anser utredningen det motiverat att lämna en särskild redogörelse för densamma. Detta sker längre fram.

Gör man en överslagsberäkning beträffande mängden av 1939 inom landet framställda fisk- och skaldjurskonserver samt annorledes beredd fisk m. m., kommer man upp till en kvantitet på 32 000 à 33 000 ton med ett värde av 26 à 27 milj. kr. Härav utgöras 4 000 ton av hemmaberedd fisk värd cirka 2 milj. kr samt 6 000 ton fiskmjöl med ett värde av bortåt 1.5 milj. kr. Om man bortser från sistnämnda produkter, skulle man kunna ange konservindustriens och beredningsanstaltens produktionsresultat 1939 till 22 000 à 23 000 ton med ett värde av 23 à 24 milj. kr.

Det är sålunda betydande mängder fiskprodukter, som årligen framställas i vårt land. Det kan då vara av intresse att undersöka hur stor del av den svenska fiskfångsten, som åtgår för framställningen av dessa produkter, samt vad fiskarna erhålla i utbyte för den fisk, som de leverera för ändamålet.

Enligt utförda beräkningar skulle 1939 ha använts över 13 000 ton fisk vid tillverkningen av konserver inom landet. Härav har emellertid en ganska väsentlig del utgjorts av utländsk råvara. Under nämnda år framställdes nämligen i landet c:a 6 500 ton gaffelbitar av sill, vid vars tillverkning huvudsakligen utländsk råvara (importerad salt sill) kom till användning. Med hänsyn härtill kan den kvantitet svenskfångad fisk, som tagits i anspråk av konserverfabrikerna under året, beräknas till 9 000 ton. Härtill komma cirka 8 000 ton fisk, som omhändertagits av fiskberedningsanstalterna (från hemmaberedningen bortses här). Under 1939 skulle därför i runt tal 17 000 ton fisk ha tagits om hand av landets konserverfabriker och fiskberedningsanstalter. Härutöver ha emellertid betydande mängder fisk och fiskavfall gått till fiskmjölsfabrikerna. Bland den fiskråvara, som förbrukats i dessa fabriker, märkes främst den skrapfisk, uppskattad till 17 000 ton 1939, som på västkusten använts vid denna tillverkning. Förutom skrapfisken ha icke obetydliga kvantiteter från konserverfabriker, salterier och fiskhandel gått till fiskmjölsfabrikerna, sammanlagt drygt 5 000 ton.

Under 1939 beräknas som ovan nämnts cirka 17 000 ton fullvärdig fisk ha levererats till fiskkonserverfabriker och fiskberedningsanstalter. Om man med hänsyn till fiskmjölsfabrikernas förbrukning av annan fisk än skrapfisk höjer detta tal till 20 000 ton, torde man någorlunda riktigt ha angivit den totala mängden fisk (förutom utländsk fisk och skrapfisk), som detta år använts vid fiskförädlingsindustrin inom landet. Samma år uppgick enligt fiskeristatistiken den totala fångstmängden inom saltsjöfisket till 133 000 ton. Härav skulle sålunda cirka 15 proc. ha tagits om hand av fiskförädlingsindustrin förutom vad som beretts av fiskarna själva.

Vad ha då fiskarna erhållit i betalning för den fisk, som de levererat till konserverfabriker och fiskberedningsanstalter? En överslagsberäkning (med stöd på vissa punkter av material från priskontrollnämnden) ger som resultat, att dessa 1939 inköpt råvara för cirka 2 850 000 kr motsvarande bortåt 9 proc. av saltsjöfiskets totala avkastning detta år (32.6 milj. kr). Om man tager hänsyn till den fisk och skrapfisk, som fiskmjölsfabrikerna inköpt, torde man komma fram till att fiskförädlingsindustriens inköp motsvara tiondelen av fångstvärdet under 1939.

Såsom framgick av de i tab. 34 och 35 intagna uppgifterna, medförde det första krigsåret, alltså 1940, en inskränkning av fiskförädlingsverksamheten. Medan det 1939 enligt industristatistiken framställdes inalles 19 900 ton fiskkonserver och beredd fisk, utgjorde motsvarande tal för närmast efterföljande år 16 200 ton. Nedgången, som bl. a. hängde samman med den efter avspärrningen från utlandet ökade efterfrågan på färsk fisk, drabbade endast konserverindustrin, medan beredningsanstalterna höllo sina produktions-siffror uppe. En återhämtning skedde emellertid redan under det därpå följande året, 1941, för vilket industristatistiken redovisar en siffra på 21 800

ton fiskkonserver och industriellt beredd fisk. År 1942 utgjorde motsvarande kvantitet 19 000 ton.

För åren 1942—1944 föreligga (i motsats till vad förhållandet är beträffande tidigare år) uppgifter om såväl den framställda mängden fiskkonserver och beredd fisk (däribland även beredd strömming) som den myckenhet färsk fisk, som därvid kommit till användning. Ifrågavarande uppgifter, som återfinnas i fiskeristatistiken, redovisas i tab. 36.

Tab. 36. Fiskkonservering och fiskberedning 1942—1944

Fiskslag	Mängden använd färsk fisk, ton		
	1942	1943	1944
Sill o. strömming.....	11 344	14 096	29 600
Skarpsill.....	10 600	12 600	8 700
Torskfiskar.....	2 186	12 247	4 690
Flundrefiskar.....	—	121	120
Makrill.....	1 780	2 489	2 550
Tonfisk.....	1 484	—	—
Samtliga	27 394	41 533	45 660
Färdigprodukternas vikt..	23 000	34 000	37 000

De i tabellen lämnade uppgifterna återspegla kristidens i vissa avseenden extraordinära förhållanden. Det må här räcka med att framhålla den omfattande beredningen av salt torsk 1943 samt den betydande sillsaltningen påföljande år, båda företeelser i direkt samband med krisårens reglering av fiskförsörjningen såsom framgår av redogörelsen i kap. 10 för kristidens prisregleringar på fiskets område. Båda dessa år översteg fiskförädlingsindustriens resultat betydligt den fredsmässiga fabrikationens storlek.

Några sifferuppgifter ha tidigare lämnats över framställningen av fiskmjöl och fisklevertran, och framställningen skall här kompletteras med ytterligare några uppgifter. Framställningen av olja ur sill har gamla anor. Under de regelbundna återkommande sillperioderna i Bohuslän har sålunda huvudparten av fångsterna gått till trankokerier. Under sillperioderna på 1500-, 1600- och 1700-talen kokades oljan ur sillen i stora kittlar. På 1780-talet funnos sålunda mer än 3 000 sådana kittlar placerade utefter bohuskusten. Sillens övriga beståndsdelar, det s. k. trangrumset, stjälpes tillbaka i havet, sedan oljan utvunnits. Först i slutet av 1700-talets stora sillperiod började man använda trangrumset till gödsling av närliggande åkrar. Under den sillperiod, som började i slutet av 1870-talet, ersattes trankittlarna av s. k. olje- och guanofabriker. Vid dessa avlägsnades vattnet maskinellt ur trangrumset och ett utmärkt gödningsämne framställdes, som kunde fraktas längre väg. Under 1880- och 1890-talet anlades ett flertal dylika sill-, olje- och guanofabriker, och några av dem fortsatte rörelsen efter sillperiodens

slut med de reducerade mängder råvara, som stodo till buds. Ett lämpligt tillskott befanns vara det sillavfall, som vid konserverfabrikerna uppstod efter de nya inläggningar, vilka baserades på den vid Island fångade fet-sillen. I slutet av denna sista sillperiod började man använda sillguanon även till fodermedel, men det var först på 1920-talet, som sill- eller fiskmjöl i handelsteknisk mening vann insteg. Det är sill- och fiskmjölets höga proteinhalt som därvid varit utslagsgivande. Särskilt Tyskland hade stort behov av äggviterikt foder och började uppträda som köpare i stor skala.

När bohusfiskarna i slutet av 1920-talet på grund av rådande avsättnings-svårigheter började begränsa ilandförandet till färskmarknaden genom bestämmelser om minimimått och fångstbegränsningar, fick fiskmjölstillverkningen ny betydelse. Härtill bidrog givetvis även trålfiskets fortsatta utveckling. Fiskmjölstillverkningen antog efter förhållandena aktningvärda proportioner. Enbart den vid trålfisket uppkomna råvaran, den s. k. skrapfisken, uppgick mot slutet av 1930-talet till minst 15 000 ton årligen. Tillsammans med fiskavfall från fiskhandelsmagasin, sillavfall från konserverfabriker och salterier m. m. torde råvarukvantiteterna på västkusten under de sista fredsåren kunna uppskattas till mer än 25 000 ton per år.

Under årens lopp har fiskmjölet allt mera inarbetats på den svenska marknaden, som vid tiden för krigsutbrottet absorberade praktiskt taget hela tillverkningen.

Under krigsåren minskades tillgången på råvara av naturliga skäl. Den tidigare undermåliga fisken fick nu i stor utsträckning användning som människoföda, och förut osäljbar fisk såsom t. ex. blåvitling kunde säljas på färskmarknaden. Avfallet från konserverfabrikerna reducerades genom islandssillens uteblivande, och det genom krisförhållandena minskade avfallet från magasinerna fann lätt avsättning till råvgårdarna. Tillverknings-siffrorna från förkrigstiden kunde därför icke hävdas. Såsom framgår av efterföljande tablå har under kriget produktionen av fiskmjöl uppgått till 2 000—4 000 ton per år. Numera finnas fiskmjölsfabriker på såväl västkusten som syd- och ostkusten.

Tillverkningen av levertran har i Sverige i jämförelse med t. ex. Norge haft blygsamma proportioner. Den levertran, som före kriget framställdes, gick mest till tekniskt bruk. Under kristiden uppmuntrade myndigheterna tillverkningen av levertran för framställning av fodertran och medicinaltran (fiskeleverolja). Därigenom erhöles nämligen ett välkommet tillskott till landets vitaminförsörjning under avspärrningen. Enligt uppgifter från livs-medelskommissionen (se tablå) tillverkades under krigsåren 700—800 ton per år, därav ungefär hälften av fodertran och annan högvärdig tran.

Den under krigsåren grundade fabrikationen har sedermera ytterligare utvecklats. Numera finnas fabriker för utvinning av s. k. högkvalitativ tran (högvärdig vitaminolja) ur fiskelever på såväl väst- som sydkusten. Vitamin-

halten hos fiskleverolja växlar för olika fiskslag och särskild vitaminrikedom kännetecknar lever från tonfisk och makrill. Oljeutvinningen är dock här mera komplicerad.

Fiskmjölets och fiskleverns goda egenskaper ha icke alltid varit så erkända som nu. De forskningsresultat, som framkommit från undersökningar såväl inom landet som i utlandet och då främst kanske i USA, ge emellertid en antydning om att utvecklingen ännu icke nått kulmen vad fiskets biprodukter beträffar. Sålunda synes det finnas möjlighet att utvinna ytterligare vitaminer och med fisken som råvarukälla framställa olika slags preparat för medicinskt bruk.

Magasinsavfallets användning till rävföda har förut berörts. Det är avsevärda kvantiteter, som gå den vägen. Även en stor del av strömmingsöverskotten finna där användning till högre pris än vid fiskmjölstillverkning. Ett annat sätt att tillverka foder är genom s. k. ensilering, d. v. s. behandling med A. I. V. -vätska el. d. Särskilt under kristiden framställdes avsevärda kvantiteter av detta äggvite- och vitaminrika foder. Enligt livsmedelskommissionen uppgick produktionen av fiskensilage 1944/45 till 820 ton (se i övrigt tablån).

Produktionen av vissa biprodukter från fisket (ton)

År	Fiskmjöl	Tran	Fiskensilage
1941/42	2 470	725	—
1942/43	1 655	735	770
1943/44	4 193	843	1 266
1944/45	2 069	645	821

Fabriker för framställning av fiskmjöl (sillmjöl) och tran ha i vårt grannland Norge en helt annan och större uppgift att fylla än i vårt land. De ha där i stort sett samma betydelse som olje- och guanofabrikerna hade i Bohuslän under de stora sillperioderna. Förutsättningarna härför äro givna genom de stora fisken av fettrikt material, som pågå utefter de norska kusterna. Förhållandena äro icke desamma i Sverige, men givetvis är det av stor betydelse att fiskets biprodukter tillvaratagas efter moderna metoder icke blott som ett ekonomiskt tillskott för fiskarna utan även som ett välbehövligt komplement till folkförsörjningen. Även om fisket drives rationellt uppstår av naturliga skäl tillfälliga överskott, som icke kunna finna användning till människoföda. Det är då av vikt att dylik fisk kan tillgodöras genom beredningsanstalter av ovannämnt slag.

En särställning inom den svenska fiskberedningsverksamheten intages av den saltning eller kryddning av fisk, som försiggår ombord på fiskefartygen eller på tillsammans med dessa opererande depåfartyg. Tidigare förekom sådan beredning på svenska båtar i samband med tre olika fisken,

nämmligen vid dörjefisket efter makrill i Nordsjön, vid storbackefisket efter långa samt vid sillfisket kring Island. Även kan nämnas, att före kriget bohufiskare i viss utsträckning lågo i skotska hamnar och bedrevo saltning av makrill, som de inköpte av skotska fiskare.

Det förstnämnda av dessa fisken, som tidigare var av stor omfattning, upphörde så gott som helt omkring 1930. Den saltade makrillen hade huvudsakligen exporterats till Amerika. Vid storbackefisket saltas endast en del av fångsten. Såväl den färska som den salta långan levereras numera till Storsjöfiskarnas försäljningsförening u. p. a., till vilken praktiskt taget alla storbackefiskare äro anslutna. Denna förening låter sedan genom olika företag bereda fångsten, huvudsakligen till spilllånga, varvid den del av fångsten, som saltats ombord, först urvattnas. Saltningen ombord sker därför huvudsakligen för att bevara fångsten tills beredningen i land kan verkställas. Numera är det också endast en mindre del av fångsten, som saltas ombord, under det större delen isas. Saltad långa ger nämligen spilllånga av lägre kvalitet än färsk långa. Vid islandsfisket slutligen saltas eller kryddas hela fångsten ombord på fiskefartygen eller åtföljande moderfartyg, som för ändamålet medföra tunnor, salt och kryddor. Det är nämligen förbjudet för utländska fiskare att bereda fångsten inom isländskt territorium. Den hemförda sillen avyttras till konservfabriker, som av desamma framställa gaffelbitar o. d. Åtminstone den kryddade sillen utgör därför endast halvfabrikat. Före kriget rörde sig fångsten vid islandsfisket i medeltal kring något över 2 000 ton salt eller kryddad sill per år.

Under år 1945 började svenska fiskare i ganska stor utsträckning att fiska sill på Fladenground i nordvästra Nordsjön, där sill av mycket god kvalitet erhålles under månaderna juli—oktober. Sammanlagt erhöles de svenska fiskarna omkring 5 000 ton sill inom detta område 1945. En mindre del av denna sill saltades ombord på båtarna. Fisket vid Fladenground återupptogs under 1946 och nu i större omfattning. Enligt preliminära beräkningar torde sålunda fångsten detta år ha uppgått till närmare 20 000 ton. Liksom året innan saltades en del ombord på fiskebåtarna. Mängden av den sålunda saltade sillen kan uppskattas till omkring 20 000 tunnor.

Hittillsvarande stödåtgärder åt fiskförädlingsverksamheten

Fiskkonservindustrien åtnjuter för närvarande ett visst tullskydd. På konserver av sardiner och tonfisk samt konserver av andra fiskslag inlagda som sardiner utgår sålunda tull med 25 kr för 100 kg, på ansjovis med 50 kr för 100 kg och på andra fisk- och skaldjurskonserver med 75 kr för 100 kg. Denna tull torde öka industriens möjligheter att taga emot och bearbeta svenska fiskares fångster. Utredningen ifrågasätter därför icke någon ändring på denna punkt.

Vad fiskberedningen beträffar, är det endast saltning och kryddning av sill ombord på fartygen vid islandsfisket, som hittills åtnjutit statligt stöd. För utbetalning av premier till fiskare, som deltagit i detta sillfiske, har sålunda Kungl. Maj:t under åren 1933—1936 från arbetslöshetsanslag under femte huvudtiteln ställt sammanlagt 220 000 kr till länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län förfogande. För budgetåren 1937/38, 1938/39 och 1939/40 har under nionde huvudtiteln för ändamålet anvisats ett särskilt förslagsanslag av resp. 75 000, 60 000 och 50 000 kr. Under krigsåren låg islandsfisket nere, varför anslag till dylika premier då icke behövde beviljas. För vart och ett av budgetåren 1945/46 och 1946/47 har ett formellt förslagsanslag av 100 kr beviljats för ändamålet. Islandsfisket återupptogs 1945, men priset på sillen var så tillfredsställande såväl under nämnda år som under 1946, att ifrågavarande anslag ej behövt tagas i anspråk.

Till i Sverige hemmahörande fiskefartyg, som idkat sillfiske vid Island, utbetalades (i enlighet med av Kungl. Maj:t den 11 juni 1937 meddelade grunder) av statsmedel för varje tunna saltad eller kryddad av fiskefartyget fångad islandssill av fullgod beskaffenhet, som av fartyget hemfördes till Sverige, eller för varje kvantitet färsk av fartyget fångad islandssill, som åtgick till en tunna ombordsaltad eller -kryddad sill och som levererats till svenskt fartyg för saltning eller kryddning ombord å detta en premie av följande storlek; till fartyg, där fisket bedrevs med drivgarn, tre kronor för de första 300, två kronor för de följande 100 och en krona för de följande tunnorna eller däremot svarande kvantitet färsk sill, samt till fartyg, där fisket bedrevs med snörpvad, tre kronor för de första 1 000, två kronor för de följande 1 000 och en krona för de följande tunnorna eller däremot svarande kvantitet färsk sill. (Beträffande statligt stöd åt filéskärningen hänvisas till sid 143 ff.).

Förslag om kontroll av beredda och konserverade fiskvaror

Såsom framgår av det föregående har beredning av salt strömming sedan gammalt varit en viktig inkomstkälla för ostkustens och särskilt Norrlands fiskare. Efter första världskriget blevo avsättningsförhållandena för denna vara betydligt försämrade, vilket till väsentlig del ansågs bero på att den salta strömmingen ofta varken i fråga om kvalitet eller emballage var av fullgod beskaffenhet. För avhjälpan av detta missförhållande fastställdes genom kungörelsen den 14 maj 1920 (nr 199) angående märkning av träkärl, vari strömming nedsaltas för avsalu, bestämmelser enligt vilka träkärl, vari strömming inom ostkustlänen nedsaltas för avsalu, skulle vara åsatt uppgift om insaltarens namn och hemvist, kärlets rymd i liter samt året, då nedsaltningen skedde. Genom kungörelsen den 10 maj 1935 (nr 156) angående beredning och inläggning m. m. av salt strömming fastställdes ytterligare bestämmelser rörande saltströmmingens beredning, varjämte

kontroll över denna beredning infördes. Enligt denna kungörelse, som ändrats flera gånger, senast genom kungörelsen den 19 mars 1937 (nr 85), skall vid beredning och inläggning av salt strömming avsedd för försäljning inom riket eller utförsel ur riket iakttagas, att råvaran skall vara fullt färsk och oskadad, att strömmingen skall vara färskgälad samt i färdigberett skick ha fast kött med frisk, salt smak samt att strömmingen skall på ett omsorgsfullt sätt inläggas i förpackningskärlet. Därjämte meddelas bestämmelser för hur förpackningskärlen skola vara beskaffade ävensom om dessas rymd. Enligt ifrågavarande kungörelse skall beredning och inläggning av salt strömming ävensom försäljning och utförsel av sådan vara stå under tillsyn av en av lantbruksstyrelsen förordnad kontrollör.

Under krigsåren ha på grund av svårigheten att anskaffa bleckemballage bestämmelserna om kärlets rymd och beskaffenhet tillfälligt satts ur kraft.

Ovannämnda kungörelse den 14 maj 1920 (nr 199) angående märkning av träkärl, vari strömming nedsaltas, ersattes sedermera genom kungörelse den 24 juli 1934 (nr 459) angående märkning av kärl till fiskkonserver för avsalu m. m. Den senare författningen fick alltså en betydligt utvidgad giltighet. Densamma ändrades genom kungörelse den 31 juli 1941 (nr 686). Förutom i den äldre kungörelsen meddelade bestämmelser rörande märkning av träkärl, vari strömming nedsaltas, stadgas i 1 § i denna senare författning, att slutet kärl, vari fisk eller skaldjur eller produkter därav är genom saltning, kryddning, rökning eller på annat sätt konserverad, skall, därest varan saluhålles i minuthandeln, vara åsatt uppgifter om beredarens eller förpackarens namn och hemvist, kärlets innehåll samt antingen innehållets vikt eller kärlets rymd, därvid en avvikelse intill 8 proc. må vara tillåten. För dylika kärl med en rymd av en liter eller därutöver och innehållande salt eller kryddad sill eller strömming gäller därjämte, att kärlet alltid skall vara åsatt uppgift om innehållets vikt utan lake samt huruvida huvudena på sillen eller strömmingen avlägsnats. Vad i denna paragraf stadgas gäller icke salt sill i tunnor eller rökta fiskvaror i trälådor eller annat icke vattentätt emballage liksom ej heller surströmming.

Bestämmelser rörande förpackning och beredning av surströmming, vilken beredning, som ovan framhållits, även är av den största betydelse för en god del av Norrlandskustens fiskare (framförallt inom Västernorrlands län), ha fastställts genom kungörelsen den 21 juli 1937 (nr 746) angående märkning av kärl, vari surströmming saluföres m. m. Denna kungörelse har ändrats flera gånger, senast den 22 juni 1945 (nr 396).

Jämlikt denna kungörelse skall kärl, vari strömming, som undergått beredning till surströmming, saluföres, vara åsatt uppgift om beredarens eller förpackarens namn och hemvist, året då beredningen skedde samt innehållets vikt utan lake. Surströmming får icke av beredaren utlämnas

till annan eller transporteras från den ort, där beredningen ägt rum, före den 20 augusti det år då strömmingen beretts och ej heller i minuthandeln hållas till salu eller försäljas före den 27 augusti samma år.

För att höja kvaliteten av storbackefiskets produkter har sedan 1924 genom länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län försorg anordnats frivillig kontroll av spillånga och kabeljo. Enligt för närvarande för denna verksamhet gällande, av nämnda länsstyrelse fastställda bestämmelser, äger beredare av spillånga och kabeljo inom Göteborgs och Bohus län att få varans beskaffenhet underkastad offentlig kontroll av en av länsstyrelsen förordnad kontrollör under förutsättning att varan beretts av fisk fångad av svensk fiskare. Vid kontrollen sorteras varan i vissa klasser allt efter kvaliteten. Varje fisk, som godkänts vid kontrollen, märkes med stämpel av fastställt utseende angivande kvaliteten. Om så önskas utfärdar kontrollören för varje parti godkänd vara attest enligt visst formulär. För kontrollen erlägges viss kontrollavgift. Förutom med dessa avgifter bestridas de med verksamheten förenade kostnaderna med anslag av Göteborgs och Bohus läns havsfiskeförening. Statsmedel har icke tagits i anspråk för verksamheten. Större delen av den spillånga, som beredes i landet, torde underkastas ifrågavarande kontroll.

Denna kontrollverksamhet underlättas i hög grad av att samtliga storbackefiskare äro sammanslutna i en försäljningsförening, Storsjöfiskarnas försäljningsförening u. p. a., vilken handhar försäljningen av medlemmarnas fångster i färdigberett skick.

Av förestående redogörelse framgår, att mera detaljerade bestämmelser fastställts för beredning, inläggning och förpackning av saltströmming och surströmming samt för märkning av kärl för fiskkonserver. Det har även sörjts för en särskild statlig kontroll över beredningen av och handeln med saltströmming. I övrigt finnes, bortsett från den frivilliga kontroll, som anordnats för beredningen av spillånga och kabeljo, ingen kontroll över konservering och beredning av fisk liksom ej heller några normerande bestämmelser på hithörande område. Så viktiga verksamhetsgrenar som saltning av sill och annan fisk, rökning, samt frysning och fryshuslagring av fisk äro alltså helt undandragna statlig kontroll, bortsett från den som utövas av hälsovårdsmyndigheterna.

Bristen på bestämmelser och kontroll på detta område träder starkt i ögonen, då man jämför förhållandena med dem i våra grannländer Norge och Danmark, vilka båda ha en mycket effektiv kontroll över fiskberedningen (jfr bil. 2). En förutsättning för att svenska fiskvaror skola kunna hävda sig såväl på den inhemska som på den utländska marknaden är givetvis, att dessa varor ej blott uppfylla sådana fordringar, att de kunna godkännas av hälsovårdsmyndigheterna utan även att de besitta sådan kvalitet, att de kunna mäta sig med motsvarande utländska varor. Det

måste därför anses vara ett allmänt intresse att sådana åtgärder vidtagas från statens sida, som kunna bidra till en höjning av kvaliteten hos de svenska fiskvarorna.

Det bör omnämnas, att man för här ifrågavarande varor kan påkalla besiktning genom av magistrat utsedda besiktningsmän, s. k. magistratsbesiktning. Sådan kan dock givetvis endast ske i släder med magistrat. Vad fiskerietutredningen här närmast åsyftar är emellertid en verklig, fortlöpande kvalitetskontroll.

Det mest trängande behovet av bestämmelser av åsyftat slag skulle kunna fyllas, genom att föreskrifterna i ovannämnda kungörelse den 24 juli 1934 (nr 459) angående märkning av kärl till fiskkonserver för avsalu m. m. sådan denna lyder enligt kungörelsen den 31 juli 1941 (nr 686) med något ändrad lydelse överflyttas i en ny kungörelse med vidgad giltighet. Förslag till dylik kungörelse bifogas. (Se bil. 12.)

I 1 § i detta förslag till kungörelse meddelas vissa allmänna bestämmelser rörande beskaffenheten hos råvaran samt rörande inläggning, hållbarhet och emballage beträffande konserverade fiskvaror. Enär dessa bestämmelser böra vara tillämpliga i fråga om ganska olika slag av sådana varor, är det icke möjligt att i denna författning lämna mer detaljerade föreskrifter rörande beredning, kvalitet, hållbarhet o. s. v. Sådana föreskrifter avses skola meddelas i särskilda tillämpningsföreskrifter utfärdade av Kungl. Maj:t eller den Kungl. Maj:t därtill förordnar. Viss ledning för utfärdande av dessa torde bl. a. kunna hämtas hos ett hos utredningen tillgängligt material angående erfarenheterna från saltningsverksamheten under de senaste krigsåren.

I kungörelseförslaget 2 och 3 §§ återfinnas huvudbestämmelserna i 1934 års kungörelse angående märkning av kärl till fiskkonserver sådana dessa bestämmelser lyda enligt kungörelsen nr 686/1941. Beträffande dessa bestämmelser har emellertid den ändringen vidtagits, att stadgandet rörande märkning av träkärl för salt strömming efter vissa mindre ändringar givits vidgad giltighet, så att dessa bestämmelser enligt kungörelseförslaget äro tillämpliga även på sill, som saltas här i riket eller ombord på svenskt fartyg. Behovet av märkningsskyldighet i fråga om silltunnor har särskilt under senaste tiden gjort sig gällande. Dessutom har den tillåtna avvikelsem från den uppgivna vikten eller volymen i fråga om kärl, vari konserverade fiskvaror saluhållas i minuthandeln, sänkts från 8 till 4 proc.

I den föreslagna kungörelsens 4 och 5 §§ meddelas bestämmelser rörande kontrollörer och dessas befogenheter. Dessa bestämmelser ha i stort sett samma innebörd som motsvarande stadgande i kungörelsen den 10 maj 1935 (nr 156) angående beredning och inläggning m. m. av salt strömming.

Enligt 3 § sistnämnda kungörelse skall, som ovan antytts, beredning och inläggning av salt strömming ävensom försäljning och utförsel av

sådan vara stå under tillsyn av en av lantbruksstyrelsen förordnad kontrollör, vilken det åligger att vaka över att föreskrifterna i kungörelsen efterlevas. Lantbruksstyrelsen har även att meddela instruktion för kontrollören.

Det kan förtjäna framhållas, att det såväl i fråga om kontrollen av saltströmningen som beträffande den utvidgade kontrollverksamhet, vilken nu ifrågasättes, icke rör sig om en verksamhet av den omfattning som t. ex. den norska vrakningen, där hela produktionen av en viss beredningsgren måste kontrolleras och klassificeras innan dess produkter få släppas ut på marknaden, utan endast om tillsyn. Det är tydligt att vrakning är mera effektiv än blott tillsyningsverksamhet. För vrakningen fordras emellertid en så stor administrativ apparat, att man icke torde böra förorda denna form av kontrollverksamhet innan närmare erfarenhet vunnits. Att goda resultat kunna uppnås även med blott tillsyn visar erfarenheten från saltströmmingskontrollen, som otvivelaktigt varit till betydande gagn för produktionen och avsättningen av salt strömning. På grund av att mestadels blott en enda kontrollör varit anställd för hela den långa kuststräcka, där saltning av strömning förekommer och kontrollören dessutom på grund av det låga arvodet måst sköta annan verksamhet vid sidan av sitt uppdrag, har dock även denna kontroll hittills varit mindre effektiv än som varit önskvärt.

Det har ansetts lämpligt att bestämmelser utfärdas även för fiskfiléskärningen. I ett följande avsnitt går utredningen närmare in på detta spörsmål. I likhet med vad som tillämpas i Danmark och Norge bör kontroll anordnas även av efterlevnaden av dessa sistnämnda bestämmelser. Åtskilliga fördelar, ej minst ur kostnadssynpunkt, torde stå att vinna om kontrollen av fiskberedningen och fiskkonserveringen samordnades med den av filéskärningen, så att till stor del samma personal kunde användas för kontroll av framställning av samtliga fiskvaror av ifrågavarande slag. Utredningen vill därför förorda en sådan samordning.

I detta sammanhang må framhållas, att utredningen övervägt frågan om åstadkommande av en statlig kontroll även av kvaliteten hos ej filerad färsk fisk. Ehuru en sådan kontroll otvivelaktigt ofta skulle vara till gagn, har utredningen dock, med hänsyn till att erfarenheter rörande kontroll av fiskvaror över huvud taget äro så obetydliga i vårt land, icke f. n. ansett sig böra föreslå åtgärder för åstadkommande av kontroll av obearbetad färsk fisk. Hänsyn har härvid särskilt tagits till att en dylik kontroll skulle kräva en mycket vidlyftig administrativ apparat.

Det har under senare tid inträffat, att utländska köpare av salt fisk önskat intyg om varans kvalitet utfärdat av en statens tjänsteman. Under nuvarande förhållanden ha dylika önskemål varit svåra att tillmötesgå.

Även i andra fall kan det vara av vikt för en beredare att erhålla ett auktoritativt intyg rörande ett varupartis kvalitet.

Åtminstone tills vidare, innan närmare erfarenheter vunnits rörande personalbehov o. s. v., torde emellertid staten icke böra åtaga sig att under alla förhållanden tillmötesgå framställningar om dylika intyg, vilka givetvis praktiskt taget alltid måste förutsätta besiktning av de varupartier intygen skola gälla. Det synes skäligt, att beredare för dylik av honom påkallad besiktning erlägger en viss avgift enligt grunder, som enligt författningsförslaget fiskeristyrelsen lämpligen synes böra fastställa. I författningsförslagets 6 § ha bestämmelser inryckts avseende att reglera nu senast nämnda förhållanden. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma, hur de ovan nämnda besiktningavgifterna skola disponeras. Lämpligast torde måhända vara att de gottskrivs det anslag, ur vilket medel för kontrollverksamheten komme att bestridas.

Som en kontroll av den omfattning, som nu ifrågasättes, är helt oprövad i vårt land, stöter det givetvis på svårigheter att nu avgöra, hur stor personal som erfordras och hur stora kostnader den kommer att draga. Utredningen, som haft tillfälle att taga del av de förslag härutinnan, som framlagts av sakkunniga rörande frågan om inrättande av fiskeristyrelse, anser sig emellertid böra förorda nämnda förslag.

Vad vidare angår ifrågavarande författningsförslag må framhållas, att enligt förenämnda kungörelse den 10 maj 1935 (nr 156) angående beredning och inläggning m. m. av salt strömming, kan lantbruksstyrelsen i särskilt fall meddela undantag från de bestämmelser i kungörelsen som gälla saltströmmingens beredning och de kärl vari densamma nedlägges. Enligt 11 § i den nya författningen skulle fiskeristyrelsen få motsvarande befogenheter beträffande de bestämmelser som meddelats i 2 och 3 §§ i denna författning. Detta har ansetts lämpligt med hänsyn till önskvärdheten att kunna anpassa kärlden och dessas märkning efter de oförutsedda krav som kunna uppstå.

Fiskerikutredningen får föreslå, att kungörelse angående beredning och inläggning av fisk och skaldjur m. m. utfärdas i enlighet med ovannämnda förslag. Författningsförslag bifogas (bil. 12).

Förslag om främjande av tillverkningen av fiskfiléer

I vårt land torde för närvarande ett ganska stort antal företag bedriva yrkesmässig filéskärning av fisk (de flesta kustgrossisterna på väst- och sydkusten). Knappast något torde dock ha filéskärning som enda verksamhetsgren. Huvudsakligen rör det sig om partihandlare med färsk fisk, som filéra en del av den fisk de inköpa. I vissa fall synes man särskilt lagt an på försäljning av filéer. Ofta tycks emellertid filéring tillgripas endast när

marknaden är trög. Under kriget, då det i allmänhet varit lätt att avsätta fisk, gick filéberedningen därför i allmänhet starkt tillbaka. Härtill torde också den tillämpade prissättningen ha medverkat.

De fiskarter, som i vårt land mest filéras, äro torsk, lyrtorsk, vitling, fjärsing och knot. De båda sistnämnda saluföras i detaljhandeln huvudsakligen i filérat skick, men spela under normala förhållanden en relativt underordnad roll på den svenska fiskmarknaden. Den fiskart, som utan jämförelse mest filéras, är däremot torsken. Vid ost- och sydkusten är för övrigt torsken den enda fisk, som i nämnvärd utsträckning filéras. Huvudmassan av de filéer, som framställas på västkusten, utgöres också av torsk. Vissa flatfiskar såsom sandskädda, lerskädda och skrubba bruka i viss utsträckning huvudsakligen och flås och föras sedan i handeln under den något missvisande beteckningen skäddfiléer.

Det finnes ej någon statistik över storleken av fiskfiléskärningen i Sverige. Enligt av fiskeriutredningen införskaffade uppgifter torde emellertid företagets årskapacitet uppgå till sammanlagt omkring 4 milj. kg. Under de sista åren torde emellertid produktionen knappast hava överstigit i genomsnitt 1 milj. kg per år.

Vid filéring av torsk och närbesläktade fiskarter utvinnes något mer än 25 proc. av den rensade fiskens vikt i filéer, om dessa renskäras, d. v. s. befrias från skinn, ben, fenor och "slagen", varmed menas de tunna partierna på fiskens buk. Av rensad torsk torde kunna erhållas renskurna filéer till en vikt motsvarande 35—40 proc. av råvaran.

Utnyttjades företagets hela kapacitet, vilken enligt ovannämnda uppskattning synes uppgå till omkring 4 milj. kg per år, skulle vid en utvinning av mellan 25 och 30 proc. sammanlagt 13—16 milj. kg färsk fisk kunna förarbetas till filéer. Denna kvantitet understiger föga den årliga fångstmängden av torsk.

Filéringen sker för hand, och det är i hög grad beroende på vederbörandes yrkesskicklighet, hur mycket filéer som kunna utvinnas av en viss kvantitet fisk. På filéskärarens skicklighet beror även filéernas kvalitet och utseende. I utlandet finnas filéeringsmaskiner av flera typer. Sådana maskiner ha dock ännu icke kommit till användning i vårt land. Kunde en för våra förhållanden lämpad maskin åstadkommas, skulle stora fördelar vinnas. Sedan flera år arbetar en konstruktör på en dylik maskin, för vilket arbete även lämnats statsbidrag. Trots att goda framsteg gjorts, synes något slutgiltigt resultat ännu icke ha uppnåtts i fråga om denna konstruktion. (Jfr dock sid. 154 ang. norsk filéeringsmaskin.)

Av största vikt är att den fisk, ur vilken filéerna skäras, är absolut färsk. För att ernå en fullgod kvalitet och hållbarhet bör vidare fiskköttet vara fritt från blod. De böra därför helst beredas av levandeslaktad fisk. Filéerna

föras i handeln i förpackningar av olika typer. Mest brukliga äro trälådor om ungefär 5 liters rymd, invändigt klädda med pergamentpapper.

Som av tab. 37 framgår, importeras ganska betydande kvantiteter fiskfiléer från Danmark och Norge. Tyvärr saknas statistiska uppgifter rörande denna införsel för tiden före 1939. Det är dock bekant, att filéimporten i stort sett visade stigande tendens under åren närmast före kriget. Tabellen visar i varje fall att ifrågavarande import varit stor i förhållande till vår egen produktion av filéer, om man bortser från att Norge åren 1943—1944 bortföll som leverantör. I såväl Danmark som Norge har under senare år uppstått en betydande filéberedning, till väsentlig del inriktad på export. Särskilt i Danmark har denna beredning ställts under mycket sträng statlig kontroll (jfr bil. 2).

Tab. 37. Införsel av färska fiskfiléer från Danmark och Norge 1939—1934

År	Danmark		Norge		Summa	
	kg	kr	kg	kr	kg	kr
1939	243 696	188 418	394 214	316 745	637 910	505 163
1940	122 096	110 547	817 567	660 454	939 663	771 001
1941	96 854	154 932	259 876	315 897	356 730	470 829
1942	189 258	413 452	305 831	739 845	495 089	1 153 297
1943	409 092	890 647	10	25	409 102	890 672
1944	105 137	211 510	—	—	105 137	211 510

I Sverige har beredningen och avsättningen av fiskfiléer under några år i vissa delar av landet varit föremål för stödåtgärder från det allmännas sida. Efter förslag av 1935 års fiskeriutredning medgav sålunda Kungl. Maj:t genom beslut den 12 juni 1936, att ett belopp av högst 25 000 kr finge av lantbruksstyrelsen användas för stödande av filéskärning av mindre torsk inom Skåne och Blekinge. Enligt de för denna stödverksamhet meddelade direktiven, skulle efter ansökan partihandlare, som tillverkade filé av torsk under 1 kg och styrkte sig ha för dylikt ändamål inköpt och betalat fiskare inom området i fråga ett pris av minst 18 öre/kg hel torsk, erhålla en premie av 12 öre/kg av sådan torsk beredd filé, som han visade sig ha sålt. Filéerna skulle vara skurna av levandeslaktad torsk, fullt renskurna, utan skinn och ben, samt vid försändning förpackade i pergamentpapper. På emballaget vid förpackning i lådor skulle såväl på lådan som på pergamentpapperet angivas firmans namn samt orden "Svenska torskfiléer". Premie skulle dock icke utgå, när förstahandspriset på torsk i orten översteg 22 öre/kg.

Genom beslut den 15 oktober 1937 medgav Kungl. Maj:t, att det anvisade anslaget finge användas för stödande av filéskärning av torsk även på Gotland. Genom beslut den 21 juli 1939 och 22 december 1939 anvisades

ytterligare 14 766 kr för ifrågavarande verksamhet. Endast en mindre del av detta belopp behövde dock tagas i anspråk. Från och med 1940 upphörde denna premiering. Nämnda år stego nämligen torskpriserna i sådan grad, att marknadspriset även för mindre östersjötorsk blev betydligt högre än 22 öre/kg. Härigenom bortföll ju en av förutsättningarna för premiernas utbetalande.

Från och med senare delen av 1936 till och med utgången av 1939, alltså i något över tre år, utbetalades premier för 227 600 kg torskfiléer, vilket säkerligen var en ganska blygsam mängd i förhållande till den totala produktionen av torskfiléer under samma tid i de områden, där premieringen ägde rum, alltså Skåne, Blekinge och Gotland. Det var också relativt få beredare, som i större utsträckning begagnade sig av dessa stödatgärder. Detta torde till stor del ha berott därpå, att det visade sig nödvändigt att anordna en ganska omfattande kontrollapparat för förhindrande av missbruk. För att styrka att alla villkor för erhållande av premier uppfyllts måste sålunda beredare beträffande varje berett och försålt parti förete intyg från såväl fiskare som avnämare. Det torde därför kunna ifrågasättas, om denna premieringsverksamhet i någon väsentlig grad bidrog att öka avsättningen av filéer.

1935 års fiskeriutredning framlade även förslag till en kungörelse angående saluhållande m. m. av torskfilé. I motiveringen för detta förslag (SOU 1937: 41 sid. 41) framhöll utredningen, att filéskärningen under de senaste åren fått en betydande omfattning och att denna beredningsmetod vore ägnad att främja avsättningen av fisk. Utredningen fann det därför vara av allra största vikt, att filéskärningen leddes in på riktiga banor. Det påpekades, att filéerna skuros ganska olika, varför filéer av olika beskaffenhet fördes i marknaden. Somliga filéer voro fullt renskurna, medan på andra ben i större eller mindre utsträckning sutto kvar. Vid de olika sätten att skära ut filéerna utvunnos olika mängd filé, vilket i sin tur gav anledning till olika prissättning. Efter vad utredningen hade inhämtat, hade detta haft till följd en viss osäkerhet i handeln med fiskfiléer. Utredningen framhöll även, att det beträffande fiskfiléer vore svårare än i fråga om hel fisk för allmänheten att bedöma om en vara är färsk.

Enligt en av 1935 års fiskeriutredning föreslagen kungörelse, som endast avsåg torskfiléer, skulle färdigskurna filéer ej få hållas till salu i minutaffär såvida de ej voro skurna av levandeslaktad torsk, voro fullt renskurna utan skinn och ben samt antingen förpackade i lådor, invändigt helt beklädda med pergamentpapper samt med tillverkarens namn och hemvist ävensom ordet torskfiléer angivna på såväl emballagets utsidor som pergamentpapperet, eller också utlagda i kärl av lämplig beskaffenhet med etikett innehållande nämnda uppgifter. Ifrågavarande förslag föranledde dock icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Av vad ovan anförts framgår, att ganska betydande mängder fiskfiléer kunna beredas inom landet. Då det för avsättningen av färsk fisk måste anses viktigt, att den i största möjliga utsträckning kan tillhandahållas allmänheten i sådant tillstånd, att förberedelserna vid tillagningen i hemmen bli så små som möjligt, synes det önskligt att åtgärder vidtagas för främjande av filéberedningen.

Det torde i detta sammanhang även böra framhållas, att filéer i allmänhet bättre än hel fisk lämpa sig för kyl- och fryshuslagring, varför filéberedning är väl ägnad att utgöra ett led i åtgärderna för en jämnare fisktillförsel. Härtill kommer att transporter av filéer givetvis ur kostnadssynpunkt ställa sig fördelaktigare än av hel fisk.

Som redan nämnts framhöll 1935 års fiskeriutredning, att kvaliteten hos de svenska filéerna vore ojämn. Detta missförhållande kvarstår alltjämt. Såväl i fråga om förpackning som kvalitet synas ej sällan berättigade anmärkningar kunna göras. Åtgärder för åstadkommande av en jämnare och bättre kvalitet och en ändamålsenlig förpackning synas därför i första hand vara behövlige. Ett flertal filétillverkare ha också på av utredningen framställd förfrågan om vad som från det allmännas sida borde vidtagas för främjande av filéberedningen framhållit önskvärdheten av åtgärder i nämnda syfte. Detta är önskvärt även ur den synpunkten, att de svenska filéerna ha att utstå hård konkurrens med danska och norska filéer. I såväl Danmark som Norge står filéberedningen på en hög nivå.

På grund av vad ovan anförts, anser fiskeriutredningen sig i likhet med 1935 års fiskeriutredning böra föreslå att kungörelse utfärdas med vissa normerande bestämmelser för beredning och förpackning av fiskfiléer. Förslag till en dylik författning bilägges (bil. 13). Enligt utredningens mening bör denna författning äga tillämpning ej blott på torskfiléer utan på filéer av samtliga de fiskslag, som nu i större utsträckning användas för ifrågavarande beredning, d. v. s. arter tillhörande torsksläktet såsom torsk, kolja, gråsej, lyrtorsk och vitling samt därjämte fjärsing och knot.

Som ovan (sid. 142) framhållits, böra emellertid ej blott bestämmelser utfärdas rörande denna beredning utan även kontroll åstadkommas över efterlevnaden av desamma. I författningsförslaget ha därför inryckts föreskrifter även rörande dylik kontroll.

Beträffande kungörelsens huvudbestämmelser överensstämmer föreliggande förslag i princip med det av 1935 års fiskeriutredning framlagda förslaget. Bestämmelsen om att kärll, vari filéer uppläggas och saluhållas i minutaffär alltid skola vara åsatta uppgift om beredarens namn och hemvist, har emellertid uteslutits, då efterlevnaden av en sådan bestämmelse torde vara svår att övervaka.

Ofta inträffar, att en detaljist för en kunds räkning filéerar av denne

inköpt fisk. I sådana fall bör givetvis ifrågavarande bestämmelser icke äga tillämpning. 3 § i författningsförslaget åsyftar detta förhållande.

Beträffande övriga bestämmelser får utredningen hänvisa till förslaget till kungörelse i ämnet.

Fiskerikutredningen föreslår, att kungörelse utfärdas angående beredning av fiskfiléer m. m. i enlighet med det av utredningen upprättade författningsförslaget (bil. 13).

Frysning och fryshuslagring av färsk fisk

I enlighet med givna direktiv har utredningen ägnat stor uppmärksamhet åt spörsmålet rörande frysning och fryshuslagring av fisk. För att biträda vid behandlingen av dessa frågor har till utredningens förfogande ställts två experter, nämligen filosofie doktorn Hugo Fredholm och agronomen Sven Sjöholm. Dessa ha utarbetat en promemoria i ämnet, vilken som bil. 1 fogas till detta betänkande. Därjämte ha en del av utredningens ledamöter haft tillfälle att närmare diskutera nu föreliggande fråga med Kooperativa förbundets kylexpert civilingenjören Gösta Elfving. Slutligen har under den tidigare omnämnda studieresan i Norge besök avlagts vid fryshus såväl i Bergen som Trondheim, varjämte deltagarna i studieresan fått del av de erfarenheter, som man på norskt håll förvärvat beträffande frysning och fryshuslagring av olika slag fisk samt transport av frusen fisk.

Man torde utan överdrift våga påstå, att när det rör frysning av fisk och därmed sammanhängande frågor, den tekniska utvecklingen ingalunda är avslutad. En viss osäkerhet synes också vara rådande, så att den uppfattning som framföres från ett håll ibland motsäges av erfarenheter från ett annat. Icke minst när det gäller möjligheten att transportera djupfrusen fisk, synas meningarna vara ganska delade. När utredningen i det följande framlägger sina synpunkter på frågan om frysning av fisk i vidsträckt bemärkelse och i anslutning härtill föreslår vissa åtgärder, sker det därför på grundval av den uppfattning utredningen kunnat bilda sig av ett utredningsmaterial, som understundom visat en del inbördes motsättningar. Av betydelse ha även varit erfarenheter från praktiska förhållanden såväl i vårt land som i andra länder. Slutligen har utredningen icke kunnat bortse från den pågående snabba utvecklingen inom det kyltekniska området och därvid räknat med att möjligheter kunna föreligga att inom en kanske ganska kort tid praktiskt lösa vissa svårigheter, som i dag förefinnas.

Innan utredningen går in på själva infrysningsfrågan, torde lämpligen böra behandlas de förutsättningar, under vilka infrysning av fisk i vårt land synes böra ifrågakomma samt avsättningsmöjligheterna för frusen fisk.

Även om man då och då möter en motsatt uppfattning, anser sig utred-

ningen först och främst böra konstatera, att varken praktisk erfarenhet eller gjorda vetenskapliga undersökningar givit till resultat, att man vid frysning av fisk hittills lyckats uppnå det man i sista hand eftersträvat, nämligen en produkt, som helt kan mäta sig med den färska varan. Mycket återstår sannolikt av arbete och experimenterande innan det målet är nått.

Den erfarenhet, som finnes inom vårt land rörande handeln med frusen fisk, är icke stor. I ovannämnda promemoria redovisas en undersökning, som gjorts härom. Av intresse torde även vara den erfarenhet statens livsmedelskommission vunnit från den tid kommissionen frös in en del över-skott av fisk och varav utredningen fått del. Det framgår härav, att intres-set från allmänhetens sida för frusen fisk måste betraktas som ringa. Även under krisåren förelågo sålunda stora svårigheter att avyttra frusen fisk, trots att tillgången på andra livsmedel då var knapp. Särskilt de stora fångsterna av plattfisk under sommaren 1944, vilka voro av ypperlig kvali-tet vid infrysningen, voro svåra att avyttra annat än under tider av ringa tillgång på fisk. Försäljning av frusen fisk har hittills synts möjlig så gott som endast när färsk vara icke stått att erhålla. Detta bekräftas även i experternas promemoria. Undantag från denna regel utgör möjligen lax och annan dyr fisk, vars pris utgör en garanti för att varan kan bära kostnaderna för lagring och skötsel och där den färska varans höga pris vid minskad tillgång lockar fram köpare av den frusna fisken till ett något lägre pris.

Vare sig nu den sämre kvaliteten på frusen fisk är oundviklig eller beror på olämplig behandling under något led i kedjan från det den fångas tills den når konsumenten, har utredningen i det följande utgått ifrån att man i vårt land ännu så länge föredrager färsk fisk framför frusen. Det återstår då att klargöra när och under vilka förhållanden infrysning av fisk i vårt land lämpligen kan komma i fråga.

Med de transportmöjligheter, som i allmänhet finnas i landet, tillgången på långa kuster med god fisktillförsel, ett omfattande insjöfiske och avse-värda möjligheter att rationalisera avsättningen av färsk fisk, synes det uppenbart, att fisken måste komma att i första hand avsättas såsom färsk-vara. De svårigheter, som även under normala tider föreligga t. ex. inom vissa delar av den europeiska kontinenten eller i Amerika, att på grund av långa transporter tillhandahålla färsk fisk av fullgod kvalitet särskilt under den varma årstiden, förefinnas i regel icke i vårt land. Frystekniken synes med andra ord icke behöva hos oss anlitas för att inom landet ratio-nellt ordna *distributionen* av fisk, i varje fall icke på långt när i sådan omfattning, som fallet måste vara i länder, där det på grund av stora av-stånd och ett varmt klimat är svårt för att icke säga omöjligt att förse konsumenterna med färsk fisk av fullgod kvalitet. Däremot torde infrys-ning av fisk av andra orsaker vara av stor betydelse för vårt lands fiske.

Som bekant äro fångsterna av olika slag fisk i allmänhet mer eller mindre säsongbetonade. Under vissa, ofta korta fångstperioder kunna fångas mycket betydande kvantiteter, vilka finna avsättning på färskmarknaden endast i begränsad omfattning. Återstoden måste i görligaste mån konserveras på ett eller annat sätt, bl. a. genom infrysning. Det är som ett led i tillvaratagandet av tillfälliga överskott, som infrysningen kan få sin stora betydelse för vårt lands fiske, ett medel således för *säsongutjämning*. Denna säsongutjämning är av betydelse icke endast när det gäller den inhemska marknaden, utan frusen överskottsfisk bör, såsom nedan framgår, även kunna bli en exportartikel av vikt.

Det är med utgångspunkt från infrysningens betydelse för utjämning av säsongvariationerna inom det svenska fisket och den möjlighet den erbjuder till ökad export av fisk, som utredningen i det följande tager upp frågan om vilka åtgärder, som böra vidtagas för att främja fryssning och fryshuslagring av fisk i Sverige.

Man torde numera vara ense om, att det för ett gott resultat av fryssningen är av avgörande betydelse, att fisken infrysas så snabbt som möjligt efter det den fångats. Idealet vore om infrysningen kunde ske redan ombord på fångstbåten eller en för ändamålet särskilt inrättad följbåt. Det kan dock med skäl ifrågasättas, om fisket i vårt land kan bli av sådan omfattning, att infrysning ombord på båtarna blir ekonomiskt lönande annat än möjligen i vissa fall på västkusten. En mera allmänt genomförd infrysning av fisk på nu nämnt sätt är därför enligt utredningens mening icke att förorda.

I stället måste man inrikta sig på anskaffande av landfryserier i den mån de redan befintliga icke äro tillräckliga. Utredningen vill då till en början hänvisa till att enligt ovannämnda experters mening ett betydande antal fryshus erfordras utöver vad vårt land för närvarande äger för att kunna rationellt frysa tillgängliga överskott av fisk. Det bör därvid erinras om vikten av att fisken infrysas omedelbart efter ilandföringen. En förutsättning för att så skall kunna ske är dock, att tillgång finnes till lämpliga fryshus vid eller i närheten av de mera betydande ilandföringsplatserna. Det låter sig sålunda icke göra att i avvaktan på infrysning upplagra fisken. Icke mindre viktig är möjligheten att kunna lagra den infrusna fisken. I den mån lagringsrummen vid infrysningstillfället äro belagda med andra varor, är givetvis infrysning omöjlig.

Av experternas promemoria synes framgå, att de lagringsmöjligheter för frusen fisk, som stå till buds i de sammanlagt tio anläggningar, vilka för närvarande närmast äro inriktade på fiskfrysning, utgöra c:a 20 000 kvm. Med en lagringskapacitet av c:a 1 100 kg per kvm motsvarar detta en kvantitet frusen fisk av c:a 22 000 ton, en i och för sig icke obetydlig siffra. Återstående fryshus inom landet torde vara uppförda för infrysning

i första hand av lantmannaprodukter. De synas emellertid kunna i viss utsträckning användas även för frysning av fisk. Det torde också vara nödvändigt för en ekonomisk drift av fiskfryshuset att i allmänhet disponera dessa även för annat ändamål än infrysning och lagring av fisk. Detta framgår icke minst av det förhållandet, att enligt förenämnda promemoria i medeltal per år för närvarande infrysas c:a 2 000 ton fisk i fryshus med en infrysningskapacitet per dag av närmare 500 ton, motsvarande således endast omkring 4 dagars fullt utnyttjande av kapaciteten. Även om man har anledning utgå ifrån, att infrysning av fisk kommer att framdeles ske i betydligt större omfattning än tidigare, torde klart framgå önskvärdheten att av ekonomiska skäl i flertalet fall kombinera infrysning av fisk med frysning av andra livsmedel.

För fiskerinäringen avgörande är emellertid, att vid de tillfällen, då infrysning av fisk kan komma i fråga, såväl erforderlig infrysningskapacitet som tillräckliga lagringsutrymmen stå till förfogande. Det är också nödvändigt att fryshuset äro belägna på sådana platser, där fisken snabbt och utan tidsödande transporter kan omhändertagas för infrysning. Att sådana möjligheter för närvarande icke erbjuda sig i tillräcklig omfattning torde framgå av expertpromemorian. Utredningen kommer därför att nu närmare ingå på de åtgärder, som behöva vidtagas för att fylla de angivna bristerna.

När det gäller att söka fastställa var nya fryshus i första hand böra anläggas, torde det vara lämpligt att först dröja något vid de möjligheter, som ur praktisk och ekonomisk synpunkt erbjuda sig att frysa olika slag av fisk.

Såsom framgår av expertpromemorian, möter icke något tekniskt hinder att infrysa all slags fisk. Fetare fisk, såsom sill och strömming, fordrar lägre såväl infrysnings- som lagringstemperatur än magrare fisk. I fråga om en del fisk kan luftfrysning användas, medan i fråga om annan fisk frysning med detta förfaringssätt är mindre lämplig. Då konservering genom frysning med följande lagring är ett förhållandevis dyrbart förfarande, har man allmänt ansett, att det av ekonomiska skäl i allmänhet skulle vara den dyrare fisken eller rensad (filérad) massfisk, som i första hand borde komma i fråga för frysning. Från denna regel synes dock kunna göras det undantaget, att billig massfisk, vars pris på grund av säsongmässiga variationer är underkastat stora fluktuationer, lämpligen bör kunna frysas under tider med stora fångster och i samband härmed låga priser, för att i fruset tillstånd släppas ut i marknaden när knapphet på sådan fisk råder och priset följaktligen är avsevärt högre. Ett typiskt exempel härpå erbjuder strömmingen, i fråga om vilken priset på färskmarknaden för närvarande kan variera med 30 à 40 öre/kg, en prisskillnad som torde väl täcka kostnaderna för infrysning och lagring, inklusive svinn. Detta gäller troligen

även om man måste vara beredd på att en större upplagring av frusen fisk kan komma att verka pristryckande på samma eller likartad färsk fisk.

Av det nu sagda framgår, att det torde vara svårt att generellt ange vilka fiskslag, som lämpa sig för infrysning, och i fråga om vilka infrysning icke bör förekomma. Med hänsyn till fluktuationerna i priserna för en och samma fisk kan det nämligen — under förutsättning att ett tillfredsställande infrysningsförfarande kommer till användning — vara ekonomiskt lönande att infrysa och lagra även en billig massfisk. Än klarare framgår detta om man jämför färskfiskpriserna med det låga pris överskottsfisken betingar. Hänsyn måste emellertid givetvis tagas också till marknadens förmåga att i konkurrens med annan färsk fisk absorbera den sålunda frusna fisken. Av betydelse i detta sammanhang är, om den frusna fisken även kan användas som råvara för konservering t. ex. genom rökning, vilket är fallet exempelvis med sill, strömming och makrill. Frusen och under flera månader lagrad strömming har vid upprepade försök visat sig fullt lämplig för rökning till böckling.

Av ovanstående torde framgå, att det svårigen låter sig göra att draga en bestämd gräns mellan fisk, som på grund av tekniska och ekonomiska skäl lämpar sig för infrysning, och sådan som icke gör det. Avgörande måste i stället bli de säsongsmässiga överskotten på fisk, vilka torde tämligen jämnt fördela sig utefter rikets kuster. Utöver de fryshus, som nu finnas och vilka äro användbara och upplåtna för frysning av fisk, böra således uppföras nya fryshus på lämpliga platser längs rikets kuster. I den mån fryshus erfordras för insjöfiskets behov, synes det i varje fall tillsvidare, med hänsyn till detta fiskes i allmänhet ringa koncentration, vara lämpligt att närmast belägna kustfryshus eller redan befintliga fryshus inne i landet komma till användning.

Innan frågan om utbyggnad av det svenska fryshusnätet närmare behandlas torde det även vara nödvändigt att beröra de metoder, som visat sig mest lämpliga för infrysning av fisk, samt de erfarenheter, som i detta hänseende kunna hämtas närmast från Norge, ävensom möjligheterna att transportera och förbrukning i de enskilda hushållen tillhandahålla frusen fisk.

I experternas promemoria lämnas en kortfattad redogörelse för det tekniska förfarandet vid olika infrysningssätt samt de olika metodernas fördelar och nackdelar. Det framgår härav, att knappast någon nu använd infrysningssätt går helt fri från anmärkning. Den under kriget i vårt land i icke ringa utsträckning använda luftfrysningen vid låg temperatur för sålunda med sig en uttorkning, som enligt uppgift skulle avsevärt försämra kvaliteten. Vid denna metod uppstår även ett svinn på 4—5 proc., vilket särskilt i fråga om den dyrare fisken kan vara ur ekonomisk synpunkt kännbart. Det är emellertid av intresse att i detta samband erinra om att samtliga tio anläggningar i vårt land, vilka enligt expertpromemorian

ägna sig åt fiskfrysning, på ett undantag när använda eller komma att använda luftfrysning, ett förhållande som synes tala för att man i varje fall bland praktikers män icke är övertygad om luftfrysningens underlägsenhet. Såsom redan tidigare påpekats, kan det svinn som uppstår ofta kompenseras många gånger om på grund av säsongmässiga fluktuationer i priserna. Erfarenheten från frysning av strömming med användande av luftfrysning torde icke heller vara avskräckande. Man har därvid på vissa håll genom ett skakningsförfarande hindrat strömmingens sammanfrysning i block. Genom att varje strömming på detta sätt fryses för sig, blir den mera tilltalande för kunden och lättare att hantera vid detaljförsäljning. Under studieresan i Norge hade deltagarna tillfälle se ett stort fryseri, som vid sidan av vätskefrysning för annan fisk använde luftfrysning, när det gällde småsill. Det förefaller således som om luftfrysning skulle kunna med gott resultat användas för sill, strömming och även makrill. Utredningens uppfattning härutinnan stödes av experternas uppgift om de åtgärder, som under senare tid framgångsrikt vidtagits för att minska uttorkningen. Med hänsyn till den höga fetthalten hos de nämnda fiskslagen, bör infrysningen ske snarast möjligt efter fångsten samt lagringstiden icke bli för lång.

Även den direkta immersionsmetoden (se expertpromemorian), vid vilken fisken kommer i omedelbar kontakt med frysvätskan genom neddoppning i denna eller genom besprutning med mer eller mindre finfördelad sådan vätska, har sina nackdelar. Den kan sålunda icke förekomma i fråga om filéer, till vilken produkt sannolikt den mesta massfisken, möjligen med undantag för sill, strömming och makrill, måste förädlas för att kunna ekonomiskt lönande avsättas i fruset skick. Metoden är även så kostsam, att den mest torde lämpa sig för dyrare fisk. De tekniska svårigheterna vid denna form av infrysning framgå av meromnämnda promemoria. Metodens användning är även i övrigt förbunden med vissa nackdelar.

Även om man på sakkunnigt håll icke synes vilja förorda den direkta immersionsmetoden, kan det vara av intresse att nämna, att ett av Bergens största fryserier tillämpar detta förfaringssätt vid infrysning av sill. Deltagarna i utredningens studieresa fingo tillfälle att vid sitt besök studera metoden, vilken föreföll att vara tekniskt mycket enkel. Däremot ställdes uppenbarligen stora krav på kylmaskineriets kapacitet, enär kylförlusten, genom att kylvätskan spolade över fisken, måste ha varit avsevärd. Infrysningen skedde i en inbyggd tunnel eller trumma, i vars botten fanns en uppsamlingsränna för frysvätskan. Ett större antal lådor med sill placerades två till fem ovanpå varandra i tunneln, varefter frysvätskan, med en temperatur av omkring -20° , i finfördelat tillstånd passerade uppifrån och ned genom sillådorna. Efter i runt tal 2 timmars sådan frysning var sillen färdig och sammanfrusen i ett block, varefter den placerades i kylrum med en temperatur av c:a -20° . Någon viktförlust uppstod enligt uppgift icke

vid behandlingen, och sillen blev ej heller utsatt för någon uttorkning. Genom den snabbhet varmed kylvätskan passerade frysprodukten blev salthalten i sillen, trots den direkta beröringen, helt obetydlig.

Deltagarna i studieresan hade även tillfälle att i Trondheim bese ett under kriget av tyskarna nyuppfört stort fryshus för frysning av filéer enligt kontaktmetoden. Infrysning efter denna metod torde hittills icke ha förekommit i vårt land, i varje fall icke i någon nämnvärd utsträckning. Det härvid använda förfaringssättet synes emellertid vara det lämpligaste när det gäller frysning av filéer och betydligt enklare än den indirekta immersionsmetoden, vid vilken t. ex. slutna metallformar med de förpackade filéerna neddoppas i kylvätskan. Kontaktmetodens ändamålsenlighet för filéfrysning bestyrkes även av vad utredningens experter anförde.

I detta sammanhang kan nämnas, att i samma fryshus funnos filéringsmaskiner, vilka enligt bestämda uttalanden från norskt håll helt vederlade de ofta hörda påståendena, att några funktionsdugliga maskiner för filéring av fisk icke skulle finnas. De renskurna filéerna emballerades efter viss förbehandling i vattenångtätt papper, varefter de lades i viktbestämda förpackningar, som därefter snabbfrösos i -36° à -40° under $2\frac{3}{4}$ à 3 timmar. Därvid användes Birdseye-metoden med ett 10-tal kylplattor ovanpå varandra i vilka kylvätskan cirkulerade och mellan vilka filéförpackningarna voro placerade. Sedan dessa förpackningar nedfrusits, emballerades de tre och tre i vanliga wellpappskartonger, som därefter inställdes i kylkameror med en temperatur av c:a -21° .

Av nu lämnad redogörelse torde framgå icke endast att skilda infrysningssätt med fördel kunna komma till användning vid infrysning av olika slags fisk i vårt land, utan även att våra nuvarande infrysningssätt i fråga om fisk vid jämförelse med exempelvis Norges äro mycket begränsade och ingalunda motsvara moderna krav. Det är uppenbart, att kraftiga ansträngningar måste göras för att på det kyltekniska området bereda det svenska fisket samma konkurrenskraft som fisket i t. ex. Norge.

I nära samband med infrysning och fryshuslagring av fisk står frågan om ändamålsenlig transport av djupfrusen fisk. Meningarna rörande de fordringar, som i detta hänseende böra uppställas, synas än mera skiljaktiga än när det gäller betingelserna för infrysningen. Medan en del fackmän sålunda anse det nödvändigt att en temperatur av -12° ej ens tillfälligtvis får överskridas under transporten, och att således exempelvis det svenska trafikväsendet f. n. är praktiskt taget oanvändbart för transporter av frusen fisk därest transporttiden överskrider några få timmar, anse åter andra, att man med förhållandevis enkla åtgärder kan i vanliga kylvagnar transportera djupfrusen fisk under både ett och två dygn även under den varma årstiden. Det synes utredningen, som om den praktiska erfarenheten både i vårt land och utomlands skulle bekräfta den senare ståndpunkten. Det kan således

anföras, att de ovannämnda wellpappskartongerna med frusna filéer, enligt vad som uppgavs vid besöket i Trondheim, kunde utan vidare transporterats upp till 24 timmar i vanliga kylvagnar sedan de uttagits från fryserierna med dessas 20 à 21 minusgrader. Vid export sjöledes skedde omlastning till båtar med frysrum, där temperaturen hölls omkring -16° . I lådor vätskefrusen sill, som transporterats utan särskilda kylanordningar hade, efter vad som meddelades, framgångsrikt konkurrerat med färsk sill från Göteborg, när det gällt att förse städer i norra Tyskland med livsmedel. Ett annat exempel äro "polarkist", frusna torskfiléer, som i icke obetydlig omfattning importerats från Norge till vårt land, och vilka utan särskilda anordningar distribuerats med till buds stående svenska järnvägsvagnar. Samma erfarenhet torde man ha från transporter av frusen svensk fisk.

Det väsentliga vid dessa transporter torde vara, att fisken icke upptinas så mycket, att temperaturen överstiger 0° , om den ånyo skall inläggas i fryshus. Särskilda åtgärder av förhållandevis enkel beskaffenhet kunna emellertid vidtagas för att hålla temperaturen nere och därigenom förlänga transporttiden. Man kan således här och var mellan de frusna varorna placera is och kolsyresnö. Ju större mängd djupfruset gods, som finns i vagnen, desto längre bibehålles kylan. Hänsyn måste även tagas till att frysgodset lastas på riktigt sätt, så att värmeöverföringen blir den minsta möjliga. De svenska statsjärnvägarna komma också enligt uppgift att bygga om en del äldre kylvagnar efter modernare principer. Nya kylvagnar tillverkas med iakttagande av kylteknikens senaste fordringar.

Medan således de genomgående snabbtransporterna inom landet av djupfrusen fisk enligt utredningens uppfattning böra redan nu kunna genomföras på ett någorlunda tillfredsställande sätt, ställer det sig svårare att transportera fisk till åtskilliga samhällen inne i landet, vilka ligga vid sidan om allfarsvägen. Härvid avses orter, vilkas järnvägsförbindelser gå över flera bandelar, så att transporterna bli förenade med omlastning, eller där trafiklägenheterna äro få. I ännu högre grad gäller det naturligtvis de platser, som icke alls ha järnvägsförbindelse.

För att bereda befolkningen även inom dessa delar av landet möjlighet att erhålla frusen fisk synas två möjligheter stå öppna. Den första innebär, att man på lämpliga platser inne i landet anlägger centrallager av förhållandevis liten storlek, dit djupfrusen fisk kunde transporterats i hela vagnslaster. Dessa centrallager skulle ha utrymmen erforderliga för lagring under en kortare tid av den frusna fisk, som sedan skulle distribueras från lagret med järnväg eller bil. I centrallagren skulle fisken kunna bevaras vid en temperatur av c:a -20° . Den andra möjligheten att förse ur transportsynpunkt sämre belägna orter med frusen fisk vore att låta transporten ske i väl isolerade, slutna behållare med köldalstring, något som även anges i expertpromemorian. Naturligtvis kunde man tänka sig en transport

per bil ut till de olika orternas fiskhandlare av sådana frysbeständiga boxar, men då dessa måste bli tunga och därför svårhanterliga och dyrbara som järnvägs- och bilgods, äro stora nackdelar förenade med detta förfaringssätt.

Mest lämpligt vore helt säkert att använda bilar med frysaggregat. Man måste emellertid räkna med att kostnaderna för dessa komma att ställa sig mycket höga. Frågan om avsättningen av frusen fisk på landsbygden och inom mera avlägset belägna tätorter synes dock utredningen ur olika synpunkter så viktig, att den måste lösas. Försök böra därför göras med bilar av angivet slag och erforderligt ekonomiskt stöd lämnas av statsmedel.

Det har tidigare omnämnts hurusom den fisk, som i Norge infrusits för export, vid sjötransport befordrats med fartyg som i sina frysrum kunna hålla erforderlig låg temperatur. Det är uppenbart, att motsvarande export av frusen fisk från Sverige förutsätter, att tillräckliga frysutrymmen här stå till förfogande. Enligt de upplysningar, som utredningen inhämtat, finnas redan nu frysutrymmen i en del svenska båtar på utländska trader. De svenska exportörerna av frusen fisk få dock i hög grad konkurrera om tillgängligt frysutrymme med exportörer från grannländerna.

Det synes utredningen i hög grad önskvärt, att export av frusen fisk kommer till stånd. Frågan bör noga följas av fiskeristyrelsen. Man kan säkerligen också räkna med att vid den nybyggnad av båtar avsedda för livsmedelstransporter, som nu pågår och framdeles kommer att äga rum, betydande utrymmen komma att reserveras för frysgods.

Experterna ha i sin promemoria påpekat angelägenheten av att även det sista ledet i distributionskedjan för frusen fisk ändamålsenligt ordnas. Detta innebär, att även försäljningsställena förses med erforderligt frysutrymme, t. ex. i form av frysboxar. Ju längre tid den frusna fisken ligger osåld i butiken, desto viktigare är givetvis detta. Å andra sidan förefaller det, som om man vid relativt hastig försäljning av frusen fisk skulle kunna nöja sig med förhållandevis enkla anordningar och att således vanlig kyldisk eller förvaring på is därvid vore tillräcklig. Detta förutsätter givetvis, att icke en större mängd frusen fisk inköpes av detaljhandlare än vad som motsvarar försäljningen under t. ex. en dag. En sådan anpassning torde emellertid i praktiken ofta vara svår att åstadkomma. Det kan nämnas, att i Amerika ofta användas "köldfacksanläggningar", bestående av ett antal låsbara fack, uppställda i frysrum med lämplig temperatur, för att bevara infrusna livsmedel. Dessa fack kunna hyras antingen med "service" eller som rena frysutrymmen, varvid innehavaren själv handhar varans in- och uttagande.

Sista ledet i "fryskedjan" är hos konsumenten. Skall den frusna fisken bevaras någon längre tid, vilket emellertid i enskilda hushåll i regel icke

torde vara fallet, måste den inläggas i frysbox. Det har uppgivits i fackpressen, att kylskåpen i Amerika numera konstrueras med en särskild mindre avdelning, avsedd som frysutrymme. Eljest torde frusen fisk i allmänhet icke lämpligen böra bevaras i vanligt kylskåp längre tid än 24 timmar. Vid beredningen av fisken skall denna upptinas, varvid det tydligen är av stor betydelse för smak och användbarhet hur upptinandet sker. Det vore enligt utredningens mening viktigt att få klarhet i, hur upptinandet på enklaste och bästa sätt bör äga rum. Storförbrukare såsom allmänna inrättningar och militärförband böra ha alla förutsättningar att komma fram till ett rationellt förfaringssätt beträffande den frusna fiskens förvaring, upptining och beredning samt i dessa hänseenden kunna lämna värdefulla upplysningar. Det synes utredningen som om det vore en icke oväsentlig uppgift för det ovannämnda centralorganet att få till stånd ett samarbete på detta område.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att i vårt land varken nuvarande transportförhållanden eller de möjligheter detaljhandeln och de enskilda hushållen förfoga över lägga hinder i vägen för användning i stor omfattning av frusen fisk. Detsamma torde, om ock med viss begränsning, gälla i fråga om exporten av sådan fisk.

Som framgår av det tidigare anförda är däremot en utbyggnad av fryshuset i vårt land ofrånkomlig, om infrysning av fisk skall kunna ske i en omfattning, som motsvarar det svenska fiskets behov. Det gäller därvid icke endast att öka antalet fryshus, utan man måste också se till att möjlighet beredes att frysa fisken med användande av sådana metoder, som äro mest lämpliga för respektive fiskslag. Enligt utredningens uppfattning bör i anslutning härtill på vardera väst- och ostkusten uppföras ett fryshus, där man med användande av den direkta immersionsmetoden, sådan denna tillämpas i ovan beskrivna fryseri i Bergen, kunde infrysa sill resp. strömming. Önskvärt vore vidare att på väst- och sydkusten anordningar vidtagas för filéfrysning enligt Birdseye-metoden.

Det torde enligt utredningens uppfattning vara lämpligt, att frysaggregaten i de planerade fryshusen dimensionerades så, att icke endast en frysmetod kunde komma till användning utan helst två eller flera. Merkostnaderna härför torde icke behöva bli avskräckande, då själva infrysningens anordningarna, när kylvätska av lämplig temperatur står till förfogande, i allmänhet synas draga en förhållandevis ringa del av anläggningens kostnader. Största delen av dessa torde nämligen belöpa på själva byggnaden, inredning av kylutrymme, ledningar och kylaggregat. Av stor vikt är vidare att en ändamålsenlig planering av anläggningarna äger rum. Hänsyn bör således tagas till behovet att från olika håll snabbt kunna till fryshusen transportera den ilandförda fisken. Likaledes bör helst inom ett och samma fryshus olika slags fisk kunna infrysas på lämpligaste

sätt. Uppmärksamhet bör slutligen ägnas frågan om infrysning av andra livsmedel än fisk. Redan befintliga fryshus för fisk böra beredas möjlighet att anpassa sin infrysning i enlighet med de ovan anförda synpunkterna.

Det torde icke vara möjligt för utredningen att utan ingående undersökning föreslå de platser, där nya fryshus lämpligen böra anläggas. Man kan också ifrågasätta om det är lämpligt att på nuvarande stadium med förslag i detta hänseende mer eller mindre binda kommande beslut i frågan. Utredningen har emellertid, med hänsyn bland annat till belägenheten av befintliga eller under uppförande varande fryshus, kommit till den uppfattningen, att ett eller två nya fryshus böra uppföras i Bohuslän, ett vid Hallandskusten, ett vid vardera Skånes syd- och ostkust samt slutligen tre längs ostkusten, varav ett inom Kalmar län samt de båda andra vid mellersta resp. norra Norrlandskusten.

Sedan de nu nämnda anläggningarna uppförts, skulle längs landets kuster finnas ett avsevärt antal fryshus belägna på sådant avstånd från varandra, att möjlighet i allmänhet skulle förefinnas att med anlitage av moderna transportmedel snabbt kunna taga hand om den ilandförda fisken. Det bör emellertid uttryckligen betonas, att vad ovan anförts och särskilt det allmänt hållna förslag till nya fryshus, som utredningen ansett sig böra göra, enligt utredningens mening, icke bör förhindra sådant statligt stöd, som nedan anges för uppförande av såväl ytterligare fryshus som fryshus inom andra delar av landet än de angivna, därest så befinnes erforderligt.

De föreslagna nya fryshusen komma säkerligen i likhet med de redan uppförda att bli av växlande storlek. Hänsyn får nämligen tagas till såväl den mängd fisk, som man räknar med att behöva frysa in, som de utrymmen, vilka erfordras för lagring. Eventuellt kan en anläggning från början planeras för uppförande i olika etapper, varvid möjlighet hålles öppen till en rationell utbyggnad utan att man från början behöver taga på sig de ekonomiska risker och kostnader, som en alltför stort tilltagen anläggning medför.

I anslutning till ovanstående anser sig utredningen böra framhålla, att det i åtskilliga fall torde vara lämpligt att uppföra även *kylhus*, där fisken kan bevaras under en eller ett par dagar utan att undergå försämring. Med hänsyn till att fiskarna i allmänhet icke gå ut på fiske, om väderleksutsikterna äro särskilt ogynnsamma, blir följden allt som oftast, att en dag stora fångster ilandföras, medan nästa dag, då dåligt väder råder, fångsterna bli ringa. Det vore då fördelaktigt, om möjlighet funnes att låta en del av den föregående dagens fångst stå över för att nästa dag säljas till färskkonsumtion. Detta förutsätter emellertid att goda kylutrymmen stå till förfogande, så att någon försämring av kvaliteten icke sker.

För närvarande finnas kylmöjligheter endast i begränsad omfattning, vilket medför att fisk, som icke kan säljas för färskkonsumtion samma dag den ilandföres, ofta måste, med undantag för vintermånaderna, avsättas utom färskmarknaden i stället för att efter lämplig lagring följande dag säljas för färskkonsumtion. Det förefaller också som om fiskens behandling över lag skulle vinna på att kylutrymmen stode till förfogande på olika platser. I den mån fryshus finnas, torde kylutrymme utan större svårighet kunna ordnas vid dessa. På andra håll åter måste särskilda kylhus uppföras. Det synes utredningen, att beträffande dessa motsvarande bör gälla som nedan föreslås beträffande stödåtgärder för uppförande av fryshusanläggningar.

Av de fryshusanläggningar, som för närvarande finnas eller äro under uppförande, ägas icke några av staten. Däremot äro i några fall kommuner ägare till kylhus, vilka dock i regel äro avsedda för annat ändamål än infrysning av fisk. De flesta fryshusen ägas av enskilda företag eller sammanslutningar. Ett stort antal kylhus drivas av olika lantmannaorganisationer. Det är ju ganska naturligt, att just de kooperativa producentföreningarna ägnat infrysningen stor uppmärksamhet, eftersom de i allt större omfattning tagit hand om avsättningen av lantbrukets produkter.

När det gäller de planerade fryshusen för fiskets behov, synes någon anledning icke föreligga att föreslå ändring i nu rådande förhållanden i så måtto, att dessa fryshus skulle uppföras av staten. Det bör enligt utredningen framförallt ankomma på dem, vilkas intressen närmast beröras, att själva omhänderha planering och uppförande av erforderliga fryshus. Det blir således inom fisket verksamma företagare och sammanslutningar av fiskare, som böra få gripa sig an med dessa uppgifter, eventuellt i samverkan med för saken intresserade lokala myndigheter. Det blir emellertid nödvändigt, att staten härvid lämnar det ekonomiska stöd, som är erforderligt. Redan nu sker detta i viss mån i det att, enligt vad utredningen erfarit, lån för anläggning av mindre fryshus utgått ur det under Fonden för låneunderstöd anvisade anslaget till lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. Detta anslag synes också framdeles lämpligen kunna tagas i anspråk för dylik stödverksamhet. Detsamma gäller lån för inredning och utökning av redan befintliga anläggningar, ävensom inredning av fartyg för transport av färsk och frusen fisk. Likaledes synes lån böra kunna ur detta anslag lämnas för anskaffande av frysboxar, ävensom kärl för transport av frusen fisk.

Åtminstone på vissa platser synes behovet av fryshusanläggningar vara så stort, att vid behandling av ansökningar om byggnadstillstånd hänsyn bör tagas till detta behov. Utredningen har beräknat att förverkligandet av ovanstående plan för inrättande av frys- och kylhus under de närmaste

åren skulle draga en kostnad av omkring 10 milj. kr, vartill hänsyn torde böra tagas vid medelsanvisningen.

För innevarande budgetår är under ovannämnda anslag anvisat ett belopp av 500 000 kr. Det är vanskligt att bedöma hur stort medelsbehovet skulle bli, om även nu avsedda ändamål skall kunna tillgodoses i den utsträckning utredningen ovan förutsätter. Det kan emellertid anföras, att kostnaderna för ett medelstort fryseri, som för närvarande är under uppförande, beräknas uppgå till mer än 1 milj. kr. Det är därför tydligt, att om låneunderstöd för uppförande av fryserier och liknande anläggningar skola kunna utlämnas i den utsträckning utredningen räknar med, ifrågasvarande anslag, vilket dessutom tages i anspråk för en mängd olika ändamål, måste avsevärt höjas. Utredningen finner det erforderligt att anslagsbeloppet för budgetåret 1947/48 ökas till 3 milj. kr.

Utredningen får därför hemställa att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att för budgetåret 1947/48 under anslaget till Lån till främjande av beredning och avsättning av fisk anvisa 3 milj. kr.

Kap. 9. Den utrikes avsättningen

Utrikeshandeln före kriget

Under normala förhållanden har vårt land en betydande såväl import som export av fisk och skaldjur. Det sista förkrigsåret, 1938, uppgick den importerade kvantiteten till omkring 50 milj. kg till ett värde av c:a 23 milj. kr. Exporten var detta år kvantitativt räknat nästan lika stor och uppgick till 43 milj. kg. Exportvärdet utgjorde dock endast c:a 11 milj. kr. Värdemässigt var sålunda den svenska fiskimporten nära dubbelt så stor som exporten. De exakta siffrorna för tiden 1930—1938 återfinnas i tab. 38.

Tab. 38. Sveriges in- och utförsel av fisk och skaldjur 1930—1938

År	Införsel		Utförsel ¹	
	1 000 kg	1 000 kr	1 000 kg	1 000 kr
1930	49 529	24 845	30 964	11 296
1932	44 538	16 517	27 050	9 117
1934	42 489	16 693	31 484	9 493
1936	53 341	21 664	32 077	9 998
1938	50 326	22 896	43 119	11 388

Att importvärdet är dubbelt så stort som exportvärdet samtidigt som skillnaden mellan in- och utförda kvantiteter är relativt liten förklaras till en mindre del av att Sverige i likhet med de flesta länder räknar importen

¹ Inkl. landningar i utländska hamnar direkt från fiskeplats.

cif, alltså inklusive fraktkostnader o. d., under det exportvärdet räknas fob. Denna skillnad mellan cif- och fob-värden brukar emellertid endast motsvara omkring 10 proc.

En betydligt viktigare orsak är att vår fiskimport till större delen består av beredd vara, under det den färsk fisk dominerar exporten. I tab. 39 har in- och utförseln för 1938 delats upp i färsk och beredd fisk samt skaldjur. Av siffrorna framgår, att vår fiskimport under sista fredsåret bestod kvantitativt till 73 proc. och värdemässigt till omkring 60 proc. av beredd vara, bland vilken saltsillen dominerade. Exporten däremot bestod samma år i kilo räknat till icke mindre än 90 proc. och i kronor räknat till 85 proc. av färsk fisk. Tages hänsyn även till exporten av skaldjur, så kan sägas, att vare sig man räknar i kvantitet eller värde bestod före kriget vår fiskexport till 90 proc. av färsk vara och endast till 10 proc. av beredda produkter.

Tab. 39. Sveriges in- och utförsel av fisk och skaldjur 1938 med fördelning på färsk och beredd vara

Varuslag	Införsel				Utförsel ¹			
	kvantitet		värde		kvantitet		värde	
	milj. kg	%	milj. kr	%	milj. kg	%	milj. kr	%
Fisk, färsk.....	13·1	26	8·3	36	38·7	90	9·7	85
Fisk, beredd.....	36·6	73	13·5	59	4·2	10	1·4	12
Skaldjur.....	0·6	1	1·1	5	0·2	0	0·3	3
Summa	50·3	100	22·9	100	43·1	100	11·4	100

Om man därför enbart håller sig till den färsk fisk (och skaldjuren), så visar den svenska utrikeshandeln tvärtom ett mindre exportöverskott. Detta var ännu 1934 så pass stort som 2¹/₄ milj. kr. I samband med stigande import av färsk fisk till Sverige har det emellertid krympt samman och uppgick det sista fredsåret till endast 0·6 milj. kr.

Under det vår införsel av fisk till största delen sker genom fiskhandeln och endast i förhållandevis liten utsträckning genom att utländska fiskare direkt införa sina fångster till svenska hamnar (i den mån så förekommer rör det sig huvudsakligen om danska fiskebåtar), så ha för den svenska fiskexporten landningarna direkt i utländska hamnar en mycket stor betydelse. Detta medför, att den svenska handelsstatistiken, vilken sedan 1936 medtager de fångster, som danska fiskare landa här, redovisar hela vår fiskimport men däremot endast den del av fiskexporten, som går genom fiskhandeln. De i tab. 38 och 39 återgivna utförselsiffrorna bygga

¹ Inkl. landningar i utländska hamnar direkt från fiskeplats.

sålunda på det handelsstatistiska materialet kompletterat med tillgängliga uppgifter över svenska fiskares fångstlandningar i utländska hamnar. År 1938 exporterades från Sverige 27 milj. kg fisk, under det landningarna i utländska hamnar omfattade drygt 16 milj. kg. I själva verket fanns det före kriget icke något land i Nordvästeuropa, som landade så mycket fisk utomlands som just Sverige. På andra plats följde Island med 14 milj. kg och på tredje Danmark med drygt 5 milj. kg.

Dessa landningar i utländska hamnar företagas huvudsakligen av de bohuslänska fiskarna. Deras betydelse framgår av att bohusfiskarna före kriget landade omkring en fjärdedel av sina fångster utomlands trots att landningarna i hög grad hindrades av utländska restriktioner av olika slag.

Den *färsk* fisken dominerar som nämnts till bortåt 90 proc. vår fiskexport, under det den värdemässigt utgör endast en tredjedel av fiskimporten. I tab. 40 har gjorts ett försök att belysa de viktigaste dragen i vår in- och utförsel av *färsk* fisk. Den har där delats upp i saltvattensfisk, insjöfisk, strömming, lax och laxöring samt ål. Som saltvattensfisk har räknats sill, skarpsill, makrill, torsk, kolja, långa, rocka, helgeflundra, rödspotta och flundra samt de direkta landningarna i utländska hamnar. Till insjöfisken ha hänförs gädda, abborre och gös. Det kanske bör påpekas, att slutsiffrorna i denna tabell äro något mindre än de som i tab. 39 anges för in- och utförseln av *färsk* fisk. Detta beror på att i handelsstatistiken finnes en mindre post ej specificerad *färsk* fisk, vilken alltså ej kunnat medtagas i tab. 40. Tabellen omfattar likväl 98 proc. av kvantiteten och 96 proc. av värdet av den i vår utrikeshandel ingående *färsk* fisken.

Av tabellen framgår, att saltvattensfisk utgör den viktigaste posten i *färsk*fiskimporten. Kvantitativt utgör den drygt 80 proc. och värdemässigt

Tab. 40. Sveriges in- och utförsel av *färsk* fisk 1938
med fördelning på fiskslag¹

Varuslag	Införsel				Utförsel			
	kvantitet		värde		kvantitet		värde	
	1 000 kg	%	1 000 kr	%	1 000 kg	%	1 000 kr	%
Saltvattensfisk ²	10 142	82	4 512	59	34 116	89	7 049	73
Insjöfisk ³	1 544	12	1 391	18	1	0	1	0
Strömming	5	0	1	0	3 147	8	495	5
Lax o. laxöring	565	5	1 599	21	19	0	69	1
Ål	93	1	172	2	1 152	3	1 983	21
Summa	12 349	100	7 675	100	38 435	100	9 597	100

¹ Tabellen omfattar 98 proc. av kvantiteten och 96 proc. av värdet av den i vår utrikeshandel ingående *färsk* fisken. Resten består av i handelsstatistiken ej specificerad *färsk* fisk.

² Fiskslagen sill, skarpsill, makrill, torsk, kolja, långa, rocka, helgeflundra, rödspotta och flundra samt de direkta landningarna i utländska hamnar.

³ Fiskslagen gädda, abborre och gös.

i runt tal 60 proc. De båda andra viktiga importvarorna äro lax och laxöring samt insjöfisk. Håller man sig till värdet kan det sägas, att av vår färskfiskimport 60 proc. består av saltvattensfisk samt att återstående 40 proc. delas ungefär lika mellan insjöfisk samt lax och laxöring.

Går man så över till färskfiskexporten, så är saltvattensfiskens ställning här ännu mera dominerande. Den omfattar nämligen i runt tal 90 proc. av exportkvantiteten och 73 proc. av exportvärdet. I övrigt är endast ålen med drygt 20 proc. av exportvärdet och strömmingen med 5 proc. av betydelse för vår fiskeexport. Eftersom exporten av saltvattensfisk i stort sett kan anses härstamma ur västkustfiskets fångster, ger tabellen en god bild av i huru hög grad exportproblemen på fiskets område äro västkustfiskets speciella problem. Strömmingen och ålen, vilka utgöra ost- och sydkustfiskarnas speciella exportvaror, svara endast för en fjärdedel av färskfiskeexportens värde.

En bild av *fiskimportens fördelning på olika länder* är tab. 41 avsedd att ge. Eftersom det i vår import går en så markerad skiljelinje mellan färsk fisk å ena sidan och på olika sätt beredd vara å andra sidan, har en dylik uppdelning även företagits i denna tabell.

Tab. 41. Sveriges införsel av fisk 1938 med fördelning på olika länder

Land	Färsk fisk		Beredd vara		Sammanlagt	
	1 000 kr	%	1 000 kr	%	1000 kr	%
Island	4	0	6 883	51	6 887	32
Norge	3 236	39	3 579	26	6 815	31
Danmark	2 778	33	50	0	2 828	13
Finland	1 125	14	73	1	1 198	6
För. Staterna	11	0	1 101	8	1 112	5
Kanada	319	4	420	3	739	3
Övriga	834	10	1 435	11	2 269	10
Summa	8 807	100	13 541	100	21 848	100

Om man först ser på totalsiffrorna, så bekräfta de det kända förhållandet, att Norge och Island före kriget voro de båda stora leverantörerna av fisk till Sverige. Från dem kommo 1938 närmare 80 proc. av hela den svenska fiskimportkvantiteten, och denna import representerade närmare två tredjedelar av det totala importvärdet. För Islands del rörde det sig härvid praktiskt taget enbart om beredd vara och då i första hand saltsill. Som tabellen utvisar, levererade Island före kriget i kronor räknat hälften av vår import av på olika sätt beredd fisk. På andra plats följde Norge med drygt en fjärdedel, och av större betydelse på detta område var i övrigt endast Förenta Staterna med 8 proc.

I fråga om färskfiskimporten står Norge som den största leverantören. På andra plats följde före kriget Danmark och på tredje Finland. Från

dessas tre länder kommo 1938 icke mindre än 86 proc. av vår fiskimport av färsk fisk efter värde räknat. För importen av såväl färsk som beredd fisk gällde sålunda före kriget, att den var i hög grad koncentrerad — i båda fallen kom den till 85 proc. från endast tre länder. För den färska fisken voro dessa som nämnts Norge, Danmark och Finland i nu nämnd ordning och för den beredda varan Norge, Island och Förenta Staterna.

Exporten av fisk sådan den fördelade sig på olika länder 1938 redovisas i tab. 42. Här har icke företagits någon uppdelning på färsk och beredd vara, eftersom den sistnämnda intager en ganska obetydlig plats i exporten. I stället har åtskillnad gjorts mellan på vanligt sätt från Sverige exporterad fisk och sådan, som av svenska fiskare landats direkt i utländska hamnar. Det kanske bör framhållas, att de angivna värdesiffrorna ej äro helt jämförbara, eftersom landningarna ge de förstahandsvärden, som erhållits vid fiskens försäljning vid fiskauktionerna, under det för fiskexporten på vanligt sätt upptagits de fobvärden, som noterats den utländske köparen. Dessa sistnämnda ligga naturligtvis icke obetydligt över förstahandspriset. Vid användande av värdesiffror komma sålunda de direkta landningarnas betydelse att undervärderas.

Tab. 42. Sveriges utförsel av fisk 1938 med fördelning på olika länder

Land	Egentlig export 1 000 kr	Landningar 1 000 kr	Sammanlagt	
			1 000 kr	%
Tyskland	4 103	—	4 103	37
Danmark	1 080	1 650	2 730	25
Storbritannien	141	1 157	1 298	12
Polen	900	—	900	8
Norge	526	130	656	6
För. Staterna	457	—	457	4
Finland	234	—	234	2
Holland	150	14	164	1
Belgien	164	—	164	1
Tjeckoslovakien	140	—	140	1
Övriga	289	—	289	3
Summa	8 184	2 951	11 135	100

Som framgår av tabellen voro före kriget Tyskland, Danmark och Storbritannien de stora köparna av svensk fisk. De återgivna siffrorna ge dock en felaktig bild av exportens fördelning mellan de tre länderna. Förhållandet är nämligen att en god del av den fisk, för vilken Danmark står som mottagare, gått vidare till de båda andra stora köparna, alltså Tyskland och Storbritannien. I alldeles särskild grad torde detta före kriget ha gällt de mängder svenskfångad fisk, som landades direkt i Danmark och vilka, såsom framgår av tabellen, utgjorde den största delen av vår fiskexport till detta land. Möjligt är att om tillräcklig hänsyn kunde tagas till detta

förhållande, Storbritannien skulle rycka upp på andra plats i tabellen, alltså som den näst Tyskland största importören av svensk fisk. Till de nämnda tre länderna gingo under 1938 hela 75 proc. av den svenska fiskexporten efter värde räknat.

Liksom det förut konstaterats i fråga om importen gäller sålunda också för exporten av fisk, att den är i hög grad koncentrerad till våra grannländer. Beträffande övriga mottagare av någon betydelse av svensk fisk hänvisas till tab. 42. De där särskilt nämnda tio länderna mottogo 1938 hela 97 proc. av vår fiskexport.

Den bild av Sveriges import och export av fisk, som givits här ovan, har i huvudsak hänfört sig till förhållandena under 1938, det sista förkrigsåret, vilket samtidigt var ett i olika hänseenden ganska normalt år. Det kan emellertid också vara av intresse att något belysa utvecklingen under 1930-talet (vilken alltså resulterade i det läge, som återspeglas i de ovan anförda siffrorna.) Till en början kan därvid framhållas, att för den svenska fiskexporten 1930-talet framförallt var de sig alltmer upptornande importrestriktionernas tid. Såväl den egentliga exporten som icke minst landningarna direkt i utländska hamnar drabbades hårt av den självförsörjningstendens, som då allmänt gjorde sig gällande, och som i de flesta länder framförallt kom att rikta sig mot livsmedelsimporten. Livsmedlens andel av världshandeln sjönk sålunda från 26 proc. 1928 till 22 proc. 1937. Samtidigt som den svenska fiskexporten på de viktigaste marknaderna möttes av ökade hinder, hölls den svenska marknaden praktiskt taget öppen för all slags import av fisk och fiskeriprodukter ända fram till kriget.

Några huvudsiffror visande utvecklingen av vår import och export av fisk under 1930-talet voro återgivna i tab. 38. De visade, att fiskhandeln följt samma utvecklingslinje som det internationella varuutbytet i allmänhet, nämligen en nedgång under den depression, som rådde under åren närmast efter 1930, och därefter åter uppgång under intrycket av allmänt förbättrade konjunkturer. Emellertid ge dessa totalsiffror mycket litet för en analys av utvecklingen på fiskhandelns område under 1930-talet. Importsiffrorna komma att i hög grad återspegla prisutveckling och marknads-läge för saltsill och andra fiskeriprodukter, under det exportsiffrorna i viss grad påverkas härav men framförallt återspegla färskfiskexportens utveckling. Ett enhetligare och betydligt mera användbart material erhålles, om, såsom skett här ovan i fråga om 1938, den färska fisken och den på olika sätt beredda fisken behandlas var för sig.

Därvid är det naturligtvis ur det svenska fiskets synpunkt framförallt handeln med färsk fisk, som intresserar, och i tab. 43 ha uppgifter sammanställts visande vår in- och utförsel av färsk fisk och skaldjur under åren 1930—1938.

Tab. 43. Sveriges in- och utförsel av färsk fisk och skaldjur 1930—1938

År	Införsel		Utförsel					
			egentlig export		landningar		total	
	1 000 kg	1 000 kr	1 000 kg	1 000 kr	1 000 kg	1 000 kr	1 000 kg	1 000 kr
1930	12 017	8 648	19 211	6 298	8 431	3 601	27 642	9 899
1931	11 192	7 774	15 433	5 085	8 885	3 168	24 318	8 253
1932	11 410	7 015	16 219	5 556	8 274	2 915	24 493	8 471
1933	11 173	6 590	16 154	5 094	13 563	3 324	29 717	8 418
1934	9 791	6 246	17 217	5 637	11 554	2 834	28 771	8 471
1935	12 939	7 507	14 749	5 654	12 632	3 121	27 381	8 775
1936	14 738	8 483	17 247	5 681	11 217	2 971	28 464	8 652
1937	14 338	8 987	22 300	6 495	15 992	3 040	38 292	9 535
1938	13 672	9 356	22 709	7 047	16 219	2 951	38 928	9 998

Vad först importen av färsk fisk beträffar, befann den sig under senare hälften av 1920-talet i stort sett i stigande och kulminerade 1930 i ett värde av 8.6 milj. kr. De dåliga tider, som därefter följde, reducerade Sveriges införsel av färsk fisk, och bottenläget nåddes 1934, då importvärdet sjunkit till 6.2 milj. kr — en nedgång med bortåt 30 proc. Från och med 1935 bär det emellertid återigen uppåt, och under de sista fredsåren hade Sverige en kraftigt stigande import av färsk fisk. Denna kulminerade f. ö. under 1939, det första krigsåret, med 16.4 milj. kg till ett värde av närmare 11 milj. kr.

Går man så över till exporten, så finner man en utveckling efter i stort sett samma linjer. I motsats till importen hade emellertid den svenska fiskexporten icke befunnit sig i stigande under senare hälften av 1920-talet. Siffran för 1930 betecknar därför för färskfiskexportens vidkommande ej toppen på en föregående utveckling utan den hade varit av ungefär samma storlek de närmast föregående åren, då den varierat mellan 9 och 10 milj. kr. Den tillbakagång, som följde efter 1930, blev heller icke så stark som för importens vidkommande — under de följande åren t. o. m. 1934 låg exportvärdet endast 15 proc. under 1930 års siffra, alltså en nedgång endast hälften så stor som den som drabbade importen. Från och med 1935 gick det så uppåt även för vår fiskeexport, men i värde räknat blev ökningen ganska blygsam. Exportvärdet stannade vid ungefär samma nivå som 1930. Det betyder, att Sveriges exportöverskott av färsk fisk reducerades från 2.2 milj. kr 1934 till endast 0.6 milj. 1938.

Ett anmärkningsvärt drag i vår utrikeshandel med fisk under de sista fredsåren är den motsatta pristendens, som gjorde sig gällande inom import och export. Vid beskrivningen av nu ifrågavarande utvecklingstendens tages 1939 med som slutår. Från 1936 till 1939 steg medelpriset på färskfiskimportens varor med 15 proc. samtidigt som medelpriset på exportvarorna sjönk med icke mindre än 25 proc. Såsom framgår av nedanstående

uppställning var detta prisfall särskilt markerat för den del av exporten, som landades direkt i utländska hamnar.

Medelpris för in- och utförd färsk fisk och skaldjur (öre/kg)

År	Införsel	Utförsel		
		egentlig export	landningar	total
1936	57·6	32·9	26·5	30·4
1937	62·7	29·1	19·0	24·9
1938	68·4	31·0	18·2	25·7
1939	66·2	26·0	17·6	22·9

Man finner ofta, att denna kraftiga reduktion av medelpriset på den svenska färskfiskexporten tages som ett uttryck för en försämrad lönsamhet för fiskets vidkommande, alltså som en sänkning av priset på fiskets produkter. I själva verket är förhållandet det motsatta. Från 1936 till 1939 kan för de flesta fiskslagen en stegring av exportpriset noteras såsom framgår av nedanstående uppställning, vilken omfattar de nio viktigaste av de i handelsstatistiken specificerade exportfiskarna.

Medelpris vid export av färsk fisk (öre/kg)

Fiskslag	1936	1937	1938	1939	Prisskillnad mellan 1936 och 1939
Sill	21	19	22	20	— 1
Ål.....	164	167	172	180	+ 16
Skarpsill.....	14	16	19	18	+ 4
Makrill	21	28	30	34	+ 13
Strömming.....	10	15	16	13	+ 3
Kolja	54	47	49	61	+ 7
Rocka	61	72	62	64	+ 3
Torsk	43	35	41	47	+ 4
Rödspätta o. flundra	108	99	101	115	+ 7

Exportpriset på sill låg som synes 1939 1 öre/kg lägre än 1936 — 1938 låg det tvärtom 1 öre högre — men samtliga övriga fiskslag visa en icke obetydlig förbättring av exportpriset. Förhållandet har här behandlats ganska utförligt, eftersom det så ofta visat sig ha givit upphov till missförstånd.

Att medelpriset på den svenska färskfiskexporten under de sista fredsåren befann sig i kraftigt fallande berodde sålunda icke på något prisfall utan på en förändrad sammansättning av exporten. De billigaste fiskslagen i denna export äro strömming, sill och skarpsill och deras andel steg under dessa år kraftigt. Utförseln från Sverige av dessa tre slag steg sålunda från 14 milj. kg 1936 till 19 milj. kg under vart och ett av de två påföl-

jande åren för att 1939 nå upp till icke mindre än 27 milj. kg. Samma är förhållandet med de direkta landningarna utomlands. De svenska fiskarna landade 1936 i Danmark 5 milj. kg sill och under de följande åren ungefär den dubbla kvantiteten.

Såsom framgått av de anförda siffrorna företedde den svenska exporten av färsk fisk under senare hälften av 1930-talet en viss uppgång, vilken dock ej på långt när var av samma storlek som ökningen av vår import av färsk fisk. Detta måste anses sammanhänga med de stora hinder, som fr. o. m. 1933 restes såväl mot fiskexporten från Sverige som våra fiskares landningar i utländska hamnar. Utan dessa importrestriktioner hos de största köparna av svensk fisk hade med säkerhet den svenska exporten visat en betydligt gynnsammare utveckling.

Utrikeshandeln under och närmast efter kriget

Den ovan lämnade redogörelsen för svensk utrikeshandel med fisk före kriget kompletteras i det följande med några uppgifter om förhållandena under kriget samt under den tid som förflutit sedan Europa i maj 1945 upphörde att vara krigsskådeplats. I tab. 44 redovisas införseln och utförseln av fisk och skaldjur under åren 1939—1945. Uppgifter för 1946 meddelas längre fram i texten.

Tab. 44. Sveriges in- och utförsel av fisk och skaldjur 1939—1945

År	Införsel				Utförsel ¹			
	färsk fisk	beredd fisk	skaldjur	total	färsk fisk	beredd fisk	skaldjur	total
<i>A. Kvantitet (1000 kg)</i>								
1939	15 715	37 684	707	54 106	47 632	6 052	72	53 756
1940	13 588	15 467	522	29 577	22 521	2 767	8	25 296
1941	1 640	14 657	317	16 614	3 285	1 914	5	5 204
1942	4 661	3 405	122	8 188	8	1 688	2	1 698
1943	2 820	250	88	3 158	2	—	1	3
1944	1 106	21	59	1 186	29	4 572	—	4 601
1945	3 974	12 618	215	16 807	443	6 337	11	6 791
<i>B. Värde (1000 kr)</i>								
1939	9 620	16 279	1 244	27 143	10 815	2 184	119	13 118
1940	8 439	10 291	907	19 637	7 648	1 354	23	9 025
1941	2 168	12 916	655	15 739	1 773	1 269	17	3 059
1942	6 121	4 185	342	10 648	6	1 481	11	1 498
1943	3 983	511	201	4 695	1	—	3	4
1944	1 497	50	133	1 680	45	2 027	—	2 072
1945	3 302	15 539	719	19 560	664	3 338	82	4 084

¹ Inkl. landningar utomlands 1939—1944. Beträffande utrikes landningar 1945 hänvisas till texten.

Ännu under 1939 var som synes utrikeshandeln med fisk av fredsmässig omfattning. Krigsutbrottet skedde ju först i september nämnda år. Påföljande år, 1940, kännetecknas av en kraftigt markerad nedgång av i synnerhet importen av beredd fisk (salt sill) liksom av all export av fisk. År 1941 medförde en ytterligare stark krympning av utrikeshandelns volym; endast saltsillimporten hölls detta år någorlunda uppe i samma nivå som året förut. Åren 1942 och 1943 förekom ingen nämnvärd export av fisk, medan en viss fiskimport fortfarande ägde rum. Även 1944 var utrikeshandeln obetydlig, fastän en viss ökning av exporten av beredd fisk kan antecknas. Denna export var emellertid av speciell karaktär i det den huvudsakligen omfattade sådana kvantiteter beredd fisk, som lagrats i livsmedelskommissionens regi och sålts till behövande länder till ett oftast reducerat pris (jfr redogörelsen i kap. 10 för livsmedelskommissionens lagringsverksamhet under kriget). Exportsiffrorna för 1944 skulle för övrigt bli större, om i dessa medräknades den rent humanitära exporten, d. v. s. fiskförsändelser, som de mottagande länderna icke behövt erlägga likvid för. Denna ingår emellertid icke i tabellens siffror. Det nu sagda gäller även 1945. Under detta år förekom dessutom vid sidan av den egentliga färskfiskexporten en icke helt obetydlig landförling utomlands, som icke heller redovisas i tabellen. Några tillförlitliga uppgifter om dessa direktlandningar ha tyvärr icke stått att erhålla, men man har uppskattat fångstvärdet av den i Storbritannien sålda fisken till 2 milj. kr. Saltsillimporten började under 1945 åter komma i gång.

Beträffande utrikeshandeln under 1946 kunna även några siffror lämnas. Under tiden intill den 1 september detta år infördes c:a 2·3 milj. kg färsk fisk samt c:a 7·6 milj. kg beredd fisk (mest salt sill). Särskilt saltsillimporten, vilken vanligen främst försiggår under höstmånaderna, torde komma att stiga väsentligt, när årssiffran för 1946 föreligger. I fråga om exporten detta år kan för nyss angiven tid redovisas c:a 1·4 milj. kg färsk sill, c:a 1·8 milj. kg annan färsk fisk samt ej mindre än drygt 20 milj. kg beredd fisk (varav c:a 60 proc. salt sill). Denna export har till väsentlig del utgjorts av ordinär export utan direkt samband med de svenska hjälpkaktionerna ute i Europa. I de nyss anförda siffrorna rörande färskfiskexporten ingå ej utrikeslandningarna av fisk. I fråga om dessa föreliggande tillfredsställande, från officiellt engelskt håll härstammande uppgifter från och med 1946 års ingång. Under tiden januari—augusti ilandfördes sålunda i Storbritannien en kvantitet av drygt 9 milj. kg med ett fångstvärde av omkring 7·6 milj. kr. För månaderna maj—september redovisas såsom ilandfört i Nederländerna c:a 1·2 milj. kg fisk med ett värde av c:a 0·7 milj. kr.

Förslag om reglering av in- och utförseln av fisk och skaldjur

Som framgår av den nyss lämnade redogörelsen för vår utrikeshandel med fisk, har vårt land under normala förhållanden en betydande såväl import som export av fisk och skaldjur. Före kriget uppgick den importerade kvantiteten till omkring 50 milj. kg per år med ett värde av 22 milj. kr. Exporten var kvantitativt räknat nästan lika stor och uppgick under de sista fredsåren till drygt 40 milj. kg, men exportvärdet utgjorde endast 11 milj. kr. I värde räknat var sålunda före kriget den svenska fiskimporten dubbelt så stor som exporten.

Det har tidigare i förbigående omnämnts, att i Sverige före kriget praktiskt taget icke funnos några hinder mot införsel av fisk, vare sig denna skedde genom reguljär export eller i form av direkta landningar med fiskebåtar. Vårt land skilde sig i detta hänseende i hög grad från andra länder och icke minst från de grannländer, som voro de största exportörerna av fisk till Sverige.

Under kriget har däremot ägt rum en *reglering av importen av fisk* och handeln med importerad fisk. Denna har haft sin utgångspunkt i de importförbud på fisk av olika slag, som genomförts. Den första kungörelsen kom den 3 januari 1941 och gällde färsk, saltad, sockersaltad och kryddad sill (stat. nr 40, 48 och 52), den andra den 9 maj samma år och gällde utom förenämnda slag även kryddad eller saltad skarpsill, spilllång, saltad och torkad fisk, kryddad eller sockersaltad fisk samt torskrom i lådor (stat. nr 27, 28, 29, 40, 46—51, 52—54, 55 och 57), varjämte en tredje utfärdades den 6 mars 1942 gällande all färsk fisk men ej skaldjur. Dessa importförbud äro fortfarande i kraft. Bestämmelserna rörande desamma återfinnas i kungörelsen den 31 juli 1945 (nr 583) angående reglering av införseln av vissa livsmedel. Den reglering, som genomförts på grundval av dessa importförbud, har handhafts av statens livsmedelskommission.¹

Bakgrunden till de ovannämnda importförbuden var den av kriget åstadkomna starka begränsningen av importmöjligheterna och därmed följande nödvändighet att tillse, att återstående importmöjligheter effektivt utnyttjades. Vidare gällde det att någorlunda jämnt fördela importen mellan olika importörer och konsumentgrupper samt slutligen att tillse, att importpriserna ej blevo oskäligen.

Regleringen av importen av *beredd* vara blev först aktuell, vilket ju var ganska naturligt med hänsyn till den dominerande roll importen härav spelar för konsumtionen i Sverige. Under den första krigsvintern kunde importen upprätthållas i oförändrad utsträckning, men avspärrningen i april 1940 förändrade helt läget och importen av islandssill stoppade praktisk

¹ Den följande redogörelsen för livsmedelskommissionens verksamhet bygger på uppgifter lämnade av fil. dr C. G. Widell, chef för utrikes- och licensbyrån i kommissionen.

taget helt upp. Endast smärre partier kunde i fortsättningen införas till Sverige. Däremot ökades till en början importen av norsk saltsill, och såväl 1940 som 1941 höll sig importen vid omkring 100 000 tunnor, motsvarande omkring en tredjedel av förkrigsimporten. Under 1942 reducerades saltsillimporten till endast några procent av vad den varit före kriget och upphörde helt under 1943 och 1944.

Först efter vapenstilleståndet kunde importen av saltsill återupptagas. Med Island hade för säsongen sommaren 1945 kontrakterats 125 000 tunnor, en kvantitet motsvarande 60—65 proc. av förkrigsimporten. På grund av dåligt fiske kunde dock endast ungefär hälften levereras. Av norskfångad islands-sill levererades samtidigt drygt 30 000 tunnor, motsvarande omkring hälften av de norska leveranserna av islandssill före kriget.

Det var alltså mot bakgrunden av den under krigsåren hastigt sjunkande importen, som under 1941 importförbud genomfördes på salt och torkad sill och fisk. Eftersom det befanns lämpligt med ett samarbetsorgan mellan landets importörer, bildades på livsmedelskommissionens initiativ Sveriges sill- och fiskimportörförening u. p. a. Föreningen fick en slags halvofficiell ställning med rådgivande funktion i alla frågor rörande priser, kvaliteter, kvantiteter, fördelning m. m. i fråga om importen. I stor utsträckning kom föreningen att centralt omhänderha importen för sina medlemmar. Nämnas kan att föreningen också erhöll betydande uppgifter när det gällde inhemsk salt vara. Föreningen upprätthåller fortfarande sin verksamhet.

Med importförbudets införande aktualiserades omedelbart frågan om efter vilka grunder importen skulle fördelas. För såväl 1941 som 1942 beslöt kommissionen på förslag av importörerna att följa den grund, som användes för det stora flertalet andra importvaror, nämligen förtullningen före kriget. Naturligtvis verkade en på detta sätt företagen fördelning schablonmässigt och ställde vissa firmor i ett ogynnsammare läge än andra. Förtullningen hade ju haft en blott formell karaktär, men nu knöts till den en betydelsefull rättighet, nämligen att i fortsättningen importera. Förtullningen var emellertid den enda grund, som stod att erhålla när nu en kvotering av importen måste genomföras. På längre sikt kom för övrigt en ännu större olägenhet att vidlåda denna fördelningsgrund, nämligen att den fastfläste vid ett visst läge och förhindrade en normal utveckling inom branschen. I fråga om ransonerade varor sökte man sig efter hand från förtullningen till omsättningen som en ny fördelningsgrund. För en oransonerad vara som saltsillen stod emellertid denna möjlighet ej till buds. Tillgången understeg som regel avsevärt efterfrågan, och alla kunde lätt placera sin del av importen.

När efter vapenstilleståndet import av saltsill åter blev aktuell, kom kvoteringsgrunden upp till ny diskussion. Den gamla kvoteringen befanns nu icke längre tillfyllest — man hade ju kommit så långt bort från basåren, att man icke utan vidare kunde anknyta till förkrigsårens förtullning. Ett

annat skäl var, att under krigsåren de gamla importörerna i stor utsträckning fått deltaga i saltningen av svensk sill, även om de icke under förkrigstiden varit saltare. Det ansågs skäligt, att när nu importen åter kom i gång, viss hänsyn togs till de företag, som under normala förhållanden främst ägnat sig åt den svenska varan. Kvoteringsfrågan löstes slutligen efter många och långa förhandlingar genom en kompromiss, varvid hänsyn togs såväl till förkrigsimporten som saltningen av svensk vara och i viss utsträckning även till den utveckling, som kunde konstateras ha skett inom branschen under krigsåren, och som i viss mån kommit till synes vid den tillfälliga ransonering av svensksaltad sill, som ägde rum 1943.

För livsmedelskommissionen var det ett önskemål att, så snart förhållandena tilläto det, upphäva kvoteringen och återgå till fri import liksom fri konkurrens mellan inhemsk och importerad vara. Hösten 1945 upphävdes också i enlighet härmed kvoteringen i vad gällde importen av norsk fetsill. Icke heller under 1946 har någon kvotering tillämpats på detta område, utan importen har skett helt fritt. Samma princip har livsmedelskommissionen tillämpat för all import från Norge under samma år.

I fråga om islandssillen är däremot licensieringsfrågan icke löst. Från fiskerinäringens sida har hos kommissionen framhållits, att vid bedömandet av importens storlek hänsyn bör tagas till det nya s. k. Fladenfiske, som de svenska västkustfiskarna upptagit, och som under 1945 utgjorde grunden för en betydande beredning av svensk saltsill. Från kommissionens sida har man tagit viss hänsyn härtill, i det man uttalat sig för att man från svensk sida icke borde binda sig för större kvantitet islandssill än närmast föregående år. Därmed skulle den svenska fiskerinäringen få större möjligheter att placera "fladensillen" på marknaden. En begränsning av saltsillimporten av detta slag förutsätter emellertid en begränsning av den tid, under vilken islandssillen får införas och försäljas i landet, ävenså liksom tidigare någon form av kvotering.

Ovan har närmast behandlats importen av salt sill. Det sagda gäller emellertid i stort sett även införseln av salt och torkad fisk. För sistnämnda produkt har dock förtullningen under förkrigsåren utgjort enda grund för kvoteringen. Slutligen kan nämnas, att beträffande beredd fiskvara överhuvud livsmedelskommissionen den 6 mars 1942 erhöll Kungl. Maj:ts bemyndigande att anordna clearing i avsikt att utjämna priserna på olika importpartier av samma vara. Däremot hade clearingen icke karaktär av utjämning av priserna mellan inhemsk och importerad fisk.

Vad häfter den *färiska fisken* beträffar, tillkom importregleringen icke närmast ur försörjningssynpunkt utan som ett led i den reglering av handeln med färsk fisk, som skedde i mars 1942. I och med att fördelningen av den inhemska färska fisken reglerades, blev det nödvändigt att också fördela importerade partier. Även prisregleringen på den inhemska fisken

nödvändiggjorde en viss anpassning av priserna på den importerade varan till priserna på den svenska.

Liksom i fråga om den beredda varan fann livsmedelskommissionen det lämpligt, att ett samarbetsorgan för färskfiskimportörerna bildades. Föreningen, som erhöll en halvofficiell karaktär, tillkom i mars 1942 och fick namnet Sveriges färskfiskimportförening u. p. a. Stadgarna godkändes av livsmedelskommissionen, som utser föreningens ordf. och v. ordf. Föreningen har i första hand fått rådgivande funktioner i fråga om pris- och fördelningsfrågor. Den har därtill utgjort ett värdefullt forum för diskussioner mellan importörer och myndigheter. Endast i ett fall har föreningen centralt omhändertagit viss import. Föreningen bedriver fortfarande sin verksamhet.

Liksom fallet var med den beredda fiskvaran aktualiserade vapenstilleståndet 1945 en rad problem berörande licensieringen av import av färsk fisk. Försörjningsläget i Sverige kom nämligen på detta område alltmär att präglas av en hastigt stigande import, samtidigt som det svenska fisket i samband med återvändandet till fångstplatserna i Nordsjön kunde kraftigt öka sina fångster. Försörjningen av den svenska marknaden med färsk fisk blev ännu rikligare genom att de svenska fiskarna icke i sedvanlig utsträckning kunde landa sina fångster utomlands. Före kriget landade bohusfiskarna omkring 25 proc. av sina fångster direkt i utländska hamnar. Även den reguljära exporten från Sverige möttes av stora hinder, framförallt genom att den tidigare störste köparen, Tyskland, hade bortfallit.

Med anledning härav framfördes från fiskarehåll till livsmedelskommissionen krav på att vid licensiering av import av färsk fisk hänsyn måtte tagas till det svenska fiskets avsättningsmöjligheter. För en dylik begränsning av importen talade också de garantier gentemot fiskarna, som staten åtagit sig. En alltför stor import måste öka de överskott, som staten fick omhändertaga genom livsmedelskommissionen. I anslutning härtill fastslogs det också i handelsavtalen med först Danmark och sedermera även Norge, vilka båda länder före kriget levererade närmare 75 proc. av vår färskfiskimport, att importen skulle anpassas efter det svenska fiskets fångstförhållanden. Denna anpassning, som för den norska fiskens vidkommande skett sedan 1945 men beträffande importen från Danmark redan tidigare, har skett efter följande linjer.

Importlicenserna fastställdes till en början för en månad i sänder. Vid varje periods början gjorde livsmedelskommissionen med ledning av föreliggande uppgifter om importbehovet och om utvecklingen under den närmaste tiden framåt, ävensom med stöd av erfarenheterna från motsvarande tid året innan, en bedömning av den import, som borde äga rum under ifrågavarande period. Den kvantitet — eller rättare sagt värde — efter som licenserna av tekniska skäl utställdes på visst belopp — för vilken

man ansåg sig kunna lämna importmedgivande, fördelades därefter mellan importörerna. Vid riklig tillgång på visst eller vissa fiskslag fastställdes ibland i importlicenserna, att importen icke fick avse frågavarande fisk. I allmänhet höll man importkvoten för perioden i underkant för att i stället senare under månaden lämna tilläggslicenser. Importen till Göteborg, som normalt omfattar inemot hälften av hela importen, skedde under större delen av krigsåren centralt genom samma organisation, som omsatte den inhemska fisken. Importörerna hade som direktiv att söka anpassa importen efter tillgången på inhemsk fisk.

Från livsmedelskommissionens sida har framhållits, att det helt naturligt ställer sig synnerligen svårt att fullt tillfredsställande genomföra en dylik anpassning av importen till de inhemska fångsternas storlek. Importen måste planeras viss tid i förväg, och man måste räkna med att innan varan kommer till Sverige tillförseln av inhemsk fisk kan bli en annan än när importen beslöts. För att förbättra anpassningen ha licensperioderna förkortats till en halv månad. Vidare har, eftersom numera importen över Göteborg sker på flera händer, alla intressenter, däribland fiskarna, bildat ett särskilt organ, som från tid till annan har att bedöma importbehovet. Det är självfallet, att den avvägning, som detta organ företager, i viss utsträckning blir vägledande för kommissionens bedömande av importbehovet överhuvud. Kommissionen har förklarat som sin avsikt att från tid till annan diskutera importfrågorna med representanter för importörer och fiskare även från andra delar av landet.

I övigt kan nämnas, att importen av norsk fisk sker friare än av dansk, vilket livsmedelskommissionen motiverat med att för norsk fisk ett visst naturligt uppland finnes i Sverige. Importen av helgefundra har sålunda i stort sett lämnats fri, och annan norsk fisk får för närvarande importeras fritt för försäljning i nordliga Sverige.

Den ovannämnda begränsningen av färskfiskimporten har naturligtvis också rest en fördelningsfråga. Denna löstes 1942 i stort sett sålunda, att förtullningen under åren 1939—1941 togs som kvoteringsgrund. Det ansågs nämligen önskvärt att få en tidsperiod, som låg så nära den aktuella som möjligt. Sedermera har även 1944 räknats med som basår. Att helt ändra importkvoterna efter t. ex. omsättningen har ansetts ogörligt.

Den under kriget närmast ur försörjningssynpunkt tillämpade importregleringen har sålunda fått fortsätta även efter vapenstilleståndet och då särskilt för färskfiskimportens vidkommande med delvis ändrad karaktär, nämligen som ett försök att anpassa importen efter den allt rikligare försörjningen med svensk fisk.

Den fråga, som uppställt sig för fiskeriutredningen, är hur man i fortsättningen bör förfara med de omnämnda importförbuden och den därpå uppbyggda regleringen. Å ena sidan torde det få anses som ett allmänt

intresse, att de under kriget tillkomna handelsrestriktionerna i största möjliga utsträckning avvecklas så snabbt som möjligt. Å andra sidan måste emellertid också hänsyn tagas till i vilken takt utlandet avvecklar de restriktioner, som i dag hårt drabba det svenska fisket. Det synes utredningen ofrånkomligt, att den i och för sig önskvärda avvecklingen av nuvarande importreglering icke företages så länge vårt eget fiskes avsättningsmöjligheter utomlands äro så starkt beskurna, som f. n. är fallet. Skulle den svenska marknaden på detta område läggas öppen samtidigt som andra länder hålla sina mer eller mindre stängda, måste man befara allvarliga avsättningssvårigheter för det svenska fisket. Behandlingen av fiskerinäringen, vars utövare under krigsåren under stora risker tillfört landet ett synnerligen välbehövt tillskott av livsmedel, skulle därmed också helt avvika från vad som enligt 1942 års jordbrukskommittés nyligen framlagda principbetänkande avses att gälla för det svenska jordbrukets del.

Utredningen finner det alltså ofrånkomligt, att de importförbud, på vilka den nuvarande importregleringen är grundad, få kvarstå tills vidare i avvaktan på att det svenska fiskets avsättningsproblem utomlands bli tillfredsställande lösta. Vid de överläggningar i denna fråga, som fiskeriutredningen haft med representanter för följande sammanslutningar inom fiskhandelns område, nämligen Svenska fiskhandelsförbundet, Sveriges färskfiskgrossisters riksförbund, Södra Sveriges fiskhandlareförening, Ostkustens auktoriserade strömmingsgrossister, Sveriges fiskintressenters förening u. p. a., Bohusläns fiskgrossistförening, Sveriges färskfiskimportförening u. p. a. och Sveriges sill- och fiskimportörförening u. p. a. ha också dessa representanter givit uttryck åt en liknande åsikt.

Som marknadsförhållandena beträffande skaldjur i stort sett äro desamma som i fråga om färsk fisk, anser utredningen det lämpligt att även dessa inbegripas i importregleringen. Avsättningen av särskilt vissa kräftdjur såsom hummer och räka är av synnerligen stor betydelse för vissa fiskarekategorier, varför det är angeläget, att möjlighet finnes att vid behov reglera även marknaden av dessa varor.

Ovan har redogjorts för de principer, efter vilka importlicensieringen hittills handhafs. Några direktiv för den fortsatta verksamheten på detta område äro svåra att ge förutom att licensieringen så långt möjligt måste anpassas efter det aktuella marknadsläget. Man kan räkna med att för avsevärd tid framåt importvolymen i stort sett fastställas i ingångna handelsavtal. Licensieringen bör därför icke främst betraktas som en importhindrande åtgärd utan i första hand ha till uppgift att så fördela importen, att den bäst anpassas till fångsterna från det svenska fisket. Och härvid kan man naturligtvis i fråga om det praktiska tillvägagångssättet i stort sett bygga på de erfarenheter, som gjorts under de år regleringen tillämpats och för vilka här ovan redogjorts.

Om, såsom utredningen föreslagit, frågor rörande import och export komma att handläggas av ett särskilt ämbetsverk, synes det lämpligt, att en särskild kungörelse utfärdas rörande import av fisk och skaldjur. Förslag till en dylik kungörelse finnes som bil. 14 fogat till betänkanudet.

Redan före kriget utövades från svensk sida en viss *kontroll över exporten av fisk*. Avsikten var att på fördelaktigaste sätt utnyttja de exportkvoter, som vi erhållit i utlandet. Sålunda voro de svenska fiskebåtarnas landningar på de båda viktigaste marknaderna för sådana landningar, Storbritannien och Danmark, underkastade en licensiering, som omhänderhades av lantbruksstyrelsen.

Vid krigsutbrottet upphävdes dessa bestämmelser om fångstlandningar i utlandet och i stället infördes genom kungörelse den 21 mars 1941 (nr 168/1941) ett allmänt exportförbud på bl. a. fisk. Detta exportförbud kom dock icke att täcka direkta landningar i utländska hamnar. Under krigsåren reglerades (stoppades) därför dessa landningar med andra medel, nämligen genom att myndigheterna ställde villkor i samband med tilldelningen av drivmedel. År 1945 borttogos emellertid dessa villkor och fiskebåtarnas landningar av fångster i utländska hamnar blevo därmed från svensk sida helt fria. I anslutning härtill skedde under tiden närmast efter vapenstilleståndet viss landning av svensk fisk i England utan licensiering från någotdera håll. Denna export stoppades emellertid av de brittiska myndigheterna under hösten 1945 men kunde efter kort tid återupptagas efter en mellan de brittiska och svenska myndigheterna träffad överenskommelse. Denna innebär, att i några brittiska hamnar ett visst antal svenska fiskebåtar per vecka få ilandföra fisk. För ilandföring i dessa hamnar kräves dock av svensk myndighet utfärdad licens. Med stöd av denna överenskommelse har också licensiering företagits av livsmedelskommissionen.

Även med Nederländerna har överenskommelse träffats om landföring av svensk fisk. Fiskebåtarna erhålla även härvid licenser av livsmedelskommissionen.

Medan sålunda svenska fiskebåtar fortfarande formellt ha full frihet att landa fångster utomlands, har denna i praktiken i anslutning till avtal med vederbörande land begränsats av den svenska licensieringen. Saknas licens förvägra importlandets myndigheter fiskens ilandföring. Export av annan karaktär än direkt ilandföring är fortfarande föremål för exportförbud och begränsas genom licensiering inom ramen för våra exportmöjligheter. I fråga om den färska fisken har därvid någon kvotering mellan exportörerna i stort sett icke behövt ske. Däremot har vid export av salt vara ofta en viss fördelning varit nödvändig. Vid beviljande av dylika exportlicenser har livsmedelskommissionen särskilt beaktat de lager av

saltad vara, som vederbörande innehåft, i syfte att de olika saltarna skulle få någorlunda lika möjligheter att avsätta sin vara.

Utredningen anser, att nuvarande exportförbud ej utan vidare kan upphävas utan att man skaffar sig möjlighet att för kanske avsevärd tid framåt kontrollera att våra begränsade exportmöjligheter på fiskets område utnyttjas på bästa sätt, vare sig fråga är om reguljär export eller direkt ilandföring. Utredningen föreslår därför att ett centralt statligt organ, fiskeristyrelsen, får de befogenheter, som äro nödvändiga för utöandet av en dylik kontroll, och som äro angivna i det bilagda förslaget till kungörelse (bil. 15).

Bakgrunden till den av utredningen sålunda intagna ståndpunkten utgöra bl. a. vissa tendenser inom den internationella handeln, vilka berörts av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering i dess betänkande angående den svenska handelspolitiken efter kriget. (SOU 1945: 30.) Enligt kommissionen kan man förutse, att våra exportörer efter kriget i betydande utsträckning komma att ställas inför en monopolistiskt organiserad motpart. Situationer kunna då inträda, framhåller kommissionen, där staten icke överksam kan åse, hur olika svenska exportörer spelas ut mot varandra. Följden därav kunde bli en försämring av vårt bytesförhållande gentemot utlandet. Sådana risker behövde ej föreligga, uttalar kommissionen, om på svensk sida funnos hållfasta organisationer inom exportnäringen. I vissa fall kunde det bli nödvändigt att genom statliga regleringar — eller potentiella möjligheter till sådana — tillse, att ett enhetligt uppträdande komme till stånd även från svensk sida.

Så långt kommissionens betänkande. Ur den svenska fiskerinäringens synpunkt är det givetvis av den största betydelse, att exporten på allt sätt underlättas och främjas i den utsträckning ingångna handelsavtal ge möjlighet härtill. På samma gång måste det framstå som ytterst betydelsefullt, att de möjligheter till utförsel, antingen denna sker som export i egentlig mening eller som ilandföring direkt från fiskeplats, som erbjudas, utnyttjas så rationellt som möjligt. Samtidigt är det önskvärt, att det enskilda initiativet på detta område icke onödigt hämmas.

Man torde ha att vänta, att de olika länderna åtminstone under en följd av år framåt, i likhet med vad som skedde under åren närmast före kriget, komma att förhindra fri import, varför möjligheterna till export till väsentlig del komma att bli beroende av handelsavtal innefattande överenskommelse att vederbörande land förklarar sig villigt medgiva viss import av fisk antingen intill ett visst värde eller till en viss myckenhet under en bestämd tidsperiod. Får fisk införas till ett annat land endast intill ett visst värde är det sålunda av vikt, att onödig konkurrens mellan de svenska exportörerna undvikas, så att icke fiskpriset nedpressas till en oskäligt låg nivå. Har åter genom handelsavtal överenskommit att ett land mot-

tager en viss myckenhet fisk bör tillses, att denna myckenhet icke till väsentlig del fylles av mindervärdig fisk utan att den tillåtna kontingenten utnyttjas genom utförsel av värdefull fisk av god kvalitet. Självklart bör för övrigt vid all export strävas efter att erbjuda så förstklassig vara som möjligt.

Såsom förut omnämnts fastställdes redan före kriget bestämmelser med ovan angivet syfte. I kungörelsen den 29 december 1933 (nr 681) med bestämmelser rörande utförsel till Storbritannien och Norra Irland av vissa slag av fisk, vilken författning tillkom med anledning av den i Storbritannien 1933 införda kontingenteringen av fiskimporten, angavs sålunda, vilka slag av fisk, som finge exporteras till eller från fångstplats ilandföras i sagda länder. Vidare stadgades vissa minimimått på dessa fiskslag, varjämte föreskrevs att fisklådorna, som användes vid utförseln, skulle rymma visst antal kg fisk.

Till skillnad mot föreliggande förslag till kungörelse voro nämnda bestämmelser fastställda direkt av Kungl. Maj:t. Enligt författningsförslaget skulle ett centralt statligt organ få befogenhet att allt efter behovet i varje särskilt fall utfärda liknande bestämmelser.

Slutligen vill utredningen i detta sammanhang framhålla betydelsen av samarbete mellan de svenska fiskexportörerna. Vid den före kriget förekommande exporten, därvid från importländernas sida vanligen ställdes vissa valutakontingenter till förfogande för fiskimporten, trycktes ej sällan priset onödigt genom att de svenska exportörerna sökte bjuda under varandra vid försäljningen. Flera försök gjordes att råda bot på detta missförhållande genom särskilda överenskommelser mellan exportörerna. Dessa ansträngningar misslyckades emellertid i allmänhet. Även nu efter kriget ha fall av osund konkurrens mellan de svenska exportörerna förekommit. Möjligt är att dessa problem löstes, om samtliga fiskexportörer i landet tillhörde en organisation med uppgift att främja och samordna exporten och denna organisation arbetade i nära samförstånd med det statliga organ, som fått till uppgift att reglera exporten. Genom åstadkommande av en dylik organisation skulle kunna ernås ett visst samarbete dem emellan utan att det enskilda initiativet förkvävdes.

Utredningen har diskuterat möjligheten av att som villkor för exportlicens skulle gälla, att vederbörande exportör tillhörde en av fiskeristyrelsen godkänd sammanslutning men har ansett att man hellre bör på frivillighetens väg söka uppnå erforderligt samarbete mellan landets fiskexportörer. Det bör åligga det statliga organ, som får till uppgift att reglera exporten, att så långt möjligt främja ett dylikt samarbete. Det förtjänar framhållas att yrkesutövarna själva redan vidtagit åtgärder för ett dylikt samarbete.

Fiskeriutredningen får under hänvisning till det anförda föreslå att kun-

görelser angående reglering av in- resp. utförelsen av fisk och skaldjur utfärdas i överensstämmelse med bilagda författningsförslag (bil. 14 och 15).

Önskvärdheten av att fiskets representanter beredas inflytande vid handelsförhandlingar

Även om det svenska fisket har den ojämförligt viktigaste marknaden för sina produkter inom landets gränser, spelar den utrikes avsättningen för fiskets ekonomi en roll, som icke får underskattas. Det utgör därför ett intresse för fisket av första rangen, att de utrikes avsättningsmöjligheterna för svenskfångad fisk tillvaratagas. Liknande synpunkter kunna anföras även när det gäller importen av fisk till Sverige. Varje ökning av den svenska fiskimporten minskar hemmamarknadens betydelse för det svenska fisket och försvagar därmed den stabiliserande faktor, som denna marknad utgör för näringen.

Att man inom den svenska fiskarekåren hyser alldeles särskilt stort intresse för den svenska handelspolitikens inriktning torde med det sagda stå ganska klart. Det kan emellertid ej förnekas, att man bland fiskets utöware ibland haft viss anledning att ställa sig frågande inför överenskommelser, som träffats med andra länder, och varvid enligt fiskarnas åsikt för liten hänsyn tagits till deras berättigade intressen.

Fiskeriutredningen, som är väl medveten om de svårigheter, som bruka möta vid förhandlingar om handelsavtal med främmande länder och omöjligheten av att helt kunna tillgodose anspråk och önskemål från de olika inhemska näringsgrenarnas sida, vill dock uttala, att fisket tillhör de näringsgrenar, vilka äro i hög grad beroende av utrikeshandelns inriktning. Speciell hänsyn bör därför enligt utredningens mening tagas till dess intressen innan avtal slutas, vilka kunna inverka på näringens avsättningsförhållanden.

Utredningen anser sig därför böra föreslå att, innan underhandlingar avslutas med främmande makter rörande överenskommelser, där fiskerinäringens intressen komma att beröras, representanter för denna näring och fiskeriadминистраtionen bli satta i tillfälle att på sätt, som i varje särskilt fall må anses lämpligt, framföra de synpunkter, som de kunna finna böra beaktas.

AVDELNING IV

Prisregleringar på fisk

Kap. 10. Tidigare prisregleringar

De starka och snabba växlingar, som fiskpriserna undergå, och som bli särskilt iögonfallande under ett auktionssystem, kommo redan tidigt fiskarna att undersöka möjligheterna för ingrepp i prisbildningen från deras sida. Vad man vände sig emot var naturligtvis de kraftiga prisfall, som bruka åtfölja stora fångster. Närmast till hands lågo därvid olika former av fångstbegränsning, vilka också praktiserats. En direkt reglering av priset har däremot i allmänhet krävt större resurser än vad som stått de enskilda fiskarna eller deras fackliga organisationer till buds. Undantag ha dock, som av det följande skall framgå, funnits, och de bohuslänska sillfiskarna införde den veterligen första minimiprisregleringen redan 1892.

Om också även senare fiskarna själva kunnat åstadkomma enstaka prisregleringar, så kommo dessa dock att få någon större betydelse först i och med att de kunde stödjäs på fonder erhållna som statsanslag. Den första prisregleringen av denna karaktär kom till stånd i Göteborgs fiskhamn i juli 1934 och regleringsformen har sedermera utvecklats till att omfatta allt större områden. År 1936 började sålunda dylika prisregleringar att anordnas även i Halland och vid sydkusten av Malmöhus län och 1938 utmed ostkusten.

I. Prisregleringar på västkusten

Tanken på att genom ett system av minimipriser undvika de mycket låga priser, som lätt bli resultatet av stora fångster, är gammal bland de bohuslänska fiskarna. Det kan vara värt att notera, att redan 1892 länets vadsillfiskare — under sillperiodens avsättningssvårigheter — införde ett system av minimipriser på sina fångster. Vid ett möte med dessa fiskare i november 1892 framlades förslag om att fiskarna skulle överenskomma "om bestämdt minimipris för sill vid vaden, på det att under den öfverflödande tillgången på sill ej allt förstora kvantiteter måtte på en gång

upptagas ur sjön till allas förlust".¹ Avsikten var sålunda att låta minimipriset reglera tillgången, vilket för vadfiskarna med deras dåvarande fångstmetod (s. k. sillstängen) var en relativt lätt sak. Förslaget ledde till nya fiskaremöten, varvid man överenskom om minimipriser på sillen varierande från 20 upp till 50 öre per hektoliter beroende på fångstområde och leveranssätt. Åtgärden kunde av fiskarna genomföras, och fiskeriintendenten konstaterar i sin rapport, att fiskarna voro "allmänt mycket belåtna med sin sammanslutning och verkningarna af öfverenskommelserna".

Även i fortsättningen under perioder av avsättningssvårigheter kommo västkustfiskarna ofta tillbaka till tanken på att genom sina föreningar införa minimipriser på ett eller annat fiskslag. Särskilt diskuterades detta bland de bohuslänska makrillfiskarna under 1920-talet, och man kom vid ett tillfälle så långt, att förhandlingar upptogs med en person i Göteborg, vilken för fiskarnas räkning vid auktionerna i Göteborg skulle ropa in den makrill, som icke uppnådde överenskommet minimipris.

Någon prisreglering på makrill kom vid detta tillfälle icke till stånd utan förverkligades först i juni 1934 genom beslut av Svenska västkustfiskarnas centralförbund. Som grund för denna prisreglering låg ett avtal mellan fiskareorganisationen och AB Svenska fryserierna, enligt vilket bolaget förband sig att övertaga all färsk garnmakrill, som ilandfördes av svenska fiskare, och som i Göteborgs fiskhamn ej uppnådde det av fiskareorganisationen fastställda minimipriset, vilket senare dock ej fick sättas högre än kr 3:50 per låda om c:a 22 kg. Minimipriset utgjorde sålunda omkring 15 öre/kg och samma pris skulle bolaget betala för den makrill, som ej uppnådde minimipriset. Svenska fryserierna förband sig att frysa all den makrill, som övertogs enligt avtalet, och att försälja den "på orter och under tider då den under inga omständigheter får eller kan konkurrera med den färska makrill, som försäljes i Göteborgs fiskhamn". Bolaget skulle behöva övertaga högst 20 ton makrill per dag, och avtalet förband till ett sammanlagt inköp av upp till 50 ton makrill. Från Svenska fryseriernas sida skedde detta åtagande i samband med att bolaget erhållit ett statsanslag för "försöks- och propagandasändningar av frusen fisk", varvid makrillen särskilt omnämns. Bolaget hade dock då redan under åtskilliga år — första gången 1928 — utan stöd av statsanslag till fast pris köpt de överskottsfångster av makrill, som fallit utanför den av fiskarna tillämpade fångstransoneringen, vilken makrill också mottagits för frysning och under garanti att varan ej skulle säljas så, att den kunde konkurrera med färskmakrillen.

Med stöd av det ovannämnda kontraktet med Svenska fryserierna fastställde Svenska västkustfiskarnas centralförbund fr. o. m. den 15 juni 1934

¹ Fiskeriintendentens berättelse 1892/93, sid. 30.

ett minimipris i Göteborgs fiskhamn på garnmakrill på kr 3:50 per låda "om 20—25 kg". Av säsongen återstodo då endast ungefär två veckor. Under de 14 försäljningsdagar, som minimipriset tillämpades, uppstodo överskott vid fem tillfällen på sammanlagt 12 700 kg. De dagar minimipriset trädde i funktion var då tillförseln av makrill uppgick till 40 000 kg eller däröver. Denna korta prisreglering synes ha utfallit mycket gynnsamt ur fiskares synpunkt. Sålunda höll sig makrillpriset i Göteborgs fiskhamn under första hälften av juni i 14·5 öre/kg. Första minimiprisveckan steg det till 18·4 öre och andra och sista minimiprisveckan till 23·8 öre/kg. Det måste emellertid påpekas, att denna stegring i makrillpriserna sammanföll med en viss minskning i tillförseln, varför prisregleringen icke var enda orsaken till den markanta prisförbättringen.

För fullständighetens skull kan det kanske också nämnas, att ångråledarna under vissa perioder upprätthållit minimipriser på sina båtars sillfångster i Göteborgs fiskhamn. Första gången detta skedde var i december 1933. Resp. fartygsägare stod därvid självrisk för hela minimipriset.

Redan det ovannämnda minimipriset på makrill i juni 1934 hade ju i viss mån kommit till stånd med statens hjälp, och västkustfiskarna funno av brist på medel det omöjligt att införa någon mera omfattande prisreglering utan stöd av statsmedel för en prisregleringsfond. Redan i december 1933 hade Svenska västkustfiskarnas centralförbund i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt ett anslag på 150 000 kr att ställas till organisationens förfogande för att användas till införande av minimipriser i Göteborgs fiskhamn fr. o. m. den 1 april 1934. Som motivering framfördes de avsättningssvårigheter, som under 1933 drabbat fisket genom att de största utländska köparna infört restriktioner, som drabbat den svenska fiskeexporten. "Att en försäljningsplats som Göteborgs fiskhamn, där större fångster hopa sig, är mera påverkbar för bottenpriser, torde ligga i själva auktionssystemet, som där tillämpas, och vilket medför att då exporten utåt är hämmad och större fångster införas än vad den inhemska marknaden kan finna lämpligt konkurrera om, tvingas köparen av ren självbevarelse-drift att redan från början av auktionen pressa ned priset å fisken till en så låg bottennivå, att han ej vid försäljningen av varan kan underbjudas av sin konkurrent. I många fall stannar bottenpriset först vid den nivå, där fiskmjölsfabriken tar vid, nämligen kr 1:50 per 100 kg."

Skrivelsen remitterades till 1933 års fiskeriutredning där, enligt vad som meddelades, man redan hade diskuterat tanken på minimipriser. Fiskeriutredningen kallade i februari 1934 intresserade parter till ett sammanträde på länsstyrelsen, varvid en kommitté tillsattes med representanter för fiskare, tråledare, fiskgrossister, exportörer och konservfabrikanter. Denna kommitté utarbetade ett detaljerat förslag till anordnandet av minimipriser i Göteborgs fiskhamn. Hos fiskeriutredningen blev detta förslag på några

punkter ändrat, bl. a. gjordes anslutningen till prisregleringen frivillig från fiskares sida, varpå hos regeringen hemställdes om 50 000 kr till en prisregleringsfond.

Sedan anslaget beviljats och länsstyrelsen i Göteborg fått i uppdrag att omhänderha prisregleringen (fiskareorganisationen hade begärt att själv få omhänderha verksamheten), tog prisregleringen sin början den 16 juli och fortsatte till den 13 september. Minimipriset för kolja och torsk fastställdes till 5 kr pr låda samt för vitling till 3 kr per låda. För regleringens praktiska genomförande träffade länsstyrelsen överenskommelse i vissa frågor med delegerade för Göteborgs fiskhamn samt med AB Göteborgs torsk-mjölfsabrik om övertagande till fast pris av den fisk, som icke uppnådde fastställda minimipriser. Formellt stod därvid länsstyrelsen som köpare vid auktionerna av all kolja över 30 cm:s längd, all vitling över 32 cm och all torsk över 40 cm till de angivna minimipriserna. Anmälde sig vid auktionerna icke någon köpare till högre priser, noterades länsstyrelsen som köpare. Fiskarna erhöilo fullt pris för den osålda fisken, varav de kunde lyfta 75 öre per låda hos torsk-mjölfsfabriken och resten i vanlig ordning på fiskhamnskontoret.

Deltagandet i prisregleringen var som nämnts frivilligt och gjordes beroende av en särskild anmälan hos länsstyrelsen av båtens skeppare. Till denna anmälan skulle fogas en förbindelse att följa de för prisregleringen utfärdade bestämmelserna. Deltagande i prisregleringen stod öppet för svensk fiskebåt, som ilandförde egen eller annan svensk fiskebåts fångst. Deltagarna i prisregleringen hade att erlægga en avgift, som utgick med dels 10 öre för varje låda fisk (med undantag för sill, skarpsill och makrill), dels 1 proc. av försäljningsbeloppet av samma fisk.

Detta första "prisregleringsförsök" i länsstyrelsens regi ansågs på fiskarehåll ha varit till stor nytta för fisket, och redan kort tid efter prisregleringens upphörande gjorde Svenska västkustfiskarnas centralförbund framställning till Kungl. Maj:t om nya, mera omfattande prisregleringar. Även denna gång begärde organisationen att själv få handha regleringarna. Som följd härav återinfördes den 15 april 1935 minimipris på kolja, vitling och torsk, och nu liksom i fortsättningen fick länsstyrelsen i Göteborg Kungl. Maj:ts bemyndigande att handha regleringen.

Det synes onödigt att här fortsätta redogörelsen för de därefter år efter år anordnade prisregleringarna. Dessa utsträcktes i fortsättningen till allt flera platser inom såväl Göteborgs och Bohus som Hallands län. De kommo samtidigt att omfatta allt flera fiskslag, varjämte de tillämpade minimipriserna successivt höjdes. Vid sidan av en allmän prisreglering på vissa fiskslag och skaldjur blevo anordnade speciella regleringar på några fiskslag, nämligen makrill, skarpsill och sill. Prisregleringarna fortsatte fram till den 26 mars 1942, då den av Kungl. Maj:t beslutade regleringen av

handeln med fisk trädde i kraft och minimipriserna ersattes av normal- och garantipriser, dirigerade av statens livsmedelskommission. I fortsättningen behandlas mera systematiskt vissa sidor av de prisregleringar, som 1934—1942 anordnades på västkusten. Därvid ägnas huvudintresset åt prisregleringarna inom Göteborgs och Bohus län. I Halland anordnade prisregleringar voro av blygsam omfattning — de gällde först endast garnsill, sedan också makrill, och tillämpades i Falkenberg och Varberg. I övrigt blev hallandsfisken delaktig prisregleringarna genom att den i betydande utsträckning salufördes i Göteborgs fiskhamn. De halländska prisregleringarna däremot stodo öppna endast för fiskare inom resp. områden.

a) Prisregleringarnas administration

Såsom redan omnämnts begärde från början Svenska västkustfiskarnas centralförbund att själv få omhänderha prisregleringarna, och samma önskan framfördes ånyo efter det första årets prisregleringsförsök. På förslag av 1933 års fiskeriutredning blev det emellertid länsstyrelsen inom resp. län, som fick bemyndigande att omhänderha prisregleringarna.

I fråga om den prisreglerande verksamheten fick resp. länsstyrelse regelbundet vidsträckta befogenheter av Kungl. Maj:t. Först och främst ankom det sålunda på länsstyrelsen att besluta, huruvida den ifrågasatta prisregleringen över huvud taget skulle komma till stånd samt också när den i så fall skulle taga sin början. Till en del sammanhänge detta med att deltagandet i prisregleringen från fiskares sida under alla år var frivilligt, och att reglering lämpligen kunde anordnas endast om ett någorlunda väsentligt antal fiskare anmälde sig vilja delta i prisregleringen. Icke i något enda fall behövde emellertid länsstyrelsen av dylik anledning inställa en aviserad prisreglering. Deltagarfrekvensen var under hela tiden mycket stor, och mot slutet torde praktiskt taget hela fiskarekåren inom berörda områden ha varit positivt inställd till och deltagit i prisregleringsverksamheten.

Länsstyrelsen hade vidare befogenhet att, om den så fann lämpligt, upphäva en pågående prisreglering redan innan den på förhand angivna regleringstiden utgått. En dylik befogenhet var nödvändig, eftersom så stora överskott av fisk kunde uppstå, att de anvisade medlen icke förslogo till täckande av kostnaderna för verksamheten. Endast någon enstaka gång fann sig emellertid länsstyrelsen nödsakad att vidtaga en dylik åtgärd. I händelse anvisade medel började sina, äskade och erhöll länsstyrelsen i stället ytterligare medel av Kungl. Maj:t, varigenom verksamheten kunde fortsätta.

För övrigt kunde länsstyrelsen begagna sig av andra medel än ett inställande av regleringsverksamheten, om denna visade tendenser att medföra

alltför stor belastning av lämnade anslag. En icke så sällan använd åtgärd var sålunda att sänka det eller de minimipriser, som orsakade de stora överskotten. Kungl. Maj:t fastställde nämligen regelbundet endast de högsta minimipriser, som fingo tillämpas, och betonade alltid i direktiven för verksamheten, att, om länsstyrelsen så funne påkallat, lägre minimipriser än de angivna skulle tillämpas.

Vidare hade länsstyrelsen möjlighet att föreskriva olika former av begränsning av tillförseln. Detta skedde i en del fall genom bestämmelser om minimimått på fisk, som var underkastad reglering. Vid något tillfälle genomdrev länsstyrelsen även en viss fångstbegränsning för de i regleringen deltagande båtlagen. Dylika tillförselbegränsande åtgärder ansågos emellertid i allmänhet falla inom det område, där fiskarna genom sina organisationer själva hade att träffa avgöranden. Fångstbegränsning åstadkoms därför från länsstyrelsens sida vanligen icke genom egna föreskrifter utan genom överenskommelse med Svenska västkustfiskarnas centralförbund. I det reglemente för prisregleringarna, som länsstyrelsen utfärdade, förekom under de senare åren en direkt bestämmelse om att i prisregleringen deltagande fiskebåt skulle iakttaga de minimimått, som fastställdes av fiskareorganisationen beträffande fiskslag, som ingingo i prisregleringen. Även bestämdes, att fiskareorganisationen skulle hålla länsstyrelsen underrättad om vidtagna åtgärder för begränsning av fisket eller tillförseln till de hamnar, där prisreglering tillämpades.

Även i övrigt meddelade länsstyrelsen i allmänhet en rad bestämmelser för deltagande i prisregleringen. En del av dessa gingo ut på att säkra, att prisregleringsstöd endast gavs för sådan vara, som var fullgod. I denna avsikt bestämdes ofta, att minimipriset endast skulle gälla fisk av viss storlek eller som blivit behandlad på visst sätt, t. ex. rensad. Andra bestämmelser kunde avse fiskens förpackning m. m. Därutöver gällde alltid en allmän bestämmelse om att varan skulle vara av fullgod beskaffenhet, och länsstyrelsen förbehöll sig rätt att genom kontrollanter tillse att denna bestämmelse efterföljdes.

Slutligen kan i detta sammanhang nämnas, att länsstyrelsen vanligen utfärdade förbud för deltagarna i en prisreglering att försälja fångsten utanför regleringen på de platser där prisregleringar voro anordnade. I något fall förbjöds också försäljning i andra svenska hamnar än där prisreglering var anordnad.

Om ett fiskelag ej fullgjorde sina skyldigheter i samband med prisregleringen eller ej ställde sig till efterrättelse de för prisregleringen givna föreskrifterna, kunde fiskebåten av länsstyrelsen uteslutas från vidare deltagande i prisregleringen, varvid båtens skeppare, vilken hade undertecknat den tidigare omnämnda förbindelsen, likväl även i fortsättningen skulle vara ansvarig för ej fullgjorda inbetalningar.

De med prisregleringarna förenade räknenskaperna handhades av en av länsstyrelsen utsedd kassaförvaltare. Ersättningen till denne samt förvaltningskostnaderna i övrigt bestredos av statsmedel. Som regel höll sig länsstyrelsen med ett ombud på varje plats, där prisreglering var anordnad. I Göteborgs fiskhamn kom detta uppdrag snart att utgöra ett heltidsarbete, medan det på övriga platser uppehölls som en bisyssla.

b) Minimiprisernas höjd

De minimipriser, som 1934—1942 tillämpades vid den allmänna prisregleringen på fisk och skaldjur, framgå av tab. 45. Den viktigaste platsen för denna prisreglering var Göteborg, men fr. o. m. 1938 tillämpades de angivna priserna även i Lysekil och fr. o. m. 1940 dessutom i Gravarne, Smögen och Strömstad. Prisregleringen byggdes för övrigt ut ej endast genom att omfatta flera platser utan också genom att gälla allt flera fiskslag. Första året omfattade den endast tre fiskslag, under det sista året tretton minimipriser voro i kraft, nämligen förutom de nio i tabellen upptagna även för räka, tonfisk, kummel och rödspätta.

Tab. 45. Den allmänna prisregleringen i Göteborg m. fl. platser 1934—1942¹ (minimipris i kronor per 1/2-låda)

År och datum	Kolja ² (40 kg)	Vitling (40 kg)	Torsk ³ (40 kg)	Öster- sjötorsk (40 kg)	Bleka (40 kg)	Gråsej (40 kg)	Sand- skädda (40 kg)	Röd- tung (kg)	Havs- kräfta (25 kg)
1934	5	3	5	—	—	—	—	—	—
1935	6	5	5	—	—	—	—	—	—
1936 1—27/5	8	7	7	—	7	—	8	0: 25	4
1936 28/5—6/9	8	7	4	—	7	—	8	0: 25	4
1936 7/9—31/12	7	5	5	—	6	—	8	0: 25	4
1937 10/5—30/11	8	7	7	5	7	—	8	0: 25	5
1937 1—31/12	7	6: 50	7	5	7	—	8	0: 25	5
1938	8	8	8	6	8	5	8	0: 30	6
1939 2/1—18/5	8	8	8	6	8	5	8	0: 30	6
1939 19/5—26/7	9 ⁴	8	8	5	8	5	8	0: 30	6
1939 27/7—1/10	7	7	8	5	8	5	8	0: 30 ⁵	—
1939 2/10—31/12	9	8	8	5	8	5	8	0: 30	6
1940 1/1—12/8	9	8	8	5	8	5	8	0: 30	6
1940 13/8—31/12	12	12	12	5	12	9	12	0: 50	6
1941 1/1—25/3 1942	20	20	20 ⁶	12	20	15	20	0: 75	6

¹ Förutom i Göteborg tillämpades dessa minimipriser fr. o. m. 1938 även i Lysekil samt fr. o. m. 1940 även i Gravarne, Smögen och Strömstad. Förutom de i tabellen upptagna tillämpades följande minimipriser: 1940—42 på kokt nordhavsräka med kr 1—1:25 per kg; 1941 på tonfisk med 60 öre/kg samt 1941—42 på kummel av minst 54 cm:s längd 75 öre/kg och på rödspätta likaledes 75 öre/kg. I tabellen angivna vikter betyda fisklådor med minst detta innehåll.

² För den större s. k. vägkoljan tillämpades samma minimipriser som för rödtunga.

³ Fr. o. m. 10 maj 1937 avsåg detta minimipris endast annan torsk än östersjötorsk.

⁴ Höjningen skedde först 26 maj.

⁵ Vägkolja 25 öre/kg.

⁶ Torsk under 40 cm 15 kr.

Det första intryck tab. 45 ger, är den kraftiga stegring av minimipriserna, som företogs under dessa år, och som var betydligt starkare än den allmänna prisstegringen under perioden i fråga.

Dessa höjningar av minimipriserna voro särskilt märkbara under de första och sista åren. I första fallet sammanhängde detta med att, när minimipriser i statlig regi började införas 1934, det hela betraktades som försök. Man önskade gå försiktigt till väga, särskilt inför det motstånd, som restes från köparehåll. Redan mot det låga minimipris på 5 kr lådan, som tillämpades under första året för kolja och torsk, och som motsvarade endast 12 öre/kg, hade fiskgrossister, exportörer och konservfabrikanter reserverat sig i bilagor till det betänkande, som avgavs av den ovan nämnda kommittén. Minimipriserna kommo sålunda att försöksvis sättas lågt, och när prisregleringarna de första åren kunde genomföras utan att den statliga prisregleringsfonden behövde anlitas för inköp av osåld fisk, ansåg Kungl. Maj:t att en höjning kunde ske. Från 1934 till 1936 höjdes sålunda koljepriset från 5 till 8 kr per låda, vitlingpriset från 3 till 7 kr och torskpriset från 5 till 7 kr. Dessa minimipriser, liksom de nya, som sistnämnda år tillkommo, höllos därefter i stort sett oförändrade fram till kriget. Därefter vidtog, huvudsakligen under senare hälften av 1940 och början av 1941, en ny kraftig höjning av samtliga minimipriser med undantag för havskräftans. Detta skedde i samband med det helt förändrade läge, vari kriget och avspärrningen försatte vårt havsfiske. Dels stego driftskostnaderna (främst motorbränslet) hastigt, dels kunde fisket bedrivas endast under synnerligen svåra och farliga förhållanden. De minimipriser, som gällde vid regleringarnas upphörande i mars 1942, lågo i allmänhet vid 50 öre/kg mot som nämnts endast 8—12 öre, när prisregleringarna togo sin början 1934.

Förutom dessa båda prisstegringsperioder visar tabellen en del mindre justeringar fram och tillbaka i priserna. Särskilt ha dessa gällt koljan, vitlingen och torsken. Som förut nämnts hade länsstyrelsen alltid befogenhet att sänka minimipriserna och vidtog också dylika åtgärder i de lägen, då stora överskott av osåld fisk hotade att tömma prisregleringsfonden. När förhållandena så åter tilläto skedde återgång till det gamla priset.

I övrigt kan nämnas, att de i tabellen angivna minimipriserna i flera fall voro förenade med mer eller mindre detaljerade kvalitetsbestämmelser rörande rensning, sortering m. m.

Någon självrisk stodo fiskarna ej i något fall i fråga om de här behandlade minimipriserna. I den framställning från Svenska västkustfiskarnas centralförbund, som låg till grund för de första prisregleringsförsöken, hade förordats en viss självrisk för fiskaren, men denna tanke kom aldrig till utförande, utan fiskarna erhöilo redan från början fullt minimipris

för osåld vara. Till en del torde detta ha sammanhängt med att de första minimipriserna voro så låga.

Formen för minimiprisernas utbetalande varierade något. Under det första året var i prisregleringen deltagande fiskebåt skyldig att, om vid auktionerna i Göteborg utropad vara ej uppnådde de fastställda minimipriserna, från försäljningen före klubbslag återtaga varan. Dylig återtagen vara skulle därefter levereras till AB Göteborgs torskmjölsfabrik. Från fabriken erhöles därvid 75 öre per låda samt resten av minimipriset på vanligt sätt på fiskhamnskontoret, vilka senare belopp debiterades prisregleringsfonden. Denna något ohanterliga anordning ersattes sedermera med principen att länsstyrelsen automatiskt antecknades som köpare av all fisk, som ej uppnådde minimipriset, varefter ett ombud för länsstyrelsen tog hand om fisköverskottet. Prisregleringen kunde därmed fungera utan att de enskilda fiskelagens medverkan vid auktionerna behövde tagas i anspråk.

Vid sidan av denna allmänna prisreglering på fisk gällde som nämnts speciella prisregleringar på sill, skarpsill och makrill. I tab. 46 återgivnas de minimipriser på sill, som under åren 1935—1941 tillämpades på västkusten.

Tab. 46. Prisregleringen på sill i Göteborg m. fl. platser 1935—1941¹
(minimipris i kronor)

År	Säsongens förra del (t. o. m. 30/9)				Säsongens senare del (efter 30/9)			
	garnsill		trål- och snurrevadssill		garnsill		trål- och snurrevadssill	
	1/2-låda	1/4-låda	1/2-låda	1/4-låda	1/2-låda	1/4-låda	1/2-låda	1/4-låda
1935	—	—	—	—	6:—	3:50	—	—
1936	5:25	3:—	—	—	5:25	3:—	—	—
1937	8:—	4:50	—	—	6:—	3:50	—	—
1938	9:—	5:—	8:—	—	7:—	4:—	7:—	—
1939	9:—	5:—	8:50	4:75	7:—	4:—	7:—	4:—
1940	—	—	—	—	—	—	—	—
1941	30:—	17:—	30:—	17:—	30:—	17:—	30:—	17:—

Under de första åren gällde en prisreglering av här avsett slag endast garnsill; 1935 fungerade den endast under några höstmånader i Göteborg.

¹ Minimipris på garnsill tillämpades förutom i Göteborg fr. o. m. 1936 även i Falkenberg och fr. o. m. 1937 i Varberg. Dessa halländska minimipriser avveko något från de i Göteborg tillämpade. Enligt bestämmelserna skulle 1/2-låda innehålla minst 45 kg och 1/4-låda minst 25 kg. Särskilt kilopris fanns 1938—1939 och utgjorde under säsongens förra del 20 och under dess senare 16 öre/kg. Minimipriset på garnsill gällde vanligen under hela säsongen (hösten) och för trål- och snurrevadssill från säsongens början i augusti till 15 oktober, 1941 dock till 8 december, då all prisreglering på sill upphörde sedan Kungl. Maj:t den 5 december utfärdade kungörelse angående reglering av handeln med färsk sill. För trål- och snurrevadssill utgick 1939 minimipris endast för sortering, varav det gick högst 13 1/3 sillar per kg, och det i tabellen angivna priset för 1941 gällde sorteringen högst 12 sillar per kg. Sistnämnda år funnos minimipriser även på mindre sorteringar med prisskala sjunkande till 7 kr per halvlåda.

År 1941 omfattade prisregleringen även Lysekil, Gravarne, Smögen och Strömstad och innefattade också snörpvadfångad fisk.

Påföljande år utsträcktes den även till Falkenberg och säsongen 1937 till Varberg. De i Halland tillämpade priserna avveko något från de i tabellen angivna, bl. a. tillämpades ej alltid någon uppdelning på ett högre pris under säsongens förra del och ett lägre under den senare. Även i övrigt rådde en del olikheter, närmast sammanhängande med att prisregleringarna administrerades av olika länsstyrelser och att dessa som nämnts därvid hade ganska vidsträckta befogenheter.

Åren 1938 och 1939 kom prisregleringen på sill i Göteborgs fiskhamn att omfatta även trål- och snurrevadsfångad sill under hösten fram till den 15 oktober, och liksom i fråga om garnsillen skedde därvid en prissänkning den 1 i nämnda månad. Minimipriset gällde endast för sill av viss storlek. År 1941 slutligen — någon prisreglering på sill ansåg länsstyrelsen icke behövlig under 1940 — medtogs i prisregleringen förutom garn-, trål- och snurrevadssill även snörpvadfångad sill. Samtidigt utvidgades prisregleringen till att omfatta även de mindre sorteringarna av sill med i förhållande härtill lägre minimipriser. Denna prisreglering omfattade förutom Göteborg även Lysekil, Gravarne, Smögen och Strömstad.

Såsom framgår av tabellen uppvisade prisregleringen på sill i likhet med den allmänna prisregleringen förhållandevis låga begynnelsepriser, vilka under följande år ganska snabbt höjdes, varefter under de första krigsåren följde en ny, ännu kraftigare uppgång i dessa priser. Den sistnämnda var för sillens vidkommande större än för fisken.

För skarpsillen gällde, som framgår av tab. 47, en särskild prisreglering under 1937—1939. I första omgången (januari 1937) gällde minimipriset endast i Göteborgs fiskhamn men utsträcktes i fortsättningen även till Lysekil. Tillfälligtvis tillämpades det också i Marstrand och på Klädesholmen. Till en början var detta minimipris mycket differentierat. Olika priser rådde sålunda för trålad och vadfångad skarpsill. Vidare gällde för trålskarpsillen ett högre pris i Lysekil än Göteborg och slutligen delades vadskarpsillen i inomskärs- och utomskärsfångad med betydligt högre minimipris för den förstnämnda. Dessa olikheter upprätthölls emellertid endast under den första säsongen, alltså 1937/38, under det i fortsättningen genomgående samma pris tillämpades på olika platser och för olika sorters skarpsill.

Tab. 47 utvisar för skarpsillen icke den stegringstendens i priset, som tidigare kunnat konstateras för andra fiskslag. Prisutvecklingen företer i stället stora svängningar upp och ned. Detta sammanhänger med att för västkustfiskets vidkommande på intet annat fiskslag minimipriset varit så svårt att upprätthålla som i fråga om skarpsillen. I ett fall uppstodo så stora överskott (1 oktober 1937), att prisregleringen måste upphävas redan första dagen. Det bör dock anmärkas, att prisändringarna i tabellen icke äro så oregelbundna, som det vid första ögonkastet kan synas, utan att de

Tab. 47. Prisregleringen på skarpsill 1937—1939¹ (minimipris i kronor)

År och datum		1/2-låda	1/4-låda
1937	7—31/1.....	3:—	
>	1/10.....	11: 50	
>	10/11—2/12.....	4: 50	
1937/38	3/12—27/3.....	3: 50	
1938	12/9—30/10.....	12: 50	6: 25
>	31/10—6/11.....	6:—	3:—
1938/39	7/11—15/1.....	8:—	4:—
1939	16—27/1.....	6:—	3:—
>	28—31/1.....	4:—	2:—
>	7/2—2/4.....	3: 50	1: 75
>	11/9—28/10.....	12: 50	6: 25 ²

som regel visa en tendens att låta minimipriset följa det sjunkande värde, som skarpsillen representerar allt eftersom säsongen skrider framåt. Denna priskurva börjar i sitt högsta läge vid säsongstarten på hösten och når botten på våren vid säsongens slut. Inom denna ram uppträda emellertid ofta mycket stora svängningar i tillförsel och efterfrågan på skarpsill, och icke minst utövar minimipriset självt en stark inverkan på fångstmängden. Trålfiskarna kunna nämligen ganska lätt lägga huvudvikten vid resp. sill eller skarpsill beroende på vilket fiske som för tillfället anses mest lönande. Skarpsillregleringen kom därför att mer än någon annan bli kringgärdad av detaljbestämmelser, bl. a. med förbud mot att till annat än fiskmjöl försälja skarpsill utanför prisregleringen. Detta innebar att skarpsillfångster fingo försäljas endast på de två eller tre platser, där prisreglering var anordnad.

Vad slutligen makrillen beträffar, så hade ju Svenska västkustfiskarnas centralförbund, som ovan nämnts, redan under juni 1934 kunnat införa ett minimipris på garnfångad makrill, indirekt med stöd av ett statsanslag till det företag, som uppköpte överskottet. En anordning av liknande typ kom till stånd under de tre följande åren beträffande de makrillfångster, som infördes till Smögen och Gravarne. I maj 1935 beviljade sålunda Kungl. Maj:t ett lån på 75 000 kr till Mellersta Bohusläns fiskareförening u. p. a. för att användas för upprätthållande av ett minimipris på makrill vid auktionerna i Smögen och Gravarne. Under de tre år, som denna anordning ägde rum, alltså 1935—1937, uppgick minimipriset till 12 öre/kg. Härvid stodo emellertid fiskarna viss självrisk, så att det pris, som utbetal-

¹ Gällde endast i Göteborg 7—31/1 1937 men därefter även i Lysekil. Tillfälligtvis tillämpades detta minimipris även i Marstrand (12/9—30/10 1938) samt Klädesholmen (11/9—30/10 1939). Under säsongen 1937/38 hölls priset i Lysekil 0:50—1 kr högre än i Göteborg, varjämte särskilda minimipriser per hektoliter i Lysekil gällde för vadskarpsill, i sin tur graderade efter om fångstplatsen legat inom eller utom skärs. Fr. o. m. hösten 1938 voro alla dylika olikheter borttagna och endast ett minimipris på skarpsillen tillämpades.

² Gällde för trålskarpsill först fr. o. m. 1 oktober.

de till dem, endast var 10 öre/kg. Den makrill, som icke kunde säljas till minimipriset, övertogs av den ovannämnda föreningen för saltning eller export. Om vid fisköverskottets försäljning vinst uppstod, skulle hälften av denna tillföras en prisregleringsfond, under det den andra hälften skulle utdelas till fiskarna i proportion till lämnade kvantiteter. Någon sådan vinst uppstod emellertid icke, tvärtom gick föreningen i konkurs. Den hade då icke blott upprätthållit minimipris på makrill 1935—1937 utan också under de följande säsongerna av länsstyrelsen i Göteborg övertagit delar av makrillöverskottet till fast pris för saltning. Av statsanslagen till föreningen gingo omkring 125 000 kr förlorade.

År 1937 fick länsstyrelsen i Göteborg för första gången hand om även prisregleringarna på makrill. Det gällde därvid dock endast en kortare tid (5—30 juni). Minimipriset var kr 3:50 per låda om minst 22 kg, och efter mönster av den samtidigt pågående prisregleringen i Gravarne och Smögen (som ju omhänderhades av den ovannämnda fiskareföreningen) infördes viss självrisk, så att till fiskare utbetalades endast 12 öre/kg.

Påföljande år, alltså 1938, fick länsstyrelsen hand om hela prisregleringen på makrill, och den tillämpades nu i Göteborg, Gravarne, Smögen, Lysekil, Fjällbacka och Strömstad. Länsstyrelsen i Halland fick samtidigt bemyndigande att anordna prisreglering på makrill i Falkenberg och Varberg. Minimipriset fastställdes för säsongen till 15 öre/kg, där fisken såldes efter vikt, och till kr 3:50 vid försäljning i låda om minst 20 kg. Självriskens togs bort, så att fiskarna fingo ut fulla minimipriset, och prisregleringen på makrill administrerades fr. o. m. detta år efter samma grunder som övriga regleringar. År 1940 höjdes minimipriset till 20 öre/kg, resp. kr 4:50 per låda. Det sista år, under vilket prisreglering på makrill tillämpades, var 1941, och då gällde endast *ett* pris per kg. Detta utgick liksom tidigare för orensad vara men därutöver infördes ett högre pris för sjörensad makrill för att uppmuntra ilandföring av rensad makrill, som är hållbarare. Fram till den 14 maj var minimipriset för orensad makrill 35 öre/kg och för sjörensad 50 öre/kg och fr. o. m. nämnda dag 45 resp. 60 öre/kg.

c) Fisköverskottets tillvaratagande

Vad först den allmänna prisregleringen beträffar, så framgår av tab. 48 storleken av de kvantiteter av olika fiskslag, som ej uppnådde fastställda minimipriser 1934—1941. Kvantiteterna äro omräknade till ton, varvid en $\frac{1}{2}$ -låda fisk räknats lika med 40 kg och havskräfta lika med 25 kg.

Överskottskvantiteterna visa en under hela tiden fram till kriget stigande tendens. Vad den allmänna prisregleringen angår, uppgick under det första "försöksåret" med minimipriser på endast 3—5 kr per låda

Tab. 48. Överskotten av fisk 1934—1941 (ton)

Fiskslag	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	Summa
<i>A. Allmän reglering</i>									
Kolja	1·2	7·4	127·1	255·4	439·2	294·8	0·1	23·2	1 148·4
Torsk	10·6	7·4	118·9	84·1	170·4	555·6	5·8	173·9	1 126·7
Vitling	0·8	12·8	92·1	145·1	208·3	201·3	3·7	241·2	905·3
Bleka	—	—	5·0	11·4	20·6	27·7	0·3	256·6	321·6
Gräsej	—	—	—	—	18·6	52·3	0·0	46·3	117·2
Sandskägga	—	—	27·2	30·5	13·4	31·1	0·2	1·4	103·8
Rödtunga	—	—	6·4	4·0	6·5	30·8	0·0	9·0	56·7
Havskräfta	—	—	4·4	5·7	61·6	15·7	0·2	0·5	88·1
Övriga ¹	—	—	—	—	—	—	15·4	14·9	30·3
Summa	12·6	27·6	381·1	536·2	938·6	1 209·3	25·7	767·0	3 898·1
<i>B. Speciell reglering</i>									
Sill	—	3·5	28·8	60·3	20·8	—	—	1 178·3	1 291·7
Skarpsill	—	—	—	863·5	1 284·6	2 690·8	—	—	4 838·9
Makrill	—	137·0	344·2	614·4	684·3	1 021·1	717·1	676·0	4 194·1
Totalt	12·6	168·1	754·1	2 074·4	2 928·3	4 921·2	742·8	2 621·3	14 222·8

överskottet till en obetydlighet på 12·6 ton. När under de följande åren minimipriserna höjdes, ökades överskotten hastigt och kulminerade 1939 i 1 209 ton. Dels berodde detta på en ökad tillförsel av fisk och dels på att allt flera fiskslag togos med i prisregleringen. Den alldeles övervägande delen av överskottsfisken kom emellertid under alla år att bestå av de tre fiskslag, som voro med från början, alltså kolja, torsk och vitling.

Under de åtta år, som denna allmänna prisreglering ägde rum, uppgick fisköverskottet till 3·9 milj. kg. Detta är en förhållandevis obetydlig del av den mängd fisk, som innefattades under prisregleringen. Även när överskotten voro som störst var det endast i undantagsfall som mer än 10 proc. av fångsten blev osåld, och vanligen var siffran betydligt lägre och rörde sig om endast en eller annan procent.

Möjligheterna för en lönande användning av dessa fisköverskott voro under hela prisregleringstiden små. Från fiskerinäringens sida betonades redan från början starkt, att fisköverskotten icke fingo användas på sådant sätt, att de kunde tänkas konkurrera med den fisk, som inköpts till lägst minimipriset. I kommitterades förslag till 1933 års fiskeritutredning uttalades sålunda, att "dessa s. k. överskottsfångster ej skola få undergå någon andrahandsförsäljning. Ej heller böra licenser el. dyl. utlämnas till exportörer, industrier, konservfabriker etc. för inköp av dessa överskottsfångster, utan böra dessa helt under kontroll som nedan beröres, gå till fiskmjölsfabriker för framställning av fodermjöl".

¹ År 1940 råka, 1941 12·7 ton råka, 2·1 ton tonfisk och 0·1 ton rödspätta.

I det reglemente för prisregleringen, som 1933 års fiskeriutredning gjorde upp, och som enligt Kungl. Maj:ts beslut skulle ligga till grund för länsstyrelsens verksamhet, hade möjlighet lämnats öppen för överskottets försäljning icke blott till fiskmjölsfabrik utan också till konserverfabrik. Detta fick emellertid ej någon betydelse, eftersom länsstyrelsen under de första åren lät samtlig osåld fisk gå till fiskmjölsfabrik. Det pris som därvid uppnåddes för överskottsfisken motsvarade endast ett par öre per kg.

År 1936 utvidgades emellertid användningsmöjligheterna för den osålda fisken. Detta år träffade nämligen länsstyrelsen avtal med det förut omnämnda AB Svenska fryserierna om frysning och export till en rad avlägsna marknader av en del av överskottsfisken. Därvid uppgjorda priser voro flerdubbelt högre än vad som kunde erhållas vid försäljning till fiskmjölsfabrik. Emellertid fick detta avtal mycket liten betydelse — de för frysning och export övertagna kvantiteterna kommo att motsvara mindre än 5 proc. av fisköverskottet, vilket alltså även detta år till drygt 95 proc. måste gå till fiskmjölsfabrik. Med anledning härav blev följande år avtalet med Svenska fryserierna kompletterat med en bestämmelse om att bolaget för frysning och export under året skulle mottaga all havskräfta och upp till 1 000 lådor fisk. Endast överskjutande kvantiteter skulle av bolaget få användas för beredning av fiskmjöl. Då emellertid nämnda år icke mindre än i runt tal 13 000 lådor fisk ej uppnådde minimipriset, kom även med denna komplettering det nya avtalet endast att omfatta cirka 7 proc. av överskottsfisken. I förbigående kan noteras, att 1937 års avtal angav, att den frusna fisken icke fick exporteras till Norge, Danmark, Tyskland, England eller Tjeckoslovakien, vilka länder icke inrymdes i beteckningen ”nya eller mera avlägsna marknader”.

Tanken på att få överskottsfisken exporterad fördes 1938 ett steg vidare. Liksom under de närmast föregående åren upprättades visserligen då avtal med Svenska fryserierna om export av minst 1 000 lådor, men i augusti vidtogs en helt ny anordning, i det en andra s. k. exportauktion anordnades på den kolja och vitling, som icke blivit såld till minimipriset. Vid denna andra auktion gällde ett minimipris på 4 kr per låda (ordinarie minimipriset var det dubbla). Inköp under 8 kr lådan fick vid denna andra auktion ske endast för export i färskt tillstånd till främmande länder, dock icke till Danmark, Norge eller England. Som köpare godkändes därvid endast exportör, som avlämnat särskild förbindelse att använda den inköpta fisken på angivet sätt. Denna anordning tillämpades fram till krigsutbrottet, då fr. o. m. den 4 september 1939 den andra auktionen utsträcktes till samtliga fiskslag, som ej uppnått minimipriset, men å andra sidan försäljningen ej längre skulle gälla export utan för användande till rävföda. Ytterligare kan i detta sammanhang nämnas, att under 1939 länsstyrelsen träffade avtal med Storsjöfiskarnas försäljningsförening u. p. a. om övertagande av

osåld torsk över viss storlek till fast pris för saltning eller torkning. Den nettovinst föreningen erhöll genom försäljning av den saltade eller torkade torsken skulle till 75 proc. återbetalas till länsstyrelsens prisregleringsfond.

Under 1940 voro fisköverskotten små. En del av fisken gick liksom tidigare år till frysning och resten till fiskmjölsfabrik. Detta år började minimipris tillämpas även på råka, och av överskottet gick en tredjedel till konserverfabriker och resten till fiskmjöl. Den sistnämnda varan betalades med endast 2 öre/kg, under det minimipriset var 1 kr/kg. Vad slutligen 1941 beträffar, så förklarade sig statens livsmedelskommission detta år villig att övertaga överskotten av fisk och skaldjur och förband sig att icke återföra varan i marknaden på sådant sätt, att färskfiskmarknaden kunde skadas. En dylik anordning ägde också rum, och kommissionen betalade 40 proc. av minimipriset för övertagen fisk.

Om man bortser från 1941, då livsmedelskommissionen omhändertog den osålda fisken, var det sålunda under hela prisregleringstiden mycket begränsade möjligheter, som stodo länsstyrelsen till buds i fråga om överskottsfiskens användning. Mindre kvantiteter kunde placeras på export i färskt eller fruset tillstånd, något gick till konserverfabriker eller rävuppfödare, men för den alldeles övervägande delen av fisken fanns ej någon annan användning än till fiskmjöl med det låga pris på c:a 2 öre/kg, som därvid erhöles. Under tiden 1936—1940 utbetalades i minimipriser i runt tal 600 000 kr. Vid försäljningen gav denna fisk knappt 77 000 kr. Sistnämnda pris motsvarade endast 2 $\frac{1}{2}$ öre/kg, alltså icke mycket över fiskmjölspriset.

Vad härefter beträffar prisregleringen på sill, så blevo överskotten där ganska obetydliga frånsatt 1941. Under de tre första åren gällde minimipriset endast garnsill, och överskotten utgjorde sammanlagt endast omkring 90 ton. Under 1938 blev en mindre kvantitet trålsill (20 ton) osåld och i övrigt uppstodo ej några överskott av sill förrän under 1941. De ovan nämnda sillöverskotten på 110 ton fingo ungefär samma användning som tidigare angivits i fråga om fisken. Första året gick den osålda sillen till fiskmjölsfabrik och året därpå huvudsakligen till frysning och export. År 1937 övertogs den osålda fisken av Svenska västkustfiskarnas andelsförening u. p. a. för saltning. Föreningen betalade 2 öre/kg för sillen och skulle därutöver till länsstyrelsen inleverera 90 proc. av den vinst, som gjordes vid saltsillens försäljning. Någon dylik vinst uppstod emellertid ej, varför sillen sålunda endast betalades med ett pris ungefär motsvarande vad som tidigare erhållits från fiskmjölsfabrikerna. Under 1938 slutligen anordnades liksom i fråga om fisken en särskild exportauktion, men denna fick ej någon betydelse, eftersom praktiskt taget ingen sill blev osåld efter det bestämmelsen om exportauktion införts. Under dessa år blev medelpriset på sillöverskotten endast 3·5 öre/kg. Under 1941 uppstodo stora kvanti-

teter osåld sill (1·2 milj. kg) och dessa övertogs av livsmedelskommissionen på samma villkor som fisken, alltså till 40 proc. av minimipriset.

Prisregleringen på skarpsill pågick endast under de tre åren 1937—1939. Kvantiteten osåld skarpsill var varje år mycket stor, och överskottet uppgick sammanlagt till närmare 5 milj. kg. För dessa stora kvantiteter gällde, att de varken kunde tillföras färskmarknaden eller försäljas till konserverfabriker. De sistnämnda utgöra nämligen en viktig faktor i den normala efterfrågan på skarpsill, särskilt under säsongens första del. Stora mängder skarpsill måste därför gå till fiskmjöl, särskilt första året, men betydande kvantiteter kunde också vid en andra auktion till lägre pris försäljas på export. Under det minimipriset på skarpsill var högt vid säsongens början och därefter successivt sänktes, hölls exportpriset vid den andra auktionen relativt oförändrat. Under säsongens förra del kom det därvid att ligga under halva minimipriset, vilket närmast var anpassat efter den inhemska efterfrågan. Längre fram på säsongen kom det sjunkande minimipriset att allt mer ställas i relation till avsättningsmöjligheterna på export, och skillnaden mellan minimipriset och den andra auktionens exportpris reducerades till 1 kr lådan. Vid exportauktionen inköpt skarpsill var omgärdad av vissa bestämmelser och fick bl. a. ej utföras till Norge och Danmark.

Trots att sålunda betydande delar av skarpsillöverskottet kunde sändas på export blev det uppnådda genomsnittspriset för varan endast 4·2 öre/kg, under det minimipriset låg vid i genomsnitt 13·3 öre.

Vad slutligen prisregleringen på makrill beträffar, så voro de kvantiteter makrill, som ej uppnådde minimipriset, mycket betydande. Överskotten kulminerade 1939 i drygt 1 milj. kg och utgjorde under hela tiden sammanlagt 4·2 milj. kg.

För makrill finnes sedan gammalt en alldeles bestämd användning utanför färskmarknaden, nämligen saltning. Under slutet av 1800-talet och under innevarande århundrade fram till första världskriget var makrillfiske med saltning av fångsterna ett av huvudfiskena i Bohuslän, ja vissa år det fiske som uppvisade största fångstvärdet. Detta makrillfiske försiggick huvudsakligen i Nordsjön. Avsättning av saltmakrillen skedde till Förenta Staterna, vars eget makrillfiske vid mitten av 1880-talet började slå fel. Efter första världskriget återfick den amerikanska marknaden visserligen aldrig sin tidigare betydelse för svensk saltmakrill, men en viss export dit ägde dock rum.

När därför 1935 en mera omfattande prisreglering på makrill kom till stånd (ett mindre försök hade som nämnts gjorts 1934) låg för överskottsfisken saltningsmetoden närmast till hands med export av saltmakrillen till Förenta Staterna. Som redan omnämnts omhänderhades prisregleringen på makrill i Gravarne och Smögen under de tre första åren av Mellersta Bohuslans fiskareförening u. p. a., som arbetade med statsmedel i form av lån

på sammanlagt 200 000 kr. Denna förening saltade under dessa år mycket betydande kvantiteter makrill och stod under de följande åren som köpare till fast pris av en god del av den makrill, som blev osåld vid de av länsstyrelsen anordnade prisregleringarna. För denna makrill betalade föreningen priser, som varierade mellan 6 och 10 öre/kg. Därutöver skulle viss del av vinsten inleveras. Någon sådan blev det emellertid ej utan tvärt om gick saltningen med stor förlust, och föreningen måste, som förut nämnts, slutligen begära sig i konkurs. Därvid gick större delen av de statsmedel, som utlånats till föreningen, förlorad. När det därför nedan konstateras, att överskottsmakrillen inbringade förhållandevis stora belopp så motsvaras dessa till en icke obetydlig del av de statsmedel, som föreningen förbrukade.

Den osålda makrillen gick emellertid på export icke blott i saltat utan också i färskt tillstånd. En tredje användning gällde konservindustrin. Därvid tillämpades ett system, som helt skilde sig från de vanliga metoderna för överskottsfiskens försäljning. Till konserverfabrikerna restituerades nämligen visst belopp (3 öre/kg) för den makrill, som de inköpt till minimipriset. Dylig restitution utbetalades tidvis ej för den makrill, som konserverfabrikerna i konkurrens med andra köpare inköpt till priser liggande över minimipriset. Anordningen påminner närmast om den s. k. exportauktionen på fisk och betydde i realiteten att de dagar då tillförseln var så stor, att priset sjönk ned till minimiprisets nivå, konserverfabrikerna kunde förse sig med makrill till ett något lägre pris än minimipriset.

Såsom framgår av tab. 48 voro kvantiteterna osåld makrill under hela prisregleringstiden mycket betydande, och då äro likväl icke medräknade de kvantiteter för vilka konserverfabrikerna erhöilo restitution, och som ju äro att anse som överskott. När de största överskotten uppstodo 1939 var det stora delar av fångsterna, som blevo stående osålda. Sålunda blev nämnda år av säsongens fångst mer än hälften osåld i Smögen och 40 proc. i Gravarne. I detta hänseende skilde sig prisregleringarna på makrill och skarpsill väsentligt från övriga på västkusten tillämpade minimipriser, där såsom nämnts fisköverskotten voro relativt obetydliga.

d) Finansieringen

I tab. 49 ha sammanställts en del siffror i avsikt att visa prisregleringarnas ekonomiska resultat. Det kanske först bör anmärkas, att eftersom i länsstyrelsens räkenskaper de utbetalta minimipriserna i viss utsträckning redovisats med avdrag för vad fiskmjölsfabrik betalat för överskottsfisken, så ha dessa felande belopp måst beräknas. Det är möjligt att därvid summan för utbetalta minimipriser liksom inkomsten av fisköverskottets försäljning i lika mån kommit att bli något för låg, men det rör sig därvid om belopp så små, att man helt kan bortse härifrån.

De med prisregleringarna förenade utgifterna ha varit dels utbetalande av minimipriser för sådan fisk, som blivit osåld, dels vissa administrationskostnader. Dessa utgifter ha täckts med inkomster som influtit vid över-skottsfiskens försäljning, vidare med av fiskare erlagda avgifter samt i sista hand med anslagna statsmedel. Dessa utgingo ur det under nionde huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till Främjande av beredning och avsättning av fisk. Tab. 49 upptager dessa olika utgifts- och inkomstposter 1936—1941. Åren 1934—1935 äro ej medtagna, eftersom under dessa båda första år prisregleringarna gingo med "vinst". Fiskares avgifter räckte med andra ord mer än väl till för utgifterna, och icke obetydliga "vinster" kunde återbetalas till de i prisregleringarna deltagande fiskarna. De förhållandevis obetydliga administrationskostnaderna däremot täcktes av statsmedel. Icke heller 1942 är medtaget i tabellen. Detta år uppstodo nämligen ej några fisköverskott. Från fiskare erlades detta år fram till den 26 mars, då prisregleringarna upphörde, i runt tal 38 000 kr i avgifter.

Tab. 49. Prisregleringarnas ekonomiska resultat

Fiskslag	1936	1937	1938	1939	1940	1941	Summa
A. Den allmänna prisregl.							
Fisköverskotten, inköp	69 525	101 726	183 650	226 098	17 935	234 200	833 134
„ försäljning.	7 199	10 530	23 184	32 254	3 082	90 640	166 889
Avgifter från fiskare	42 854	51 109	64 105	94 938	95 582	235 471	584 059
Statens utgifter	19 472	40 087	96 361	98 906	+80 729	+91 911	82 186
B. Prisreglering på sill							
Fisköverskotten, inköp	3 450	6 743	3 704	—	—	457 885	471 782
„ försäljning.	1 461	1 032	1 405	—	—	183 176	187 074
Avgifter från fiskare	1 336	615	10 597	21 558	—	119 032	153 138
Statens utgifter	653	5 096	+8 298	+21 558	—	155 677	131 570
C. Prisregl. på skarpsill							
Fisköverskotten, inköp	—	38 602	194 404	409 387	—	—	642 393
„ försäljning.	—	10 008	56 240	134 526	—	—	200 774
Avgifter från fiskare	—	10 243	27 666	26 365	—	—	64 274
Statens utgifter	—	18 351	110 498	248 496	—	—	377 345
D. Prisregl. på makrill							
Fisköverskotten, inköp	—	10 286	101 680	156 418	144 449	304 233	717 066
„ försäljning.	—	6 524	44 721	69 976	63 533	121 693	306 447
Avgifter från fiskare	—	1 010	5 170	13 534	14 086	66 216	100 016
Statens utgifter	—	2 752	51 789	72 908	66 830	116 324	310 603
E. Samtliga prisregl.							
Fisköverskotten, inköp	72 975	157 357	483 438	791 903	162 384	996 318	2 664 375
„ försäljning.	8 660	28 094	125 550	236 756	66 615	395 509	861 184
Avgifter från fiskare	44 190	62 977	107 538	156 395	109 668	420 719	901 487
Administrationskostnader . .	1 966	3 734	3 866	7 421	7 702	9 778	34 467
Statens utgifter	22 091	70 020	254 216	406 173	+6 197	189 868	936 171

Vad först de med prisregleringarna förenade administrationskostnaderna beträffar, så voro de under hela tiden förhållandevis obetydliga. Det gällde

dels avlöning av kassör inom länsstyrelsen, dels ombud på de platser där prisreglering var anordnad. Dessa ombud hade att rapportera uppstående fisköverskott och se till att dessa blevo omhändertagna i enlighet med länsstyrelsens direktiv samt överhuvudtaget övervaka att de för prisregleringarna utfärdade bestämmelserna efterlevdes. I Göteborgs fiskhamn kom detta arbete efter några år att bli heltidsarbete, under det ombuden på andra håll skötte det som bisyssla. Administrationskostnaderna stego år från år i samband med att minimiprissystemet byggdes ut men gingo ej något år upp till 10 000 kr. De exakta siffrorna för åren 1936—1941 återfinnas i tab. 49 under E.

Vad först den allmänna prisregleringen beträffar, så har redan konstaterats, att trots att minimipriserna väsentligt höjdes och regleringen utsträcktes till allt flera fiskslag, de uppstående fisköverskotten voro relativt små. Under de båda första åren, alltså 1934 och 1935, täckte avgifterna mer än väl de minimipriser, som utbetalades, och samma var förhållandet under 1940 och 1941. Fiskare hade att erlægga avgift icke endast för den fisk, som ingick i prisregleringarna, utan för fångsterna i sin helhet från sett sill, skarpsill och makrill. Denna avgift utgick de båda första åren med 10 öre per låda samt 1 proc. av försäljningssumman. I fortsättningen ändrades detta till 2 proc. av försäljningssumman.

Tab. 49 omfattar som nämnts 1936—1941, och under denna tid utbetalades 833 000 kr i minimipriser, motsvarande ett medelpris på 21·4 öre/kg fisk. Detta fisköverskott inbringade vid försäljningen 167 000 kr motsvarande ett genomsnittspris av 4·3 öre/kg. Därtill inflöto i avgifter från fiskare icke mindre än 584 000 kr, vilket betyder att de utbetalade minimipriserna till 20 proc. täcktes av överskottsfiskens försäljning och till 70 proc. av avgifter från fiskare. Av statsmedel behövde endast tagas i anspråk ett belopp motsvarande 10 proc. av de utbetalade minimipriserna. Frånsett administrationskostnaderna utgjorde förbrukningen av statsmedel för denna prisreglering blott 82 000 kr under tiden 1934—1941 motsvarande omkring 10 000 kr per år. Tages därtill hänsyn till de avgifter, som inflöto under 1942, kan man konstatera, att denna allmänna prisreglering i stort sett var självfinansierande, så att utbetalade minimipriser täcktes av inflytande avgifter från fiskare och av överskottsfiskens försäljning.

Ett liknande förhållande rådde i fråga om prisregleringen på sill fram till 1940. De inbetalade avgifterna liksom överskottsfiskens försäljning täckte mer än väl kostnaderna. Under 1941 uppstodo däremot stora fisköverskott i samband med att prisregleringen utvidgades till de mindre sorteringarna av trålsill. Under nämnda år måste av statsmedel icke mindre än 155 000 kr tagas i anspråk, detta trots att livsmedelskommissionen till 40 proc. av minimipriset övertog den osålda sillen. För hela tiden gav prisregleringen på sill till resultat att utbetalade minimipriser till 32 proc. täcktes av fiska-

res avgifter och till 40 proc. av överskottssillens försäljning. Statens utgifter motsvarade 28 proc. av kostnaderna eller tre gånger så mycket som i fråga om den allmänna prisregleringen. För sillen utgick prisregleringsavgiften liksom för fisken med 2 proc. av fångsternas försäljningssumma.

En ännu större andel av kostnaderna fick bäras av statsmedel vid prisregleringen på skarpsill. Under de tre år minimipris upprätthölls på detta fiskslag blevo betydande kvantiteter osålda. I minimipriser utbetalades i genomsnitt 215 000 kr per år. Från fiskare inflytande avgifter, 2 proc. av försäljningssumman, täckte endast 10 proc. av de utbetalade minimipriserna. Försäljningen av skarpsillöverskotten gav i genomsnitt 30 proc. av minimipriserna, varför av statsmedel måste användas icke mindre än 60 proc. av de utbetalade minimipriserna. Det allmännas kostnader för denna prisreglering kom därmed att uppgå till 125 000 kr per år.

Vad slutligen prisregleringen på makrill beträffar, så medförde även denna betydande förluster. Stora delar av fångsterna blevo osålda — som nämnts i vissa fall mer än hälften — och betydande belopp måste årligen utbetalas för överskottsfisk. Storleken av dessa belopp framgår ej i sin helhet av tab. 49, eftersom den endast omfattar de av länsstyrelsen anordnade prisregleringarna och alltså ej Mellersta Bohusläns fiskareförenings verksamhet. Därmed sammanhänger också att tabellen utvisar en relativt stor inkomst från makrillöverskottets försäljning, nämligen motsvarande icke mindre än 43 proc. av minimipriset. Tages hänsyn till att den nämnda föreningen för saltning och försäljning av detta överskott förbrukade betydande mängder statsmedel så blir den faktiska betalningen för makrillöverskottet betydligt mindre. Avgifterna från fiskare, som under de första åren utgingo med 1 proc. men fr. o. m. 1939 med 2 proc. av försäljningssumman, täckte endast 14 proc. av utbetalade minimipriser. Av statsmedel måste direkt tillskjutas 43 proc. och indirekt därutöver betydande belopp till den ovannämnda fiskareföreningen.

De olika prisregleringarna gävo sålunda högst olika ekonomiska resultat. För tydlighetens skull kanske bör inskjutas, att här endast avses de kostnader de orsakade, och att längre fram beröres frågan hur de verkade ur fiskerinäringens och ur konsumenternas synpunkt. Genomgående måste konstateras, att möjligheterna för en någorlunda lönande försäljning av överskottsfisken visat sig mycket begränsade. För samtliga prisregleringar uppgick under åren 1936—1941 det utbetalda minimipriset till i genomsnitt 19 öre/kg. Härav kunde knappt en tredjedel eller 6.2 öre/kg återvinnas genom fiskens försäljning. Nämnda siffra blir för övrigt icke obetydligt lägre, om man frånräknar den ovannämnda förlusten på makrillsaltningen och likaledes tar hänsyn till att 1941 års stora överskottsfångster övertogs av livsmedelskommissionen till 40 proc. av minimipriset.

Fiskares avgifter, vilka så småningom kommo att för samtliga prisregleringar utgå med 2 proc. av fångsternas försäljningssumma, motsvarade under ovannämnda period 6·4 öre/kg, och samma belopp måste direkt tillskjutas av statsmedel (bortsett från administrationskostnaderna).

Sålunda blir slutresultatet att de under åren 1936—1941 utbetalade minimipriserna till en tredjedel finansierades genom överskottsfiskens försäljning, likaledes till en tredjedel genom avgifter från fiskarna, varjämte det allmänna fick skjuta till den återstående tredjedelen. Denna förbrukning av statsmedel kulminerade 1939 och uppgick då till drygt 400 000 kr. Under de tre sista fredsåren, alltså 1937—1939, uppgick förbrukningen av statsmedel till i avrundade siffror 250 000 kr per år. Om man emellertid räknar med att denna prisreglering omfattade i runt tal 5 000 fiskare, skulle kostnaden för det allmänna ha inskränkt sig till 50 kr per fiskare och år. Även om anslaget till Mellersta Bohusläns fiskareförening beaktas, stiger kostnaden icke upp till fullt 60 kr. Tages hänsyn till hela perioden 1934—1942 blir den givetvis åtskilligt lägre och kan beräknas till kanske endast omkring 30 kr per fiskare och år.

II. Prisregleringar på ost- och sydkusten

De prisregleringar, som anordnats på ost- och sydkusten, ha i motsats till västkustens prisregleringar omfattat endast två fiskslag, nämligen strömming (sill) och torsk. Av dessa båda har prisregleringen på strömming (sill) varit av den ojämförligt största betydelsen.

Man kan lämpligen sammanföra dessa prisregleringar i tre grupper. Först kunna nämnas de på Öresundskusten. Några prisregleringar i vanlig mening ha dock där icke ägt rum utan blott en prissättning på sill. Denna prissättning omhänderhades av en nämnd med representanter för såväl fiskare som fiskhandlare. Prissättningen tog sin början redan 1934 och fortsatte med vissa avbrott fram till 1941. Statens utgifter inskränkte sig till anslag fr. o. m. hösten 1938 till de med prissättningen förenade, relativt blygsamma administrationskostnaderna.

I en andra grupp kunna de egentliga prisregleringarna på sill och strömming sammanföras. En dylik prisreglering kom första gången till stånd hösten 1936 och omfattade färsk sill, som ilandfördes vid sydkusten av Malmöhus län. Regleringen handhades av Malmöhus läns havsfiskeförening, som härför erhöll statsanslag. En liknande prisreglering ägde rum även under 1937. Det var emellertid först med ingången av 1938, som en mera omfattande prisreglering på strömming och sill kom till stånd. Denna grundade sig på Kungl. Maj:ts förordning den 30 juni 1937 (nr 646) om viss reglering av priset på färsk strömming och sill som fångats i Östersjön och Bottniska viken samt ilandfördes vid kusten därav. Statens fiskenämd

fick överinseendet över denna prisreglering, som var nära sammanbunden med regleringen av handeln med strömming och sill. De olika regleringsområdena sammanföll i allmänhet med länen. På ostkusten handhades regleringarna av de auktoriserade fiskförsäljningsföreningarna och på sydkusten av Blekinge, Kristianstads och Malmöhus läns havsfiskeföreningar. Dessa prisregleringar pågingo under åren 1938—1942 för att den 1 juli sistnämnda år ersättas av livsmedelskommissionens regleringsåtgärder med normal- och garantipriser.

En tredje grupp utgöra de prisregleringar på torsk, som under längre eller kortare del av åren 1937—1940 pågingo inom Malmöhus och Blekinge län. De omhänderhades av havsfiskeföreningarna inom resp. län.

1) Prissättningen på sill vid Öresundskusten

Den prissättning på färsk sill, som 1934 tog sin början vid Öresundskusten, var som nämnts icke en prisreglering i egentlig mening men avsåg att verka på samma sätt, varför en kort redogörelse kan vara av intresse. Den pågick under åren 1934—1940, dock med undantag för 1937. För 1941 hade Kungl. Maj:t anvisat anslag för fortsatt prissättning, men detta togs ej i anspråk på grund av att någon överenskommelse om prissättning på de av Kungl. Maj:t föreskrivna villkoren ej kom till stånd. Under de år prissättningen tillämpades, hade den i allt väsentligt samma utformning. Redogörelsen här avser närmast den överenskommelse, som träffades för 1938.

Vad först administrationen beträffar, så omhänderhades prissättningen som ovan antytts av en nämnd på fyra personer, varav två representerade fiskarna och två fiskhandlarna. De förra ledamöterna utsågos av Malmöhus läns havsfiskeförening och de senare av Malmö fiskgrossistförening men företrädde också Södra Sveriges fiskhandlareförening. Härtill kom en verkställande ledamot, vilken även fungerade som sekreterare, och som utsågs av nämnden. Vidare hade nämnden ombud på de elva platser från Ålabodarna till Skanör, som omfattades av prissättningen. För administrationskostnaderna erhöles fr. o. m. 1938 statsanslag, vilket nämnda år utgick med 2 000 kr. Kostnaderna uppgingo till omkring 1 000 kr per år.

Prissättningen avsåg förstahandspriset, alltså det pris, som fiskaren skulle erhålla på landningsplatsen. Som regel skedde icke prissättning för varje dag, utan sekreteraren höll nämndens ledamöter underrättade om marknadsläget, varefter nämnden avgjorde om sammanträde för behandling av frågan om ändrat pris skulle hållas eller ej. I övrigt kan nämnas, att för det fall fiskarna själva sålde sill till allmänheten, skulle de enligt de för prissättningen gällande reglerna betinga sig ett pris, som med visst belopp (vanligen 20 öre/kg) översteg det överenskomna förstahandspriset.

I övrigt kan anföras, att havsfiskeföreningens styrelse i sin årsberättelse för 1938 framhållit, att såväl fiskare som fiskhandlare hade ansett, att anordningen med gemensam prissättning varit till gagn, eftersom den medfört en fastare prisbildning och förhindrat en pristryckande konkurrens.

2) Prisregleringar på strömming och sill

Under de båda första åren, alltså 1936 och 1937, omfattade här avsedd prisreglering som nämnts endast sydkusten av Malmöhus län. Den administrerades av Malmöhus läns havsfiskeförening, som på förslag av 1935 års fiskeriutredning härför erhållit ett statsanslag på 10 000 kr. Havsfiskeföreningen höll ombud på de olika ilandföringsplatserna. Administrationskostnaderna inskränkte sig till 912 kr 1936 och 1 101 kr 1937, och de bestredos helt med statsmedel.

Minimipriset fastställdes till 20 öre/kg 1936, då prisregleringen pågick under tiden 4 augusti—3 oktober och till 22 öre 1937, då den gällde under tiden 2 augusti—2 oktober. På grund av att auktioner ej funnos anordnade inom regleringsområdet och svårighet sålunda förelåg att kontrollera, huruvida minimipris uppnåts eller ej, erhöll fiskaren för sill, som ej uppnått minimipriset, endast ett garantipris uppgående till 60 proc. av minimipriset, för 1936 alltså 12 öre/kg. Vidare gällde prisregleringen endast nattfångad sill av fullgod beskaffenhet, som levererats före viss tid på dagen, dock ej sill som försåldes söndag eller måndag. Vid behov skulle tillförseln av sill kunna begränsas genom fiskarnas medverkan.

Förutom av det ovannämnda statsanslaget finansierades denna prisreglering genom en avgift, som erlades av de i regleringen deltagande fiskarna med 2 proc. på försäljningsbeloppet för all under regleringstiden försåld sill.

Under de båda år denna prisreglering tillämpades var den av ganska blygsam omfattning, och även fisköverskotten blevo små. De uppgingo under 1936 till i runt tal 13 000 kg och under 1937 till knappt 7 000 kg, sistnämnda kvantitet motsvarande 4 proc. av fångsten. Till en del blev detta sillöver-skott vrakat men till en del försålt till saltning, kryddning eller fiskmjöl. Avgifterna från fiskare uppgingo 1936 till 692 kr under det i prisbidrag utbetalades 1 338 kr. Av statsmedel måste sålunda anlitas 646 kr jämte 912 kr i administrationskostnader. Påföljande år uppgingo avgifterna till 892 kr men prisbidragen till endast 318 kr, varför 574 kr återbetalades till de i prisregleringen deltagande fiskarna.

Det var emellertid först med ingången av 1938, som prisregleringen på strömming och sill på ost- och sydkusten fick någon större betydelse. Denna prisreglering ledde sitt ursprung från ett förslag från 1935 års fiskeriutredning. Nämnda utredning hade nämligen av chefen för jordbruksdepartementet i oktober 1936 fått i uppdrag att yttra sig om hur strömmings-

handeln borde regleras efter den 30 juni 1937, då den då gällande förordningens giltighetstid utgick. Utredningens arbete resulterade i förslag till dels reglering av handeln med färsk strömming och sill, fångad i Östersjön och Bottniska viken och ilandförd vid kusten därav, dels också reglering av priset till fiskare på sådan strömming och sill. Efter riksdagens hörande utfärdade därefter Kungl. Maj:t tre särskilda författningar i ämnet, varav en (646/1937, i fortsättningen även benämnd 1937 års kungörelse) förordnade om prisreglering på strömming och sill. Den trädde i kraft den 1 januari 1938, och samma dag började också minimipris tillämpas på strömming inom de auktoriserade producentföreningarnas (fiskförsäljningsföreningarnas) områden, alltså fr. o. m. Västernorrlands t. o. m. Kalmar län. För Blekinge län liksom för Kristianstads och Malmöhus läns östersjökust trädde minimipriset däremot i kraft först den 1 april samma år.

Denna första kungörelse om prisreglering på strömming och sill hade giltighetstiden fixerad t. o. m. utgången av juni 1941. Den efterträddes av en ny kungörelse (487/1941), vilken skulle gälla till utgången av 1942. Den var i huvudsak av samma lydelse som den första. Den nya kungörelsen kom emellertid icke att vara i kraft längre än t. o. m. den 30 juni 1942. Såsom departementschefen anförde i prop. nr 209/1942 hade då prisregleringen på strömming blivit utan betydelse, eftersom livsmedelskommissionen utfäst sig att för saltning omhändertaga eventuella överskottspartier av strömming. Redan i mars samma år hade fiskenämndens uppgifter överflyttats på livsmedelskommissionen, dock att nämnden fram t. o. m. den 30 juni hade att handlägga frågor rörande prisutjämningsbidrag för strömming och sill avseende föregående år. Slutregleringen av bidragen för 1941 drog nämligen ut ganska långt in på 1942.

I övrigt skall här endast nämnas, att när 1935 års fiskeriutredning föreslog, att handelsregleringen skulle kompletteras med en prisreglering på strömming, det ej lämnades någon utförligare motivering härför. Det framhölls blott allmänt, att en prisreglering skulle vara det enda sättet att undvika en mindre lämplig och för fiskare skadlig konkurrens mellan producentföreningarna. Därutöver sades i författningsförslaget (§ 1), att förordningen avsåg att bereda fiskare jämnare priser.

a) Allmänna grunder för prisregleringen

För handhavande av prisregleringen på strömming och sill inrättades ett särskilt organ, benämnt statens fiskenämnd. Enligt för nämnden av Kungl. Maj:t den 30 juni 1937 fastställd instruktion bestod denna av tre personer och hade sitt säte i Stockholm. För de områden, där auktoriserade försäljningsföreningar förekommo, var prisregleringen obligatorisk och omhänderhades under fiskenämndens överinseende av dessa föreningar. I öv-

riga områden var prisregleringen frivillig, och dess handhavande anförtroddes åt resp. havsfiskeföreningar.

Vad först fiskförsäljningsföreningarna beträffar, reglerades deras befattning med prisregleringarna närmast genom bestämmelserna i §§ 2—4 i ovannämnda förordning den 30 juni 1937 (nr 646) om viss reglering av priset å färsk strömming och sill. Själva huvudprincipen var, att dylik förening var skyldig att för strömming och sill, som levererats till föreningen och av denna försålts till konsumtion i färskt tillstånd inom riket, erlägga lägst det pris (minimipris), som av statens fiskenämnd för varje tidpunkt var fastställt. Enligt den nya författningen 1941 skulle detta gälla även för den strömming, som försåldes till rökning eller av föreningarna röktes. Minimipriset gällde fritt leveransort, som var bestämd av försäljningsföreningen inom dess område. På minimipriset fick ej avdragas föreningsavgifter, handelskostnader el. dyl. Fiskförsäljningsförening skulle för den strömming, som av föreningen försåldes för konsumtion i färskt tillstånd, erlägga prisregleringsavgift med viss procent av det nettopris föreningen erlagt för till den levererad sådan strömming.

För strömming och sill, som icke kunde vinna avsättning för konsumtion i färskt tillstånd inom riket utan som måste försäljas för export, saltning, kryddning, till djurföda i färskt tillstånd eller för beredning av kraftfoder eller gödningsämne, var producentförening berättigad erhålla prisutjämningsbidrag. Detta utbetalades årsvis i efterskott av statens fiskenämnd enligt i gällande författning angivna grunder. Prisutjämningsbidraget skulle av försäljningsföreningen oavkortat utbetalas till medlemmarna, och vid beräkning av nettomedelpriset till medlemmarna fingo omkostnaderna för föreningens rörelse ej upptagas till högre belopp än fiskenämnden prövade skäligt.

Som synes blev denna prisreglering på strömming och sill ordnad efter ganska annorlunda grunder än vad som gällde för prisregleringarna på västkusten. Sålunda erhöles fiskarna på västkusten som regel fullt minimipris för de delar av fångsterna, som ej uppnådde fastställt minimipris. På ostkusten gällde däremot för överskotten ett betydligt lägre pris, enligt kungörelsen av år 1937 5 eller 10 öre/kg allt efter användningssättet, vilket i sistnämnda fall kom att motsvara omkring 60 proc. av minimipriset. Vidare utbetalades prisutjämningsbidragen icke genast utan per år och detta ofta ganska långt i efterskott. I övrigt fingo prisregleringarna på ostkusten i hög grad sin prägel av att de handhades av försäljningsföreningarna, under det på västkusten länsstyrelserna stodo som anordnare.

En något avvikande form fick prisregleringen på strömming inom Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län, där försäljningsföreningar ej funnos. Inom dessa områden var nämligen prisregleringen frivillig och reglerades närmast av §§ 5 och 6 i 1937 års kungörelse. Där stadgades, att inom

område, där försäljningsförening ej fanns, kunde Kungl. Maj:t på förslag av fiskenämnden eller efter dess hörande besluta om prisreglering, under förutsättning att till deltagande däri anmälde sig ett för ändamålet erforderligt antal fiskare. Även här hade fiskenämnden att fastställa minimiprisets höjd, vilket endast kom att gälla fångsterna från de fiskare, som anmält sitt deltagande i prisregleringen. Handhavandet av prisregleringarna uppdrog som nämnts fiskenämnden åt havsfiskeföreningarna i resp. områden.

Som nämnts kommo prisregleringarna inom Blekinge och Skåne att i flera avseenden skilja sig från dem inom försäljningsföreningarnas område. I sistnämnda fall kunde sålunda prisutjämningsbidrag erhållas endast för överskottsströmming, som försålts till särskilt angivna ändamål, under det inom havsfiskeföreningarnas område denna föreskrift ej kunde upprätthållas, utan bidrag erhöles även för överskottspartier, vilka i brist på avsättningsmöjligheter måst vrakas. Vidare stod prisutjämningsbidraget till försäljningsföreningarna i förhållande till överskottets användning och det pris som uppnåtts för det, under det inom Blekinge och Skåne detta bidrag var konstant och uppgick till 60 proc. av minimipriset. Slutligen fingo dessa områden sina bidrag under löpande regleringsår, under det försäljningsföreningarnas medlemmar fingo det först ett gott stycke efter regleringsårets utgång.

b) Minimiprisets höjd

Minimipriserna hade som nämnts författningsenligt fiskenämnden att fastställa, och deras höjd framgår av tab. 50, som alltså visar minimipriserna på strömming, som försåltes för konsumtion i färskt tillstånd inom

Tab. 50. Minimipriset på strömming (sill) 1938—1941 (öre/kg)

Område	1938	1939	1940 ¹	1941
Stockholms läns fiskförsäljningsför.	17	18	18	23
Uppsala läns	17	18	18	23
Södermanlands läns	17	18	18	23
Östergötlands läns	17	18	18	23
Västerviks	16	17	17	22
Södra Kalmar läns	16	16	16	21
Gotlands	15	15	15	20
Gävleborgs läns	16 ²	18 ²	18 ²	23 ²
Sundsvalls	15	16	16	21
Ångermanlands	15	16	16	21
Blekinge östra del	18	18	18	23
Blekinge västra del	19	19	19	24
Skånes ostkust	20	20	20	25
Skånes sydkust	22	22	22	27

¹ Redan i december 1940 infördes den prishöjning med 5 öre/kg, som är angiven för 1941.

² I Hälsingland var priset: 1938 15 öre, 1939—1940 16 öre och 1941 21 öre/kg.

riket (fr. o. m. den 1 juli 1941 även den som röktes). Som synes låg minimipriset första året vid 15—17 öre/kg inom försäljningsföreningarnas område samt vid 18—22 öre i Blekinge och Skåne. I motsats till på västkusten höllos dessa priser praktiskt taget oförändrade fram till december 1940, då de över lag höjdes med 5 öre/kg.

Det kan vara av intresse att jämföra dessa minimipriser med det medelpris, som uppnåddes för den färska strömmingen. Därvid har räknats med det minimipris, som gällde för de största fiskeområdena.

<i>Försäljningsförening</i>	1938	1939	1940	1941
medelpris	26	28	42	63
minimipris	17	18	18	23
<i>Blekinge och Skåne</i>				
medelpris	23	21	24	34
minimipris	19	19	19	24

Man observerar här en tydlig skillnad mellan de båda områdena. Inom försäljningsföreningarna låg medelpriset i början drygt 50 proc. över minimipriset, en differens som under 1940 och 1941 ökades, så att sistnämnda år medelpriset var nästan tre gånger så högt som minimipriset. Därmed hade det sistnämnda naturligtvis praktiskt taget förlorat sin betydelse. Inom Blekinge och Skåne återigen var minimipriset något öre högre än på ostkusten men medelpriset betydligt lägre. År 1938 låg det sistnämnda endast 20 proc. över minimipriset, och ännu 1941 hade det ej höjt sig mer än 40 proc. över då gällande minimipris.

c) Strömmingsöverskotten

Först och främst bör observeras, att begreppet överskott har en något annorlunda betydelse när det här gäller strömmingen än när det tidigare användes i fråga om västkustfisken. I båda fallen avses med överskott sådan fisk, som icke uppnått fastställt minimipris. För västkusten gällde emellertid, att försäljningen till lägst minimipris avsåg ej blott fisk till färskkonsumtion utan som regel också till andra viktiga användningsområden, t. ex. för export, till konservfabriker, för saltning o. s. v. Vad som därvid blev osålt utgjorde i egentlig mening överskott, för vilket som regel mycket begränsade avsättningsmöjligheter funnos. För strömmingen däremot avsåg minimipriset endast en begränsad del av fångsterna, nämligen den som gick till färskkonsumtion (sedermera också rökning), under det export, saltning och annan beredning helt föll utanför. Detta fick till följd att för strömmingens vidkommande regelbundet en betydande del av fångsten kom i åtnjutande av prisutjämningsbidrag och alltså i teknisk mening utgjorde överskott. År 1938 rörde det sig här om en tredjedel av totalfångsten. Det har därför ej ansetts

lämpligt att på samma sätt som i fråga om prisregleringarna på västkusten uppställa en tabell över fisköverskotten. I stället återges i tab. 51 strömmingens olika användning samt det medelpris, som uppnåtts. Därvid är alltså att märka, att endast den strömming, som förts under rubriken "färskkonsumtion" uppnått minimipriset (bortsett från en del rökt strömming) och att samtliga övriga användningssätt representera överskottspartier, för vilka prisutjämningsbidrag utgått.

För dessa bidrag stadgade kungörelsen av år 1937 för försäljningsföreningarnas vidkommande, att de skulle fastställas till sådan höjd, att fiskarna erhöles ett nettomedelpris under året av 10 öre/kg för strömming och sill, som exporterats eller försålts för saltning, rökning och kryddning samt 5 öre/kg för den vara av vilken beretts kraftfoder eller gödningsämne. Dock fick bidraget icke utgå med högre belopp än med 5 öre/kg för strömming som exporterats samt med 2 öre/kg i övriga fall. Med ingången av 1939 ändrades detta därefter, att prisutjämningsbidraget skulle så bestämmas, att fiskarna erhöles ett nettomedelpris av 10 öre/kg för all överskottsströmming samtidigt som prisutjämningsbidraget maximerades till 3·5 öre/kg. I en ny kungörelse, gällande fr. o. m. den 1 juli 1941, tillfogades, att bidrag icke fick utgå till större mängd än som motsvarade hälften av hela den inom producentföreningens område under året ilandförda fångstmängden. I samtliga fall gällde, att på framställning av fiskenämnden Kungl. Maj:t kunde besluta att ett annat än ovan nämnt medelpris skulle läggas till grund för beräkning av prisutjämningsbidrag ävensom att sådant bidrag skulle kunna utgå med annat belopp än det som ovan angivits.

Beträffande tab. 51 må i första hand ägnas uppmärksamhet åt siffrorna från försäljningsföreningarna. Dessa utvisa, att före kriget i runt tal två tredjedelar av fångsterna kunde säljas för färskkonsumtionen. Den allmänna knappheten på livsmedel kom under kriget denna andel att stiga, nämligen till 71 proc. 1940 och till 80 proc. 1941.

"Överskotten" bestodo alltså till en början av en tredjedel av fångsterna. Den viktigaste användningen för dessa överskott var exporten, som 1938 tog 14 och 1939 11 proc. av totalfångsten. Mycket låga priser uppnåddes emellertid därvid, 1938 sålunda endast 3·7 öre/kg. För att strömmingen icke skulle exporteras hur billigt som helst, föreskrev fiskenämnden redan i april 1938, att för exporterad strömming föreningarna skulle betala fiskarna minst 5 öre/kg. Nämda år erhöles föreningarna som nämnts endast 3·7 öre/kg men betalade fiskarna i medeltal 5·2 öre/kg. Dock kunde föreskrifterna om 5-örespriset ej alltid upprätthållas, utan särskilt under 1939 måste fiskenämnden i en del fall medge undantag och tillåta lägre pris för att icke alltför stora partier strömming skulle bli osålda.

En annan viktig användning av strömming har saltning, kryddning och rökning varit. Under nu ifrågavarande år kom en stigande andel av fångs-

Tab. 51. Strömmingens olika användning 1938—1941

Användning	1938			1939		
	ton	%	öre/kg	ton	%	öre/kg
A. Försäljningsföreningarna						
Färskkonsumtion	15 998	66	26·4	15 394	66	28·4
Export	3 253	14	3·7	2 575	11	7·3
Salt., rökn., kryddn. ²	1 865	8	17·7	2 359	10	15·7
Kraftfoder, gödningsm.	1 284	5	2·8	1 313	6	3·0
Djurföda	1 206	5	7·5	1 290	6	13·7
Beredd i egen rörelse	407	2	12·6	230	1	13·5
Vrakad, svinn	81	—	—	17	—	—
Summa	24 094	100	20·5	23 178	100	22·3
B. Blekinge och Skåne						
Färskkonsumtion	2 857	94	23·0	2 590	87	21·1
Såld överskottssill	76	3	6·0	65	11	4·3
Vrakad „	80	3	—	339	2	—
Summa	3 013	100	21·9	2 994	100	18·4

Användning	1940			1941		
	ton	%	öre/kg	ton	%	öre/kg
A. Försäljningsföreningarna						
Färskkonsumtion	10 822	71	42·3	15 051	80	62·5
Export	721	5	9·6	—	—	—
Salt., rökn., kryddn. ²	2 654	18	18·9	2 614	14	32·0
Kraftfoder, gödningsm.	146	1	4·5	147	1	6·6
Djurföda	534	4	17·8	290	2	22·5
Beredd i egen rörelse	176	1	24·4	533	3	36·8
Vrakad, svinn	25	—	—	20	—	—
Summa	15 078	100	35·1	18 655	100	56·4
B. Blekinge och Skåne						
Färskkonsumtion	3 015	91	23·6	6 327	89	34·4
Såld överskottssill	291	9	1·0 ¹	754	11	13·0
Vrakad „	—	—	—	—	—	—
Summa	3 306	100	21·6	7 081	100	32·1

terna att få denna användning, nämligen 8—10 proc. under åren 1938 och 1939 men 14—18 proc. under de båda krigsåren. En del av denna strömming bereddes av föreningarna i egen rörelse. Som regel inbringade denna användning det bästa priset utanför färskmarknaden. I viss utsträckning föreskrev fiskenämnden det lägsta pris, som fick betalas för strömming avsedd för saltning och rökning, varvid för sistnämnda kategori minimipriset tillämpades långt innan detta kom att bli formligen föreskrivet i gällande författning.

¹ Siffran beräknad och ganska osäker. Troligen blev en stor del av överskottet (291 ton) vrakat.

² Det relativt höga priset för denna post berodde på det gynnsamma priset för strömming avsedd för rökning.

Slutligen är att nämna att under de båda sista fredsåren icke obetydliga kvantiteter strömming användes till djurföda eller för beredning av kraftfoder och gödningsämnen (10—12 proc. av totalfångsten). Under krigsåren nedgick emellertid denna användning till några få procent.

Beträffande prisregleringarna inom Blekinge och Skåne iakttagas en ganska stor olikhet i jämförelse med motsvarande regleringar inom försäljningsföreningarnas områden. Av fångsterna ha nämligen i Blekinge och Skåne som regel minst 90 proc. uppnått minimipriset, och dessa regleringar ha därmed en karaktär liknande västkustens. "Överskottet" av sill har endast uppgått till högst 13 proc. (1939) och lägst 6 proc. (1938). Likheten med västkustens prisregleringar sträcker sig även dithän, att möjligheterna för ett någorlunda lönande tillvaratagande av överskotten varit mycket begränsade. Icke obetydliga kvantiteter ha helt enkelt måst vrakas, och även för den sill som kunnat användas för saltning m. m. har ett mycket lågt pris erhållits — fränsett 1941, då överskottet övertogs av livsmedelskommissionen.

d) Prisregleringarnas finansiering

Under det på västkusten som regel minimipriset utbetalats för överskottspartierna, har som nämnts för strömmingen endast ett visst prisutjämningsbidrag erhållits. Finansieringen har därmed kommit att bli ganska olika. För västkusten märktes på utgiftssidan de utbetalta minimipriserna och på inkomstsidan likviden för det försålda fisköverskottet, avgifterna från fiskarna samt vissa statsbidrag. För strömmingen får man i stället utgå från de priser, som de olika användningarna utanför färskmarknaden betingat. Därutöver kommer å ena sidan som utgiftspost prisutjämningsbidragen samt på inkomstsidan avgifterna från fiskare och statsbidragen. En uppställning över strömmingsprisernas finansiering har gjorts i tab. 52 och avser åren 1938—1940. Att 1941 ej medtagits beror dels på att prisregleringarna detta år gingo med "vinst" (några statsmedel behövde alltså ej anlitas), dels på att det visat sig mycket svårt att sammanställa behövliga uppgifter. Slutregleringen skedde nämligen först ganska långt in på 1942, och för detta år har fiskenämnden ej avgivit någon rapport.

Vad först avgifterna från fiskarna beträffar, så fastställdes de i kungörelsen av år 1937 för försäljningsföreningarnas vidkommande till 2·5 proc. av det nettopris resp. förening erlagt till fiskare för till densamma levererad strömming, som försåls för konsumtion i färskt tillstånd inom riket. Avgiften sänktes 1941 till 2 proc. För Blekinge och Skåne gällde hela tiden för vederbörande fiskare att erlægga en avgift på 2 proc. av det belopp, han under tiden för prisregleringen erhöll för sill, som han försålde för konsumtion i färskt tillstånd inom riket. Avgiften var sålunda av samma höjd som den för västkusten i allmänhet tillämpade.

Tab. 52. Prisregleringarnas finansiering

	1938		1939		1940		Summa		
	kr	per fiskare	kr	per fiskare	kr	per fiskare	kr	per fiskare ⁵	%
<i>A. Fiskförsäljn.-fören.</i>									
Prisregleringsavg. . .	81 925	21	85 656	21	90 843	22	258 224	64	52
Bidrag av statsmedel	96 507	24	104 460	26	41 540	11	242 507	61	48
Prisutjämningsbidrag	178 432	45	190 116	47	132 383	33	500 731	125	100
<i>B. Blekinge och Skåne</i>									
Prisregleringsavg. . .	9 584 ¹	10	12 041 ²	11	16 244 ³	16	37 869 ⁴	37	41
Bidrag av statsmedel	3 117	3	30 651	29	20 594	20	54 362	52	59
Prisutjämningsbidrag	12 701	13	42 692	40	36 838	36	92 231	89	100

Vid granskning av siffrorna i tab. 52 framgår det, att prisregleringsavgifterna från försäljningsföreningarna uppgingo till bortåt 90 000 kr per år. Behovet av prisutjämningsbidrag varierade däremot, så att det under 1938 och 1939 uppgick till 180 000 resp. 190 000 kr men 1940 till endast 130 000 kr. Nedgången sistnämnda år sammanhängde naturligtvis med det förbättrade marknadsläge för strömming, som blev en följd av den stigande knappheten på livsmedel, och som påföljande år medförde att avgifterna mer än väl täckte prisbidragen. Behovet av statsmedel, som under 1938 och 1939 uppgick till omkring 100 000 kr vardera året, reducerades därmed för 1940 till 40 000 kr och vändes 1941 i ett icke obetydligt överskott. För de tre åren 1938—1940 uppgingo prisutjämningsbidragen till 500 000 kr, varav drygt hälften täcktes av fiskarnas avgifter och alltså knappt hälften av statsmedel.

För Blekinge och Skåne voro förhållandena något annorlunda. Särskilt under 1939 och 1940 uppstodo här betydande överskott, för vilka knappast någon användning fanns. Av statsmedel måste därför dessa år anlitas be-
lopp, som voro dubbelt så stora som de inbetalade avgifterna. För samtliga tre år uppgingo prisutjämningsbidragen till drygt 90 000 kr, varav mindre än 40 000 kr täcktes av avgifterna. Under det dessa inom försäljningsföreningarna utgjorde drygt 50 proc. av prisutjämningsbidragen, stannade de vid 40 proc. i Blekinge och Skåne.

Statsbidragen till prisregleringarna på strömming och sill vid ost- och sydkusten utgingo ur det under nionde huvudtiteln anvisade förslagsanslaget till Reglering av handeln med färsk strömming och sill m. m.

¹ Därutöver inbetalades 3 550 kr som reserverades till efterföljande år.

² Därav 1 140 kr av föregående års behållning.

³ Därav 1 940 kr av föregående års behållning.

⁴ Därutöver uppstod ett överskott på 470 kr.

⁵ Antalet fiskare visar så små olikheter under de tre åren, att denna siffra utan nämnvärt fel erhållits genom summering.

För hela prisregleringsområdet kommo strömmingsavgifterna under 1938—1940 att uppgå till närmare 300 000 kr och förbrukningen av statsmedel till samma belopp. Det kan erinras om att proportionen var ungefär densamma för västkustens vidkommande, där under hela prisregleringstiden avgifterna från fiskarna uppgingo till 900 000 kr och av statsmedel användes 935 000 kr. I båda fallen har sålunda den principen förverkligats, att fisket och staten i ungefär samma grad bidragit till kostnaderna för prisregleringarna.

Slutligen kan pekas därpå, att enligt tab. 52 statens kostnader för strömmingsprisregleringen kan beräknas till i runt tal 20 kr per fiskare och år. För västkustens vidkommande har ovan motsvarande siffra angivits till 30 kr, men den avsåg då perioden 1934—1942.

3) *Prisregleringarna på torsk*

En tredje grupp utgöra de prisregleringar på torsk, som under längre eller kortare del av åren 1937—1940 anordnades inom Malmöhus och Blekinge län. Då de i princip icke innebära något nytt utöver redan behandlade prisregleringar och därtill voro av mycket begränsad omfattning, behandlas de här i största korthet.

Vad först Malmöhus län beträffar, handhades prisregleringarna av länets havsfiskeförening, som härför erhöll statsanslag. Ombud funnos på de olika ilandföringsplatserna. Prisregleringen gällde endast torsk av viss storlek, och i allmänhet tillämpades olika minimipriser för skilda storleksklasser, olika för väst- och sydkust. Havsfiskeföreningen hade befogenhet att om så påkallades sänka de fastställda minimipriserna men ej att höja dem. Torsk, som ej kunde säljas i färskmarknaden till minst minimipriset, skulle av de lokala ombud, som funnos på fiskelägena, i första hand avyttras till salterier, rökerier, konservfabriker el. dyl. Kunde den ej avyttras skulle levande torsk åter utsläppas i sjön och död torsk förstöras. För torsk som ej uppnådde minimipriset utbetalades till fiskarna 70 proc. av gällande minimipris. Vid rikligt fiske ägde föreningens styrelse, att, om den så fann nödvändigt och fiskarna själva ej frivilligt begränsade fångsterna, meddela bestämmelser om fångstransonering. De i prisregleringarna deltagande fiskarna erlade en avgift med 2 proc. på bruttoförsäljningssumman för all torsk av ifrågavarande storlek, som under prisregleringstiden försålles till minst minimipriset. Dessa avgifter uppburos av de lokala ombuden och inlevererades till havsfiskeföreningen. Ombuden hade även att rapportera uppstående fisköverskott samt redovisa för dessas försäljning. Vid försäljning direkt till konsument skulle fiskarna i regel betinga sig ett pris, som låg minst 20 öre/kg över gällande minimipris. Prisregleringen pågick under

1937, 1 september 1938—30 april 1939 samt 20 november 1939—30 april 1940.

Även inom Blekinge anordnades prisregleringarna på torsk av länets havsfiskeförening. De pågingo under säsongen 1 september—30 april 1939/40 och 1940/41. Liksom för Malmöhus län varierade minimipriset med torskens storlek och var också något olika på de olika kuststräckorna. Tillägget vid försäljning direkt till konsument utgjorde endast 5 öre/kg. I övrigt gällde i huvudsak samma bestämmelser som för torskprisregleringen inom Malmöhus län. Dock utgick ej för fisk, som ej uppnått minimipriset, något fast belopp utan i likhet med strömmingsregleringen ett prisutjämningsbidrag, så att fiskarna med hjälp av detta skulle erhålla 60 proc. av gällande minimipris för den fisk, som ej kunnat säljas till detta pris. Dyligt bidrag utgick för högst 600 kg per man och vecka för en trålfiskare och 400 kg för annan fiskare.

Statsbidragen utgingo av förenämnda reservationsanslag till Främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

III. "Kristidsregleringarna"

De regleringar av fiskpriserna, som tillkommo vid mitten och slutet av 1930-talet och för vilka i det föregående redogjorts, hade som syfte att förbättra fiskarnas ekonomiska utbyte av sin näring. Kriget medförde härvidlag liksom på andra områden en förskjutning i motiven för statsingripande. Under de första krigsåren undergick Sveriges försörjningsläge en successiv försämring. Svaga skördar och avbrutna förbindelser med utlandet framtvingo restriktioner på livsmedelsområdet. Efter hand som allt fler förnödenheter underkastades ransoning, ökades efterfrågan starkt på de ännu "fria" varorna. Framför allt inskränkningen av köttkonsumtionen medförde ett ökat behov av fisk och fiskprodukter från hushållens sida. Tillförseln av fisk till den svenska marknaden visade emellertid under åren 1940 och 1941 en minskning i jämförelse med tidigare år beroende på av kriget orsakade förhållanden såsom Skagerackspärrens tillkomst i april 1940 samt mineringarna. Allt detta medförde, att en bristande balans uppstod mellan tillgång och efterfrågan på fisk och fiskvaror. På kort tid stego också fiskpriserna kraftigare än priserna på några andra livsmedelsförnödenheter av vikt. Som exempel härpå kan nämnas, att genomsnittspriset för i Göteborgs fiskhamn försåld fisk steg från 23 öre/kg 1939 till 67 öre 1941. För i Skåne och Blekinge ilandförd sill voro motsvarande kilopriser 22 och 47 öre samt för torsk 18 och 42 öre. Även strömmingspriserna stego, ehuru ej fullt så kraftigt.

Även om den sålunda inträdda prisstegringen på fisk till en del kunde anses vara berättigad med hänsyn till dels de kraftigt höjda kostnaderna för drivmedel och andra fiskets förnödenheter, dels de till följd av kriget ökade

riskerna för fiskets utövare, funno statsmakterna det snart nödvändigt att genomföra en reglering av priserna på fisk för att därigenom hejda den fortgående prisstegringen. I anslutning därtill måste också handeln bli föremål för reglering.

Den 5 december 1941 förordnade sålunda Kungl. Maj:t om reglering av handeln med färsk sill och bemyndigade statens livsmedelskommission att fastställa normalpriser på färsk sill. Regleringen trädde i kraft den 7 i samma månad. Härefter följde vid ingången av 1942 prisreglering på färsk strömming i enlighet med vissa av Kungl. Maj:t den 23 januari och tidigare åt livsmedelskommissionen lämnade bemyndiganden. Den 6 mars 1942 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse angående reglering av handeln med vissa slag av fisk, vilken kungörelse trädde i kraft den 26 i samma månad. I samband med utfärdandet av denna kungörelse bemyndigade Kungl. Maj:t livsmedelskommissionen att — i den mån sådant bemyndigande ej redan tidigare lämnats — i samråd med priskontrollnämnden fastställa normalpriser på fisk av de slag, som angåvos i kungörelsen av den 6 mars 1942. Jämlikt kungörelse den 12 juni samma år infogades slutligen regleringen av handeln med strömming fr. o. m. den 1 juli i den sedan mars månad genomförda handelsregleringen för annan saltvattensfisk. Härigenom hade livsmedelskommissionen under loppet av föga mer än ett halvt år i sin egenskap av centralt kristidsorgan på livsmedelsområdet helt och hållet fått fisken inlemmad i regleringssystemet.

Införandet under vintern 1941/42 av normalpriser på all viktigare saltvattensfisk skedde som nämnts i ett mycket ansträngt försörjningsläge, i vilket det ansågs nödvändigt att hejda den fortgående prisstegringen på fisk. Det var sålunda främst omsorgen om konsumenterna, som dikterade dessa statliga åtgärder. Men konsumenterna voro givetvis intresserade icke blott av att den saluförda fisken betingade rimliga priser utan även av att fisk verkligen stode att uppbringa i affärerna. På grund härav ansågs normalprisregleringen böra kompletteras med ett till ökat fiske stimulerande garantisystem, vars genomförande för övrigt från fiskareorganisationernas sida hade utgjort en bestämd förutsättning för att dessa skulle medverka till normalprisregleringen och en intensifiering av fisket.¹

a) Administrationen

I motsats till tidigare prisregleringar fingo dessa nya "kristidsregleringar" en central ledning, nämligen statens livsmedelskommission, vars sektion för diverse livsmedel fick till huvudsaklig uppgift att administrera fiskregle-

¹ Föreliggande avsnitt om "kristidsregleringarna" bygger i stor utsträckning på de redogörelser för livsmedelskommissionens prisreglerande verksamhet, som utarbetats från tid till annan, flertalet av sektionschefen N. Tolstoy.

ringarna. I prisfrågor hade kommissionen dock att samråda med priskontrollnämnden.

Den handelsreglering, som genomfördes våren 1942, fick i sina huvuddrag följande utformning. Beträffande såväl strömming (som ju tidigare varit handelsreglerad) som annan reglerad fisk bestämdes, att tillstånd skulle erfordras för bedrivande av partihandel samt för inköp av handelsreglerad fisk direkt från fiskare. Partihandelsauktorisering meddelades i stort sett åt envar, som tidigare idkat dylik handel. På de fiskmottagningsplatser (mera om dessa nedan), där auktioner funnits anordnade, fördelades fisken när brist förelåg i förhållande till efterfrågan, i enlighet med kvotering, som i princip grundades på inköpen av fisk under viss basperiod. Kvoteringen var nödvändig, emedan de bundna priserna omöjliggjorde en fri konkurrens om varan. Fördelningsarbetet anförtroddes i Göteborg beträffande den för partiförsäljning avsedda färskfisken närmast åt en under livsmedelskommissionens medverkan bildad sammanslutning av fiskgrossister (Fiskgrossisternas fördelningsförening u. p. a.) och beträffande den för detaljförsäljning i Göteborg med omnejd avsedda varan till en början åt Göteborgs fiskdetaljisters samköpsförening u. p. a. Vid handelsregleringens återupplivande efter den "fria tiden" år 1944 uppdrogs det åt fiskhamnsdirektionen i stället för åt sistnämnda förening att fördela den för detaljhandeln i Göteborgsområdet avsedda fisken efter direktiv från ett av kommissionen av fiskdetaljister och fiskgrossister i Göteborg bildat fördelningsråd. På andra fiskauktionsplatser än Göteborg handhades fiskfördelningen av kommissionens ombud, mot slutet av regleringen assisterade av särskilda, under kommissionens medverkan bildade s. k. fördelningsföreningar, bestående av fiskgrossisterna i orten. På andra ilandföringsplatser för fisk än auktionsplatserna kunde (auktoriserade) partihandlare och de övriga fiskhandlare, som utrustats med tillstånd att köpa fisk direkt från fiskare, under kontroll av kommissionens ombud företaga sina inköp efter i stort sett samma grunder som tidigare. Viss skyldighet förelåg för vederbörande handlande såväl på auktionsplatserna som på andra landningsplatser att vid onormala förskjutningar av fisktillförseln inskränka sin försäljning till förmån för fiskhandlarna på annan, mindre väl försedd ort (s. k. lokalkvotssystem). De auktoriserade fiskgrossisterna voro i sin tur skyldiga att — efter s. k. kvotlistor — fördela fiskleveranserna till sina kunder efter dessas inköp under viss basperiod. Fördelningsarbetet var i flera avseenden synnerligen påfrestande såväl för fiskhandeln som för de övervakande instanserna. Principen om fördelning efter tidigare inköp kunde endast med svårighet upprätthållas och svårigheterna ökades allteftersom basperioden blev mera avlägsen i tiden. Åtskilliga avvikelser från principen måste företagas, särskilt på grund av angelägenheten att i större omfattning dirigera fisk till sådana orter eller områden, där man kunnat konstatera

mera avsevärd brist. Kvoteringsarbetet komplicerades ytterligare under den tid av år 1943, då s. k. *lokal fiskransonering* var rådande i Stockholm med omnejd.

Den regleringsapparat i fråga om handeln med fisk, som sålunda skapades i mars 1942, kom även att utgöra ett led i uppbörden av de avgifter, som ansågos erforderliga för prisregleringens upprätthållande. På auktionsplatser ha avgifterna uppburits genom vederbörande auktionsmyndighet och på andra platser genom de auktoriserade handlandena.

Livsmedelskommissionens prisreglerande befogenheter ha i motsats till handelsregleringen icke meddelats kungörelsevägen utan genom särskilda av Kungl. Maj:t givna bemyndiganden. Det pris- och garantisystem, som i mars 1942 genomfördes samtidigt med handelsregleringen i fråga om fisk, byggde sålunda på en av Kungl. Maj:t godkänd, mellan livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden å ena sidan och vederbörande fiskareorganisationer å andra sidan träffad överenskommelse. Enligt denna skulle staten lämna garanti för avsättning till fastställda priser av fångster, vilka på grund av sin storlek icke kunde vinna avsättning på den normala marknaden. Överenskommelsen innebar i huvudsak, att vid försäljning på särskilt angivna fiskmottagningsplatser av fisk av fastställda slag och sorteringar från fiskare vissa garantipriser skulle gälla. Därest tillförseln till fiskmottagningsplats blev så stor, att avsättning ej kunde vinnas för all den saluförda fisken, inträdde skyldighet för kommissionen att övertaga den osålda fisken och att för denna betala fiskaren efter det fastställda priset. En viktig, av praktiska skäl förestavad inskränkning i garantisystemet innebar bestämmelsen, att då fisk såldes annorstädes än på fiskmottagningsplats, avsättnings- och prisgarantien ej skulle gälla. Överskottsfisken måste sålunda levereras på fiskmottagningsplatserna, från början sammanlagt ett fyrtiotal, där livsmedelskommissionens ombud omhändertog fisken i enlighet med kommissionens direktiv. Den av kommissionen övertagna fisken avsågs att efter frysning eller saltning eller annan beredning saluföras på marknaden, då tillförseln av färsk fisk icke var tillräcklig för behovet.

Ombudsverksamheten på landets fiskmottagningsplatser medförde givetvis ganska betydande kostnader för kommissionen. Avlöningarna till ombuden, som på få undantag när (ombuden i Göteborgs fiskhamn samt i Gravarne och Smögen) icke varit heltidsanställda, samt övriga avlöningar och omkostnader under tiden 26 mars 1942—31 december 1945 för den lokala administrativa apparaten uppgingo sålunda till 412 273 kr, varav huvuddelen eller 385 839 kr utgjorde avlöningar. Dessa kostnader ha icke upptagits i kommissionens utgiftsstat utan ha belastat en särskild s. k. *clearingskassa* för fisk.

b) Garantiprisernas höjd

Såsom ovan nämnts fastställdes de första garantipriserna (vilka i huvudsak sammanföll med samtidigt gällande normalpriser vid försäljning från fiskare) efter överläggningar mellan representanter för vederbörande statliga myndigheter (livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden) och de olika fiskaresammanslutningarna. Praktiskt taget samtliga normalpriser och garantipriser, som tillämpats vid försäljning från fiskare, ha tillkommit efter dylika överläggningar. I allmänhet ha också de sedan fastställda normal- eller garantipriserna på förhand godkänts av fiskareorganisationerna. I vissa fall har emellertid sådan godkännande lämnats först i efterhand. Det har även förekommit, att godkännande icke kunnat erhållas från fiskarnas sida. Fiskarerepresentanterna ha å sin sida genom överenskommelser åtagit sig att fullfölja myndigheternas intentioner i fråga om minimimått på den fisk, som skulle få ilandföras, liksom i fråga om fångstbegränsning.

De normalpriser och därmed även garantipriser på *västkustfisk*, som fastställdes i mars 1942, voro avsedda att ligga cirka tio procent högre än 1941 års genomsnittspriser. I betraktande av den höga prisnivå i jämförelse med förkrigstiden, som kännetecknade 1941, voro alltså de i mars 1942 fastställda priserna relativt höga, men de inneburo likväl en sänkning av de omedelbart före regleringens genomförande rådande priserna. De relativt höga garantipriserna på fisk kunde anses motiverade av flera skäl. Först och främst hade fiskets omkostnader avsevärt stigit sedan krigsutbrottet. Sålunda hade, för att taga ett viktigt exempel, priset på motorbrännolja stigit från omkring 10 till omkring 50 öre/kg. Ett annat skäl utgjorde de till följd av mineringar m. m. ökade riskerna för fiskarna. Slutligen tillkom det stimulationsmoment, som fördelaktiga fångstpriser givetvis innebära för fisket.

Den i mars 1942 genomförda garantien avsåg all viktigare västkustfisk, nämligen kolja, torsk, vitling, lyrtorsk, gråsej, kummel, sandskädda, rödtunga, rödspotta, makrill, långa och sill; redan i december 1941 hade garanti införts beträffande sill, senare under 1942 tillkom garanti även för skarp-sill och tonfisk, och garantien gällde för praktiskt taget alla sorteringar. I början av 1943 fram till mitten av året omfattade garantien därjämte ytterligare ett antal fiskslag, nämligen slätvar, piggvar, äkta sjötunga, helgeflundra, havskatt och marulk. Under hela denna tid sammanföll garanti- och normalpriser. Den sedan regleringens införande rådande prisnivån bibehölls fram till juli 1943 oförändrad med undantag av en höjning av sillpriset i juli 1942, motiverad av en ytterligare fördyring av bränslekostnaderna. Vid sistnämnda tidpunkt företogs emellertid samtidigt vissa justeringar nedåt av priserna på andra fiskslag.

Under 1943 undergick försörjningsläget en successiv förbättring. Detta kom att avspegla sig i garantipriserna. Redan i juli detta år företogs en inskränkning i garantiens omfattning, bestående av dels ett uteslutande av mindre viktiga fiskslag från garantien, dels en utmönstring av de sämre sorteringarna av de ännu garanterade fiskslagen. I november gick man vidare på den inslagna linjen, i det för vissa fiskslag garantien inskränktes till att gälla endast de största sorteringarna. Samtidigt avskaffades de fasta fångstpriserna för ett flertal fiskslag, d. v. s. normalpriser och garantipriser skildes åt. För ett antal fisksorter gällde under vintern 1943/44 ett system med normalpris allenast vid försäljningar till konsument, s. k. partiell reglering.

Genom nu nämnda åtgärder möjliggjordes en efter fångstfluktuationerna i viss mån rörlig prisbildning. Störst var denna rörlighet i fråga om den partiellt reglerade fisken, beträffande vilken fiskhandlandena sålunda fingo vidkännas en minskning av handelsmarginalen vid knapp fisktillgång. I ganska stor utsträckning fastställde under denna tid Svenska västkustfiskarnas centralförbund och Sveriges ångtrålareförening i samråd med livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden minimipriser, vilka lågo högre än de statliga garantipriserna. Härigenom stimulerades fiskarna att ilandföra så förstklassig fisk som möjligt, då de i annat fall riskerade att fisken icke erhöi minimipriset utan övertogs till det lägre garantipriset.

I april 1944 upphävdes normalpriserna på västkustfisk. Därmed hade prisbildningen gjorts fri, och priserna tillätos vid relativt små fångster stiga högre än de senast gällande normalpriserna. I samband härmed ansågs en ganska kraftig inskränkning av garantien kunna ske. Endast de bästa sorteringarna åsattes garantipris, varjämte för dessa sorteringar avsevärda sänkningar av garantibeloppet genomfördes. Under denna s. k. fria tid, vilken varade till november 1944, tillämpades på västkusten minimipriser såsom överbyggnad på garantisystemet.

I november 1944 befanns det nödvändigt att återinföra normalpriserna. En följd härav blev, att det under den "fria tiden" inskränkta prisgarantisystemet återigen utbyggdes till ungefär sitt gamla omfång. Med anledning av fientligheternas upphörande i Europa i maj 1945 och de i samband därmed ökade möjligheterna till havsfiske samt med tanke på vissa senare företagna prissänkningar på fiskets drivmedel företogs under sommaren samma år väsentliga nedskärningar av garantipriserna (med i genomsnitt c:a 40 proc.). Samtidigt sänktes även normalpriserna. Härefter bibehölls garantipriserna i stort sett oförändrade fram till den omläggning av prisregleringarna våren 1946, varigenom "krisregleringarna" i fråga om fisk kunna anses ha blivit avvecklade.

Ett ganska gott begrepp om de från tid till annan företagna förändringarna i garantien för västkustfisk ger tab. 53, i vilken anges garantipriserna

Tab. 53. Garantipriser på viktigare fiskslag 1942-45 (öre/kg för rensad vara)

Fiskslag	Sortering (cm)	1942 mars	1943			1944		1945 juli
			januari	juli	november	april	november	
Torsk	76—	100	100	95	95	50	80	55
	70—75	100	85	75	55	50	80	55
	60—69	80	85	75	55	50	80	55
	40—59	80	85	75	55	35	65	45
	30—39	60	60	50	—	—	30	25
	26—29	60	60	50	—	—	—	—
	15—25	30	30	—	—	—	—	—
Kolja	45—	135	135	90	80	50	90	50
	39—44	135	135	90	80	35	90	50
	32—38	110	110	90	80	35	90	50
	30—31	80	80	70	60	35	70	30
	28—29	80	80	70	60	—	70	—
	26—27	80	80	70	60	—	—	—
	22—25	80	80	—	—	—	—	—
	15—21	30	30	—	—	—	—	—
Vitling	30—	80	80	70	50	35	50	35
	28—29	80	80	50	50	—	50	—
	26—27	65	60	50	—	—	—	—
	22—25	65	60	—	—	—	—	—
	15—21	30	60	—	—	—	—	—
Lyrtsorsk	45—	100	85	70	50	45	65	40
	40—44	100	85	70	—	—	40	25
	32—39	100	85	50	—	—	40	25
	30—31	60	60	50	—	—	40	25
	28—29	60	60	50	—	—	—	—
	20—27	60	60	—	—	—	—	—
Gråsej	50—	90	85	70	50	35	65	40
	45—49	90	85	70	50	—	40	25
	40—44	90	85	70	—	—	40	25
	30—39	60	85	50	—	—	40	25
	28—29	60	60	50	—	—	—	—
	26—27	60	60	50	—	—	—	—
	25	60	60	—	—	—	—	—
Kummel	54—	175	175	140	130	60	160	80
	45—53	125	125	110	100	—	125	55
	40—44	125	125	110	100	—	100	—
	35—39	75	75	—	—	—	100	—
	30—34	75	75	—	—	—	—	—
Rödtunga	33—	175	175	160	150	70	165	75
	30—32	140	140	130	120	70	140	60
	29	140	140	130	120	—	140	60
	25—28	110	110	90	80	—	90	40
	—24	110	110	—	—	—	90	40
Rödspotta	30—	175	175	175	165	70	175	75
	27—29	140	140	140	130	70	140	60
	26	140	140	140	130	70	—	—
	—25	140	140	140	130	—	—	—
Sandskädda		100	90	80	70	50	60	50
Makrill (annan än garnmakrill)	34—	140	140	120	120	70	—	75
	33	140	110	120	120	70	—	75
	31—32	108	110	120	120	70	—	75
	30	108	85	90	90	70	—	75
	28—29	85	85	90	90	—	—	75
	26—27	85	85	90	90	—	—	—
	25	40	85	—	40	—	—	—
15—24	40	40	—	40	—	—	—	

på några viktigare fiskslag, nämligen torsk, kolja, vitling, lyrtorsk, gråsej, kummel, rödtunga, rödspotta, sandskädda samt makrill vid några olika tidpunkter från mars 1942 till juli 1945. De vid skilda tillfällen företagna ändringarna i bestämmelserna om storleken på de olika sorteringarna ha föranlett, att dessa anges på sätt framgår av tabellen. Vid en och samma tidpunkt har dock icke förekommit en så långt gående uppdelning på olika sorteringar, som tabellen kunde synas ge vid handen.

Det pris- och garantisystem, som gällt på *sydkusten*, har i sina huvuddrag haft samma utformning som det på västkusten, ehuru det av naturliga skäl omfattat färre fiskslag än västkustens. I huvudsak har den sålunda varit begränsad till torsk och sill. Vidare har garantien gällt under kortare tider än på västkusten, vilket haft samband med de sämre möjligheterna på sydkusten i fråga om tillvaratagande av stora fiskfångster.

Även torsk, som fångats och ilandförts vid *ostkusten*, har tidvis varit prisgaranterad. Viktigast har här emellertid varit prisgarantien för strömming. För sistnämnda fiskslag har garantisystemet varit utformat efter andra linjer än för övrig saltvattensfisk. Vad normalpriserna beträffar, ha dessa varit anpassade efter fångsternas storlek, varjämte en indelning i prisområden skett för underlättande av distributionen från fångstorterna.

Livsmedelskommissionens garanti för överskottsströmming utgjorde ursprungligen 40 öre/kg färsk strömming. Under de två sista åren avsåg garantien dock i stället hos producentföreningarna uppkommande överskott av salt strömming, vilka överskott inlöstes till ett pris, som per kg färsk vara motsvarade 35 à 37 öre. Såsom salt överskottsströmming har därvid inlösts endast sådan salt vara, som efter lagring i minst sex månader fortfarande varit av fullgod kvalitet. I viss utsträckning har därvid förskott utbetalats med tre fjärdedelar av det garanterade priset.

c) Regleringsavgifter

Det i mars 1942 införda avgiftssystemet innebar, att köparen till livsmedelskommissionen (direkt eller via fiskhamn, om fisken inköptes i sådan) hade att inbetala en för varje särskilt fiskslag till en början starkt varierande, senare i allmänhet till 5 öre per kg fixerad avgift. Sedermera (från april 1944) har detta avgiftssystem erhållit en principiellt annan utformning, i det att avgiften fastställts till viss procent av fiskens inköpsvärde, först 8, mot slutet i allmänhet 5 proc., dock i regel ingen avgift för större sill. Det nu sagda gäller icke strömmingsavgiften, vilken under hela den här avsedda tiden utgått med ett fixerat belopp av 1 öre/kg.

d) Överskottsfiskens tillvaratagande

Det var avsevärda kvantiteter fisk, som livsmedelskommissionen till följd av sina garantiåtaganden fick övertaga samt bereda, där fisken icke redan vid övertagandet var beredd. Fram till slutet av mars 1946 uppgingo överskotten till 51 milj. kg fisk av olika slag, vilken kvantitet fördelade sig på följande sätt:

År	Ton	År	Ton
1940	650	1944	16 400
1941	2 000	1945	12 900
1942	3 200	1946 ¹	1 100
1943	14 900	1940/46	51 500

Överskottsfisken har till övervägande del utgjorts av västkustfisk. Det må emellertid framhållas, att den övertagna fisken icke helt och hållet utgjorts av överskott i egentlig mening, utan att i de anförda siffrorna även ingå vissa fiskpartier, som av folkförsörjningsskäl inköptes för saltning eller konservering på annat sätt.

Överskottsfisken utgjordes vanligtvis av färsk fisk, som överlämnades till redan existerande salteriföretag för beredning enligt mellan kommissionen och resp. företag ingångna avtal. Äganderätten kvarstod emellertid hos livsmedelskommissionen. Denna form av tillvaratagande av överskottsfisken har dominerat beträffande insaltningen av annan fisk än sill men har varit vanlig även i fråga om sill. Infrysning av fisk har förekommit i relativt obetydlig omfattning. Den har i allmänhet skett för kommissionens räkning på samma sätt som saltningen.

Även andra former för livsmedelskommissionens övertagande av överskottsfisk ha förekommit. Sålunda ha under de två sista regleringsåren producentföreningarna på ostkusten kunnat begära att prisgarantien för strömming skulle fullgöras endast i den mån föreningarna låtit salta den för egen räkning och lagrat den i sex månader. Ifrågavarande system har i viss utsträckning tillämpats även beträffande sydkustsill, vidare beträffande västkustfisk under en del av 1944 på försök i Hafstensund, Fjällbacka och Halland samt slutligen under 1946, då salt sill i stor utsträckning inlöstes för att användas i den internationella hjälperksamheten.

I tab. 54 återfinnas detaljerade uppgifter rörande den fisk, som kommissionen 1942—1945 övertagit och låtit bereda samt kommissionens utgifter och inkomster beträffande denna fisk. Under denna tid inköpte livsmedelskommissionen i enlighet med sina garantiåtaganden 47·4 milj. kg fisk för ett sammanlagt belopp av 36·3 milj. kr, vilket motsvarar 76·5 öre/kg. Härei ingår emellertid även beredd fisk till viss del, framför allt strömming men även makrill, varför det genomsnittliga belopp, som fiskarna erhållit,

¹ Endast för januari—mars.

Tab. 54. Överskott av olika fiskslag vid prisregleringar 1942—1945

År och fiskslag	Inköpt fisk		Berednings- kostn. inkl. frakter o. dyl. 1 000 kr	Summa an- skaffnings- värde 1 000 kr	Försälj- ningsvärde 1 000 kr	Vinst (+) eller förlust (-) 1 000 kr
	ton	1 000 kr				
1942						
Strömming.....	—	—	—	—	—	—
Sill	5	4	1	5	5	0
Makrill	339 ¹	302	48	350	361	+11
Skarpsill.....	1 021	251	251	502	823	+321
Annan fisk ⁶	1 861	1 598	296	1 894	1 855	-9
Summa	3 226	2 155	596	2 751	3 074	+323
1943						
Strömming.....	267	107	29	136	133	-3
Sill	1 274	1 154	222	1 376	1 376	0
Makrill	1 814	1 792	333	2 125	624	-1 501 ²
Skarpsill.....	688	163	121	284	49	-235
Annan fisk ⁶	10 812	9 571	3 284	12 855	5 426	-7 429 ²
Summa	14 855	12 787	3 989	16 776	7 608	-9 168
1944						
Strömming.....	1 432 ³	1 090	35	1 125	930	-195
Sill	10 687	7 155	2 129	9 284	5 886	-3 398
Makrill	2 200 ⁴	1 129	308	1 437	843	-594
Annan fisk ⁶	2 076	1 217	263	1 480	1 334	-146
Summa	16 395	10 591	2 735	13 326	8 993	-4 333
1945						
Strömming.....	1 544 ³	1 224	—	1 224	885	-339
Sill	2 435 ⁵	2 116	70	2 186	2 182	-4
Makrill	2 442	1 616	622	2 238	1 711	-527
Annan fisk ⁶	6 518	5 763	1 146	6 909	4 942	-1 967
Summa	12 939	10 719	1 838	12 557	9 720	-2 837
<i>Sammanlagt</i>						
1942—1945						
Strömming.....	3 243 ³	2 421	64	2 485	1 948	-537
Sill	14 401	10 429	2 422	12 851	9 449	-3 402
Makrill	6 795	4 839	1 311	6 150	3 539	-2 611
Skarpsill.....	1 709	414	372	786	872	+86
Annan fisk ⁶	21 267	18 149	4 989	23 138	13 587	-9 551
Summa	47 415	36 252	9 158	45 410	29 395	-16 015

Anm. Fisken har som regel övertagits i färskt tillstånd, dock med de undantag, som anges i noterna här nedan.

¹ Härav 175 ton övertaget i salt vikt.

² Härav motsvara sammanlagt 5.2 milj. kr. gåva till Grekland.

³ Övertagits i salt vikt.

⁴ Härav 821 ton övertaget i salt vikt.

⁵ Härav 1 882 ton sålt efter färsk vikt till beredare.

⁶ Huvudsakligen torsk, vitling, kolja och andra torskfiskar samt plattfisk.

ligger något lägre än detta medelpris. För annan fisk än strömming (alltså huvudsakligen västkustfisk) utbetalades till fiskarna som garantipris 66·8 öre/kg 1942 (skarpsillen drar ned medelvärdet för detta år), 86·9 öre 1943, 63·5 öre 1944 samt 83·3 öre 1945. Den relativt låga siffran för 1944 återspeglar de förhållandevis låga garantipriserna under den del av detta år, då normalpriser icke voro fastställda.

Om man antager, att av det för annan fisk än strömming utbetalda garantibeloppet 90 proc. kommit västkustfisket till godo, skulle, räknat på en fiskarekår vid västkusten av 7 000 personer, på varje fiskare under avsedd fyraårsperiod komma 4 350 kr eller nära 1 100 kr per år. Beträffande finansieringen av de utbetalda garantibeloppen hänvisas till redogörelse längre fram.

Av tabellen framgår, att under det första regleringsåret någon strömming icke behövde omhändertagas, vilket sammanhänger med att de under detta år ilandförda kvantiteterna strömming till den alldeles övervägande delen kunde avsättas på färskmarknaden eller tillvaratagas för ordinär beredning. Om man undantager skarpsillen, av vilket fiskslag förhållandevis stora partier inlöstes 1942 — de kunde dock senare försäljas med vinst — kännetecknas detta år av en förhållandevis måttlig mängd överskottsfisk. Påföljande år, alltså 1943, uppkommo betydande överskott av framförallt makrill och torskfisk. Härav skänktes sedermera till Grekland en kvantitet med ett sammanlagt värde av över 5 milj. kr, vilket främst bidragit till att det under ifrågavarande år mottagna överskottet medfört en förlust på ej mindre än drygt 9 milj. kr. År 1944 intogs den dominerande platsen bland överskottsfisken av sillen — ej mindre än 10·7 milj. kg, av vilken kvantitet större delen gått till Finland till reducerade priser. Detta år medförde en förlust på drygt 4 milj. kr. Nästföljande års fisköverskott, vilket utgjorde i det närmaste 13 milj. kg, har funnit sin huvudsakliga avsättning i Polen och Tjeckoslovakien. Förlusten detta år belöper sig till 2·8 milj. kr.

I stället för att själv övertaga fisk har livsmedelskommissionen i många fall överlåtitt eller anvisat fisken i färskt skick till konserverfabriker eller salterier (eller konsortier av salterier) för beredning, varvid alltså äganderätten till fisken kommit att ligga i andra händer än kommissionens. Den fisk, varom här är fråga, ingår icke i de förut i detta avsnitt anförda siffrorna. Överlåtelseerna till fiskberedare av olika slag ha i vissa fall emellertid måst ske till reducerade priser, i vilka fall alltså kommissionen måst lämna subvention. I många fall har kommissionen, där den påkallat någon tids lagring av de beredda produkterna, vunnit vederbörande företags medverkan mot att kommissionen garanterat produkternas avsättning till fullt pris. Överlåtelse till beredning efter angivna riktlinjer har skett bl. a. till Sveriges sill- och fiskimportörförening beträffande sill för saltning samt till konserverfabriker beträffande vitling och annan småfisk för inkokning

av fiskbullar och beträffande makrill till inkokning. Vidare har småsill och annan småfisk tidvis överlåtits till fiskmjölsfabriker till starkt reducerade priser. I prissubventioner, prisgarantier m. m. till konservfabriker har kommissionen utgivit över 600 000 kr. Härjämte har som subvention i samband med saltning av strömming, som icke varit kommissionens egendom, utbetalts närmare 140 000 kr.

Såsom rörelsemedel har Sveriges sill- och fiskimportörförening erhållit c:a 7.5 milj. kr för den sillsaltning, som ovan omnämns. Med anlitan av bl. a. dessa medel och med stöd av avtal med kommissionen har föreningen under tiden 17 december 1941—30 juni 1943 låtit salta c:a 150 000 tunnor sill, representerande ett värde av över 19 milj. kr. Nyss angivna rörelsemedel ha återbetalts till kommissionen, varjämte vissa medel från verksamheten kunnat tillföras clearingkassan för fisk.

e) Regleringarnas finansiering

Såsom framgår av det föregående har livsmedelskommissionens övertagande av överskottsfisk medfört en betydande ekonomisk förlust. Under fyraårsperioden 1942—1945 utbetalades sålunda sammanlagt i runt tal 45 milj. kr för inköp och beredning m. m. av fisk. Försäljningsvärdet för denna fisk har utgjort c:a 29 milj. kr, varför kommissionens förlust på hithörande verksamhet stannar vid 16 milj. kr. I sistnämnda summa äro icke inräknade kommissionens lagringskostnader, vilka utgjort sammanlagt c:a 1.7 milj. kr. Från dessa kostnader, vilka bestridas från anslaget till omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet, bortses i det följande.

Till täckande av förlusterna på överskottsfisk har 1944 års riksdag anvisat ett anslag av 8 550 000 kr. I den mån förlusterna icke kunnat täckas av detta anslag, skola de enligt Kungl. Maj:ts medgivande belasta clearingkassan för fisk. Denna har bildats dels genom tillskott av regleringsavgifter på inhemsk färskfisk, dels genom inbetalningar i samband med sillsaltning för Sveriges sill- och fiskimportörförenings räkning, dels slutligen genom tillskott av clearingavgifter och vissa andra inbetalningar, som av vederbörande importörer verkställts i samband med import av fisk. Av ifrågasvarande tillskott till clearingkassan utgöra regleringsavgifterna den största posten. Intill den 1 januari 1946 hade influtit inalles nära 9 milj. kr, varav 8 milj. för annan fisk än strömming. Övriga poster i clearingkassan äro mindre betydande. Inbetalningarna i samband med import ha uppgått till omkring 1.3 milj. kr. Enligt inom livsmedelskommissionen utförda beräkningar skulle clearingkassans behållning per den 1 april 1946 efter reglering av kända eller uppskattade förluster uppgå till 2.1 milj. kr, men torde understiga detta belopp. Den direkta förlusten för statsverket, som livs-

medelskommissionens utbetalande av garantipris medfört, kan i varje fall maximeras till det belopp, som 1944 års riksdag anvisat till täckande av ifrågavarande förluster, alltså 8 550 000 kr. Förlusten är i själva verket mindre, om man tager hänsyn till den vid tidpunkten för verksamhetens avslutande föreliggande behållningen i clearingkassan, vilken behållning, som nedan skall omtalas, är avsedd att komma till användning vid de fortsatta prisregleringarna och därför i viss utsträckning onödiggör ett eljest behövt kapitaltillskott av statsmedel för ändamålet. Av de i runt tal 45·4 milj. kr, som utgjort livsmedelskommissionens anskaffningskostnader (inlösen av fisk, beredningskostnader m. m.) ha 29·4 milj. kr, motsvarande 64·8 proc. av anskaffningsvärdet, återfåtts i form av likvid vid försäljning, medan av resterande 16 milj. kr 8·55 milj. (18·8 proc. av anskaffningsvärdet) tillskjutits av staten. För återstående belopp 7·45 milj. kr. (16·4 proc. av anskaffningsvärdet), svarar alltså clearingkassan, vars viktigaste tillskott såsom nämnts utgjorts av regleringsavgifter.

Enligt en tidigare anförd beräkning skulle under åren 1942—1945 varje västkustfiskare haft en genomsnittlig ”inkomst på överskottsfisk” av nära 1 100 kr per år. Med användande av nyss beräknat relationstal mellan anskaffningsvärdet på överskottsfisken och det statliga tillskottet till täckande av förluster på denna fisk, skulle man komma fram till att det allmännas direkta årliga bidrag till varje västkustfiskare stannat vid cirka 200 kr. För fiskare vid sydkusten blir motsvarande summa väsentligt mindre. Som ovan nämnts ha en del av dessa belopp utgivits av folkförsörjningsskäl. Strömmingsregleringen har slutligen varit självfinansierande.

Genom beslut den 5 april 1946 har Kungl. Maj:t bemyndigat livsmedelskommissionen att disponera i clearingkassan kvarstående behållning, med undantag av behållna regleringsavgifter för strömming (se nedan), till ett belopp av 1 milj. kr såsom bidrag till täckande av kostnaderna för prisreglering från och med den 15 april 1946 inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden, samt att från clearingkassan utbetala erforderliga förskott på vissa lån till fiskprisregleringsföreningarna inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden. Vidare har Kungl. Maj:t bemyndigat kommissionen att till strömmingsförsäljningsföreningarnas centralorganisation, för anordnande av den fortsatta prisregleringen på strömming, utbetala såväl det belopp på cirka 335 000 kr, vilket utgör hos kommissionen reserverade regleringsavgifter sedan tiden före den 1 juli 1942, som den till omkring 208 000 kr beräknade behållningen på till kommissionen inbetalda avgiftsmedel för upprätthållandet av garantiverksamheten rörande överskottsströmming.

Kap. 11. Nuvarande prisregleringar jämte förslag

De av de egentliga krisförhållandena i samband med kriget betingade pris- och handelsregleringarna på fisk upphörde successivt under våren och försommaren 1946. Sålunda upphörde de sista normalpriserna på annan fisk än strömming den 16 mars, livsmedelskommissionens prisgaranti för strömming den 1 april, kommissionens garanti för annan fisk den 14 april, de egentliga normalpriserna för strömming den 15 juni och resterna av handelsregleringen för annan fisk än strömming likaledes den 15 juni.

De upphävda prisregleringarna ersattes under våren 1946 med ett nytt, för mera fredsmässiga förhållanden avpassat system. Beslutet om detta system grundades på vissa av livsmedelskommissionen efter överläggningar med vederbörande fiskareorganisationer och efter samråd med statens pris-kontrollnämnd framlagda förslag, vilka även varit föremål för behandling av Kungl. Maj:t och riksdagen. 1945 års fiskeriutredning hade i samband med förarbetena till nämnda beslut haft tillfälle att tillhandahålla vederbörande myndigheter visst inom utredningen hopbragt material angående prisreglering på fisk m. m.

Bestämmelser om ifrågavarande prisregleringar ha meddelats enligt Kungl. Maj:ts beslut den 5 april och 24 maj 1946, det senare i anledning av beslut av 1946 års riksdag (prop. nr 232, riksdagens skrivelse nr 262), ävensom enligt livsmedelskommissionens cirkulär nr 2607, 2608 och 2691 samt i kommissionens skrivelse till Ostkustfisk centralförening u. p. a. den 17 maj 1946. Kungl. Maj:ts beslut den 24 maj 1946 innefattar även utfärdandet av tvenne kungörelser, en om viss reglering av handeln med strömming (nr 246) och en om prisregleringsavgift å fisk (nr 247).

Principer för nu tillämpade prisregleringar

De nuvarande prisregleringarna förutsätta, att prisbildningen uppåt i princip skall vara fri. Samtliga stoppriser och, med nedan angivet undantag beträffande strömmingen, samtliga normalpriser på fisk ha sålunda upphävts. Beträffande strömmingen har mellan kommissionen och vederbörande fiskareorganisationer överenskommits, att dessa icke skola tillämpa högre partiprisnotering på strömming än som motsvarar prissättningen på strömming enligt senast tillämpade glidande normalprissystem. En bestämmelse av normalprismet är, att detaljpriset på strömming med högst 35 öre/kg (fr. o. m. 1947 30 öre) får överstiga sålunda åsatt partiprisnotering.

Den grundläggande nyheten i de nuvarande prisregleringarna är att fiskarnas egna organisationer fått övertaga den avsättnings- och prisgaranti beträffande överskottsfisken, som — utom i vad avser strömmingsfiskarna på ostkusten före kriget — tidigare åvilat staten, och den verksamhet staten tidigare utövat för nyttiggörande av överskottsfisken.

Prisregleringarna ha utformats i viss mån olika för å ena sidan kusterna av Göteborgs och Bohus län samt Hallands län (västkustens prisregleringsområde) ävensom kusterna av Skåne och Blekinge (sydkustens prisregleringsområde) och å andra sidan östersjökusten norr om Blekinge (ostkustens prisregleringsområde).

För västkustens och sydkustens prisregleringsområden har staten fastställt minimipriser att gälla vid försäljning av vissa slag av färsk fisk från fiskare. Bestämmandet av garantipriser för fisk, som icke uppnår minimipriset (överskottsfisk), har däremot överlåtits på vissa av fiskareorganisationerna för ändamålet skapade ekonomiska föreningar, s. k. prisregleringsföreningar, vilka även ha att inlösa och nyttiggöra överskottsfisken. För möjliggörande av ett skäligt garantipris utbetalar staten (av i huvudsak vissa avgiftsmedel) till prisregleringsföreningarna ett i förväg bestämt s. k. pristillägg per kilogram uppkommande överskottsfisk.

På ostkusten gälla däremot ej några minimipriser på färsk, till förbrukning som människoföda inom landet avsedd fisk. Salt strömming ävensom till djurföda eller till export avsedd färsk strömming avsättningsgaranteras emellertid, i förhållande till producentföreningarna, till av staten godkända garantipriser och enligt av staten i övrigt fastställda riktlinjer av de auktoriserade producentföreningarnas centralorganisation, Ostkustfisk centralförening u. p. a. För fullgörande av denna garanti äger centralföreningen i mån av behov tillgodogöra sig vissa till föreningen anvisade allmänna medel, i huvudsak erhållna som prisregleringsavgifter. Dessa garantipriser fullgöra för närvarande uppgift även som minimipriser. Någon prisgaranti för annan fisk än strömming har tills vidare icke meddelats för ostkusten norr om Blekinge.

Innan närmare uppgifter meddelas rörande uppläggningsen av de för närvarande tillämpade prisregleringarna, skall lämnas en kortfattad redogörelse för principerna för avvägningen av minimipriser, pristillägg och garantipriser, sådana dessa principer utformats av livsmedelskommissionen i samarbete med priskontrollnämnden och vilka vunnit statsmakternas godkännande. Dessa principer ha utformats närmast med tanke på förhållandena inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden.

Minimipriset bör ligga på sådan höjd, att det medverkar till upprätthållande av en genomsnittlig prisnivå på fisken, som ger fiskaren en skälig bärgning. Å andra sidan bör minimipriset sättas så pass lågt, att den normala inhemska fiskkonsumtionen (möjligen med undantag för några speciella konserver) och exporten till mera normala marknader i full utsträckning kunna tillgodoses genom inköp till minimipriset eller högre pris. Den fisk, som icke uppnår minimipriset — överskottsfisk — skall i överensstämmelse härmed av fiskareföreningarna icke utan kommissionens medgivande få säljas på färskmarknaden eller eljest till ändamål, som kommissionen anser böra tillgodoses genom inköp till samma priser, som färsk-

fisken betingar. Det bör även tillses att organisationerna med överskottsfisken icke driva en osund prispolitik på exportmarknaden.

Det statliga stödet i form av pristillägg på överskottsfisk, vilket utgår för västkustens och sydkustens prisregleringsområden, avser endast fisk, som är av fullgod beskaffenhet för konsumtion i färskt skick. Pristilläggets storlek skall i normala fall bestämmas på sådant sätt, att tillägget jämte den likvid fiskareföreningen utfår för överskottsfisken möjliggör utbetalning till fiskaren av ett garantipris, som i princip skall "giva högst en nödortftig täckning för de rörliga kostnaderna å en fiskeresas". Prisregleringens främsta uppgift bör nämligen vara att medverka till en utjämning av de förluster, som i överskottssituationer eljest kunna drabba enskilda fiskare.

Garantipriset bör i princip ligga lägre än minimipriset. Denna skillnad bör tvinga den enskilde fiskaren att i möjlig mån undvika uppkomsten av överskott, främst genom att sköta sin fisk på bästa sätt, enär den sämre fisken givetvis i första hand går i överskott och sålunda nedklassas från minimiprisnivån till garantiprisnivån.

Om garantipriset vid särskilda tillfällen eller under särskilda perioder anses böra erhålla även andra uppgifter än ovannämnda utjämning i fråga om avsättningsriskerna, bör det lämpligen sättas något högre än vad som motsvarar de rörliga kostnaderna för en fiskeresas, varvid således även skillnaden mellan minimipriset och garantipriset i motsvarande mån nedbringas. Fisket erhåller härigenom ett extra prisstöd, vilket kan anses särskilt motiverat i sådana lägen, då — såsom under den senaste tiden måste anses ha varit förhållandet — överskottsfisk i största möjliga utsträckning bör tillvaratagas för export till humanitära och liknande ändamål. Ett särskilt skäl för att garantipriserna till en början icke sättas så låga, att de endast motsvara nyss angivna kostnader, kan anses vara att garantipriserna redan före det senaste kriget — då benämnda minimipriser — legat relativt högt.

Det bör dock självfallet undvikas, att det statliga prisstödet ges sådana dimensioner, att det uppmuntrar till icke rationellt fiske.

Det statliga pristillägget skall alltid, med utgångspunkt från det såsom skäligt ansedda garantipriset och med hänsynstagande till beräknade försäljningsmöjligheter för överskottsfisken (lägst fiskmjölsvärdet), bestämmas på förhand att gälla tills vidare. Fiskareorganisationerna böra sålunda själva få tillgodogöra sig de extra vinster eller bära de förluster, som kunna uppstå på grund av inträffande avvikelser från de gjorda beräkningarna.

Gentemot nu anförda principer har från fiskarehåll hävdats, att garantipriserna borde sättas vid en sådan höjd, att ej endast de rörliga kostnaderna täckas utan de därtill medge fiskare att erhålla en viss inkomst.

Västkustens och sydkustens prisregleringsområden

De ovan omnämnde prisregleringsföreningarna, en för västkusten under benämningen Västkustfisk, förening u. p. a., och en för sydkusten under benämningen Sydkustfisk, förening u. p. a., ha bildats av de inom resp. områden redan existerande fackliga eller ideella fiskaresammanslutningarna. Sistnämnda sammanslutningar — på västkusten norr om Skåne Svenska västkustfiskarnas centralförbund och Sveriges ångrälareförening, samt i Skåne och Blekinge havsfiskeföreningarna och de fackliga organisationerna Svenska sydkustfiskarnas centralförbund (endast omfattande ble-

kingefiskarna) samt Skånes fiskareförbund — torde med relativt få undantag representera samtliga yrkesfiskare inom vederbörande områden.

Bestämmelser om prisregleringen inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden ha meddelats av livsmedelskommissionen med stöd av bemyndiganden i Kongl. Maj:ts brev till kommissionen av den 5 april 1946. Bestämmelserna, sådana de enligt kommissionens cirkulär nr 2607 och 2691 gällde i slutet av november 1946, innehålla i huvudsak följande:

Minimipris på fisk fastställs av livsmedelskommissionen efter samråd med statens priskontrollnämnd och sedan vederbörande prisregleringsförening avgivit förslag i ärendet. Minimipris gäller tills vidare intill dess annorlunda bestämmes.

Prisregleringsförening må, där så befinnes lämpligt, själv besluta om upphävande eller sänkning av fastställt minimipris. Meddelande om sådant beslut skall ofördröjligen tillställas livsmedelskommissionen ävensom kommissionens samtliga ombud inom prisregleringsområdet.

Pristillägg kan, i den omfattning nedan anges, utgå för fisk som prisregleringsförening mottagit av fiskare hemmahörande inom föreningens område, och som icke kan säljas till gällande minimipris (överskottsfisk).

Pristillägg utgår för de fiskslag, som livsmedelskommissionen bestämmer efter samråd med vederbörande prisregleringsförening.

Pristillägg utgår endast för överskottsfisk, som föres till någon av de här nedan angivna fiskmottagningsplatserna och där av föreningen för livsmedelskommissionens ombud anmäles såsom överskottsfisk.

Följande platser ha tills vidare av kommissionen bestämts såsom fiskmottagningsplatser:

Västkustens prisregleringsområde

Strömstad	Smögen	Lysekil	Falkenberg
Havstenssund	Gravarne	Göteborg	Halmstad
Fjällbacka		Varberg	

Sydkustens prisregleringsområde

Arild	Östratorp	}	Hällevik	Karlshamn
Malmö	Ystad		Nogersund	Ronneby
Trelleborg	Simrishamn		Hörviken	Karlskrona

Pristillägg utgår endast för överskottsfisk, som är av fullgod beskaffenhet, då den av vederbörande prisregleringsförening anmäles.

För att erhålla pristillägg skall prisregleringsförening ställa sig följande föreskrifter till efterrättelse.

a) I den mån inom föreningens område hemmahörande fiskare så begär, skall föreningen till pris som föreningen bestämmer övertaga sådan av fiskaren fångad fisk, som han icke kan sälja till gällande minimipris.

Då fisk enligt bestämmelserna i föregående stycke övertages från fiskare, som icke är medlem i någon till föreningen ansluten fiskareorganisation, får priset icke understiga det pris, som skulle ha erlagts om fiskaren varit medlem, i vidare mån än som kan anses skäligt med hänsyn till att fiskaren kommer i åtnjutande av prisregleringssystemets fördelar utan att delta i de förpliktelser, som åtfölja medlemskapet.

b) Föreningen äger icke för färskkonsumtion inom landet försälja överskottsfisk till lägre pris än minimipriset. Därest livsmedelskommissionen efter samråd med föreningen meddelar förbud mot försäljning av överskottsfisk under minimipriset för visst annat ändamål än nyss sagts, skall jämväl detta förbud respekteras.

c) Föreningen skall senast den 10 i varje månad till livsmedelskommissionen lämna uppgift om de utgifter och inkomster, som föreningen under den senast förflutna kalendermånaden haft i samband med övertagandet av överskottsfisk, samt om det under månaden till fiskarna för olika slag av överskottsfisk utgivna genomsnittliga priset.

d) Föreningen skall även i övrigt till kommissionen eller dess ombud lämna de uppgifter, som kommissionen finner erforderliga.

Prisregleringsförening skall icke vara skyldig att mottaga fisk från fiskare, som ej ställer sig till efterrättelse av vederbörande fiskareorganisationer efter livsmedelskommissionens godkännande vidtagna åtgärder för begränsning av fiskfångsterna.

Ej heller skall prisregleringsförening på grund av nyssnämnda bestämmelser vara skyldig att mottaga fisk från fiskare, som utan föreningens medgivande till annan än föreningen försäljer fisk under minimipriset.

Pristillägg utgår med det belopp, som livsmedelskommissionen efter samråd med vederbörande prisregleringsförening bestämmer inom ramen för de medel vilka för ändamålet stå till kommissionens förfogande. (Angående regleringsavgifter och övriga medel för hithörande ändamål se redogörelsen härnedan angående prisregleringarnas finansiering.)

Livsmedelskommissionen utbetalar efter ansökan pristillägg till vederbörande prisregleringsförening.

Ansökan om pristillägg skall avse viss kalendermånad och insändas till livsmedelskommissionen senast den 10 i närmast följande månad.

Här nedan i tab. 55 lämnas en sammanställning av de inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden i slutet av november 1946 gällande minimipriserna, pristilläggen, garantipriserna m. m., allt i öre/kg och, där ej annat anges, avseende rensad fisk med huvud.

Ostkustens prisregleringsområde

Bemyndiganden för livsmedelskommissionen att för här ifrågavarande tid besluta i fråga om prisreglering på strömning ha meddelats enligt Kungl. Maj:ts brev till kommissionen den 5 april och den 24 maj 1946.

Med stöd härav har kommissionen, sedan Ostkustfisk i skrivelse den 13 maj 1946 framlagt vissa förslag i ämnet, meddelat vissa beslut i fråga om prisregleringen för strömning. Beslutet innefattar godkännande av följande riktlinjer för prisreglering på strömning, som fångas under tiden 1 april—31 december 1946:¹

1. Ostkustfisk skall med anlitande i mån av behov av vissa till föreningen anvisade allmänna medel och på de villkor, som angivits i föreningens ovannämnda skrivelse, lämna de auktoriserade fiskförsäljningsföreningarna (producentföreningarna) prisgaranti för huvudskuren saltströmning till ett pris av 72 kr 50 öre per hel-

¹ Riktlinjer för prisregleringen beträffande senare fångad strömning hade i november 1946 icke meddelats.

Tab. 55. I slutet av nov. 1946 gällande pristillägg, garantipriser och minimipriser inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden

Fiskslag	Storlek (cm)	Pristillägg	Garantipris	Minimipris
A. Västkustens prisregleringsområde				
Makrill	28—	—	30	30
Vitling	30—	10	25	27
Torsk	60—	15	35	45
	40—59	13	20	32
Kolja	32—	15	35	45
	30—31	10	20	27
Lyrtsorsk	45—	10	25	40
Gråsej	50—	10	25	35
Kummel	54—	20	40	50
	45—53	10	25	35
Sandskädda	23—	10	30	40
Rödtunga }	30—	25	35	50
Rödspätta }				
Sill (orensad)	högst 60 per 5 kg	10	33	40
	61—90 per 5 kg	7	20	30
	91—140 per 5 kg	5	15·5	22
B. Sydkustens prisregleringsområde				
Torsk	50—	18	30	36
	35—49	12	20	26
Sill (orensad)	högst 12 per kg	—	} 28	{ 35
	13—20 „	—		
	21—28 „	—		

Anm. Det bör observeras att för fisk av mindre storlek än den ovan angivna något statligt prisstöd icke utgår.

tunna¹, för stupsaltad strömming till ett pris av 55 kr per heltunna¹ och för färsk exportströmming till ett pris av 30 öre/kg.

2. Ostkustfisk äger till producentföreningarna utbetala ett prisutjämningsbidrag, högst 5 öre/kg, för till pålsdjursfarm levererad fullgod färsk strömming, som icke kunnat försäljas till människoföda.

Enligt kommissionens ifrågavarande skrivelse har Ostkustfisk härjämte bl. a. ålagts samma uppgiftsskyldighet beträffande prisregleringen som den, vilken gäller för prisregleringsföreningarna inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden.

Prisregleringarnas finansiering och hittillsvarande resultat

Genom beslut den 5 april 1946 har Kungl. Maj:t, såsom i annat sammanhang redan anförts, bemyndigat livsmedelskommissionen att disponera i clearingkassan för fisk kvarstående behållning — med undantag för behållna regleringsavgifter för strömming — till ett belopp av 1 milj. kr såsom bidrag till täckande av kostnaderna för förevarande prisregleringar, i den mån dessa icke kunna finansieras av inflytande regleringsavgifter för fisk.

¹ Avses tunna om 100 kg netto.

Vid de överläggningar mellan livsmedelskommissionen och fiskareorganisationerna, som föregingo Kungl. Maj:ts beslut, hade från kommissionens sida uttalats den uppfattningen, att för tiden 15 april 1946—30 juni 1947 för prisreglering inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden av clearingkassans behållning eller av anslagsmedel icke skulle behöva anlitas mera än sammanlagt omkring 500 000 kr, varav 350 000 kr till Väst-kustfisk och återstoden till Sydkustfisk. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 mars 1946 har kommissionen framlagt vissa förslag om användningen av sådan besparing, som den 1 juli 1947 väntades komma att uppstå på det belopp av 1 milj. kr, som ifrågasattes komma att avsättas för prisregleringarna.

Med anledning härav har föredragande departementschefen vid avlåtande av Kungl. Maj:ts proposition den 5 april 1946, nr 232, angående reglering av priserna på vissa slag av fisk m. m., uttalat följande:

”Jag har intet att erinra mot livsmedelskommissionens förslag att, i den mån detta belopp (1 milj. kr) den 1 juli 1947 icke behövt tagas i anspråk, det efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande får utbetalas till prisregleringsföreningarna för fondering till täckande av å rörelsen eventuellt uppkommande förluster eller användas till fortsatt prisregleringsverksamhet eller ock, om prisregleringsverksamheten ej skulle fortsätta i samma eller liknande form efter ingången av juli 1947, användas såsom bidrag till avsättning och beredning av fisk. Därest Kungl. Maj:t skulle besluta en dylik utbetalning till föreningarna, torde föreskrifter böra meddelas för att säkerställa medlens användande för därmed avsett ändamål.”

Detta uttalande har av riksdagen lämnats utan erinran.

Genom beslut likaledes den 5 april 1946 har Kungl. Maj:t vidare, såsom tidigare nämnts, bemyndigat livsmedelskommissionen att till de auktoriserade strömmingsförsäljningsföreningarnas centralorganisation för anordnande av den fortsatta prisregleringen på strömming, utbetala såväl ett belopp av omkring 335 000 kr, vilket utgör hos kommissionen reserverade regleringsavgifter på strömming sedan tiden före den 1 juli 1942, som den till omkring 208 000 kr beräknade behållningen på till kommissionen inbetalade avgiftsmedel för upprätthållande av garantiverksamheten rörande överskottsströmming. Enligt ovannämnda skrivelse till Ostkustfisk centralförening u. p. a. av den 17 maj 1946 har livsmedelskommissionen ställt båda de nu nämnda beloppen till Ostkustfisks förfogande att användas såsom bidrag för upprätthållande av en prisreglering på strömming enligt de i samma skrivelse godkända riktlinjerna.

Såsom av det föregående framgår, äro ifrågavarande prisregleringar avsedda att i främsta rummet finansieras av vissa inflytande regleringsavgifter på fisk. Dylika avgifter uppbäras för närvarande, med stöd av Kungl. Maj:ts kungörelse den 24 maj 1946 (nr 247) av livsmedelskommissionen, av såväl

uppköpare av svenskfångad fisk som av importörer av utländsk, färsk fisk. Avgifterna utgå för strömming med 1 öre/kg, inom sydkustens prisregleringsområde — för torsk och sill — med 4 proc. av fiskens förstahandsvärde och i övrigt — för alla slag av saltvattensfisk — med 5 proc. av värdet. Avgiftens belopp må enligt kungörelsen i fråga utgöra högst 5 proc. Enligt propositionen nr 232 ha avgifterna inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden, vilka då antagits i regel komma att utgöra 4 proc. av fiskvärdet, för tiden 15 april 1946—30 juni 1947 beräknats komma att inbringa omkring 1·5 milj. kr. Såvitt kan bedömas med ledning av resultatet av hittillsvarande avgiftsuppbörd, torde emellertid beloppet bli icke oväsentligt större.

Regleringsavgift utgår för närvarande och må enligt kungörelsen utgå, såvitt angår importfisk, endast för färsk eller frusen vara, men upptages beträffande svenskfångad fisk jämlikt kungörelsen även av salt, torkad eller eljest beredd vara. Även beträffande importfisken är emellertid Kungl. Maj:t, för den händelse så befinnes påkallat, enligt riksdagsbeslutet (riksdagens skrivelse 1946:262) bemyndigad att förordna om uttagande av regleringsavgift för beredd vara. Prisregleringsavgiften på importfisk, vilken vid behov uttages för att sådan fisk icke på grund av avgiftsfrihet skall komma i bättre konkurrensläge än den inhemska fisken, ersätter tidigare utgående glidande clearingavgifter. Någon prisclearing i egentlig mening för fisk skall i och med genomförandet av det nya prisregleringssystemet icke längre förekomma.

För att förenkla uppbördsapparaten har livsmedelskommissionen beträffande svenskfångad fisk inskränkt avgiftsplikten till fisk, som ilandföres på vissa angivna orter eller som, utan att vara ilandförd på de angivna orterna, försäljes till på dylik ort hemmahörande person eller företag. Ovannämnda kungörelse medger kommissionen rätt att tills vidare avstänga försumlig avgiftspliktig från förstahandsinköp eller import av fisk.

För uppbörden av regleringsavgifterna förfogar livsmedelskommissionen över ett antal ortsombud på de viktigaste fiskmottagningsplatserna (i allmänhet bisysslor) samt 1 à 2 reseombud. Dessa ombud kontrollera även i viss omfattning, att fisk för vilken prisregleringsföreningarna påkalla pristillägg eller prisgaranti uppfyller härför uppställda fordringar.

Genom ovan berörda riksdagsbeslut angående den nuvarande prisregleringen har till Lån för fiskprisregleringsföreningar på tilläggstat II till riksdagen för budgetåret 1945/1946 under Fonden för låneunderstöd anvisats ett investeringsanslag av 3·5 milj. kr. Av detta anslag har Kungl. Maj:t beviljat Ostkustfisk ett lån på 0·5 milj. kr, Västkustfisk ett på 2·5 milj. kr och Sydkustfisk ett på 0·5 milj. kr. I detta sammanhang torde böra bemärkas, att Ostkustfisk såsom av staten tillhandahållet rörelsekapital utöver lånet

förfogar över ovannämnda i förväg utbetalade bidragsbelopp på tillhoppa 543 000 kr.

Såsom villkor för de beviljade lånen gäller bl. a., att de innehas räntefritt intill den 1 juli 1947 samt att för tid därefter — i den mån annat icke överenskommes mellan staten och låntagarna — ränta utgår efter 3.6 proc. om året, ävensom att livsmedelskommissionen äger deltaga i granskningen av föreningarnas räkenskaper genom av kommissionen utsedd revisör, vilken skall vara berättigad att av låntagarna erhålla skäligt arvode. Staten äger till återbetalning sex månader efter uppsägningen uppsäga lånen till Västkustfisk och Sydkustfisk efter den 31 december 1946 och lånet till Ostkustfisk efter den 30 juni 1947.

Inbetalningarna till och utbetalningarna från livsmedelskommissionen i samband med prisregleringarna under tiden 15 april—31 oktober 1946 framgå av nedanstående sammanställning.

Pristilläggen inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden jämte livsmedelskommissionens omkostnader för prisregleringen inom områdena ha i propositionen nr 232 för tiden 15 april 1946—30 juni 1947 uppskattats till c:a 2.5 milj. kr. Att döma av hittillsvarande resultat synes detta belopp vara beräknat något för lågt.

Prisregleringarna 15 april—31 oktober 1946 (kr)

Prisregleringsområde	Regleringsavgifter	LK:s omkostnader	Pristillägg	Behållning
Västkusten.....	1 098 302	13 965	954 933 ¹	129 404
Sydkusten	109 887	5 297	67 792	36 798 ²
Ostkusten	120 141 ³	602	—	119 539

De för ostkustens prisregleringsområde under här ifrågavarande tid inflytande regleringsavgifterna skola, enligt av Kungl. Maj:t meddelade direktiv, användas att täcka förluster på strömmingsregleringen under tiden fram till den 1 juli 1947. Såsom ovan angivits har till Ostkustfisk, närmast för prisreglering på strömmingsfångsterna under tiden till den 1 januari 1947, av tidigare influetna regleringsmedel redan utbetalats ett engångsbelopp av 543 000 kr.

Prisregleringsföreningarnas egen ekonomi synes för tillfället, såvitt framgår av till livsmedelskommissionen avgivna redogörelser, vara relativt fördelaktig. Förutom de egna kapitalen — Västkustfisk har bildats med insatskapital av 250 000 kr och Sydkustfisk med insatskapital av 25 000 kr — kunna de nämnda föreningarna för närvarande, även vid ganska låg vär-

¹ För ett parti exportsill utgår härjämte, i stället för vanligt pristillägg, ett särskilt bidrag på 100.000 kr.

² Inga pristillägg utgingo under tiden 1 juli—14 augusti.

³ Fr. o. m. den 1 april.

dering på orealiserade fisklager, redovisa vissa i prisregleringsverksamheten uppkomna behållna tillgångar.

De kvantiteter pristilläggsberättigad överskottsfisk, som uppstått under tiden 15 april—31 oktober 1946 utgöra inom västkustens prisregleringsområde 10·9 milj. kg, varav bl. a. 5·89 milj. kg sill (härav dock 4·9 milj. kg, för vilket i stället för pristillägg utgått ett särskilt bidrag), 1·63 milj. kg makrill, 1·3 milj. kg kolja och 0·71 milj. kg torsk, samt inom sydkustens prisregleringsområde 420 000 kg torsk. Överskottsfisken har dels i färskt skick till reducerade priser återförsålts till saltare, konserverfabriker eller fiskmjölsfabriker, dels för föreningarnas egen räkning saltats för försäljning för export eller exporterats i färskt skick. Ostkustfisk har under tiden intill den 1 dec. 1946 utgivit prisutjämningsbidrag på i runt tal 1·5 milj. kg salt exportströmning. Prisuutjämningsbidrag på annan strömning ha hittills icke utbetalats.

Den avsevärda omfattning, i vilken prisregleringsföreningarna hittills bedrivit sin verksamhet, måste uppenbarligen innebära, att denna verksamhet haft stor betydelse för utjämning av fluktuationer i fiskpriserna och för uppehållande överhuvudtaget av en skälig prisnivå på fisk.

Förslag om fortsatta prisregleringar på fisk

Fiskeriutredningen har i det föregående förordat en rad åtgärder för rationalisering av fisket och dess förbilligande i övrigt samt för främjande av avsättningen av fisk. Härutöver erfordras emellertid enligt utredningens uppfattning särskilda prisreglerande anordningar för att icke även i fortsättningen kännbara svårigheter skola uppstå för det svenska saltvattensfisket att vid rikliga fångster avsätta fisken till rimliga priser.

Den genomsnittliga prisnivå för fisk, som ur ekonomiska, sociala och beredskapssynpunkter enligt utredningens uppfattning bör eftersträvas, skall anges längre fram. I detta sammanhang vill utredningen endast framhålla, att en prisreglering för fisk otvivelaktigt är ett viktigt led i strävandena att upprätthålla en dylik prisnivå. En i lämplig form anordnad prisreglering synes även vara det närmast till hands liggande sättet att undvika de förluster, som i överskottssituationer eljest skulle drabba enskilda fiskare.

Utredningen har vidare kommit till den uppfattningen, att en prisreglering åtminstone under de närmaste åren — så länge icke fiskareorganisationerna vuxit sig tillräckligt starka att ensamma handha uppgiften — icke lämpligen kan genomföras utan medverkan från det allmännas sida.

Utredningen anser sig sålunda böra förorda en med statlig medverkan anordnad prisreglering för saltvattensfisk även efter utgången av innevarande budgetår. För sötvattensfiskens vidkommande synes däremot frågan om prisreglering för närvarande icke aktuell. Statens medverkan vid

prisregleringen torde lämpligen böra äga rum på sådant sätt att staten, såsom även nu är fallet, bidrager till upprätthållande av en pris- och av-sättningsgaranti för fisk, vilken vid försäljning icke uppnår visst av staten godkänt eller beslutat minimipris.

När det gäller att taga ställning till den lämpligaste utformningen av de fortsatta prisregleringarna, har utredningen funnit övervägande skäl tala för att de f. n. såsom ett provisorium tillämpade anordningarna med en statsunderstödd prisreglering i särskilda fiskareorganisationers regi få fortsätta även under nästa budgetår. Såsom förut berörts, ha dessa anordningar delvis tillkommit på grundval av material som tillhandahållits av utredningen, och de ha utformats enligt principer som varit föremål för överläggning inom utredningen. Hittills vunna erfarenheter av prisregleringen synas även tala för att det nuvarande systemet, vilket torde kunna betecknas såsom ett försökssystem, icke bör överges vid utgången av detta budgetår utan lämpligen bör — i möjlig mån förbättrat och kompletterat — få provas under åtminstone ytterligare ett budgetår.

I det följande vill utredningen anföra några synpunkter och förslag med avseende på prisregleringarnas fortsatta utformning.

Ett första problem utgör frågan om en lämplig avvägning av minimiprisernas och garantiprisernas nivå. Från livsmedelskommissionens och priskontrollnämndens sida har hävdats, att minimipriset bör ligga på en sådan höjd, att det medverkar till upprätthållande av en genomsnittlig prisnivå på fisken, som ger fiskaren en skälig bärgning, men att minimipriset samtidigt bör sättas så lågt, att den normala inhemska fiskkonsumtionen (möjligen med undantag för några speciella konserver) och exporten till mera normala marknader i full utsträckning kunna tillgodoses genom inköp till minimipriset eller högre pris. Beträffande garantipriset har de nämnda statsorganens uppfattning varit, att det frånsatt då speciella förhållanden motivera ett särskilt prisstöd skulle sättas så, att det ger högst en nödortförlig täckning för de rörliga kostnaderna på en fiskeresä.

Utredningen vill på denna punkt erinra om att en varas pris antingen kan få fungera som en regulator av tillgång och efterfrågan eller bestämmas så, att det garanterar en viss inkomstnivå för producenterna av varan. I förra fallet fungerar priset så, att vid knapphet det stiger relativt högt, varigenom å ena sidan producenterna stimuleras till ansträngningar att öka utbudet och å andra sidan konsumenterna avhållas från inköp. Vid ett relativt överflöd återigen sjunker priset, så att produktion och utbud hållas tillbaka men efterfrågan och avsättning stimuleras. Denna prisets marknadsreglerande funktion har emellertid på allt flera områden kommit att begränsas, och i stället har priset fått huvuduppgiften att vara ett inkomstreglerande instrument. Det kommer därvid att ganska ensidigt bestämmas av kostnaderna, under det vid fri prisbildning en ömsesidig anpassning

äger rum mellan kostnader och marknadspris. Denna prisets ställning som en inkomstregulator har fått särskild betydelse i de allt vanligare fall, då viss medverkan från statsmakternas sida ges för upprätthållande av "skäliga" priser, d. v. s. priser som ge upphov till vad som anses vara skäliga inkomster för stora grupper inom samhället. Jordbruket är det viktigaste exemplet i detta hänseende, men systemet befinner sig i utbredning icke minst som följd av krigstidens prispolitik.¹

Eftersom såväl tillgången som efterfrågan på fisk företer stora och snabba förändringar, uppvisa fiskpriserna vid fri prisbildning kraftiga variationer från dag till dag och ibland från timme till timme — endast genom dylika skarpa utslag skapas överensstämmelse mellan tillgång och efterfrågan. Sitt mest pregnanta uttryck har denna fria prisbildning fått i de i stor utsträckning på västkusten förekommande fiskauktionerna.

Att fiskpriset vid fri prisbildning företer större variationer än kanske någon annan produkt har ju i första hand sin naturliga förklaring i att produktionsförhållandena äro sådana, att tillgången ena dagen ger ett relativt överflöd, andra dagen kanske helt upphör. I förhållande till dessa framförallt av väderleken orsakade häftiga växlingar i tillgången, äro variationerna i efterfrågan relativt små. De olika veckodagarna liksom för längre perioder årstiderna ge dock upphov till lätt iakttagbara svängningar i efterfrågan på fisk, vilken också påverkas av prisändringar för konkurrerande livsmedel, i första hand köttet. För den svenskfångade fisken liksom för enskilda kustområden eller fiskegrenar påverkas efterfrågan därtill av tillgången på importfisk och tillförseln från andra kustområden resp. av andra fiskslag.

Dessa stora variationer i framförallt tillgången men också efterfrågan på visst fiskslag få sin inverkan på prismekanismen skärpt av den omständigheten, att med få undantag hela tillförseln måste finna avsättning omedelbart efter det fångstresan är avslutad och båten inkommit till sin landningsplats. Lagringsmöjligheterna äro åtminstone för producentens (fiskarens) vidkommande mycket begränsade och komma under överskådlig framtid att så förbli, även om utredningens i kap. 8 framförda förslag om ett utvidgat system av frys- och kylanläggningar förverkligas. En annan omständighet, som gör att prismekanismen verkar kraftigare för fisken än för de flesta andra produkter är, att den inhemska fiskmarknadens efterfrågan uppvisar ganska liten elasticitet inför de prisfall, som uppstå under dagar av stor tillförsel. Priset sjunker därför relativt lätt ned till den lägre nivå, som möjliggör avsättning utanför den inhemska färskmarknaden, då framförallt som råvara till förädlingsindustrin eller på export. Det är uppenbart, att det måste inverka i hög grad menligt på näringens lönsam-

¹ Jämför professor Erik Lundberg: Prisbildningens funktioner i stöpsleven (Skandinaviska Bankens kvartalsskrift nr 1, 1946).

het, att vid perioder av rikligare tillförsel hela fångsterna måste säljas till priser, som motsvara den minst köpkraftiga efterfrågan, t. ex. för djurföda. Vad som kanske hittills mindre uppmärksammas är, att dessa stora prisvariationer icke heller äro enbart till fördel för konsumenterna, även om de ofta ge möjlighet till billiga inköp. Såsom tydligt framgår av den konsumtionsundersökning, som utredningen gjort med anlitande av landets kristidsnämnder och för vilken redogjorts i kap. 5 och 7, är det en allmän uppfattning, att jämnare priser skulle öka förbrukningen av fisk.

Redan tidigt ha fiskare, såsom framgår av redogörelsen i föregående kapitel för de tidigare prisregleringarna, gjort försök att åstadkomma en prisdifferentiering avsedd att i någon mån motsvara fiskens olika användningar. Till en del har detta skett genom fångstbegränsande åtgärder (ransonering, minimimått m. m.), varvid i allmänhet olika användningar utanför den inhemska färskmarknaden (t. ex. saltning, frysning, fiskmjölstillverkning) hållits öppna för "överskotts fångsterna". Störst betydelse ha dock härvid prisregleringarna fått, genomförda till en början av fiskareorganisationerna själva men sedermera med stöd av statsmedel. Genom ett system av minimipriser, kompletterat med viss prispolitik i fråga om överskotts fångsterna, kan genomföras en differentiering av fiskpriserna, som ganska väl svarar mot de olika användningarna.

Det är mot denna bakgrund, som frågan om minimi- och garantiprisernas lämpliga nivå bör betraktas. Vad först *minimipriserna* beträffar, anser utredningen, att de böra fastställas vid en nivå, som ger fiskaren en skälig bärgning. Såsom närmare utvecklas i efterföljande kapitel avser utredningen med "skälig" en inkomst för fiskaren motsvarande ungefär vad en brukare av ett medelstort jordbruk erhåller. I anslutning till det ovan anförda vill utredningen härmed uttala, att prisnivån på fisk bör betraktas som ett inkomstreglerande instrument i likhet med vad fallet blivit på andra områden, främst då i fråga om jordbruket. Detta utesluter den av livsmedelskommissionen hävdade principen, att minimipriset bör sättas så lågt, att den normala inhemska fiskkonsumtionen, med undantag för några speciella konserver, och exporten till mera normala marknader i full utsträckning skall kunna tillgodoses genom inköp till minimipriset eller högre pris. Den av utredningen här föreslagna målsättningen för minimiprisnivån torde i praktiken innebära, att genom minimipriset avskiljes den huvuddel av fångsterna, som kan avsättas på färskmarknaden inom landet. Till lägst minimipriset torde också kunna ske en del avsättning på export, framförallt av västkustfiskets fångster, liksom inom landet för viss användning utom färskmarknaden, t. ex. rökning och tidvis kanske också saltning.

En på dylikt sätt genom ett system av minimipriser fastställd prisnivå medför för färskkonsumtionen jämnare priser ej endast genom att priskurvan utjämnas nedåt, utan erfarenheten visar, att minimipriserna ha stark

tendens att verka som normalpriser och därmed utjämna variationerna uppåt. Detta sistnämnda förhållande är en ytterligare motivering för att minimiprisnivån sättes så, att den ger fiskaren en skälig bärgning.

Denna målsättning för minimiprisernas höjd hindrar naturligtvis icke, att i fråga om de enskilda fiskslagen priserna böra avpassas så, att de så långt möjligt skapa överensstämmelse mellan tillgång och efterfrågan — en prisändring i ena riktningen på ett fiskslag kan uppvägas av en ändring i andra riktningen på ett annat. Målsättningen avser endast den genomsnittliga prisnivån.

Vad därefter beträffar *garantiprisernas* höjd, har som nämnts från livsmedelskommissionens och priskontrollnämndens sida den principen hävdats, att de böra sättas så, att de ge högst en nödortftig täckning för de rörliga kostnaderna på en fiskeres. Utredningen är emellertid av den uppfattningen, att garantipriserna icke blott böra täcka de rörliga kostnaderna utan att de även böra bereda täckning för övriga omkostnader samt därtill om möjligt ge en blygsam inkomst åt fiskaren. Å andra sidan skola de naturligtvis ej sättas så högt, att ett fiske kunde baseras på dem.

Sammanfattningsvis finner utredningen sålunda, att för varje enskilt fiskslag priset så långt möjligt bör få fungera som en regulator av tillgång och efterfrågan, och att de enskilda minimipriserna så långt möjligt anpassas efter marknadsförhållandena. Den genomsnittliga prisnivå, som de olika minimipriserna skapa, bör däremot betraktas som en inkomstregulator och vara av sådan höjd, att den ger fiskaren en skälig inkomst, närmast motsvarande en jordbrukares. Garantipriserna böra som regel ligga på en lägre nivå, dock icke lägre än att fiskets samtliga kostnader (exkl. löner) bli täckta. Med minimipriser, som ha tendens att bli normalpriser, och med garantipriser, som ge fiskaren ingen eller obetydlig inkomst, torde man ha tillräckliga garantier för att fiskets inriktning i största möjliga utsträckning avpassas efter marknadsförhållandena och en garanti mot en överdimensionering av näringen. Samtidigt som ett på detta sätt avvägt system av minimi- och garantipriser garanterar fiskaren en skälig inkomst, möjliggör det en differentiering av fiskpriset med hänsyn till fiskens olika användningar. För färskkonsumtionen medför systemet samtidigt en önskvärd stabilisering av priserna icke blott nedåt utan åtminstone under normala fångstförhållanden också uppåt.

Vad härefter gäller prisregleringarnas omfattning, synes på ostkusten norr om Blekinge prisregleringen i fortsättningen förutom strömming även böra omfatta torsk. Enligt vad utredningen har sig bekant, förekomma ibland pristryckande utbud av torsk från vissa orter på ostkusten, utbud, som äro ägnade att äventyra resultatet av prisregleringarna på samma fiskslag vid väst- och sydkusten. Utredningen, som inhämtat, att vissa organisationsarbeten igångsatts bland fiskare på ostkusten i syfte att genom

fiskarnas medverkan tillvarataga överskott av torsk, förordar att, sedan erforderliga organisationer kommit till stånd, en prisreglering på torsk genomföres på ostkusten efter samma grunder som gälla för övriga kuster.

För envar av prisregleringsföreningarna måste givetvis även i fortsättningen gälla, att föreningen varken på den inhemska marknaden eller för export får sälja överskottsfisk till sådana priser eller till sådana ändamål, att berättigade anmärkningar kunna framställas från företagare, som köpa fisk till minimipriset eller pris däröver, eller från annan prisregleringsförening.

Det bör i princip tillkomma fiskareorganisationerna att besluta i fråga om eventuella fångstbegränsningar. Är emellertid tillförseln av fisk, som omfattas av prisreglering, så riklig, att avsevärda svårigheter uppkomma, bör den föreslagna fiskeristyrelsen ha möjlighet att efter vederbörande fiskaresammanslutnings hörande såsom villkor för sitt stöd till prisregleringarna meddela sammanslutningen direktiv om fångstbegränsning eller själv bestämma om sådan begränsning. I vissa fall, nämligen om därmed sker en oskäligen uppressning av priset på i regleringen ingående fiskslag, bör fiskeristyrelsen också ha möjlighet att efter fiskaresammanslutningens hörande ändra eller upphäva genomförd fångstbegränsning.

Prisregleringarna böra, liksom f. n. är fallet, i första hand finansieras av regleringsavgifter, som upptagas i huvudsak enligt nuvarande system, och som alltså uppbäras av staten. I detta sammanhang torde böra omnämnas, att enligt vad utredningen inhämtat mellan livsmedelskommissionen och representanter för fiskareorganisationerna diskuterats huruvida dessa organisationer själva skulle övertaga uppbörden av regleringsavgifterna. En sådan anordning har emellertid ansetts åtminstone tills vidare icke lämpligen kunna genomföras.

Utredningen förutsätter, att livsmedelskommissionens nuvarande befattning med prisregleringarna efter ingången av juli 1947 övertages av den av utredningen föreslagna fiskeristyrelsen eller av det nya organ, som efter förslag av den nu pågående särskilda fiskeristyrelseutredningen kan komma att få sig denna uppgift anförtrodd.

För bedömning av medelsbehovet för upprätthållande även under budgetåret 1947/48 av en prisreglering på fisk efter nuvarande riktlinjer, är det av vikt att söka beräkna medelsåtgången samt storleken av avgiftsuppbörden under innevarande budgetår ävensom storleken av den behållning, som den 1 juli 1947 kan komma att återstå på influtna avgiftsmedel och på det för ändamålet av clearingmedel anvisade anslaget av 1 milj. kr.

Med utgångspunkt från hittillsvarande resultat av prisregleringarna och under antagande av i stort sett oförändrad fångstkvantitet samt normala fluktuationer i fisket och på fiskmarknaden ha gjorts nedanstående beräkningar.

För *västkustens* prisregleringsområde antagas prisregleringsavgifterna under tiden 15 april 1946—30 juni 1947 vid ett avgiftsbelopp av 5 proc. — tidigare antaganden om en sänkning till 4 proc. ha därvid frångåtts — komma att inbringa i runt tal 1.5 milj. kr. För samma tid kunna pristilläggen jämte livsmedelskommissionens omkostnader för regleringen (c:a 25 000 kr) antagas belöpa sig till c:a 2.4 milj. kr.

Inom *sydkustens* prisregleringsområde beräknas för ifrågavarande tid å ena sidan regleringsavgifterna och å andra sidan pristilläggen och kommissionens omkostnader (c:a 12 000 kr), därest pristilläggen även i fortsättningen inskränkas till torsk, komma att balansera ungefär jämnt vid ett belopp av omkring 0.25 milj. kr.

För *strömming*, som ilandföres under tiden april 1946—juni 1947, synes Ostkustfisks utgifter för prisutjämningsbidrag kunna uppskattas till omkring 0.75 milj. kr.¹ För prisregleringar på strömming fångad efter juni 1947 skulle då det Ostkustfisk anvisade anslaget på 543 000 kr och regleringsavgifterna för tiden april 1946—juni 1947, vilka synas kunna uppskattas till omkring 200 000 kr, helt tagas i anspråk.

För finansiering av prisregleringarna under tiden 15 april 1946—30 juni 1947 stå emellertid, utöver de inom prisregleringsområdena inflytande regleringsavgifterna, till livsmedelskommissionens förfogande dels det ovan nämnda beloppet av 1 milj. kr. ur clearingkassan för fisk, dels de på importfiskerna utgående regleringsavgifterna, vilka kunna väntas inbringa omkring 0.1 milj. kr.

Av det föregående framgår, att från prisregleringsverksamheten under innevarande budgetår kan beräknas kvarstå en behållning på omkring 0.2 milj. kr. De uppkommande behållningarna böra enligt utredningens mening få användas som bidrag till prisregleringarna på nästa budgetårs fiskfångster.

Med ovan nämnda utgångspunkter skulle det ekonomiska resultatet av en enligt nuvarande riktlinjer anordnad prisreglering under budgetåret 1947/48 kunna beräknas på följande sätt.

Prisregleringsavgifterna beräknas inbringa för västkustens prisregleringsområde omkring 1.2 milj. kr, för sydkustens prisregleringsområde 0.2 milj. kr och för ostkustens prisregleringsområde omkring 0.15 milj. kr.

Utgifterna för pristilläggen ha upptagits till samma storlek som under nu pågående regleringsperiod. Därvid har utredningen förutsatt, att en viss förbättring av möjligheterna till normal avsättning av fisk bör ha inträtt, bl. a. som följd av de avsättningsfrämjande åtgärder, som antagas komma att genomföras med ledning av förslag från utredningen. Å andra sidan torde ett godtagande av utredningens förslag om minimi- och garantipri- sernas höjd medföra en ökning av medelsbehovet. I brist på säkra bestäm-

¹ Kommissionens omkostnader för strömmingsregleringen uppgå till endast ett par tusen kronor.

ningsgrunder har utredningen låtit dessa båda tendenser väga upp varandra. Dock ha vid beräkningarna tillägg gjorts för prisregleringar på sill vid sydkusten med 75 000 kr och med ett relativt obetydligt belopp för prisreglering på torsk vid ostkusten norr om Blekinge. Utgifterna för pristillägg eller prisutjämningsbidrag jämte kostnaderna för regleringarnas lokala administration skulle på detta sätt komma att, för västkustens prisregleringsområde uppgå till c:a 2·0 milj. kr, för sydkustens prisregleringsområde c:a 0·2 milj. kr och för ostkustens prisregleringsområde c:a 0·52 milj. kr (varav c:a 20 000 kr för torsk).

För budgetåret 1947/48 skulle enligt ovanstående beräkningar utöver de under budgetåret inflytande regleringsavgifterna på svenskfångad fisk erfordras för västkustens prisregleringsområde omkring 0·8 milj. och för ostkustens prisregleringsområde omkring 0·37 milj. eller tillhoppa 1·17 milj. kr. Som bidrag till täckande av sistnämnda belopp beräknas komma att stå till förfogande dels förut omnämnda besparingar på sammanlagt omkring 0·2 milj. kr, dels under budgetåret inflytande regleringsavgifter på importfisk, sannolikt omkring 0·1 milj. kr. För tillgodoseende av återstående medelsbehov har utredningen ansett sig böra för budgetåret 1947/48 beräkna ett till 800 000 kr avrundat belopp som anslag till reglering av priserna på fisk, vilket anslag lämpligen synes böra anvisas i form av reservationsanslag. Därest detta anslag anvisas, skulle reservationsanslaget till Främjande av beredning och avsättning av fisk m. m., vilket tidigare anlätades för prisregleringar på fisk, och som den 1 juli 1946 uppvisade en reservation av 343 808 kr, icke längre behöva tagas i anspråk för prisreglerande ändamål.

Bestämmelserna om prisreglering efter utgången av innevarande budgetår synas böra ges något mera stadga än vad fallet är med de nu gällande, provisoriska direktiven. Såväl de grundläggande föreskrifterna om regleringsavgift som de mera allmänna stadgandena om minimipriser och prisgarantier torde sålunda böra sammanfattas i en av riksdagen godkänd förordning. Härjämte böra genom en kungl. kungörelse icke blott som nu är förhållandet närmare bestämmelser utfärdas om uppbörderna av regleringsavgifter utan även de erforderliga förordnandena meddelas om anordnandet av de olika prisregleringarna. Detaljutformningen av prisregleringarna, däribland fastställandet av minimipriser, torde lämpligen liksom f. n. kunna anförtros åt vederbörande centrala myndighet i enlighet med direktiv, som i kungörelsen eller på annat sätt meddelas av Kungl. Maj:t. Förordningen och kungörelsen synas båda kunna gälla tillsvidare medan detaljbestämmelserna närmast torde böra avse förhållandena tillsvidare under budgetåret 1947/48. Förslag till förordning och kungörelse bifogas. (Bil. 16 och 17.)

Närmare kommentarer till vissa stadganden i förordningen och kungörelsen meddelas längre fram i detta kapitel.

I detta sammanhang vill utredningen påpeka, att utkastet till förordning uppgjorts med tanke jämväl på prisregleringar efter i viss mån andra riktlinjer än de härovan angivna. Prisregleringarna skulle sålunda vid behov kunna utvidgas till ytterligare fiskslag eller t. o. m. till nya områden, exempelvis viktigare fångstområden för sötvattensfisk.

Ett enligt förordningen möjligt alternativ skulle också vara, att staten icke utbetalar på förhand fastställda pristillägg till västkustens och sydkustens prisregleringsföreningar utan i stället tillhandahåller föreningarna medel, som dessa skola äga använda såsom prisutjämningsbidrag för utfyllnad i efterhand av vissa, av staten godkända garantipriser. En jämväl för västkusten och sydkusten tänkbar anordning är, att prisgarantien skall tillkomma icke de enskilda fiskarna utan av fiskarna bildade, auktoriserade producentföreningar. Möjligheten hålles även öppen för återgång till ett system med inlösen av överskottsfisk genom rent statliga organ.

Med tanke bl. a. på de ökade uppgifter, som vid genomförande av de nyss nämnda alternativen skulle tillkomma staten ute på fiskmottagningsplatserna, har i utkastet förutsatts, att lokala prisregleringsnämnder av Kungl. Maj:t skulle kunna tillsättas inom de olika prisregleringsområdena. (Förslag till instruktion för lokal fiskenämnd bifogas som bil. 18.) Å andra sidan lägger förordningen givetvis icke hinder i vägen för de förenklingar i den nuvarande statliga kontrollapparaten, vilka i praktiken kunna befinnas lämpliga att genomföra. Genom förordningens avfattning har slutligen avsetts att beträffande östersjösill och strömming hålla möjligheten öppen för en återgång i huvudsak till de prisregleringar, som före 1942 — senast enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 6 juni 1941 (nr 487) — upprätthöllos för nämnda fiskslag.

I vad mån något av ovannämnda alternativ eller andra anordningar, som avvika från det av utredningen — med mindre tillägg och reservationer — för fortsatt tillämpning förordade nuvarande systemet, i framtiden skola genomföras, bör enligt utredningens mening få bli beroende på de erfarenheter, som i fortsättningen vinnas av prisregleringen. Det bör då tillkomma fiskeristyrelsen att efter samråd med av frågan berörda organisationer till Kungl. Maj:t avge förslag till de ändrade anordningar, som befinnas betingade av erfarenheterna.

Här nedan meddelas några kommentarer till förslagen till förordning om prisreglering av fisk jämte kungörelse med tillämpningsföreskrifter till samma förordning.

Förordningen

1 § och följande. Där i utkastet till förordning och till kungörelse talas om fiskeristyrelsen avses även annan myndighet, åt vilken befattningen med prisregleringarna på fisk kan bli anförtrodd.

3 och 5 §§. En tänkbar anordning är att beträffande något fiskslag minimipris fastställs men bidrag av allmänna medel icke utgår till prisgaranti om sådant minimipris ej uppnås.

Att låta minimipriser och garantipriser gälla vid försäljning även från andra fiskaresammanslutningar än de av staten auktoriserade och kontrollerade producentföreningarna har ansetts åtminstone f. n. icke lämpligen kunna ifrågakomma.

6 §. Det har ansetts skäligt, att prisregleringsföreningarna, där dessa — såsom fallet nu är inom västkustens och sydkustens prisregleringsområden — själva få fastställa garantipriset, icke underkastas en tvingande regel om visst "glapprum" mellan minimipris och garantipris. Jämför emellertid de möjligheter, som enligt 10 § skulle tillkomma fiskeristyrelsen att inverka på avvägningen av prisregleringsföreningarnas garantipriser. Bestämmelserna om sådant glapprum gälla icke heller föreningen Ostkustfisks garantier för saltströmming, exportströmming och strömming till djurföda, där garantipriset även fullgör uppgiften som minimipris.

9 §. De utbetalningar, som Ostkustfisk f. n. är bemyndigad att verkställa till producentföreningarna såsom utfyllnad i garantipriserna på saltströmming m. m., äro att betrakta såsom prisutjämningsbidrag enligt stadgandena i denna paragraf.

En maximering av prisutjämningsbidraget torde åtminstone i vissa fall få anses motiverad.

13—17 §§. Stadgandet i 17 § andra stycket, vilket torde vara av betydande värde för underlättande av regleringsavgiftens indrivning, saknas i nu gällande författning om prisregleringsavgift.

Se i övrigt tillämpningskungörelsen.

Kungörelsen

1—5 §§. Dessa paragrafer innehålla de grundläggande bemyndigandena för fiskeristyrelsen beträffande prisregleringarnas anordnande.

2 §. I andra stycket har förutsatts, att statens priskontrollnämnd skall äga bestånd även efter ingången av nästa budgetår. Skulle så ej bli fallet, torde stycket utgå eller ersättas med en bestämmelse om samråd med den myndighet, åt vilken i stället för priskontrollnämnden en allmän prisvårdande verksamhet då kan vara anförtrodd.

4 §. Beträffande importfisken har utredningen ansett starka skäl tala för införande av regleringsavgift även på beredd vara. Utredningen har

emellertid, ehuru med stor tvekan, stannat för att regleringsavgift liksom nu skall utgå endast för färsk och frusen importfisk. Utredningen har därvid utgått från att åtminstone under den närmaste tiden betänkligheter av handelspolitisk natur eller ur inhemsk priskontrollsynpunkt skulle komma att möta mot en avgiftsbeläggning jämväl av importerad saltsill och av annan beredd fiskvara.

6—13 §§. Dessa paragrafer, som närmast avse uppbörden av regleringsavgift, överensstämma med motsvarande stadganden i nu gällande kungörelse om prisregleringsavgift å fisk.

Utredningen förutsätter att de ovannämnda till Västkustfisk, Sydkustfisk och Ostkustfisk beviljade lånen även i fortsättningen få tillgodonjutas. Det är möjligt att på grund av kreditbehovet vid export av fisk ytterligare kapital blir erforderligt. Huruvida lånebeloppen böra ökas torde emellertid få ankomma på prövning efter framställning i varje särskilt fall.

I överensstämmelse med ovanstående får fiskeriutredningen föreslå, att för budgetåret 1947/48 anvisas för prisreglering på fisk ett reservationsanslag på 800 000 kr samt att bestämmelser för nämnda prisreglering utfärdas i enlighet med ovanberörda förslag till författningar (bil. 16 och 17).

Principdiskussion och hemställen

Kap. 12. Fiskets framtida omfattning m. m.

Fiskeriutredningen har i det föregående behandlat en rad för fiskerinäringen betydelsefulla spörsmål samt i anslutning därtill framlagt förslag till olika åtgärder. Dessa senare kunna indelas i två huvudgrupper, nämligen för det första sådana, vilkas genomförande och omfattning äro i huvudsak oberoende av fiskets framtidsmöjligheter, och för det andra sådana, vilka till sin utformning och omfattning i hög grad bli beroende av såväl den faktiska ekonomiska utvecklingen inom fisket som bedömningen av framtidsutsikterna för näringen.

Till den förra gruppen höra bl. a. de åtgärder för fiskets förbilligande, som föreslagits i kap. 4 (förflyttning av fiskare, främjande av kollektiva inköp av fiskeförnödenheter samt avskaffande av tullar på fisknät), samt olika i kap. 7 och 8 föreslagna åtgärder i avsättningsfrämjande syfte (stöd åt fiskpropagandaverksamheten, tillsättandet av fiskdistributionsnämnder, främjande av tillverkning av fiskfiléer samt anläggande av fryshus för fisk m. fl.).

Den andra gruppen upptager först och främst de av utredningen i kap. 11 framlagda förslagen rörande den fortsatta prisreglerande verksamheten samt även i viss mån de därmed sammanhängande förslagen rörande reglering av in- och utförseln av fisk och skaldjur (kap. 9) samt stöd åt fiskares organisationer (kap. 3). Hit böra även räknas de åtgärder, som kunna tänkas bli erforderliga om det skulle visa sig, att avsättningsmöjligheterna för fisket icke kunna bringas i nivå med fångstmängden under fullt utnyttjande av näringens produktionskapacitet. Detta spörsmål jämte därmed sammanhängande frågor upptagas till behandling i det följande. Först behandlas härvid den allmänna målsättningen för fiskepolitiken i belysning av den ekonomiska och samhällseliga utvecklingen, varefter upptagas till diskussion en rad frågor, som äro av betydelse för bedömningen av fiskets framtidsutsikter.

Fiskepolitikens målsättning

Målsättningen för det svenska fisket bör enligt fiskeriutredningens uppfattning vara att för framtiden upprätthålla en inkomstnivå ungefärligen motsvarande jordbrukets. Denna nivå bör fisket söka uppnå och vidmakthålla utan anlitan av ekonomiskt stöd från det allmännas sida eller med så litet omfattande dylikt stöd som möjligt. Ianspråktagandet för fiskets del av de stödformer, som utredningen föreslagit i det föregående — här avses närmast den prisreglerande verksamheten i den mån statsmedel behöva tillskjutas för dess upprätthållande — blir alltså till sin omfattning beroende på hur de ekonomiska förhållandena inom fisket komma att gestalta sig.

Under de gångna krigsåren har fiskets lönsamhet varit i stort sett tillfredsställande. Inkomstnivån har, som framgår av därför lämnad redogörelse i kap. 2, kunnat höjas till i stort sett samma nivå som jordbrukets. Redan nu kan emellertid konstateras en förskjutning av inkomstrelationen mellan jordbruket och fisket till det senares nackdel. Med hänsyn till de nedslående erfarenheter, som utvecklingen efter förra kriget erbjuder för fiskets del, saknas inom utredningen icke farhågor för att inom en nära framtid svårigheter skola uppstå av sådan art, att det icke blir möjligt att utan ett förhållandevis omfattande statligt stöd upprätthålla lönsamheten inom fisket vid den tänkta nivån. Det prisregleringssystem, vars genomförande utredningen i det föregående ansett sig böra föreslå, kommer i sådant fall att behöva tagas i anspråk i vidare omfattning och kräva större insatser från det allmännas sida, än vad som i och för sig kan anses önskvärt. Utredningen vill emellertid framhålla, att ett stöd av dylik art icke kan betraktas som något eftersträfvansvärt utan bör tillgripas endast om fiskets lönsamhet icke eljest skulle kunna upprätthållas vid en tillfredsställande nivå.

Såsom framgår av det tidigare anförda utredningsmaterialet har fisket under de senaste decennierna och fram till 1939 företett en i förhållande till övriga näringar mindre gynnsam utveckling. Orsakerna härtill äro flera.

Den förhöjning av produktiviteten, som kännetecknat näringslivet under senare decennier, har synbarligen icke skett i samma takt inom alla näringsgrenar. Möjligheterna till arbetsbesparande åtgärder, rationalisering, äro skiftande och allmänt kan sägas, att industriens möjligheter i detta hänseende äro större än t. ex. jordbrukets och fiskets. I detta förhållande torde ligga en viktig orsak till att fiskets lönsamhet under de senaste årtiondena — bortsett från vissa krigsår — visat en relativ minskning i förhållande till flertalet andra näringar av vikt.

En annan orsak till fiskets minskade lönsamhet (jfr även här jordbrukets analoga läge) torde vara den fortgående höjningen av den allmänna lev-

nadsstandarden, vilken haft som följd en minskning av det relativa livsmedelsbehovet. Efterfrågan på livsmedel, däribland fisk, har med andra ord långt ifrån ökat i samma takt som efterfrågan på andra förnödenheter. På grund av produktionsfaktorernas bristande rörlighet har den av ekonomiska skäl motiverade produktionsomställningen försiggått relativt långsamt och en eftersläpning i inkomstutvecklingen har blivit resultatet inom näringar med begränsade utvecklings- och avsättningsmöjligheter.

Som en tredje orsak kunna framhållas de under 1930-talet alltmer begränsade exportmöjligheterna. Denna särskilt för västkustfisket kännbara utveckling har närmare belysts i kap. 9. Samtidigt som den svenska fisken möttes av allt fler hinder på de utländska marknaderna, hölls den svenska marknaden praktiskt taget helt öppen för import av fisk. Förlusten av viktiga utländska marknader (helt eller delvis) betydde för det svenska fisket en viss överdimensionering i förhållande till de aktuella avsättningsmöjligheterna. Denna tendens förstärktes av det ovannämnda förhållandet att efterfrågan på fisk inom landet ej stigit i takt med efterfrågan på andra förnödenheter. En för fisket central fråga har härigenom blivit i vad mån avsättningsvolymen ånyo kan vidgas, så att jämvikt uppstår mellan fiskets produktionskapacitet och efterfrågan på dess produkter.

Beredskapssynpunkten

Under de gångna krigsåren har till fullo ådagalagts betydelsen av att den inhemska produktionsapparaten (detta gäller alla näringsgrenar) upprätthålles vid en sådan kapacitet, att det blir möjligt att i händelse av handelsavspärrning efter kort varsel inom landet framställa det inhemska behovet av livsviktiga förnödenheter. En kapacitet av denna storlek betecknas vanligen som beredskapskapacitet.

Hur stor vikt, som bör läggas vid beredskapssynpunkten, är naturligtvis närmast en utrikespolitisk bedömningsfråga, som det icke ankommer på fiskeriutredningen att taga ställning till. Utredningen har emellertid med hänsyn till den osäkerhet, som kännetecknar dagens situation, ansett sig skyldig att taga denna synpunkt i beaktande samt att granska relationen mellan fiskets aktuella kapacitet och beredskapskapaciteten.

Först bör måhända erinras om att det svenska fisket i jämförelse med exempelvis jordbruket intager en ganska blygsam plats i det svenska näringslivet. Såsom framgår av de i kap. 7 anförda uppgifterna om fiskens betydelse i folkhushållet, svarar fisket endast för 2 à 3 proc. av vår livsmedelsförsörjning. Anpassningen av det svenska jordbrukets kapacitet till lämplig nivå är sålunda ur samhällets beredskapssynpunkt en livsfråga av helt annan vikt än motsvarande avvägning av fiskets dimensionering.

Under mellankrigstiden understeg det svenska fiskets fångstresultat den inhemska konsumtionen av fisk med 10—20 milj. kg per år. Importen uppgick under de sista fredsåren till omkring 50 milj. kg per år, varemot stod en utförsel genom export i vanlig mening samt direktlandningar utomlands av svenska fångster på omkring 35 milj. kg. Även om hänsyn toges till den omständigheten, att fångstbegränsningar i viss omfattning tillämpades inom näringen, är utredningen närmast av den uppfattningen, att före kriget det svenska fisket visserligen i någon mån kunde anses överdimensionerat i förhållande till de aktuella avsättningsmöjligheterna inom och utom landet men var däremot ej tillräckligt för att motsvara den inhemska efterfrågan i en avspärningssituation.

Man kan naturligtvis uppställa frågan, vad man för fiskets del bör avse med ett upprätthållande av detsamma vid beredskapskapacitet. Skall därmed avses en fiskeflotta av sådan storlek, att densamma förmår åstadkomma täckning för den inhemska efterfrågan av fisk om denna antages vara av fredsmässig storlek, eller skall därmed avses en större (eller till äventyrs mindre) flotta än den som erfordras för att nått och jämnt tillgodose en efterfrågan av nyss angiven storlek?

Svaret på den uppställda frågan kan endast ges efter en bedömning jämväl av jordbrukets möjligheter att i ett kritiskt läge svara för sin andel av försörjningsbördan. Beträffande jordbruket har 1942 års jordbrukskommitté nyligen framlagt sitt principbetänkande, som för den framtida jordbrukspolitikerna närmast uppställer självförsörjningslinjen. Jordbruket skall alltså upprätthållas vid beredskapskapacitet. Därest detta jordbruksprogram blir praktisk politik, skulle alltså i en avspärning något extra tillskott från fisket utöver vad som motsvarar den inhemska normalkonsumtionen icke behöva ske. Slutsatsen skulle alltså bli den, att det svenska fisket, under förutsättning av att självförsörjningslinjen väljes för jordbrukets del, ur beredskapssynpunkt skulle behöva vidmakthållas vid en kapacitet tillräcklig för att med fullt utnyttjande tillgodose det inhemska normala (fredsmässiga) behovet av fisk och fiskvaror. Detta behov får såsom tidigare framhållits anses innesluta en kvantitet motsvarande ett importöverskott av normalt förekommande storlek.

Vissa hänsyn torde emellertid böra tagas till att en omställning av jordbruket från freds- till krigsförhållanden kräver viss tid och att anspråken på fisket temporärt kunna bli ganska stegrade. Härför talar erfarenheten från senaste försörjningskris.

Då som nämnts före kriget den svenska fiskfångsten icke fullt täckte förbrukningen av fisk i Sverige och då samma förhållande torde gälla även nu, måste det alltså anses vara ur beredskapspolitisk synpunkt önskvärt, att det svenska fisket upprätthålles i nuvarande omfattning. Ur denna speciella synpunkt skulle för övrigt en viss ökning av fiskeflottan te sig

lämplig, eftersom i krigstid en icke obetydlig del av de största fartygen, såsom fallet varit under de gångna åren, tages i marinens tjänst. För den svenska försvarsberedskapen har fiskeflottan visat sig vara en god tillgång och för denna tjänst skulle behövas ett icke obetydligt antal fiskebåtar utöver vad som är nödvändigt för landets fiskförsörjning. Även när det blir fråga om örlogsfartygens bemanning är det av värde om fiskarebefolkningen icke decimeras.

De inrikes avsättningsmöjligheterna

De inrikes avsättningsförhållandena och konsumtionsutvecklingen inom landet ha av utredningen gjorts till föremål för en rad utredningar och översikter. Av dessa har framgått, att vissa möjligheter att öka fiskkonsumtionen inom landet otvivelaktigt finnas. Fiskkonsumtionen är sålunda ganska ojämnt fördelad i vårt land, något som till en del har sin naturliga förklaring i produktionens koncentration till kusten, men som även beror på att distributionen av fisk inom landet icke alltid är nöjaktigt ordnad. Utredningen har också föreslagit en rad åtgärder, som åtminstone på längre sikt torde komma att medföra en ökning av den inhemska fiskkonsumtionen. Emellertid är utredningen av den uppfattningen, att en *mera avsevärd* ökning av den inhemska konsumtionen i förhållande till den nuvarande knappast torde vara att förvänta.

Om alltså möjligheterna att öka fiskkonsumtionen i Sverige äro relativt begränsade, skulle naturligtvis svenskfångad fisk kunna beredas nya, stora avsättningsmöjligheter inom landet i den mån den finge ersätta de stora mängder importerad färsk och beredd fisk, som konsumeras inom landet (jfr importuppgifterna i kap. 9). I fråga om saltsillen har en dylik tendens visat sig under de båda senaste åren genom det av bohuslänska fiskare upptagna sillfisket på Fladenground. Hade icke Island i så hög grad lagt hinder mot ett svenskt deltagande i sillfisket kring Island, hade säkerligen svenskfångad saltsill redan tidigare kunnat produceras i stor skala.

Även i andra viktiga fall förhåller det sig så, att svenska fiskare hindras från att på lika fot konkurrera med grannländernas fisken om den svenska marknaden. Endast den sydliga delen av Sverige har ju kust mot väster, alltså mot de stora fiskevattnen, och för att nå mellersta och särskilt norra Sverige måste långa och dyrbara järnvägsfrakter till. Även södra Sverige skulle fångsterna från det svenska norrsjöfisket i många fall nå snabbare och billigare med transitering över norska järnvägar. Men liksom beträffande Island gäller härvid, att under det Sverige legat öppet för norska fiskare och norsk fisk, ha de svenska fiskarna och deras fångster hittills varit praktiskt taget utestängda från Norge.

Det är uppenbart, att den inhemska marknaden erbjuder en stor avsättningsreserv för det svenska fisket, en reserv, som vårt fiske åtminstone till en del skulle kunna taga i anspråk utan hjälp av protektionistiska medel. Vad som behövs är endast, att svenskt fiske får möjlighet att på lika villkor konkurrera med grannländernas fiskare om den svenska marknaden. Med dessa synpunkter sammanhänger utredningens förslag i kap. 9 om att representanter för den svenska fiskerinäringen och fiskeridistributionen beredas visst inflytande vid uppgörande av nya handelsavtal.

De utrikes avsättningsmöjligheterna

Av utomordentligt stor betydelse för bedömning av fiskets framtida omfattning äro utsikterna till export av fisk. Ehuru den svenska exporten av fisk (inkl. landningar i utrikes hamnar) under mellankrigstiden icke uppnådde samma omfattning som före första världskriget, var den dock även under tjugu- och trettioalet av väsentlig betydelse för det svenska fisket.

Möjligheterna till en stadigvarande löande export av fisk efter det nyss avslutade kriget ha bedömts mycket olika och det torde ännu vara för tidigt att med någon större bestämdhet uttala sig om möjligheterna på längre sikt. Det har emellertid framhållits, att Europas under många år på svältkost satta befolkning under lång tid framåt visserligen skulle vara i behov av ett ansevärt tillskott av fisk, men att möjligheterna för de behövande folken att erlägga en betalning för fisken, som skulle vara tillräcklig för upprätthållandet av en för fisket skälig lönsamhetsnivå, måste anses ganska begränsade. Ett faktum är emellertid, att en export av icke alltför obetydlig omfattning redan kommit i gång och att den därför lämnade ersättningen snarast ligger högre än vad man haft anledning vänta. Där emot synes den uppfattning icke hålla streck, som menat, att våra konkurrenter om den europeiska marknaden till följd av krigshändelserna skulle ha fått sin kapacitet väsentligt minskad och därmed i viss omfattning lämnat rum för en svensk utförsel av större omfattning än den som kunde försiggå före kriget.

Med hänsyn till de hittillsvarande erfarenheterna från efterkrigstiden synes försiktigheten bjuda, att man tills vidare icke räknar med en större export framdeles än den som förekommit under mellankrigstiden. Å andra sidan synes man knappast behöva befara, att den skall komma att understiga denna i väsentlig grad.

Vad importen av fisk beträffar, framhölls redan i samband med den nyss anförda diskussionen om de inrikes avsättningsmöjligheterna, att svenskfångad fisk borde ha vissa möjligheter att även utan stöd av importrestriktioner såväl i fråga om färsk som salt vara ersätta en del av den utländska fisk, som brukar konsumeras i Sverige.

Sammanfattningsvis finner utredningen sig kunna konstatera, att vid en i förhållande till förkrigstiden oförändrad export och en åtminstone på kortare sikt icke väsentligt ökad inrikes avsättning, det svenska fisket under de närmaste åren har att emotse avsättningssvårigheter av samma slag som före kriget. Under sådana omständigheter skulle alltså fisket med sin nuvarande kapacitet vara i förhållande till de aktuella avsättningsmöjligheterna i viss grad överdimensionerat. Det bör emellertid understrykas, att särskilt bedömningen av de framtida exportmöjligheterna vilar på mycket osäker grund. Skulle dessa bli mera gynnsamma än vad man f. n. har anledning att förvänta, ökas fiskets avsättningsbas i motsvarande mån och minskas alltså graden av överdimensionering.

Rationaliseringsproblemet

Fiskets lönsamhet bestämmes icke blott av avsättningsmöjligheterna utan även i icke ringa mån av rationaliseringsgraden inom näringen. Utredningen har i medvetande om denna sak föreslagit en del åtgärder för underlättande och påskyndande av rationaliseringsprocessen genom anskaffning av moderna fiskeförnödenheter. Bättre fiskebåtar och redskap samt effektivare fiskemetoder utgöra förutsättning för en höjning av den enskilde fiskarens produktionsförmåga och därmed även, åtminstone på längre sikt, för en höjning av inkomstnivån. Nu ifrågavarande förhållande bör ständigt hållas i minnet vid en diskussion om fiskets framtid. Den omständigheten att en ökad rationalisering, under förutsättning av på det stora hela oförändrade avsättningsmöjligheter, måste medföra ett minskat behov av arbetskraft inom fisket, får enligt utredningens förmenande i fiskarnas eget intresse icke uppställas som hinder för införandet av effektivare fiskemetoder. Det kan förmodas, att eftersom det svenska fisket under de senaste årtiondena haft att brottas med överskottssvårigheter, möjligheterna till ökad rationalisering under denna tid icke tillvaratagits på samma sätt som om fiskets produkter rönt större efterfrågan. Om detta är riktigt, måste förhållandet anses ha varit till nackdel för fiskets utövare, enär en ökad rationalisering medför minskade produktionskostnader och därigenom möjliggör lönsamhet vid en lägre prisnivå än eljest.

I detta sammanhang torde böra upptagas till behandling den inom fiskerinäringen förekommande fångstbegränsningspolitiken, vilken innebär, att fångstkapaciteten icke till fullo utnyttjas och som därmed även kan miss-tänkas verka hindrande på rationaliseringssträvandena.

En inom fisket tillämpad fångstbegränsning kan icke sägas utgöra någonting anmärkningsvärt, om därmed avses att avlasta tillfälliga pristryckande överskott. Fångstbegränsning vid enstaka tillfällen torde man få räkna med även med en fiskeflotta, vilken så nära som möjligt avpassats efter de nor-

mala avsättningsmöjligheterna i fråga om fisk. En fångstbegränsning i denna mening utgör icke något större problem. Vidare får icke bortses från att en viss begränsning av ilandföringen av fisk verkar i kvalitetshöjande riktning, då begränsningen givetvis först och främst drabbar den mindre värdefulla fisken.

Betänkligheter kunna däremot resas mot fångstbegränsningen, om densamma får en avsevärd omfattning och blir regelbundet tillämpad, såsom vid vissa fiskerier varit fallet före kriget. Såväl före som under kriget har det visserligen ingått i gällande prisregleringssystem, att fiskarna skulle vidtaga åtgärder för viss begränsning av fångsternas storlek, detta för att statens kostnader skulle kunna hållas inom rimliga gränser. I längden är emellertid en sådan politik icke att förordas. En långvarig och omfattande fångstbegränsning utgör tecken på överdimensionering och påverkar ogynnsamt fiskets lönsamhet.

Med hänsyn till frågans vikt skulle det vara av betydande värde, om man kunde förebibringa utredning av i hur hög grad fiskets kapacitet icke utnyttjats på grund av fångstbegränsningar. En sådan utredning ställer sig emellertid mycket vanskelig. Fiskeriutredningen har ansett dessa vanskligheter så stora, att den icke företagit en utredning på denna punkt.

Möjligheterna att i visst läge nedskära fiskets kapacitet

Av den föregående diskussionen framgår, att vissa skäl skulle kunna anföras för en nedskärning av fiskarnas, båtarnas och redskapens antal, nämligen i den utsträckning en sådan nedskärning skulle kunna ske utan motsvarande minskning av fiskfångsten. Härigenom skulle fångstmängden per fiskare höjas, vilket i sin tur skulle medföra en automatisk höjning av de kvarvarande fiskarnas inkomster, varigenom det allmännas stöd åt näringen kunde minskas eller kanske rent av helt undvaras.

En dylik nedskärning skulle emellertid knappast kunna förverkligas på annat sätt än genom en restriktiv och kontrollerad nybyggnadspolitik i fråga om fiskebåtar samt genom inlösen av de som överflödiga betraktade redskapen och båtarna och genom ersättning för minskad inkomst åt de av åtgärderna drabbade näringsutövarna eller hjälp till dessas överflyttande till andra näringsgrenar. För att få bestående verkan torde dessutom dessa åtgärder böra kombineras med ett koncessionsförfarande. Fisket skulle under sådana omständigheter bli helt eller delvis beroende av utav vederbörande myndighet utfärdat tillstånd.

För bedömning av de svårigheter, som skulle möta vid förverkligandet av dylika i näringsfriheten och den privata äganderätten djupt ingripande åtgärder, är det nödvändigt att närmare granska fiskarebefolkningens

sammansättning och de förhållanden, under vilka fisket bedrivs i olika delar av vårt land.

Som av den i kap. 1 lämnade allmänna översikten över den svenska fiskerinäringen framgår, bedrivs fisket vid *västkusten* till huvudsaklig del som ett mer eller mindre utpräglat högsjöfiske med användande av stora båtar. Strand- och skärgårdsfisket är dock där långt ifrån betydelseöst. Särskilt äro hummer- och ålfiskena av vikt.

Hummerfisket i norra Bohuslän och allt fiske med fasta redskap äro vid västkusten förbehållna strandägarna. Dessa fisken bidraga endast med en ganska liten del av den sammanlagda fångstmängden vid denna kuststräcka men utgöra en viktig inkomstkälla för kustbefolkningen. Vid västkusten funnos omedelbart före kriget enligt fiskeristatistiken sammanlagt omkring 7 900 fiskare, av vilka de flesta eller 6 600 i denna statistik betecknas som yrkesfiskare. Medelfångstmängden per fiskare var 1938 vid denna kust c:a 10 000 kg.

Vid *sydkusten* bedrivs huvudsakligen strand- eller kustfiske. Det kan erinras om att ålfisket utövas inom strandäganderättsområdet och därför i stor utsträckning är förbehållet strandägarna. Utefter sydkusten funnos 1938 c:a 3 350 fiskare, varav 985 binäringsfiskare. På varje fiskare kom samma år en medelfångst av 3 600 kg fisk. Det bör erinras om att denna siffra icke är direkt jämförbar med motsvarande siffra för västkusten, då binäringsfiskarna vid sydkusten äro förhållandevis flera än i Bohuslän och Halland.

Vad slutligen angår *ostkusten*, är fisket vid denna kust i utpräglad grad ett kustfiske med relativt små båtar. Praktiskt taget allt fiske efter s. k. fjällfisk (gädda, abborre, sik o. s. v.), större delen av ålfisket och i stor utsträckning laxfisket (särskilt i övre Norrland) är förbehållet strandägarna. Detsamma gäller i fråga om vissa delar av kusten även det mycket viktiga strömmingsfisket. Av ostkustens fiskare, enligt fiskeristatistiken inalles 12 300 år 1938, betecknas över 7 500 som binäringsfiskare, d. v. s. flertalet. Att medelfångsten per fiskare under sådana omständigheter stannar så lågt som vid 2 800 kg är icke förvånande. Medelfångsten strömming per fiskare anslutna till de auktoriserade producentföreningarna utgjorde samma år 6 200 kg.

I ostkustens skärgårdsområde är en kombination av jordbruk och fiske ofta grundbetingelsen för befolkningens existensmöjligheter. Tidigare, då jordens bruksmetoder voro mer primitiva, var denna kombination ännu vanligare. Mångenstädes är dock jordbruket fortfarande här på grund av för liten areal per bruksdel alltför litet givande för att ensamt lämna full försörjning och fisket å sin sida så oregelbundet eller säsongbetonat, att det ej kan utgöra enda förvärvskälla. Vilkendera av dessa näringar, som lämnar största inkomsten, är beroende på de lokala förhållandena. För

en och samma person kan för övrigt vissa år jordbruket men andra år fisket lämna största bidraget till försörjningen.

Det totala antalet *sötvattensfiskare* i landet är icke känt men uppskattas till omkring 70 000. Endast omkring 1 500 av dessa betecknas som yrkesfiskare. I de centrala delarna av Vänern, Vättern och Storsjön i Jämtland anses fisket fritt för en var, i övrigt är fiskerätten överallt vid sjöar och floder bunden till jordinnehav. Huvudmassan av sötvattensfiskarna äro därför jordbrukare, som idka fiske endast som binäring eller till husbehov. Sötvattensfisket beräknas årligen lämna en fångst av omkring 13 milj. kg. Medelfångsten per fiskare är sålunda mycket låg. På grund av sötvattensfiskens höga pris kunna dock en del yrkesfiskare vid insjöarna ernå en förhållandevis dräglig inkomst.

Vid det praktiska genomförandet av ovan antydda åtgärder för en minskning av fiskarnas antal, torde man t. ex. kunna förfara så, att efter närmare utredning vissa kategorier fiskare utväljas, beträffande vilka det anses önskvärt att de sluta att driva fiske. Dessa skulle då erbjudas ersättning för båt och redskap och för mistad inkomst av fisket, mot att de slutade idka denna näring. Under förutsättning att de voro villiga att mottaga detta erbjudande — tvång torde väl icke i detta fall kunna ifrågasättas — skulle måhända fiskarnas antal, under förutsättning att nyrekrytering kunde förhindras, ganska snabbt reduceras till det antal, som kunde anses önskvärt.

Ett annat men mera långsamt verkande förfarande vore att lämna alla dem, som nu bedriva förvärvsmässigt fiske, personliga tillstånd (licenser) härtill men behandla ansökningar om nya licenser restriktivt. Allt efter som fiskare på grund av ålder eller av andra orsaker upphörde med fisket, kunde alltså myndigheterna bestämma, vilka som i fortsättningen skulle få bedriva denna näring.

Att göra ett sådant urval torde emellertid, även om hänsyn tages endast till rent ekonomiska synpunkter, stöta på mycket stora svårigheter. Alldeles omöjligt skulle det kanske dock ej vara att göra fisket ute på öppna havet beroende av dylikt tillstånd. Som ovan framhålles är det emellertid högsjöfisket på västkusten, som ger de största fångsterna per enhet och också den största inkomsten. En dylik åtgärd skulle därför drabba vårt säkerligen mest inkomstgivande fiske. Under förutsättning att reduktionen av fiskarnas antal icke medförde en motsvarande minskning av fiskfångsten, skulle ej heller en sådan reduktion få någon inverkan på fiskarnas existensmöjligheter i andra delar av landet. Dessa fiskare ha ju emellertid i medeltal betydligt mindre inkomster än västkustfiskarna och borde därför i främsta rummet vara i behov av åtgärder i syfte att öka lönsamheten.

Ehuru det är svårt att direkt bevisa att en väsentlig minskning av fiskarnas antal på ost- och sydkusten verkligen skulle medföra en ökning av fångst-

mängden för de kvarvarande, är detta dock troligt. Frågan är emellertid, om en dylik minskning under nu rådande förhållanden är genomförbar. Som ovan framhållits bedrivs nämligen fisket vid ostkusten i stor utsträckning och i inlandet huvudsakligen av jordägare på egna fiskevatten. En minskning av fiskarnas antal kan därför näppeligen ske på annat sätt än genom att förhindra en större eller mindre del av jordägarna att utnyttja sina egna fastigheter.

Bortsett från att en sådan åtgärd säkerligen skulle medföra högst betydande krav på ersättning för värdeminskning av fastigheterna, torde den förutsätta en genomgripande ändring av lagen om rätt till fiske. Förutläggningarna för att en sådan åtgärd skulle kunna genomföras inom en relativt snar framtid äro därför mycket små.

I det föregående har utgått ifrån att en reduktion av fiskarnas antal icke behövde medföra en motsvarande minskning av den totala fångstmängden. Vad fisket med de större båtarna på västkusten beträffar torde man också kunna antaga, att en måttlig sådan reduktion icke skulle resultera i en minskning av ilandförda kvantiteter. Vid detta fiske bruka ju fiskarna under vissa perioder begränsa fångsterna ganska kraftigt enligt direktiv av sin organisation. Även på syd- och ostkusten företagas vid exceptionellt riklig tillförsel dylika begränsningar ehuru vanligen i långt mindre utsträckning än på västkusten. På grund av de förhållanden, som råda i Östersjön och även i inlandet, där varje fiskares fångstrayon är ganska inskränkt, är det däremot föga sannolikt att kvarvarande fiskare skulle helt kunna utnyttja de större möjligheter till fångst, som en reduktion av antalet fångstenheter skulle erbjuda.

I detta sammanhang torde även böra framhållas de stora svårigheter, som skulle möta vid bedömande av det antal fiskare av olika kategorier, som borde få fortsätta med sitt yrke. Detta antal måste nämligen bestämmas med hänsyn ej blott till det aktuella ekonomiska läget utan också till den framtida utvecklingen. Konjunkturerna växla ju ganska snabbt, medan verkan av en nedskärning i fiskarnas antal blir bestående för långa tider. En hastig ökning av detta antal omöjliggöres nämligen av brist på yrkesskickligt folk, varjämte det givetvis är omöjligt att inom kort tid anskaffa behöfliga redskap och båtar.

Enligt utredningens mening kunna därför statliga åtgärder av ovan berörd karaktär icke förordas.

Sammanfattning och slutsatser

Huvudfrågan för det svenska fisket är, huruvida det finnes möjligheter att på längre sikt bereda en fiskarebefolkning av nuvarande storlek full sysselsättning under upprätthållande av en skälig inkomstnivå. Ovan har

å ena sidan kunnat konstateras, att det svenska fisket även med utnyttjande av hela sin kapacitet icke helt räcker till för tillfredsställande av den inhemska efterfrågan på fisk. Å andra sidan bestämmas de aktuella avsättningsmöjligheterna icke enbart av denna efterfrågan utan också av fiskimportens och fiskexportens utveckling. Särskilt under 1930-talet var denna utveckling ogynnsam för det svenska fisket, som i stigande utsträckning möttes av olika hinder på de utländska marknaderna. Då samtidigt den svenska marknaden lämnades praktiskt taget helt öppen, kommo de aktuella avsättningsmöjligheterna att understiga det svenska fiskets kapacitet med därav följande avsättningssvårigheter.

Huruvida ett dylikt problem kommer att föreligga även i framtiden sammanhänger i första hand med exportutvecklingen. Utredningen har för sin del icke vågat förutsätta en större exportvolym än före kriget, men mycket talar för en mera optimistisk uppfattning åtminstone så länge de nuvarande förhållandena bestå.

Då samtidigt de av utredningen föreslagna åtgärderna i mån av förverkligande kunna väntas öka den inrikes avsättningen av svenskfångad fisk, synes frågan om en nedskärning av de i fisket sysselsatta produktionsfaktorerna icke vara aktuell.

Skulle utvecklingen emellertid visa sig bli avgjort ogynnsammare än vad här bedömts, kommer naturligtvis ett ställningstagande till frågan huruvida det svenska fisket är för stort att bli nödvändigt. Skulle därvid en nedskärning bedömas som oundviklig, vill utredningen framhålla, att denna bör få taga formen av en långsamt förlöpande process och icke av en hastig avveckling av vissa fiskande enheter. Såsom nyss påvisats äro åtgärder av sist angivet slag mycket svår genomförbara för fiskets del. Om, såsom man får hoppas, den allmänna sysselsättningsgraden inom landet kan upprätthållas vid en hög nivå även framgent, torde den omställningsprocess, som eventuellt skulle kunna bli nödvändig för fiskets del, och som icke är något för fisket karakteristiskt utan även kännetecknar jordbruket, kunna försiggå ganska smidigt och omärkligt för den i fisket sysselsatta befolkningen. En dylik minskning av fiskets storlek, vilken utredningen som nämnts icke bedömer som nödvändig eller ens önskvärd, får icke heller fritaga det allmänna från att lämna näringen det stöd, som upprätthållandet av en skälig levnadsstandard kan komma att kräva under en måhända ganska lång övergångstid.

Fiskeriutredningen har med den förda diskussionen velat peka på de viktigaste bland de faktorer, som bestämma utvecklingen av det svenska fiskets lönsamhet. De åtgärder, som i det föregående förordats, äro, såsom tidigare framhållits, beträffande flertalet av det slag, att de enligt utredningens åsikt både kunna och böra förverkligas oberoende av hur ett bedömande av fiskets möjligheter på längre sikt kommer att utfalla. Det enda undantaget

härvidlag utgör det stöd, som kan komma att lämnas inom den föreslagna prisregleringens ram, och vars omfattning blir beroende av i vilken utsträckning en skäligen inkomstnivå för fisket icke kan upprätthållas utan sådant stöd. Utredningen vill framhålla, att detta stöd till en del endast kompenserar det stöd, som fiskerinäringen får vara med och lämna till övriga näringar, i första hand då jordbruket, och som icke obetydligt påverkar fiskets lönsamhet och fiskarnas levnadsstandard.

Kap. 13. Hemställan

1945 års fiskeritutredning, som tidigare avgivit förslag om viss ändring av bestämmelserna rörande Fonden för fiskerinäringens befrämjande och av järnvägstrafikstadgan (bil. 3 och 4) samt om inrättande av en fristående fiskeristyrelse m. m. (bil. 5), får på grund av vad i förevarande betänkande anförts och föreslagits hemställa, att Herr Statsrådet ville föreslå, att Kungl. Maj:t täcktes:

vidtaga sådana åtgärder att de hittills av livsmedelskommissionen utförda deklarationsundersökningarna rörande yrkesfiskarnas inkomster och utgifter måtte i framtiden fortsätta,

uppdraga åt socialstyrelsen att utsträcka hushållsbudgetundersökningarna även till fiskarebefolkningen,

utfärda förordning om viss reglering av handeln med fisk och skaldjur samt kungörelse med vissa bestämmelser angående reglering av handeln med färsk strömming och sill,

utfärda kungörelse angående ändrad lydelse av 1 § kungörelsen den 11 maj 1934 (nr 138) angående lån av statsmedel för främjande av beredning, förvaring och avsättning av fisk,

vidtaga åtgärder för avskaffande av tull på fisknät samt på bomullsgarn avsett för tillverkning av fisknät,

föreslå riksdagen att till Lån för underlättande av fiskares förflyttning m. m. för budgetåret 1947/48 anvisa ett reservationsanslag å 200 000 kronor och vid bifall härtill utfärda kungörelse angående understödslån för underlättande av förflyttning av fiskare,

föreslå riksdagen att till Lån för anskaffande av automobiler för fisktransport för budgetåret 1947/48 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor samt vid bifall härtill utfärda kungörelse angående dylika lån,

vidtaga åtgärder för sänkning av järnvägsfrakten vid transporter av svenskfångad fisk från och till Norrland,

utfärda kungörelse angående fiskdistributionsnämnder,

utfärda kungörelse angående beredning och inläggning av fisk och skaldjur,

utfärda kungörelse angående beredning av fiskfiléer,

föreslå riksdagen att under reservationsanslaget till Lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. för budgetåret 1947/48 anvisa 3 000 000 kronor,

utfärda kungörelse angående reglering av införsel av fisk och skaldjur och kungörelse angående reglering av utförsel av fisk och skaldjur,

förordna om ökat inflytande för fiskerinäringen och fiskeriadministrationen vid kommande handelsförhandlingar, där det svenska fiskets intressen beröras, samt

dels föreslå riksdagen att till Reglering av priset på fisk för budgetåret 1947/48 anvisa ett reservationsanslag å 800 000 kronor, dels utfärda förordning om prisreglering på fisk ävensom kungörelse om tillämpningsföreskrifter till nämnda förordning.

Särskilt yttrande av herrar Kewenter och Nilsson angående utökad kontroll av fiskberedningen

Såsom framgår av dels kap. 8 i utredningens betänkande, dels det till betänkandet såsom bilaga 12 fogade förslaget till kungörelse angående beredning och inläggning av fisk och skaldjur m. m. har utredningen med de föreslagna åtgärderna åsyftat att få till stånd en verklig, fortlöpande kvalitetskontroll. Samtidigt framhålles, att det varken ifråga om den redan förefintliga kontrollen över saltströmmingen eller beträffande den utvidgade kontrollverksamhet, vilken nu ifrågasättes, rör sig om en verksamhet av den omfattning, som t. ex. den norska vrakningen, där hela produktionen av en viss beredningsgren måste kontrolleras och klassificeras innan dess produkter få släppas ut på marknaden, utan endast om tillsyn. Att utredningen icke ansett sig böra taga steget fullt ut och låta en på vrakning byggd kontroll ligga till grund för sitt framlagda förslag, trots att vrakningen enligt utredningens eget uttalande måste vara mera effektiv än en blott tillsyningsverksamhet, beror på, att härför enligt utredningens mening skulle erfordras en alltför stor administrativ apparat.

Vad utredningens majoritet sålunda anfört, torde också vara i det stora hela riktigt. Det lär emellertid enligt vår mening kunna med allt skäl ifrågasättas, om man icke i detta fall får taga nackdelen med en något större administrativ apparat för att uppnå de fördelar, som en på vrakning byggd kontroll måste medföra, åtminstone när det gäller *export* av vissa viktiga fisksorter. Detta förefaller oss desto mera rimligt, som redan den av majoriteten inom utredningen förordade fortlöpande kontrollen bör kunna ge det huvudsakliga materiella underlag, på vilket den slutliga besiktningen eller vrakningen kan byggas. I den mån den av majoriteten förutsatta tillsynen verkligen göres effektiv, torde även skillnaden mellan en sådan övervakning och ett vrakningsförfarande bli ganska ringa. Av stor betydelse härvidlag bli givetvis de närmare föreskrifter rörande beredningen, som enligt kungörelseförslaget skola meddelas ävensom den för kontrollörerna utfärdade instruktionen. Det kan nämnas, att när det gällt den hittillsvarande kontrollen över saltströmmingstillverkningen, besiktning av saltströmming avsedd för export ofta ägt rum när strömmingen varit färdig för leverans, samt att export i allmänhet icke skett förrän sådan besiktning företagits. Att ett sådant förfarande tillämpats torde ha berott icke minst därpå, att fiskarna själva genom sina organisationer haft hand om exporten och därvid varit angelägna om att tillhandahålla en god vara.

I den mån kontrollören under sin verksamhet haft anledning ingripa mot en tillverkare av saltströmming har han, bortsett från anmälan till polismyndighet, haft möjlighet, att genom hänvändelse till hälsovårdsmyndighet kunna få rättelse till stånd, därest ifrågavarande tillverkare varit ovillig följa utfärdade bestämmelser och av kontrollören lämnade anvisningar.

Som synes torde man redan med de av utredningen föreslagna åtgärderna kunna få en effektiv kontroll över beredning och inläggning av fisk och skaldjur samt därjämte ha möjlighet icke endast att beivra begångna förseelser, utan även att medelst ingripande från hälsovårdsmyndighet kunna hindra att i strid med bestämmelserna framställda varor utsläppas på marknaden. Det förefaller då också riktigt att man, i varje fall då fråga är om export, avslutar denna övervakning genom en besiktning och samtidigt åsätter den besiktigade varan ett kontrollmärke, som utvisar att denna är av godkänd beskaffenhet. I anslutning härtill bör även ett samarbete ske med respektive tullmyndighet, varigenom garanti erhålles att endast besiktigad och märkt vara kommer att exporteras.

Av den redogörelse, vilken finnes intagen såsom bilaga 2 till detta betänkande, framgår den stora betydelse man i Danmark och Norge tillmäter kontrollen över framförallt exportfiskens kvalitet, samt huru stränga bestämmelser man där ansett nödvändigt att utfärda. Det är med fisk kontrollerad och besiktigad efter dessa hårda föreskrifter, som våra fiskare i stor omfattning måste konkurrera på exportmarknaden. Man må med rätt eller orätt göra gällande, att denna statliga kontroll icke nödvändigtvis innebär en större garanti för att "vrakmärkt" fisk är av bättre kvalitet än den, som saknar sådant märke. I praktiken förhåller det sig dock nog så, att många köpare känna en trygghet i medvetandet om att den exporterade fisken är "statsgaranterad" och därför föredraga sådan fisk framför fisk från ett land, där motsvarande kontroll saknas. Givetvis *kan* fisken från detta senare land vara kvalitativt lika bra. Det är emellertid uppenbart icke endast att det i sistnämnda fall ställs särskilt stora krav på den enskilde exportören, som själv måste se till att kvaliteten vid exporttillfället är fullgod, utan det ligger även en stor fara i att mindre nogräknade exportörer söka att utföra fisk, som icke håller de stränga kvalitetsfordringar, vilka måste iakttagas i rådande hårda konkurrens. Den av utredningen föreslagna tillsynen innebär nämligen icke någon garanti för att fisk som exporteras också blir vederbörligen kontrollerad, eller att denna icke undergår försämring under en påföljande lagring.

Med den ståndpunkt, som vi ovan intagit, låge det nära till hands att påyrka ett vrakningsförfarande ifråga om all svensk exportfisk. När vi emellertid begränsa oss till endast några viktiga fiskslag (beredning), beror detta på, att vi ifråga om andra fiskslag anse de nackdelar, som i betänkandet åberopas mot ett vrakningsförfarande, i varje fall för närvarande, vara så avsevärda, att de icke uppväga de fördelar, som skulle kunna vinnas vid en vrakning av dessa senare. Det nu sagda gäller framförallt färsk och frusen fisk. Vi vilja i detta sammanhang erinra om, att t. ex. i Norge vrakning i allmänhet icke förekommer varken vid försäljning inom landet eller vid export av färsk eller frusen fisk. Däremot gälla utförliga föreskrifter

rörande behandling, tillverkning, förpackning och transport av nämnda fisk, varvid kontrollen utövas av norska statens färskfiskkontroll. Man har således här ett liknande förfarande, som utredningens majoritet ansett tillräckligt beträffande beredning och inläggning av fisk och skaldjur. Någon motsvarande övervakning i vårt land ifråga om färsk och frusen fisk har, bortsett från torskfiléer, icke av utredningen föreslagits. Det är emellertid att förvänta, att denna fråga snarast upptages till behandling av fiskeristyrelsen eller den centrala myndighet åt vilken övervakandet av fiskets angelägenheter kan komma att anförtros.

Det bör observeras, att de danska och norska kvalitetsföreskrifterna i första hand taga sikte på exportfisken. Sålunda föreskrives i gällande norska bestämmelser, att all salt sill som utföres från Norge skall vara kontrollerad enligt av handelsdepartementet utfärdade föreskrifter, medan ifråga om sådan salt sill, som avsättes inom landet, nämnda departement kan utfärda erforderliga kvalitetsföreskrifter. Så har även skett och all salt norsk sill är således för närvarande underkastad vrakningsförfarande. Att även i Danmark kontrollåtgärderna i första hand avse fiskexporten framgår av ovan nämnda bilaga 2.

Den möjlighet som enligt utredningens förslag till kungörelse angående reglering av utförsel av fisk och skaldjur lämnas fiskeristyrelsen resp. ovannämnda centrala myndighet att allt efter behovet i varje särskilt fall utfärda erforderliga kvalitetsbestämmelser, torde väl kunna komplettera de av utredningen föreslagna kontrollföreskrifterna men icke ersätta det av oss angivna vrakningsförfarandet. Enligt vår mening bör därför *salt sill och salt strömming*, som utföres från riket, innan utförsel sker, vara kontrollerad och godkänd samt emballaget märkt enligt föreskrifter utfärdade av fiskeristyrelsen resp. ovannämnda centrala myndighet. Vid fastställande av dessa föreskrifter böra fiskarorganisationernas mening inhämtas.

Då det med hänsyn till nu rådande stora livsmedelsbrist i Europa kan vara önskvärt, att vid särskilda tillfällen kunna exportera salt sill eller salt strömming, vilken utan att uppfylla de enligt ovan angivna föreskrifterna ifråga om kontroll och märkning, dock är att anse som fullgod människoföda, synes fiskeristyrelsen resp. ovannämnda centrala myndighet böra kunna i undantagsfall medge export utan att dessförinnan föreskriven kontroll och märkning skett.

I den mån på grund av det av oss föreslagna utökade kontrollförfarandet ytterligare kontrollörer erfordras utöver vad som anges i det förslag, som framlagts av sakkunniga rörande frågan om inrättande av fiskeristyrelse, bör hänsyn härtill tagas vid beräkning av det för fiskkontrollen i allmänhet erforderliga medelsbehovet. Kostnaden för den utökade kontrollen bör nämligen enligt vår mening bäras av statsverket och icke av den enskilde exportören.

ALF KEWENTER

GÖSTA NILSSON

P. M. angående

frysning och fryshuslagring av fisk m. m. i Sverige.

utarbetad av H. Fredholm och S. Sjöholm

I.

Det svenska fryshusväsendets utveckling och nuvarande omfattning med särskild hänsyn till fiskfrysning

Det svenska fryshusväsendet började utbyggas relativt sent jämfört med förhållandena i vissa främmande länder. Det första större fryshuset i Sverige synes nämligen ha uppförts först år 1917. I ett betänkande, avgivet år 1918 av en kommitté, tillsatt av Kungl. Maj:t för utredning av frågorna om inrättande i vårt land av spannmålslagerhus och kylhus (Lagerhus- och kylhuskommitténs betänkanden; I. Kylhusväsendet i Sverige och därmed sammanhängande förhållanden) återfinnas bland annat vissa uppgifter angående det svenska kyl- och fryshusväsendets omfattning vid slutet av förra världskriget. Ur betänkandet kan utläsas, att elva stycken fryshus då funnos eller voro under uppförande. Den sammanlagda nyttiga lagringsytan anges till omkring 11.300 kvm. Uppgifter angående det svenska fryshusväsendets utveckling under 1920-talet synas saknas. År 1938 tog statens jordbruksnämnd initiativet till en utredning på här ifrågasvarande område. Den kommitté, åt vilken utredningsarbetet uppdrogs, verkställde även en inventering av landets fryshusbestånd och fann att detsamma utgjordes av fyra större eller medelstora samt en mindre anläggning med en sammanlagd nyttig lagringsyta av c:a 8.000 kvm. (Utredning med förslag rörande lagring av vissa animaliska jordbruksprodukter i kyl- och fryshus, avgiven av statens jordbruksnämnds kylkommitté den 31 augusti 1939). Det synliga resultatet av sistnämnda utredning blev att ett antal fryshusanläggningar uppfördes inom landet. Förhållandena under kriget har medfört en ytterligare utbyggnad av det svenska fryshusväsendet, som numera omfattar ett trettiotal större anläggningar med en sammanlagd nyttig lagringsyta av omkring 30.000 kvm. (Se tab. a).

De svenska fryshusen ha i allmänhet uppförts med tanke på lagring av i främsta rummet kött, fläsk och smör och ha därför försetts med tekniska resurser svarande mot de fordringar man vid tidpunkten för uppförandet vanligen hade på frysning och lagring av ifrågasvarande produkter. Endast en av de inom landet förefintliga fryshusanläggningarna har försetts med sådan teknisk utrustning, som tyder på att densamma avsetts för frysning och lagring även av fisk. Denna anläggning, som äges av AB Svenska fryserierna i Göteborg, är nämligen försedd med en vätskefrysningsanordning enligt Ottesens metod. Tre mindre anläggningar ägas av affärsföretag i fiskbranschen, nämligen Gotlands fiskförsäljningsförening u. p. a. i Visby, Sörmlandsfisk, förening u. p. a., i Nyköping och AB Malmö fiskcentral i Malmö, och kunna därför antagas vara avsedda för frysning och lagring av fisk, trots att desamma icke försetts med de tekniska resurser, som numera erfordras härför. Vissa andra av de fryshus, som uppförts under senare år, kunna åstadkomma mycket låga temperaturer och ha i viss utsträckning tagits i anspråk för fiskfrysning, t. ex. Västsvenska kylhusaktiebolagets anläggning i Göteborg och Sydsvenska kylhusaktiebolagets i Malmö. Liknande resurser förefinnas vid vissa andra anläggningar, bland vilka må nämnas Kooperativa förbundets i Stockholm samt Norr-

köpings stads i Norrköping. En under uppförande varande anläggning i Karlskrona samt en i Stockholm planerad uppgivas även bli försedda med maskinell utrustning för åstadkommande av särskilt låga temperaturer. Beträffande sådan modern utrustning för infrysning och fryslagring, som numera anses erforderlig för erhållande av högsta kvalitet av frusen fisk, hänvisas till avsnitt V. (Infrysning och fryslagring av olika fiskslag.)

II.

Fryshuslagring av fisk i Sverige

För klagörande av fiskfrysningens hittillsvarande omfattning inom landet samt de förhållanden, under vilka infrysningen och lagringen försiggått, har ett frågeformulär upprättats och utsänts till de fryshus, vid vilka tidigare skett lagring av fisk eller där man kan förutsättas ha intresse härför. Svaren på några av frågorna ha sammanförts i tabell b.

Av de inkomna svaren framgår, att man hittills egentligen endast i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping haft fryshusanläggningar av den typ, som kan tänkas användbar för infrysning av fisk. Mindre anläggningar i Karlskrona, Nyköping och Visby äro när detta skrives under uppförande. Samma är förhållandet med en större anläggning i Stockholm. Av de redan förefintliga anläggningarna är det endast vid en beträffande vilken man planerar att inom den närmaste tiden utvidga infrysningens möjligheterna. Den sammanlagda infrysningsskapaciteten anges till c:a 350 ton fisk per dygn, om kapaciteten vid de under uppförande varande anläggningarna medräknas. Under år 1946 beräknas en anläggning i Göteborg öka kapaciteten med över 50 ton, varmed den totala infrysningsskapaciteten beräknas nå upp till omkring 400 ton. Vid samma anläggning planeras under år 1947 en ökning av frysningsskapaciteten med ytterligare 40 ton, varför den totala kapaciteten nämnda år beräknas utgöra i det närmaste 450 ton per dygn, varav över hälften kommer på Göteborg.

Vid samtliga tio anläggningar, där fiskfrysning förekommit eller planerats, användes på ett undantag när eller kommer att användas luftfrysning. Det angivna undantaget avser en vätskefrysningens anläggning baserad på den s. k. Ottesenska metoden. Den anläggning, vid vilken under 1946 och 1947 infrysningsskapaciteten ökas, kommer även att inredas för kontaktfrysning.

Det lagringsutrymme, som är avsett för lagring av frusen fisk, anges vid de berörda anläggningarna till över 20 000 kvm, varav 12 200 komma på Göteborg. Vid tvenne anläggningar avser man att öka detta utrymme under de närmaste åren.

Den temperatur i lagerlokalerna, som här i landet kommer till användning vid fisklagring eller avses komma att användas, synes vanligen vara omkring -20°C , men av svaren framgår att variationer från -15° till -25°C förekomma.

De infrusna myckenheterna fisk kunna med ledning av de inkomna svaren anges till i medeltal c:a 2.000 ton fisk för år vid de berörda fryshusanläggningarna. Det har emellertid under utredningsarbetets gång visat sig, att betydande kvantiteter fisk infrusits och lagrats av vissa av de större fiskhandelsföretag, som disponera egna lagerlokaler. Hur stora kvantiteter fisk, som på detta sätt infrusits och lagrats, är det dock svårt att få någon uppfattning om. Det kan dock på goda grunder antagas, att det rör sig om åtskilliga 100-tals ton årligen. De vid de berörda fryshusanläggningarna infrusna fiskmängderna ha i stor utsträckning lagrats i anlägg-

ningen under en tidsperiod överstigande 1 månad. Lagringen uppges ha omfattat de flesta slag av insjöfisk och saltsjöfisk, även om saltsjöfisken har varit det dominerande lagringsobjektet. Fisken har i viss utsträckning omedelbart efter fångsten slaktats och rensats samt därefter förvarats i isade lådor. Förvaringstiden för saltsjöfisk före infrysning uppges i allmänhet till 3 à 4 dygn. Lax har i viss utsträckning sänts från Norrland till södra Sverige för infrysning och lagring. Det vid infrysningen och lagringen uppkommande svinnet bedömes olika vid olika anläggningar. Den glacerade fisken uppges emellertid icke lämna något svinn vare sig vid infrysning eller lagring och samma uppgives förhållandet vara med fisk som vätskefrusits. Vid luftfrysning räknar man med ca 5 proc. svinn vid omkring 5 månaders lagring, varvid 3 proc. uppkommer under infrysningsproceduren och återstoden eller 2 proc. under den därpå följande lagringen.

De taxor, som tillämpas vid frysning och lagring av fisk, äro mycket varierande och beroende på vilka kvantiteter som skola lagras. Vid frysning och lagring av större mängder fisk tillämpas vid de flesta fryshus lägre taxor per kilogram än vid lagring av mindre kvantiteter. Beträffande fryshus från vilka lämnats uppgift om infrysningsavgiften, anges denna till mellan 1 och 6 öre/kg och lagringsavgiften från 3 till 7 öre/kg per månad när fråga är om större partier.

På frågan hur länge fisk kan lagras utan att undergå mera avsevärd kvalitetsför-sämring ha högst varierande svar lämnats. De mest pessimistiska svaren angiva 3 månader som längsta lagringstid under det att man i vissa andra fall svarat, att fisken tål ända till 24 månaders lagring. Man synes sålunda i detta fall ha gjort mycket olika erfarenheter vid de olika fryshusen. Delvis torde den bristande överens-stämmelsen kunna förklaras ha sin grund i det flertal faktorer som inverka på lagringsdugligheten. Fiskslag, infrysnings- och lagringsförhållanden, fiskens behand-ling under infrysning och lagring samt den tid, som förflutit mellan fångst och infrysning, äro sålunda faktorer av stor betydelse i detta hänseende. Angående den frusna och lagrade fiskens hållbarhet efter upptinandet är man däremot nära nog fullt ense om att denna är sämre än för färsk fisk av motsvarande slag. Den frusna fisken bör därför konsumeras, så snart den upptinats. De avgivna svaren tyda vidare på att den frusna och lagrade fisken ifråga om smak eller utseende icke mera avsevärt skiljer sig från färsk fisk av motsvarande slag, under förutsättning att fisken behandlats på rätt sätt under infrysning och lagring samt upptining.

III.

Handeln med frusen fisk

Jämföras de i det föregående angivna kvantiteterna fisk, som årligen infrusits, med de i riket ilandförda myckenheterna, finner man, att den procentuella andel av fångsten, som blivit föremål för infrysning, är förhållandevis liten. Större delen av den infrusna fisken torde ha försålts inom landet och en del frusen fisk synes även tidvis ha importerats, huvudsakligen i form av hälleflundra samt norsk torsk-filé. I avsikt att utvärdera handelsn erfarenheter av den frusna fisken har ett fråge-formulär utsänts till ett antal företag inom landet, som tidigare handlat med frusen fisk. Svar har erhållits endast från ett fåtal företag. Den i det följande lämnade redogörelsen för handelsn erfarenheter beträffande den frusna fisken bygger på de inkomna svaren.

Vad först beträffar omfattningen av handeln med frusen fisk, visar det sig, som var att vänta med hänsyn till den förhållandevis obetydliga omfattningen av fisk-

frysningens verksamheten inom landet, att de tillfrågade företagen i intet fall sysslat med någon kontinuerlig försäljning av frusen fisk. I allmänhet synes frusen fisk ha försålts endast när färsk vara icke stått att erhålla. Av detta förhållande torde man kunna draga den slutsatsen, att de svenska fiskdistributionsföretagen i allmänhet icke äro i besittning av den tekniska apparatur, såsom frysboxar eller därmed jämförliga förvaringsmöjligheter, som äro en nödvändig förutsättning för en ändamålsenlig distribution av frusen fisk. Handeln uppges emellertid ha omfattat praktiskt taget all slags fisk, ehuru plattfisk och torskfilé av allt att döma varit de dominerande artiklarna. Det för fiskens kvalitet så viktiga upptiningsförfarandet synes endast i undantagsfall ha ägnats tillbörlig uppmärksamhet, ty endast två av uppgiftslämnarna ha meddelat att fisken upptinas på visst sätt. I övriga fall synes varan ha försålts frusen eller i det skick den vid försäljningstillfället kunde befinna sig, sedan den efter uttaget ur fryshuset fått tina upp i den omgivande luftens temperatur. Med hänsyn till dels ovan berörda omständigheter, dels till att fiskens behandling under infrysning och lagring ofta icke varit den mest ändamålsenliga, dels ock till att tillfredsställande anordningar för den frusna fiskens transport och distribution mer eller mindre fullständigt saknats, är det icke ägnat att förvåna, att samtliga fem uppgiftslämnare förklara, att den frusna fiskens hållbarhet efter upptinandet är sämre än den färskas av motsvarande slag. Även utseendet hos den frusna varan anses i allmänhet vara mindre tilltalande än den färskas fiskens. Den olämpliga behandlingen av varan kan spåras även i svaren på frågan om den frusna varans smak- och övriga egenskaper, av vilka tydligt framgår, att den frusna produkten anses underlägsen den färskas. Beträffande slutligen frågan rörande den frusna och upptinade fiskens svinnförhållanden, gå meningarna mera isär. I vissa fall anser man, att denna produkt svinner mera än den färskas av motsvarande slag. I andra fall uppgives, att den tynger sig något. Anledningen till den bristande överensstämmelsen i svaren, när det gäller erfarenheter av detta slag, kan bero antingen på att förfarandet vid fiskens transport, infrysning och lagring samt upptining varit olika eller därpå att någon mera avsevärd skillnad i detta hänseende mellan frusen och färsk vara icke är för handen.

Det må slutligen framhållas, att man från fiskhandelshåll uppgivit, att man är medveten om, att handeln med frusen fisk har stora utvecklingsmöjligheter här i landet, förutsatt att såväl infrysning som lagring, distribution och försäljning kan ordnas på ett fullt tillfredsställande sätt.

IV.

Kostnader och förluster vid lagring av fisk i fryshus

Vid den lagring av fisk, som hittills har skett, ha kostnaderna fördelats på följande poster:

1. infrysningskostnad och lagringsavgift,
2. svinn,
3. arbets- och transportkostnader samt
4. värdeminskning och prisfallsförlust.

Infrysningsavgiftens storlek är i allmänhet på så sätt beroende av den mängd fisk, som skall infrysas, att infrysningsavgiften per kg är lägre för större partier än för mindre. Den lägsta infrysningsavgift, som kunnat konstaterats, är 1 öre/kg. Vid den lagring av fisk, som staten måst bedriva under krigsåren, har infrysningsavgiften ut-

gått med 6 öre/kg. I övrigt ha konstaterats infrysningsavgift upp till 10 öre/kg. Sistnämnda avgift synes dock endast uttagas, när frågan är om enstaka större fiskar eller mindre partier småfisk. Vid lagring i säsongutjämnande syfte av större fiskpartier torde det vara möjligt att träffa överenskommelse med vederbörande fryshusägare om en infrysningsavgift av 1—6 öre/kg, varför det i förevarande sammanhang torde vara berättigat att endast räkna med infrysningsavgifter liggande inom nämnda gränser. Lagringsavgiften per kg fisk varierar liksom infrysningsavgiften med den infrusna kvantitetens storlek. Av insamlade uppgifter att döma synes lagringsavgiften för påbörjad kalendermånad utgå med belopp från 3 till 7 öre/kg vid lagring av större partier. Den statliga fisklagringen under kriget har nästan helt ägt rum i mot årshyra förhyrda utrymmen. Hyresbeloppet har därvid utgått med ett belopp av 135 kronor för kvm och år. Då inlagringskapaciteten per kvm i dessa utrymmen varit c:a 1 100 kg, ha hyreskostnaderna blivit förhållandevis låga och minskats i den mån det varit möjligt att en större del av året belägga utrymmena med varor.

Svinnkostnaden är vansklig att angiva, då den avhänger av ett flertal faktorer såsom fiskpriset, fiskens behandling före och efter infrysningen, lagringsförhållanden samt lagringstidens längd. Vid en lagringstid av c:a 6 månader, vilken torde vara den längsta man normalt behöver räkna med för fisk, anges svinnprocenten dock till i genomsnitt ungefär 5 proc. av inlagringsvikten. Glacerad fisk svinner mindre, men då den vid så lång lagringstid som 6 månader måste omglaceras flera gånger, torde kostnaderna härför ej nämnvärt komma att understiga de minskade svinnkostnaderna, varför man kan bortse härifrån i detta sammanhang.

Vad arbets- och transportkostnaderna angår anges fryshusens kostnad för varans in- och utlastning ur fryshuset vanligen till 0.5—1 öre/kg. Som det mera sällan torde inträffa, att annan fisk än sådan, som direkt ilandföres på infrysningsorten, blir föremål för inlagring, ha några extra transportkostnader icke medräknats. Vid ändamålsenligt ordnad infrysning, transport och fryslagring torde dock sådan längre transport av frysgodset kunna komma ifråga, vilket ju skulle medföra särskild kostnad.

Värdeminskningen är svår att närmare ange, eftersom den är beroende av sådana faktorer som fiskslag och lagringsförhållanden. Vid den fryslagring, som hittills ägt rum av högklassig fisk av det slag som lämpar sig för lagring, har sådan värdeminskning ej skett, att någon nämnvärd förlust på grund härav uppkommit. Det torde kunna förutsättas, att vid en utbyggnad av infrysning, fryslagring, transport m. m. med tillämpande av mest ändamålsenliga moderna metoder, risken härför blir än mindre.

Vad slutligen angår förlust på grund av prisfall, synes denna vara ännu svårare att beräkna än värdeminskningen. Eftersom inlagring i allmänhet äger rum, när tillgången på fisk är riklig, och uttag när knapphet på varan är rådande, torde man under tider av fri prisbildning i allmänhet icke behöva räkna med någon förlust på grund av prisfall utan snarare en vinst på grund av prisstegring. Försiktigheten bjuder dock att icke kalkylera med vare sig förlust eller vinst på grund av prisvariation.

Vid en lagringstid av 6 månader (vilken tid endast i undantagsfall torde behöva eller böra överskridas) och ett genomsnittligt fiskpris av 1 kr/kg synes lagringskostnaden för 1 kg fisk följaktligen kunna beräknas på följande sätt, om lagring sker i sådana utrymmen, som icke disponeras mot årshyra.

<i>Kostnader</i>	Öre per kg	
	<i>lägst</i>	<i>högst</i>
Infrysning	1	6
Lagring	18	42
Arbetskostnad	0.5	1
Svinn	5	5
Summa	24.5	54.0

Sker lagringen i mot årshyra disponerade utrymmen, är hyreskostnaden, som nämnts, i regel 135 kronor för kvm och år. Lagringskostnaden för kg fisk och kalendermånad kan då anges till

$$\frac{13\,500}{12 \times 1\,100} = 1.023 \text{ öre}$$

Härvid förutsättes dels att 1 100 kg kunna inlagras per kvm, dels att utrymmet i sin helhet kan beläggas året runt. Sistnämnda förutsättning är emellertid mera sällan för handen, varför försiktigheten bjuder, att man icke räknar med mer än cirka halv beläggning av utrymmet. Kostnaderna skulle under angiven förutsättning kunna beräknas utgöra 2.05 öre/kg och kalendermånad. Den sammanlagda kostnaden för lagring av 1 kg fisk under sex månader i sådana utrymmen, som disponeras mot årshyra, kan därför beräknas på följande sätt:

<i>Kostnader</i>	<i>Öre pr kg</i>
Infrysning	6.0
Lagring (2.05 × 6)	12.3
Arbetskostnad	0.5
Svinn	5.0
Summa	23.8

I här ovan angivna kostnadsuppgifter för infrysning och lagring ingår viss vinstmarginal för fryshuset. Erforderliga primäruppgifter för uppgörande av en nettokalkyl över nämnda kostnader äro av lättförklarliga skäl f. n. ej tillgängliga. En sådan kalkyl synes oss dock böra göras så snart anläggningskostnaderna kunna mera exakt beräknas.

V.

Infrysning och fryslagring av olika fiskslag

Olika fiskslag ha högst olika anspråk på infrysningshastighet liksom på temperatur såväl vid infrysning som lagring. Även till andra yttre betingelser under infrysning och fryslagring, såsom luftfuktighet och luftcirkulation, sammansättning hos ev. frysbad, skyddshöljen, t. ex. glacering, ljus m. m. måste i olika hög grad hänsyn tagas för skilda fiskslag. Det är därför som regel ej möjligt att utan vidare karakterisera ett visst fiskslag som olämpligt för frysbehandling och ett annat som under alla förhållanden lämpligt därför. Istället böra de betingelser anges, vilka måste vara för handen för erhållandet av en fullgod fryslagrad produkt av ett visst fiskslag. Därvid framkommer emellertid i flera fall, att kostnaden för en invändningsfri infrysning och fryslagring blir högre än ifrågavarande fiskslag vid till buds stående kvantiteter rimligen kan bära, eller att en fullt utexperimenterad metodik och apparatur ej står till buds med teknikens nuvarande ståndpunkt. Härvid kan i vissa fall

frågeställningen uppkomma, om för vissa användningsområden för den frysbehandlade varan ett enklare och billigare förfarande likväl kan vara tillfyllest. Exempel härpå är frysbehandling av sill och strömming, vilken avses att sedermera undergå rökning eller hermetisk konservering.

Metodik vid infrysning och frysning

Ett närmare ingående i tekniskt avseende på de olika förfaringssätt, som kommit till användning vid modern frysbehandling av fisk, torde ej här kunna komma ifråga. Ett flertal goda, detaljerade framställningar på detta område ha publicerats. Här må särskilt hänvisas till Tressler och Evers monografi (upptagen som nr 1 i den efter förevarande avsnitt intagna litteraturförteckningen), publikationen från ett symposium över snabbfrysning hållet av the British Association of Refrigeration (2), den några år äldre ryska monografien av Tuchschneid, vilken utkommit i tysk översättning (3), vidare Wehrmacht-Verpflegung, Band 2 (4) samt ett stort antal artiklar i fackpressen. Det torde dock ej kunna undgås att med några ord beröra de principiella olikheterna hos olika typer av förfaringssätt, och dessas härav betingade olika lämpligheter för de fiskslag, vilka kunna komma ifråga för frysbehandling i vårt land.

1. *Luftfrysning* av fisk utan skyddshölje torde ej kunna rekommenderas. I motsats till vad fallet är vid frysning av kött ger även den direkta tunnelfrysningens metoden i regel avsevärd försämring av kvalitén hos den frusna fisken gentemot färsk vara. Den viktigaste anledningen härtill torde vara uttorkningen. Enligt Cursiefens undersökningar (5) skall dock fullgod kvalitet kunna erhållas vid snabb luftfrysning, därest fisken (filéer) före infrysningen förpackas i ångtät cellofan.

Vid en av Finnegan (1938) konstruerad utföringsform för snabb luftfrysning minskas uttorkningen på så sätt, att en relativt obetydlig skillnad i temperatur förefinnes mellan frysgoods och närmast omgivande luft samt genom användning av återcirkulerande luft med hög relativ luftfuktighet. Kritiska uppgifter från drift av Finnegan-frysare vid infrysning av fisk ha ej varit oss tillgängliga.

2. *Infrysning genom neddoppning i vätska (Immersionmetoder)*. Frysning genom neddoppning i kall vätska sker i stor utsträckning på två principiellt olika sätt, nämligen dels direkt utan mellanvägg eller skyddshölje mellan frysgoods och vätska (direkt immersion) dels med användning av behållare eller skyddande mellanskikt (indirekt immersion). Olika utföringssätt enligt bägge principerna ha utarbetats. Det mest kända förfarandet för frysning med direkt immersion är Ottesens. Vid denna metod neddoppas frysgodset i en koksaltlösning, vilken fryser vid omkring -21°C . Genom tillsats av glycerin till badet kan fryspunkten sänkas med c:a 1°C för 5 % glycerin. Kraftig omröring av kylbadet medels rörverk är nödvändig. Nackdelarna med direkt immersion, t. ex. enligt Ottesen, äro särskilt följande (6,7). Badets temperatur är för hög. Önskvärda temperaturer på -30°C kunna ej uppnås. Trots all försiktighet intränger i praktisk drift spår av salt i ytan, varigenom vid den följande lagringen färgförsämring och härskning påskyndas. Iskristaller avskiljas lätt ur badet och avsätta sig på ytan av kylladningar med försämrat värmeutbyte till följd. Då saltlösningen måste befinna sig i ständig omröring, äro pumpar och rörverk erforderliga. Helst böra filteranläggningar installeras för att bortskaffa avlagrat skum. På frysgodset kvarblir en hinna av koncentrerad saltlösning, som måste avspolas med rent vatten, vilket kräver särskild apparatur. Saltlaken härsknar

tämligen snabbt och ger bismak och påskyndar härskningen hos senare behandlat gods.

På grund av de anförda olägenheterna har Ottesen-metoden, som infördes i U. S. A. 1918, ej kunnat hävda sig i detta land, och enligt uppgift (Tressler och Evers) utövas numera vare sig Ottesen-metoden eller andra direkta immersionsförfaranden i U. S. A. med undantag för Z-metoden (se nedan). Å tonfiskfångstfartyg å Amerikas västkust tillämpas dock i viss utsträckning direkta immersionsmetoder.

Z-metoden, av vilken flera modifikationer finnas, går tillbaka till M. Zarotschenzeff (8) och kännetecknas av att frysgodset kommer i kontakt med finfördelad, förstoftad saltlake. Metoden har utvecklats för kontinuerlig drift. Då Z-metoden utförd med direkt kontakt har vissa olägenheter av samma art som ovan nämnda neddopningsmetoder, torde den i sådan utföringsform sakna intresse för svenska förhållanden.

Av större intresse äro de metoder för indirekt immersion, vilka praktiskt utprovats. I regel fryses fisken härvid i form av filéer, ofta individuellt inslagna t. ex. i cellofan. Som exempel på frysning med indirekt immersion må nämnas den av Petersen år 1922 patenterade metod, vilken fortfarande utövas i stor utsträckning, och som kännetecknas av att fisk eller fiskfiléer, antingen enstaka eller i block, packas i tunna formar av metall. Formarna doppas vanligen i calciumkloridlösning vid -30 till -35°C . Likartad är framställningen av s. k. polarkist, d. v. s. frusna, förpackade torskfiléer. Från skinn befriade torskfiléer emballeras i omslag och packas i metallkärl, vilka förses med lock och nedsänkas i kall lake. Med fördel kan härvid calciumkloridlösning, vilken fryser vid c:a -48°C , användas. Genom den låga badtemperaturen och den förhållandevis goda värmeöverföringen genom metallvägg och packat frysgods sker relativt snabb infrysning. Sedan frysgodset lossats från metallbehållarens väggar genom svag uppvärmning av behållaren överförs de frusna filéerna i kartonger. På Island användes en enkel variation i utföringssättet, kännetecknad av att de flata trälådor, i vilka den frusna varan försändes, upp och nedvända och utan lock placeras i flata metallkärl, så att frysgodset kommer i direkt kontakt med metallytan. Kyld saltlake får därefter cirkulera omkring metallkärlet. Efter färdigfrysning, vilken sker snabbt, losstinas frysgodset från metallbehållaren, varpå lådorna förses med lock.

Ett stort antal utföringsformer av den indirekta immersionsmetoden ha provats och i många fall slagit väl ut i praktiken. Vid vissa förfaranden sprutas kyld lake över de metallkärl, i vilka infrysning sker. Z-metoden (se ovan) har även med fördel använts som indirekt immersionsmetod. För närmare tekniska detaljer häröver må hänvisas till facklitteraturen, särskilt den ovan angivna.

3. *Infrysning i kontaktfrysapparater.* För frysning av filéer eller över huvud taget gods med mera regelbunden form kan med kvalitetsmässigt gott resultat snabbfrysning ske enligt kontaktmotoden i skilda utföringsformer, av vilka de mest betydelsefulla äro Birdseye's (flera konstruktioner, särskilt "double belt" och "multiple"-typerna), Hendron's (1931), Mathews' B and M-superfrysare, Murphy's (1934), Zarotschenzeff's Flexible Froster" (1939 och 1940) och den av Stone (1940 och 1941) konstruerade "Jackstone Roto Froster". Utförliga beskrivningar över verkningssättet hos de olika fabrikaten finnas dels i facklitteraturen, dels i resp. tillverkande firmors prospekt.

Särskilt för framställning av för hushållen avsedda förpackningar av frusen fisk, isynnerhet filéer, torde infrysning i kontaktfrysapparater av ovannämnda slag vara den utan jämförelse tjanligaste.

Ovan har endast sådana förfaringssätt omnämnts, vilka provats i praktisk drift med mer eller mindre gott resultat. Det kan förmodas, att nya metoder skola framkomma resp. att praktiskt användbara utföringsformer av tidigare angivna principer skola utarbetas, så t. ex. av den av Plank m. fl. (6) angivna snabbfrysningemetod, vid vilken frysodset kommer i direkt kontakt med ett reaktionströgt köldmedium med låg kokpunkt.

Förändringar hos fisk vid infrysning och fryslagring

Vid infrysning och fryslagring försiggå alltid vissa förändringar av mekanisk-strukturell och kemisk art hos frysodset. Det är av största vikt att dessa förändringar bli så obetydliga som möjligt och att en sådan infrysnings- och fryslagringsmetod väljes, som möjliggör minsta möjliga förändringar. Det torde numera vara fastställt, att fiskens förbehandling liksom upptiningens utförande ävenledes är av väsentlig betydelse i ifrågavarande avseende. Heiss (9) kunde sålunda bekräfta av Notevarp och Heen i Norge funna resultat, att redan några dagars förvaring av fisken, och även om denna äger rum i is, starkt påskyndar de vid senare fryslagring skeende ogynsamma processerna, särskilt "torrheten" hos fiskköttet. För sill och strömming torde betydelsen av omedelbar infrysning vara än större.

De mest betydelsefulla förändringarna, vilka äga rum vid köldbhandling av fisk, äro:

1. Utbildning av "torrare", mindre sprött kött.
2. Härskning av ingående fett.
3. Missfärgning.
4. Intorkning genom fuktavgång under viktsförlust. (Observera att detta fel ej är identiskt med det under 1 nämnda förloppet, som är av strukturell art.)

Det kan ej med visshet sägas, att vid något beprövat förfarande samtliga de ovan angivna felen kunna helt undvikas, och att sålunda möjlighet finnes att få fram köldbehandlad vara, som är fullt jämförlig med helt färsk fisk. Felen kunna dock bli mycket obetydligt utbildade, därest den nuvarande kännedomen om det riktigaste utförandet av köldbhandling av fisk tillgodoses och särskilt följande iakttages.

1. Infrysning snarast möjligt efter fångsten, helst å fångstfartyg, därest fiskebåtarnas gångtid ej är mycket kort.
2. Ej för långsam infrysning till temperaturer, vilka skola vara allt lägre ju fetare fisken är, för sill t. ex. högst -25 à -30°C .
3. Fryslagring vid möjligast konstant temperatur, vilken ävenledes anpassas efter fiskslaget, så att fetare fisk lagras vid lägre (sill t. ex. ej över -25 à -30°C), medan magrare fisk kan lagras vid högre (torsk t. ex. vid -20°C) temperatur.
4. Ändamålsenlig glacering och/eller ångtät förpackning.

Övriga detaljer, bl. a. de ovan berörda såsom undvikande av katalyserande ämnen eller frysbad, ljus m. m. ävensom invändningsfri upptining före beredningen förutställas. Upplysning beträffande ändamålsenlig upptining bör bl. a. lämnas konsumenter av frusen fisk.

Olika krav på infrysnings- och fryslagringsbetingelser hos olika fiskslag

Valet av infrysningemetod och fryslagringsbetingelser måste ske med hänsyn till frysodsets krav. Medan sålunda stor frihet i metodval råder för exempelvis torsk, ge endast få metoder fullgott resultat för sill. Då fiskfett på grund av sin halt av omättade fettsyror härsknar mycket lätt och då vidare härskningsreaktioner försiggå

även vid låga temperaturer, har som regel fetare fisk större krav än magrare på infrysning och fryslagring. Då det gäller avgörandet, vilka fisksorter, som lämpa sig för infrysning, torde frågan ej vara väsentligen av teknisk utan snarare av ekonomisk art så tillvida, att billigare fisk, vilken ställer stora krav på köldbehandlingen, svårigen kan ekonomiskt bära en tekniskt riktig genomförd sådan. Det kan möjligen vara av visst intresse i ifrågavarande sammanhang att nämna, att såväl för direkt konsumtion som för inläggning och rökning tillfredsställande kvalitet även av frusen sill anses kunna erhållas med tillfredsställande ekonomi medelst moderna metoder enligt nyare engelska uppgifter (13, 14). Under år 1945 ha sålunda sillfrysninganläggningar planerats i Frasenburgh, Skottland, och i Great Yarmouth, East Anglia. Initiativet till uppförandet av dessa och enligt uppgift ytterliggare några sillfryserier i Skottland har tagits av The Herring Industry Board.

Beträffande lämpligaste fångsttid, sort och kvalitet, förbehandling, frysmetod, lagringsbetingelser, efterbehandling (glacering m. m.) längsta lagringstid och användningsområden för olika fiskslag avsedda för köldbehandling torde den av Verein Deutscher Ingenieure under medverkan av Kyltekniska institutet i Karlsruhe år 1940 utgivna Gefrier-Taschenbuch (10) väsentligen vara användbar som orientering även för svenska förhållanden. Särskilt beträffande framställning av frusen fiskfilé har värdefulla arbeten utförts vid Statens Fiskforsöksstasjon i Norge. Redogörelser för det praktiska utförandet, råvarubehandling m. m. har bl. a. lämnats i Kylteknisk Tidskrift (11, 12).

Litteratur till avsnitt V

1. D. K. Tressler and C. F. Evers. The Freezing Preservation of Foods. New York 1943.
2. Food 8, 186, 187, 196 (1939).
3. M. W. Tuchsneid. Die kältetechnologische Verarbeitung schnellverderblicher Lebensmittel. Kirchhain N.—L. 1936.
4. R. Heiss. Fortschritte der Lebensmittelforschung. Arbeitsbericht über Lebensmittelfrischhaltung. Wehrmacht-Verpflegung, Band 2. Dresden und Leipzig 1942.
5. W. Cursiefen. Über die Herstellung und Lagerung von Fischfilets. Zeitschr. Kälte-Ind. 48, 158 (1941).
6. R. Planck, J. Kuprianoff und H. Peters. Zeitschr. V. D. I. 76, 583 (1932).
7. Tressler and Evers. loc. cit. sid. 55 och 465—466.
8. Ice cold stor. 30, 113 (1927).
9. R. Heiss. loc. cit. sid. 159.
10. Gefrier-Taschenbuch, Herstellung, Bewirtschaftung und Verbrauch schnell gefrorener Lebensmittel, utgiven av Verein Deutscher Ingenieure. VDI-Verlag. Berlin 1940.
11. O. Notevarp. Tidsmessige Frosne Produkter. Kyltekn. Tidskr. 1943, 37.
12. E. Heen. Behandling og Frysing av Fiskefilet. Kyltekn. Tidskr. 1943, 59.
13. Modern Refr. 1945, 55.
14. L. V. Robinson. Ib. 1944, 163.

Transport av frusen fisk

För att frusen fisk ej skall försämrans under sin väg från infrysningsplatsen till konsument är det oundgängligen nödvändigt att "fryskedjan" ej brytes, vilket särskilt måste tillses vid följande transportmoment, nämligen infrysningsplats — fryslager — försäljningsställe (butik) — konsument. Det anses, att i varje fall temperaturen — 12° C (1) ej får överskridas ens tillfälligtvis och endast uppnå detta värde, därest konsumtion sker utan nämnvärd senare lagring. På grund härav ställas stora anspråk på de transportmedel, vilka avses för befördan av frusen fisk.

Såväl beträffande transportmedel som sättet för köldalstringen i resp. transportmedel finnas olika möjligheter. I viss motsats till vad fallet är för köttvaror beträffande vilka transportproblemet så till vida förenklas, att råvaran tillåter viss transporttid i kylt, ej fruset tillstånd under förutsättning av att fullgod kyltransport ordnas, varigenom infrysningen i viss utsträckning kan ske på större konsumtionscentra — måste fisk för erhållande av fullgod kvalitet på frysgodset infrysas snarast möjligt efter fångsten, såsom tidigare visats. För att överhuvudtaget möjliggöra för frusen fisk att hävda sig och kunna få en nämnvärd marknad kräves sålunda en utbyggnad av vårt transportväsen med frysutrymmen, vilka f. n. praktiskt taget helt saknas. Detta gäller för transporter med såväl båt och järnväg som bil, därest transporttiden överskrider några få timmar. För korttidstransporter liksom vid distribution från centralt fryslager till utförsäljningsställen ävensom vid en eventuell framtida transport med flyg torde väl isolerade rum och boxar vara tillfyllest. Av de i första hand ifrågakommande transportsätten, nämligen med båt, med järnväg eller på landsväg, torde det första att döma av förhandenvarande erfarenhet enklast, mest effektivt och per viktsenhet transporterat frysgods billigast kunna anpassas till ändamålsenliga frystransporter. Såväl i Europa (2) som i Amerika (3) ha även fullgoda vagnar för frystransport per järnväg eller landsväg konstruerats, och sådana användes i ej obetydlig utsträckning i praktisk drift. Det har härvid samlats åtskillig erfarenhet, vilken delvis är tillgänglig i litteraturen (se nedan).

För köldalstring komma följande möjligheter i fråga:

1. Maskinell kylanläggning med kompressionskylmaskin.
2. Kolsyreis (torris).
3. Eutektisk is, d. v. s. en frusen lösning innehållande 23.3 % koksalt (NaCl) och 76.7 % vatten, vilken smälter vid en enhetlig temperatur av c:a —21°C.
4. Salt — is — blandningar av varierande sammansättning.

För vårt land torde, i varje fall i fråga om båt och järnvägstransporter, den maskinella kylningen vara avgjort lämpligast på grund av följande förhållanden. Såväl vid transport å järnväg som vid stationer och uppehållsställen finnes i vårt land lätt tillgänglig, relativt billig elektrisk energi, medan en uppläggning av service-lager av kolsyreis, eutektisk is, salt och vanlig is torde medföra stor kostnad och olägenhet i betraktande av de relativt långa svenska transportvägarna. Lättheten att reglera temperaturen under transporten och bättre utnyttjande av lastkapaciteten talar också till förmån för maskinell kylning, vars nackdelar väsentligen äro dyrare installation och viss risk för maskinskador. Ett närmare ingående på tekniska utföringssätt avseende maskinell utrustning och isolation m. m. torde ej här vara motiverat. Ett flertal arbeten häröver förefinnes i facklitteraturen (4, 5, 6, 7, 8 samt utförlig sammanställning av amerikanska arbeten hos Tressler och Evers, loc. cit.). Förutom medelst direkt kylda transportmedel kan transport av frusen fisk även

längre sträckor ske i väl isolerade och slutna behållare (containers) med köldalstring. För detta fall torde kolsyreis och eutektisk is i vissa fall vara lämpliga för bibehållande av erforderlig låg temperatur. Sådana behållare med totalvikt från 1 till 8 ton ha visat sig tillfredsställande i utländsk drift.

Det kan ej här underlåtas att påpeka vikten av att även det sista stadiet i distributionsapparaten för frusen fisk ändamålsenligt löses, vilket innebär att utförsäljningsställena (butikerna) utrustas med lämpliga frysboxar. Även sedan varan lämnat distributionsapparaten, är det önskligt, att dess förvaring till beredningstillfället kan ske i fruset tillstånd, även om villkoren beträffande temperatur m. m. på grund av förvaringstidens korthet ej behöva vara stränga. Ett mindre frysutrymme, t. ex. i samband med kylskåp, bör sålunda helst finnas i hushåll, restauranter och andra utspisningsställen.

Under alla omständigheter torde en utbyggnad av fiskfrysningen i vårt land med sikte på konsumtion inom landet av frusen fisk av tillräckligt hög kvalitet och tillfredsställande omfattning kräva en betydande kapitalinvestering ej minst för transport och distribution. Det är ej sannolikt att enbart fisk kan ekonomiskt motivera denna betydande kostnad, varför uppläggnings- och fryslagrings- och transportapparater torde behöva ske samtidigt för alla de olika varuslag, som kunna komma ifråga, nämligen förutom fisk även kött, frukt och trädgårdsprodukter och eventuellt färdiglagad mat.

Då transportproblemet är väsentligt enklare för sådan frusen fisk, vilken tjänar som råvara i stället för färsk fisk vid framställning av hermetiska konserver, rökta produkter m. m. och betydelsefulla fördelar vinnas för dylik förädlingsindustri genom att använda fullgod, frusen råvara, av vilka de viktigaste torde vara minskat beroende av fluktuationer i råvaruförsörjning och större möjligheter till rationell drift, synes det oss böra undersökas, i vilken ökad utsträckning frusen råvara bör kunna komma till användning för dylika ändamål. Det må härvid framhållas, att eventuella tidigare mindre goda erfarenheter beträffande kvaliteten hos frusen fisk, vilken använts för förädlingsändamål som de nämnda, ej få läggas till grund för en bedömning av användbarheten av efter moderna, ändamålsenliga infrysnings- och fryslagringsmetoder behandlad vara.

Det måste förutsättas, att frystransporter äro erforderliga och måste komma till stånd i vårt land även för annat gods än frusen fisk. Då en rationell lösning av frystransportproblemet kräver att flera detaljer noga utarbetas, även sådana som genomgående standard för transportemballage, vore det önskligt, att ett möjligast detaljerat program för frystransporter med särskild hänsyn till fiskets önskemål uppgjordes.

Litteratur till avsnitt VI

1. V D I Gefrier — Taschenbuch, Berlin 1940, 52.
2. Se t. ex. H. Mosolff. Der Aufbau der Deutschen Gefrierindustrie. Hamburg 1941.
3. Se t. ex. D Tressler and C. F. Evers. The Freezing Preservation of Foods. New York 1943, sid 546.
4. B. Nitsch. V D I Zeitschr. 86 (1942) 655. (Järnvägsvagnar).
5. H. M. Harrington and L. M. Cooper. Refrig. Eng. 38 (1939) 153 (Truckar).
6. R. Plank. Zeitschr. ges. Kälthe-Ind. 47 (1940) 26. (Truckar).
7. Th. E. Schmidt. Ib. 47 (1940) 53.
8. E. Loeser. Ib. 47 (1940) 37.

Tab. a. Förteckning över fryshus i Sverige

Förläggningssort	Ägare	Anläggningsår	Infrysningss- rum m ²	lager- rum m ²	totalt m ²	Kubik- innehåll m ³	Infrysningss- kapacitet ton per vecka
<i>Västkusten</i>							
Halmstad ..	Halmstads slakteriförening	1940	285	267	552	1 904	100
Göteborg ..	AB Sv. Fryserierna	1917-44	3 500	14 500	18 000	60 000	600
„	Sveriges slakteriförbund	1943	37	110	147	441	20
„	Västsvenska kylhus AB	1943	257	2 086	2 343	7 262	100
<i>Sydskusten</i>							
Malmö	Sydsvenska kylhus AB	1944-45	300	2 100	2 400	—	200
<i>Ostkusten</i>							
Kalmar	Kalmar läns slakterier	1940	84	423	507	1 413	20
Visby	Gotlands mejeriförbund	1941	—	310	310	922	—
„	Gotlands andelsslakteriförening ..	1942	38	159	197	591	12
Norrköping ..	Norrköpings stad	1918	—	1 453	1 453	4 134	100
„	Norrköpingsortens slakterifören.	1943	29	197	226	706	15
Stockholm ..	AB Banankompaniet (Frihamnen)	1942	120	360	480	960	150
„	Fastighets AB Kungshuset (Brunnsgatan 15)	1940	70	430	500	1 500	40
„	Gustaf Piehls bryggeri AB (Göt- gatan 106)	1941-43	204	2 273	2 477	8 472	75
„	Koop. förb. (Magn. Ladulåsg. 17-21)	1943	165	2 026	2 191	6 533	200
„	Norrmalms Livsmedels AB (Karl- bergsvägen 77-81)	1935	41	194	235	600	10
„	<i>Stockholms stad:</i>						
„	Centralfryshuset (Enskede)	1939-40	308	1 570 ¹	1 878	6 010	145
„	Nürnbergsfastigheterna (Hög- bergsgatan 71)	1918	—	1 360	1 360	4 080	30 ²
„	Slakthuset (Enskede)	1917-36	189	579	768	1 882	70
Luleå	AB Luleå trämassefabrik	1941	—	200	200	560	—
<i>Inlandet</i>							
Kävlinge ..	För. skånska andelslakt:er (Scan)	1940	196	—	—	—	50
Kristianstad	Sv. äggexportföreningen	1917-41	95	327	422	1 054	5
Stenstorp ..	Skaraborgs läns andelsslakteriför.	1941	27	112	139	404	9
„	Svenska mejeriernas riksförening	1941	—	1 151	1 151	3 453	—
Linköping ..	AB Banck & Nilsson	1942	27	207	234	681	15
Nyköping ..	Lantmännens slakteriförening ..	1943	21	128	149	425	6
Kil	Värmlands slakteriförening	1942-43	25	139	164	427	10
Borlänge ..	Kopparbergs läns andelsslakterier	1942	50	245	295	775	42
Östersund ..	Jämtlands slakteriförening	1943	33	149	182	528	12

Anm. I förteckningen ha endast medtagits anläggningar med mer än 100 m² nyttigt golvyta.

¹ Därav 170 m² upptättningsrum;

² Ungefärlig siffra.

Tab. b. Infrysnings- och lagringskapaciteten m. m. för fisk vid vissa fryshus

Fryshusanläggning	Infrysningskapacitet ton per dygn	Lagerutrymme, m ² vid en rums- höjd av 300 cm	Temperatur i lagringsrum,—°C
AB Sv. Fryserierna, Göteborg	110 ¹	10 000	18—22
Västsvenska kylhus AB, Göteborg	48	2 200	20—25
Sydsvenska Kylhus AB, Malmö ..	80	2 400	18—20
AB Malmö Fiskcentral, Malmö	1	157	ca 15
Karlskrona fryshus AB, ² Karlskrona	12	385	20
Gotlands fiskförsäljningsförening, Visby	1	26	18—20
Norrköpings stads kyl- o. fryshus, Norrköping	10	400	20—25
AB Stockholms kylhus, ² Stockholm	48	4 000	20—25
Kooperativa förbundet, Stockholm	25	2 000	—
Sörmlandsfisk ² , Nyköping	6	210	18—20

¹ Dessutom i Smögen 41 ton.

² Under uppförande.

P. M.

angående reglering av handeln med fisk m.m. i de nordiska grannländerna

NORGE

Fiskerinäringen är ju för Norge av den allra största betydelse och denna näring har därför sedan länge där varit föremål för statsmakternas oavlåtliga uppmärksamhet. Under årens lopp ha också en mängd författningar utfärdats i syfte att befrämja och reglera fiskhandeln och beredningen av fisk.

Huvudmassan av den fisk, som erhålles vid Norges viktigaste fisken, torsk- och sillfiskena, exporteras i berett tillstånd. För att erhålla vissa garantier för att de produkter av dessa fisken, som utbudas på exportmarknaden äro av fullgod kvalitet, har sedan länge utövats statlig kontroll, s. k. vrakning, av klippfisk och salt sill. Enligt de för denna verksamhet gällande bestämmelserna få ifrågavarande fiskeriprodukter icke utföras från Norge med mindre de godkänts av en statlig vrakare. De godkända partierna indelas i kvalitetsklasser och åsätts för respektive klasser fastställda märken. Landet är indelat i vissa vrakaredistrikt olika för klippfisk- och saltsillvrakningen. För vardera av dessa verksamhetsgrenar finnes dessutom en inspektör, som utgör tillsyningsmyndighet för vrakarna.

Även andra fiskeriprodukter äro emellertid i Norge underkastade statlig kontroll. Enligt en den 25 juli 1937 utfärdad lag om kvalitetskontroll å fisk och fiskprodukter m. m. kan Konungen eller den han förordnar utfärda föreskrifter om kvalitetskontroll å fisk samt produkter av fiske och fångst, som avsättas inom landet eller utföras ur riket. Härvid kan fastställas: förbud mot försäljning inom landet eller utförsel från Norge av varor, som icke tillfredsställa vissa krav ifråga om kvalitet, föreskrifter om indelning av viss vara i klasser med hänsyn till kvalitet, storlek eller andra egenskaper, föreskrifter om märkning av emballage, föreskrifter om varornas transport och behandling samt föreskrifter om att attest utvisande resultatet av kontrollundersökning skall följa varan.

Samtidigt utfärdades en lag angående inläggning och märkning av fiskvaror m. m., som ger Konungen eller den han förordnar befogenhet att meddela föreskrifter med syfte att höja kvaliteten hos konserver av fisk.

Med stöd av nyssnämnda lag om kvalitetskontroll utfärdades den 23 februari 1940 bestämmelser rörande kontroll av kvaliteten av färsk, isad eller frusen fisk, fiskfilé och rom. Enligt dessa bestämmelser är det förbjudet att utföra nämnda varor, om de vid avsändandet icke kunna väntas komma fram till bestämmelseorten i sådant skick, att de äro tjänliga till människoföda. Kontrollen skall utövas av statens färskfiskkontroll, vilkens beslut är slutgiltigt. Vara, som icke godkännes, skall antingen bortvrakas eller levereras till fiskmjölsfabrik.

Med stöd av en den 6 juli 1933 fastställd lag enligt vilken Konungen erhöi befogenhet att förbjuda begränsa eller uppställa villkor för in- och utförsel av fisk infördes senare förbud:

- I att införa levande, färsk och lättsaltad fisk av vilken art det vara må samt kräftdjur,
- II att ilandföra direkt från fiskeplats levande, färsk och lättsaltad fisk samt kräftdjur, som fångats av utländskt fartyg.

Efter förhandlingar med Sverige utfärdades den 23 februari 1934 en kungörelse, varigenom dessa bestämmelser mildrades i vissa avseenden.

Från förbudet under I undantages:

- 1) levande kräftdjur,
- 2) levande fisk, under villkor att fisken införes i kvass och säljes till eller genom norsk uppköpare, som godkänts av tullmyndigheterna,
- 3) färsk fisk och kräftdjur, som uppfylla gällande bestämmelser om minimimått, under villkor att införseln försiggår genom norsk uppköpare, som godkänts av tullmyndigheterna och att varan packats och märkts på föreskrivet sätt.

Från förbudet under II undantages:

- 1) färsk makrill och kräftdjur av egen fångst,
- 2) färska flundrefiskar (även helgeflundra), torsk, lubb, rocka och marulk av egen fångst, som ilandföras av utländska räktrålare i samband med leverans av räkor eller av utländska backefiskefartyg i samband med leverans av salt fisk eller vid anlöpande av hamn för proviantering eller för intagande av vatten eller bränsle,
- 3) färsk s. k. "forfangsild" av egen fångst, som ilandföres av utländska drivgarnsfartyg i samband med leverans av färsk makrill.

Ilandföring enligt bestämmelserna under 1), 2) och 3) må ske under villkor att leverans äger rum till eller genom norsk uppköpare, som godkänts av tullmyndigheterna och som under dessas kontroll packar och märker varan på föreskrivet sätt.

Vid varje försäljning av fisk, som införts i levande tillstånd, skall på försäljningsstället vara anbragt iögonfallande anslag med angivande av fisksort och ursprungsland. Med ursprungsland menas också det land, där vederbörande fiskefartyg hör hemma.

Vid transport och försäljning inom Norge av färsk och lättsaltad fisk, som införts eller ilandförts enligt förestående, skall varan vara packad i nya lådor, vilkas ena långsida och ena gavel skola vara märkta med minst 5 cm höga bokstäver med angivande av ursprungsland och varuslag (t. ex. svensk makrill).

Vid transport och försäljning inom Norge av kräftdjur, som införts eller ilandförts enligt förestående, skall varan vara emballerad eller märkt på sätt, som godkänts av fiskeridirektören. Märkningen skall innehålla angivande av ursprungslandet (t. ex. svenska räkor).

Utförsel av färsk och lättsaltad fisk och kräftdjur, som införts enligt ifrågasvarande bestämmelser, kan endast ske under iakttagande av följande föreskrifter:

- 1) till ursprungslandet såframt omlastning sker under tullmyndigheternas kontroll,
- 2) till andra land, för såvitt varan är packad och märkt på föreskrivet sätt med ursprungsland och varuslag och utförseln kan ske under sådan form, att den norska importkontingenten i vederbörande land icke belastas av ifrågasvarande vara.¹

Det bör i detta sammanhang framhållas, att nyssnämnda lag den 6 juli 1933 angående in- och utförsel av fisk väsentligen torde ha tillkommit på grund av den importkontingentering av fisk, som samma år infördes i Storbritannien.

I Norge hava fiskarnas, beredarnas och exportörernas organisationer i stor utsträckning tagits i anspråk för medverkan vid åtgärder i handelsreglerande syfte. Härvid ha dessa organisationer ofta erhållit mycket stora befogenheter. Som exempel härpå må följande anföras.

¹ Efter förhandlingar, som avslutades den 22 november 1946, har under tiden för tryckningen av detta betänkande en ny överenskommelse träffats mellan Sverige och Norge rörande ilandföring av fisk i Norge med svenska fiskefartyg m. m. Härigenom ha vissa ändringar och i några punkter lättnader åstadkommits i jämförelse med ovannämnda kungörelse. Fortfarande är dock ilandföring av svenskfångad fisk i Norge underkastad stränga restriktioner.

Enligt en den 30 juni 1932 fastställd lag kan Konungen bestämma, att det skulle vara förbjudet att utföra färsk storsill eller vårsill med mindre sillen är bestämd för sådan utförsel av en fiskareorganisation, vars stadgar godkänts av handelsdepartementet. Enligt samma lag kan Konungen utfärda motsvarande bestämmelser för salt storsill och vårsill. Sedermera ha de stora fiskareorganisationerna Storsildlaget och Stor- og Vårsildlaget erhållit de befogenheter, som omnämnas i lagen.

I vissa fall har rättighet att driva export gjorts beroende av att vederbörande tillhört en auktoriserad organisation.

Enligt lag den 25 juni 1935 kan sålunda Konungen bestämma, att utförseln av klippfisk skall vara beroende av att den för vars räkning utförseln sker är medlem av en sammanslutning, vars stadgar äro godkända av vederbörande regeringsdepartement eller att en sådan sammanslutning har samtyckt till utförseln.

Som dylik sammanslutning auktoriserades De norske klippfiskeexportörers landsforening.

En liknande reglering vidtogs år 1935 även beträffande exporten av hermetiskt inlagd sill och skarpsill. Enligt grunderna för denna senare reglering kan Konungen bestämma, att till hermetisk inläggning endast får användas skarpsill köpt från fiskare, som är ansluten till en fiskareorganisation, vars stadgar godkänts av vederbörande regeringsdepartement, varjämte hermetikfabrikanternas organisation har rätt att ställa det villkoret för utförseltillåtelsen att de föreskrifter denna organisation givit rörande varans pris blivit följda.

Enligt lagen den 18 juni 1938 om omsättning av s. k. råfisk, vilken lag avser de flesta viktigare fiskslagen, kan Konungen bestämma, att det skall vara förbjudet att bereda, omsätta och utföra fisk eller produkter därav, när fisken icke är köpt genom en fiskareorganisation, vars stadgar äro godkända av vederbörande regeringsdepartement. Bestämmelsen kan begränsas till att gälla vissa fiskslag samt fisk fångad inom vissa områden. Bestämmelsen kan också begränsas till bestämd tid eller till bestämda marknader. Med stöd av denna lag har sedermera sammanslutningen Norges Råfisklag auktoriserats beträffande handeln med de viktigaste torskfiskarna (torsk, sej, kolja, långa o.s.v.) samt flera andra fisklag fångade vid de större och viktigare fiskena, varigenom denna organisation fått ett synnerligen starkt grepp på en mycket väsentlig del av Norges hela fiskerinäring. Beträffande handeln med makrill har Norges Makrilllag fått liknande befogenheter som råfisklaget.

År 1937 utfärdades vissa bestämmelser om minimipriser på torsk och kolja. Enligt dessa bestämmelser kan fiskeridirektören — under förutsättning att det träffats avtal mellan fiskare och köpare om minimipriser å torsk och kolja och att avtalet är av sådant innehåll och av sådant omfång att fiskeridirektören finner det vara av allmänt intresse att avtalet hålles — bestämma att från det distrikt avtalet omfattar det tills vidare skall vara förbjudet att utföra eller avsätta för export färsk, isad, frusen eller fileterad torsk och kolja till närmare angivet land med mindre det styrkes, att fisken betalats till fiskarna med i avtalet fastställt minimipris.

Genom lag den 13 maj 1938 stadgas vidare, att Konungen kan bestämma, att det skall vara förbjudet att sälja eller sända färsk, isad, frusen eller fileterad torsk eller kolja från Nordlands, Tromsö och Finnmarks fylken eller från ett eller två av fylkena, om fisken icke betalats till fiskarna med det minimipris, som fastställts i avtalet mellan vederbörande fiskareorganisationer och köpareorganisationen.

Under ockupationsåren utfärdades ett flertal författningar rörande maximipris på fiskvaror av olika slag. Dessa liksom åtskilliga andra författningar föranledda av med ockupationen och livsmedelsbristen sammanhängande förhållanden torde sakna större intresse i detta sammanhang.

DANMARK

Beträffande den inrikes handeln med fiskvaror ha myndigheterna i Danmark, bortsett från krigsåren då maximipris m. m. infördes, i relativt liten utsträckning vidtagit reglerande åtgärder. Det är huvudsakligen i fråga om fiskexporten, vilken i Danmark spelar en betydande roll, som reglerande bestämmelser fastställts.

År 1933 genomfördes en lag om in- och utförsel av fisk, enligt vilken ministern för sjöfart och fiske (senare lantbruk och fiske) kunde utfärda förbud mot införsel till och utförsel från Danmark av färsk och saltad fisk och fiskvaror samt bestämma, att sådan in- och utförsel endast finge försiggå under villkor, som nämnda minister fann gott fastställa. Denna lag, som endast gällde ett år, har sedan med smärre ändringar successivt förnyats.

Med stöd av denna lag utfärdades kungörelse med bestämmelser angående utförseln av fisk från Danmark till Storbritannien. Dessa bestämmelser voro i princip överensstämmande med dem, som ungefär samtidigt fastställdes i Sverige rörande den svenska utförseln av fisk till Storbritannien och Norra Irland (nr 681/1933). Såväl de danska som de svenska bestämmelserna hade sin grund i den vid nämnda tidpunkt införda kontingenteringen av importerad fisk i England. Med anledning av denna kontingentering utfärdades efter förhandlingar med Sverige en kungörelse angående införsel till Danmark av svenskfångad fisk. Enligt denna kungörelse fick i Danmark direkt från fiskeplats svenskfångad saltvattensfisk av andra arter än sill, makrill, vitling, ål, lax och laxöring endast ilandföres i Köpenhamn och sju andra hamnar. Vid ilandföringen skulle till dansk tullmyndighet avgivas en förklaring med angivande av art och nettovikt av den ilandförda fisken. Denna förklaring skulle avgivas i två exemplar på därför av svenska lantbruksstyrelsen fastställda blanketter. Införsel till Danmark från Sverige av färsk sill, makrill, vitling, ål, lax och laxöring samt sötvattensfisk var tillåten överallt, men infördes fisken i slutna lådor skulle på dessa angivas, vilken av nämnda arter lådan innehöll.

Införsel av andra arter saltvattensfisk än de ovannämnda fick endast äga rum över Köpenhamn, Helsingör och Fredrikshamn och endast, om varorna åtföljdes av en av vederbörande svenske exportör avgiven och av vederbörande svenska tullmyndighet påstämplad förklaring med upplysningar om försändelsens innehåll och med angivande av fiskens art och nettovikt. Förklaringen, som skulle vara avgiven på av svenska lantbruksstyrelsen fastställda blanketter, skulle vid införseln avlämnas till vederbörande danska tullmyndighet. Fisk som från Sverige exporterades till England fick utan hinder transiteras genom Danmark. Vid sådan transport använda lådor skulle dock vara tydligt märkta med orden: "From Sweden".

Beträffande motsvarande svenska bestämmelser jämför kungörelsen den 29 december 1933, nr 682, med vissa bestämmelser rörande utförsel till Danmark av färsk fisk.

Sedan länge har i Danmark kvaliteten hos den utförda fisken varit underkastad kontroll. Enligt en med stöd av förenämnda lag om in- och utförsel av fisk utfärdad kungörelse den 21 december 1945 gäller för närvarande, att utförsel från Danmark av färsk eller beredd fisk och skaldjur av dålig beskaffenhet är förbjuden. Med fisk o. s. v. av dålig beskaffenhet skall förstås varor, som enligt fiskerikontrollens bedömande icke äro av sådan kvalitet och icke behandlats så, att de kunna framkomma till bestämmelseorten i absolut färskt tillstånd. Fisk m. m. som av fiskerikontrollen förklaras för olämplig för utförsel på grund av dålig beskaffenhet, får endast avyttras till och förarbetas i destruktionsanläggningar och fiskmjölsfabriker eller användas som fiskfoder. Utförsel av färsk fisk från Danmark får endast ske i lådor, som — såvitt det ej rör sig om nya lådor — enligt fiskerikontrollens bedömande äro ordentligt rengjorda och iståndsatta.

Före kriget utfärdades bestämmelser för utförsel av färsk fisk till varje särskilt land. Genom kungörelse den 21 december 1945 ha generella bestämmelser meddelats för sådan utförsel. Enligt denna kungörelse må export, även reexport, av fisk, skaldjur samt delar därav, såväl färska som frusna, endast ske efter skriftligt tillstånd av ministeriet för lantbruk och fiske mot erläggande av en i förhållande till exportens storlek under föregående år fastställd årlig avgift—lägst 10 kronor. I tillståndet föreskrivas villkoren för utförseln av olika varor till de olika exportländerna.

Dessa bestämmelser gälla även fisk, som i utlandet ilandföres av danska fiskefartyg.

Exporten kan endast äga rum med iakttagande av särskilda bestämmelser angående kontrollen av och betalningen för fisk och fiskvaror.

Ministeriet för lantbruk och fiske bestämmer, hur stora mängder som få utföras.

En viktig exportartikel i Danmark är fiskfiléer. År 1935 fastställdes första gången särskilda bestämmelser för denna export. Enligt nu gällande bestämmelser, som fastställdes den 21 december 1945, få dylika filéer endast exporteras av personer eller företag, som därtill av ministeriet för lantbruk och fiske erhållit särskild auktorisation. Sådan auktorisation gäller antingen för utförsel till alla länder under hela året (auktorisering A) eller till alla länder under tiden 1 januari—1 april och 15 oktober—31 december (auktorisering B) eller till grannländerna under hela året (auktorisering C).

Företag med auktorisation A eller B skall ha särskilt skärningsrum. Företag med auktorisation A skall ha nedkylningsbassäng och särskilt kylrum för i lådor packade filéer. Kylrummen skola kunna hålla en konstant temperatur under 0°C. Företag med auktorisation B och C skola ha erforderligt kylrum, i vilket filéerna dock få lagras i högst 36 timmar. Företagen, vilka skola ha styrkt sig vara i stånd att bereda fiskfilé, som är ägnad för export, skola i övrigt vara inrättade efter av ministeriet för lantbruk och fiske, hälsovårdsmyndigheterna och yrkesinspektionen givna anvisningar. Utförsel av filéer må endast äga rum, om filéerna äro beredda av levande eller levandeslaktad fisk, som omedelbart efter slaktningen avkylts medelst is eller på annat sätt och endast om filéerna äro befriade från skinn, fenor, ben och i övrigt behandlade, sköljda, nedkylda, packade och emballerade i konstis, så att filéerna kunna framkomma till bestämmelseorten i absolut färskt tillstånd.

Bestämmelserna innehålla dessutom vissa föreskrifter rörande förpackning, märkning m. m. samt de gränsorter över vilka export får ske.

I detta sammanhang kan nämnas, att företag, som i Danmark konservera eller ompacka fisk och skaldjur i allmänhet också måste ha auktorisation och äro underkastade kontroll från fiskerimyndigheternas sida. Bestämmelser härom ha meddelats i en ävenledes den 21 december 1945 fastställd kungörelse.

FINLAND

Liksom i ett flertal andra länder försökte man även i Finland före kriget att stimulera fiskexporten. År 1935 anslagos sålunda av statsmedel 500 000 mark för premiering av fiskexporten. Anslaget höjdes 1936 till 600 000 mark och utgick t. o. m. 1939.

Med anlitande av detta anslag utbetalades exportpremier efter vissa angivna grunder för salt strömming, strömmings- och skarpsillkonserver i bleckburkar, för i Petsamo saltad fisk av torsksläktet samt för fisk, som av fiskarna i Petsamo för

förädling sänts till Petsamo fiskförsäljnings andelslag. Vara för vilken exportpremier söktes skulle uppfylla vissa fordringar i fråga om kvalitet och förpackning och blev föremål för kontroll av fiskeriadministrationens ombud.

Bortsett från denna premiering av exporten ha i Finland före kriget så vitt bekant icke vidtagits några statliga åtgärder för att stödja eller reglera handeln med fisk. Under och omedelbart efter kriget har däremot fiskhandeln blivit statligt reglerad. Enligt nu gällande bestämmelser, som fastställdes den 7 juni 1945, måste sålunda all handel med fisk gå genom av myndigheterna auktoriserade fiskhandlare, vilkas såväl uppköp från fiskare som försäljning kontrolleras av myndigheterna, vilka även fastställt maximipris på de viktigare fiskslagen.

*Fiskeriutredningens underdåniga skrivelse till Kungl. Maj:t
angående ändring av bestämmelserna rörande fonden för
fiskerinäringsens befrämjande*

Till KONUNGEN

I enlighet med för 1945 års fiskeriutredning meddelade direktiv har utredningen tagit under överbäggande frågor rörande rationalisering av fisket. I samband härmed ha diskuterats behovet av statliga åtgärder för utrustning av fiskebåtar med vissa moderna apparater för underlättande av själva fisket och för ett bättre tillvaratagande av fångsten. Några av dessa frågor äro av sådan natur, att de kunna behandlas fristående från övriga under utredning stående problem. Då de dessutom delvis äro av ganska brådskande natur, har utredningen redan nu velat underställa dem Kungl. Maj:ts prövning.

I utlandet ha fiskefartygen i viss utsträckning utrustats med ekolod, vilken anordning visat sig kunna spara både motorbränsle och tid vid lokalisering av fiskeplatser och fiskstim. Under senare tid har förslag uppkommit att utrusta även svenska fiskebåtar med ekolod. På grund av de goda erfarenheter, som i utlandet vunnits på detta område, torde kunna sägas att anskaffande av ekolod på svenska fiskebåtar skulle utgöra ett led i fiskets rationalisering.

Kostnaderna för installation av ekolod i en fiskebåt synas belöpa sig till mellan 5 000 och 10 000 kr. En sådan installation, som givetvis endast kan ifrågakomma i större båtar avsedda för högsjöfiske, är alltså förbunden med förhållandevis höga kostnader. Hos utredningen har därför framförts önskemål om att statsunderstöd i en eller annan form måtte kunna påräknas för anskaffande av ekolod för fiskebåtar. Enligt utredningens mening synes också dessa önskemål förtjäna beaktande.

I utlandet har vidare kylmaskineri börjat installeras i fiskefartygen för att därigenom bevara fisken färsk under längre fiskefärder. Även i Sverige ha försök företagits med kylmaskineri i fiskebåtar. Utredningen vill sålunda erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 7 juli 1939 tilldelade svenska västkustfiskarnas centralförbund dels ett bidrag utan återbetalningsskyldighet på 4 000 kr, dels ett lån på lika stort belopp för försök med kylmaskineri i en fiskebåt. Dessa och ett par andra på enskild bekostnad utförda försök ha visserligen ännu icke på grund av med rådande krisförhållanden sammanhängande orsaker givit fullt tillförlitliga resultat. Med ganska stor sannolikhet kommer det dock att visa sig, att maskinell kylning av fisk ombord på fiskebåtarna även i vårt land är fördelaktig.

I enlighet med erhållna direktiv låter utredningen för närvarande undersöka behovet av och förutsättningarna för ökade möjligheter att genom fryshuslagring tillvarata fiskfångsterna. Dessa undersökningar äro ännu ej avslutade. Det är emellertid redan förut känt, att en ovillkorlig förutsättning för att frysning av fisk skall lyckas är att fisken vid infrysningen är absolut färsk. Särskilt vid längre fiskefärder är det därför nödvändigt, att fisken ombord på fiskebåtarna hålles väl avkyld. En mer effektiv metod härvid än avkylning endast medelst is är därför behövlig, om frysning i större skala skall kunna tillämpas, och även om fisken skall avyttras för konsumtion utan föregående frysning är det av största vikt, att den är i sådant tillstånd, att den tål vidare transport under ej alltför kort tid.

Installation av effektiva och i övrigt lämpliga anordningar för mekanisk avkylning av fångsten måste därför vara till gagn för avsättningen över huvud.

Det måste anses angeläget, att denna fråga med det snaraste löses, och att alltså kylmaskineri mera allmänt installeras i våra större fiskebåtar. Under sistlidne september månad hemfördes stora fångster sill av mycket god kvalitet, som fångats på Fladenground i Nordsjön. Detta område är sedan länge bekant som en god fiskeplats för sill, men svenska fiskare ha icke tidigare i nämnvärd utsträckning fiskat sill där. Sillen synes emellertid gå till inom detta område huvudsakligen under månaderna juli—september, alltså under den varmaste delen av året. Som det tar närmare två dygn för en fiskebåt att tillryggalägga avståndet mellan Fladenground och svenska västkusten, är det tydligt, att sillen måste hållas synnerligen väl avkyld, om den skall kunna ilandföras i gott skick. Skall detta nya sillfiske, vilket i övrigt förefaller lovande, kunna med fördel bedrivas av svenska fiskare, torde det därför vara nödvändigt, att båtarna så snart som möjligt utrustas med kylmaskineri. Kostnaderna för ett dylikt maskineri torde av hittills gjorda erfarenheter att döma icke överstiga 10 000 kr. Det synes på grund av vad ovan anförts önskligt, att även anskaffandet av kylmaskineri till fiskebåtar understödjes från det allmännas sida.

Statsunderstöd för anskaffandet av såväl ekolod som kylmaskineri synes lämpligen böra lämnas i form av lån. Utredningen vill erinra om att statslån sedan länge utlämnats till fiskare för anskaffandet av båtar, motorer m. m. Dessa lån ha lämnats ur fonden för fiskerinäringens befrämjande (fiskerilånefonden). Bestämmelser rörande användningen av denna fond återfinnas i kungl. kungörelsen den 13 maj 1932 (nr 112) om ändrad lydelse av mom. 3:o) och 4:o) i kungörelsen den 7 augusti 1907 (nr 61 s. 1) angående ändrade bestämmelser rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande, ändrad genom kungl. kungörelser den 18 juni 1937 (nr 627) och den 30 april 1943 (nr 220).

Enligt dessa bestämmelser må låneunderstöd bland annat utlämnas för anskaffande av fiskebåtar och motorer för sådana båtar. Däremot torde det icke vara möjligt att med stöd av dessa bestämmelser utlämna låneunderstöd för anskaffande av andra anordningar eller tillbehör på båtarna, såvida ej anskaffandet sker i omedelbar anslutning till förvärvet av själva båten. Om, vilket synes lämpligt, fiskerilånefonden skall kunna tagas i anspråk för att underlätta anskaffning av ekolod, kylmaskineri eller andra maskinella anordningar till redan nu i bruk varande fiskebåtar, torde det alltså vara nödvändigt att ändra de för lånefondens användning gällande bestämmelserna, så att låneunderstöd må kunna utlämnas ej blott för anskaffandet av fiskebåtar och motorer till dylika båtar utan även för anskaffande av viss annan utrustning för sådana båtar.

För att belysa konsekvenserna ur statsfinansiell synpunkt av en dylik åtgärd vill utredningen erinra om att enligt beslut av 1921 års riksdag må ur ifrågavarande fond årligen disponeras ett belopp av 1 800 000 kronor.

Under vart och ett av åren 1935—1945 ha ur fonden sammanlagt beviljats lån till nedanstående belopp:

År	Kronor	År	Kronor
1935	1 092 640	1941	485 765
1936	1 099 405	1942	999 945
1937	993 860	1943	1 297 021
1938	994 845	1944	1 480 745
1939	961 330	1945	695 320
1940	913 480	Medeltal	1 001 305

Av denna sammanställning framgår, att under nämnda tid i medeltal beviljats lån till ett belopp av endast omkring 1 milj. kr per år. Det är därför antagligt, såvitt nu kan bedömas, att det belopp, som enligt riksdagens beslut årligen får disponeras ur fonden, skulle visa sig tillräckligt även om låneunderstöd skulle få utlämnas för de ändamål, som här ifrågasatts.

Utredningen vill med stöd av vad ovan anförts föreslå, att lydelsen av mom. 1:o) kungl. kungörelse den 7 augusti 1907 rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande ändras sålunda, att låneunderstöd må utlämnas förutom för anskaffande av fiskebåtar och motorer för sådana båtar även till anskaffande av annan maskinell utrustning för dylika båtar.

Förslag till författning i ämnet bifogas.

Stockholm den 27 februari 1946

För 1945 års fiskerikutredning

CHR. HESSLE

I. Gerhard

Förslag till

Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av mom. 1:o) kungörelsen den 7 augusti 1907 (nr 61 s. 1) angående ändrade bestämmelser rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande:

Kungl. Maj:t har, i överensstämmelse med riksdagens beslut, funnit gott förordna att mom. 1:o) kungörelsen den 7 augusti 1907 angående ändrade bestämmelser rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande skall hava följande ändrade lydelse:

- 1:o) Hushållningssällskap eller landsting, som önskar från ifrågavarande fond erhålla lån för att därav utlämna låneunderstöd för anskaffande av fiskarbåtar, motorer eller annan maskinell utrustning för sådana båtar, fiskredskap eller för fisktransport avsedda fordon, smärre båtar eller andra smärre inrättningar eller för anläggande av smärre inrättningar för tillgodogörande eller förädling av fiskets produkter eller för utförande av fiskodling må där- om för Göteborgs och Bohus län till Kungl. Maj:ts befallningshavande i samma län och för rikets övriga län till lantbruksstyrelsen ingiva skriftlig uppgift å de ändamål, för vilka låneunderstöd blivit hos hushållningssällskapet eller landstinget sökta samt belopp och lånetid för varje särskilt låneunderstöd.

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Fiskeriutredningens underdåniga utlåtande med anledning av
Kungl. Maj:ts remiss av framställning från Ostkustfisk cen-
tralförening u. p. a. om ändringar i gällande järnvägstrafik-
stadga*

Till KONUNGEN

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt 1945 års fiskeriutredning att avge utlåtande över en framställning av Ostkustfisk centralförening u. p. a. om vissa ändringar i gällande järnvägstrafikstadga.

Till åttlydnad härav får utredningen med remisshandlingarnas återställande anföra följande.

Sökande föreningen hemställer dels om sådan ändring av järnvägstrafikstadgan, att järnväg även under leveransfristen blir ansvarig för den skada, som kan vållas trafikanterna genom slarv eller försummelse från järnvägens sida vid transport av gods, dels att vid bestämmande av leveransfristen i fråga om fisk hänsyn tages till denna varas känslighet vid transporter, framförallt under den varmare årstiden, dels ock att — därest järnvägarnas uppfattning att färsk fisk faller under bestämmelsen i 81 § e) järnvägstrafikstadgan är riktig — färsk fisk uttryckligen undantages från sådant gods, som på grund av sin naturliga beskaffenhet är särskilt utsatt för fara att gå förlorat, minskas eller skadas.

Enligt vad fiskeriutredningen erfarit, råder inom såväl fiskhandelns som fiskerinäringens organisationer ett utbrett missnöje över järnvägstrafikstadgans bestämmelser i den mån dessa beröra fisktransporter. Enligt fiskeriutredningens mening måste också dessa bestämmelser anses otillfredsställande ur trafikanternas synpunkt.

Som exempel härpå kan anföras, att den tid som normalt erfordras för transport av fisk som ilgods från en avsändare i Göteborg till en mottagare i Stockholm är omkring 15 timmar. Leveransfristen enligt 73 § trafikstadgan utgör emellertid beträffande nämnda transport ej mindre än 48 timmar. Denna frist är emellertid i själva verket ännu längre, emedan enligt bestämmelserna i punkt 5 i nyssnämnda paragraf leveransfristen tager sin början först kl. 12 på natten efter fraktavtalets slutande. Leveransfristen är alltså flera gånger så lång som den normala transporttiden. I fråga om en så lättförstörbar vara som färsk fisk innebär detta, att godset oftast är förstört långt innan leveransfristen gått till ända. Även om det kan bevisas, att transporten blivit avsevärt försenad genom t. ex. grov vårdslöshet från järnvägens sida och varan därigenom blivit förstörd eller undergått stark värde-minskning, kan alltså trafikant icke med nuvarande bestämmelser erhålla ersättning, såvida ej den långa leveransfristen överskridits. Ett sådant förhållande är icke rimligt och måste anses stötande för rättskänslan. Att den huvudsakliga risken sålunda övervältes på trafikanterna måste även medverka till en fördyring av distributionen och därmed även öka priset för konsumenterna.

Enligt fiskeriutredningens mening är alltså en genomgripande ändring av bestämmelserna rörande järnvägs ansvarighet vid transport av färsk fisk och färska skalddjur i hög grad önskelig. Vid en dylik ändring bör om möjligt å ena sidan de missförhållanden, som nu äro förknippade med den ur fisktransportsynpunkt orimligt långa leveransfristen, förhindras men å andra sidan järnvägen fritagas från ersättningskyldighet, när det är uppenbart att en försening varit oundviklig. Lämpligast

synes detta kunna uppnås om färsk fisk och färska skaldjur i fråga om leveransfrist jämföras med expressgods. Enligt § 73 järnvägstrafikstadgan är mottagare av expressgods berättigad att erhålla godset, så snart det tåg med vilket godset skall befordras eller därtill anslutande tåg ankommit till bestämmelsestationen och det tåget åtföljande expressgodset hunnit undergå den för dess utlämnande erforderliga behandlingen. Befordrades färsk fisk och skaldjur enligt dessa bestämmelser, skulle betydligt större trygghet ernås för trafikanterna samtidigt som järnvägen givetvis icke kunde göras ansvarig för oundvikliga oregelmässigheter i trafiken.

På grund av det ovan anförda får fiskeriutredningen hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes förordna om sådan ändring av järnvägstrafikstadgan, att färsk fisk och färska skaldjur i fråga om leveransfrist jämföras med expressgods.

Stockholm den 28 maj 1946.

CHR. HESSLE

I. Gerhard

*Fiskeriutredningens underdåniga skrivelse till Kungl. Maj:t om
inrättande av en fristående fiskeristyreelse med en rådgivande
nämnd*

Till KONUNGEN

Under fullgörande av sitt uppdrag har 1945 års fiskeriutredning i enlighet med erhållna direktiv till överläggning upptagit frågor rörande den prisreglerande verksamheten på fiskets område. Härvid har även dryftats spörsmålet angående den centrala administrationen för denna verksamhet. Som emellertid nämnda verksamhet har nära samband med åtskilliga andra åtgärder i syfte att stödja eller främja fiskerinäringen, har utredningen icke kunnat undgå att komma in på frågan rörande den centrala fiskeriadministrationen över huvud.

Det torde emellertid icke ingå i de för utredningen meddelade direktiven att i sin helhet utreda frågan rörande fiskerinäringens centrala administration, då denna administration givetvis måste utformas även med hänsyn till en mängd spörsmål utan direkt samband med prisregleringar eller fiskets efterkrigsproblem. Som emellertid denna fråga är av den största vikt för sagda näring och det även av nedan angivna skäl är av betydelse, att densamma snabbt löses, får fiskeriutredningen anföra följande.

Det synes uppenbart, att sagda administration för närvarande icke kan anses tillfredsställande. Såväl av fiskaresammanslutningar som av motionärer i riksdagen ha också vid ett flertal tillfällen föreslagits, att den nuvarande organisationen skulle ändras, varvid önskemål framförts om att en självständig fiskeriadministration måtte åstadkommas.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 8 juli 1936 tillkallades sakkunniga för utredning rörande fiskerinäringens administration. För redogörelse beträffande den centrala fiskeriadministrationens utveckling och nuvarande organisation ävensom för de framställningar och förslag, som tidigare gjorts beträffande omorganisation av densamma tillåter sig utredningen hänvisa till det betänkande, som nämnda sakkunniga framlade den 22 december 1936.

De sakkunniga föreslogo, att den nuvarande fiskeribyrån inom lantbruksstyrelsen skulle utbrytas för att bilda ett nytt självständigt ämbetsverk benämnt Kungl. Fiskeristyrelsen.

Tidigare, nämligen den 27 juni 1935, hade lantbruksstyrelsen i underdånigt utlåtande över en framställning från Svenska fiskevårdsförbundet, efter att ha framfört skäl som tala såväl för som mot inrättande av en självständig fiskeristyreelse, tillstyrkt utredning om en dylik styrelse.

Efter att ha påvisat den nuvarande fiskeribyråns mångskiftande arbetsuppgifter och i huru hög grad antalet inom byrån handlagda ärenden successivt ökats, anförde ovannämnda sakkunniga som motiv för fiskeribyråns skiljande från lantbruksstyrelsen bland annat följande:

”Av det föregående torde hava framgått, att fiskeribyråns arbetskraft måste utökas i väsentlig grad för att kunna på ett tidsenligt sätt fullgöra de nuvarande arbetsuppgifterna. I detta sammanhang vilja utredningsmännen understryka, vad Lant-

bruksstyrelsen i sitt ovannämnda utlåtande (den 27 juni 1935) framhållit om statens centrala fiskeriadministrations uppgift. Denna torde vara dels att förbereda och handlägga inkommande ärenden, dels ock att själv genom initiativ av olika slag bedriva ett mera positivt arbete till främjande av fiskerinäringen. Denna senare uppgift torde böra tilläggas stor betydelse. För att kunna fylla denna tvåfaldiga uppgift — fortsätter styrelsen — syntes det vara angeläget, att arbetskrafterna icke vore så knäppt tilltagna, att personalen blev så pressad av den första uppgiften, att icke någon tid kunde anslås för den andra. Det erinrades vidare därom, att Jordbruksutredningen i sitt år 1932 avgivna betänkande angående Lantbruksstyrelsens omorganisation kraftigt underströk den icke minst viktiga sidan av Lantbruksstyrelsens verksamhet, som skulle bestå i tagande av initiativ till åtgärder för främjande av de näringar, vilkas intressen styrelsen hade att bevaka, och framhöll såsom ett synnerligen viktigt önskemål att söka åstadkomma en sådan organisation, att därigenom möjlighet bereddtes styrelsen till initiativrik verksamhet till jordbrukets och fiskets gagn. Vad Jordbruksutredningen anfört syntes hava sin tillämpning särskilt på den centrala fiskeriadministrationen. Vad Lantbruksstyrelsen sålunda anfört, synes enligt utredningsmännens mening vara värt allt beaktande.

Vidare torde även böra framhållas angelägenheten av att den centrala fiskerimyndighetens tjänstemän få tid och möjlighet att stå i nära kontakt med själva fiskerinäringen för att kunna följa näringens tillstånd och behov. Det torde icke heller kunna bestridas att, såsom i ett par av riksdagsmotionerna i ärendet framhålls, fiskerinäringen är av sådan beskaffenhet, att den i och för sig är i behov av relativt större omvårdnad från statens sida än andra näringar.

Vid bestämmandet av den centrala fiskeriadministrationens arbetskrafter bör givetvis tagas hänsyn till alla nu nämnda omständigheter.

Utredningsmännen hava därför kommit till den uppfattningen, att en tidsenlig central fiskeriadministration måste få en ganska stor omfattning och att det redan av denna anledning vore olämpligt att alltjämt låta den vara inrangerad i Lantbruksstyrelsen.

Vidare må såsom ett starkt skäl för fiskeriärendenas utbrytning ur Lantbruksstyrelsen framhållas, att dessa ärenden gent emot Lantbruksstyrelsens arbetsuppgifter för övrigt i stort sett intaga en fristående ställning. Visserligen står fisket så tillvida i ett visst samband med lantbruket som beträffande insjöfisket och — ehuru i mindre grad — även kustfisket rätten till fiske är i viss mån bunden till äganderätten till jorden. Men detta hindrar icke, att de ärenden rörande nu avsedda fisken, som bliva föremål för administrativ behandling, som regel äro väl skilda från ärendena rörande lantbruket och dess binäringar. Det torde därför vara uppenbart, att den centrala fiskeriadministrationen icke är av den beskaffenhet, att den i sig själv innesluter något skäl, varför den skulle vara knuten till Lantbruksstyrelsen. Det torde tvärt om kunna sägas, att fiskeriärendenas fristående och ofta säregna natur är ägnad att utgöra ett splittrande moment inom Lantbruksstyrelsen, som eljest är ett stort och enhetligt verk med en stor arbetsbelastning.

Såsom belysande för fiskeriärendenas fristående ställning torde, såsom Lantbruksstyrelsen även påpekar, ytterligare böra framhållas, att nämnda ärenden ytterst sällan kräva gemensam behandling mellan föredragandena å fiskeribyrån och annan föredragande inom Lantbruksstyrelsen — givetvis med undantag för byråchefen å administrativa byrån — liksom ärenden inom andra byråer lika sällan kräva medverkan från fiskeribyråns sida.

Både fiskeriärendena å ena sidan och övriga ärenden inom Lantbruksstyrelsen å den andra bilda två var för sig enhetliga arbetskomplex, som äro rätt främmande för varandra. När numera fiskeriärendena därtill erhållit en betydande omfattning, torde de båda komplexen av ärenden knappast längre kunna vara förenade i samma styrelse, utan att den ena eller båda bliva lidande därpå. Utredningsmännen hava därför blivit övertygade om, att ett utbrytande av fiskeriärendena ur Lantbruksstyrelsen och inrättandet av en särskild fiskeristyreelse skulle bliva till gagn för såväl lantbruket och dess binärningar som för fiskerinäringen. Lantbruksstyrelsen skulle helt kunna ägna sig åt lantbruket med vad därtill hör, och en fiskeristyreelse med den däri samlade sakkunskapen skulle utan att tyngas av de band, som en inramning i ett annat stort ämbetsverk alltid måste medföra, kunna på ett självständigt sätt tillgodose fiskerinäringens krav."

Av de myndigheter och sammanslutningar, som avgivit yttrande över de sakkunnigas förslag till inrättande av en självständig fiskeristyreelse, nämligen statskontoret, lantbruksstyrelsen, Stockholms handelskammare, hushållningssällskapen, svenska fiskvårdsförbundet, svenska västkustfiskarnas centralförbund, svenska ostkustfiskarnas centralförbund och svenska fiskhandelsförbundet, ha samtliga med undantag av Stockholms handelskammare och sju hushållningssällskap, antingen tillstyrkt eller förklarat sig icke motsätta sig en dylik åtgärd. Fem hushållningssällskap ha icke ansett sig kunna taga ställning till denna fråga. Sedermera har även 1935 års fiskeritredning anslutit sig till förslaget om en självständig fiskeristyreelse (S. O. U. 1937:41).

De skäl för ifrågavarande åtgärd, som de sakkunniga anfört, äga fortfarande full giltighet. På grund av de svårlösta problem av skilda slag, som fiskerinäringen på grund av tidsförhållandena säkerligen kommer att ställas inför, kommer också behovet av en tidsenlig central administration för denna näring otvivelaktigt att ytterligare skärpas. Enligt utredningens mening kan det därför icke anses försvarbart att längre uppskjuta avgörandet av denna viktiga fråga. Utredningen vill därför på det livligaste förorda, att den nuvarande fiskeribyrån utbrytes ur lantbruksstyrelsen och efter viss utvidgning ombildas till ett självständigt ämbetsverk.

Ursprungligen handlades inom lantbruksstyrelsens fiskeribyrå huvudsakligen ärenden berörande fiskerinäringens produktion. Särskilt under och efter förra världskriget tillkommo emellertid en mängd ärenden rörande stöd åt eller reglering av avsättningen av fiskets produkter. Den direkta handläggningen av en del dylika ärenden, särskilt ärenden rörande reglering av priset på fisk, anförtröddes emellertid under mellankrigstiden åt andra organ. De sedan år 1934 anordnade fiskprisregleringarna vid Västkusten leddes sålunda till i början av år 1942 av länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län samt Hallands län. Liknande regleringar, fastän i mindre skala, i Malmöhus län och Blekinge län anordnades med bidrag av statsmedel under några år av Malmöhus läns havsfiskeförening och Blekinge läns havsfiskeförening, och år 1937 inrättades statens fisknämnd, som fick till uppdrag att handha regleringen av handeln med och priset på färsk strömming och sill, som ilandfördes på Östersjökusten. Från och med år 1942 har livsmedelskommissionen handhaft samtliga prisregleringar på fisk och därmed sammanhängande åtgärder.

Även om alltså den direkta handläggningen av ärenden rörande ifrågavarande prisregleringar överläts på särskilda organ, så togs dock före år 1942 lantbruksstyrelsens sakkunskap och arbetskrafter i stor utsträckning i anspråk vid planläggningen av desamma. Lantbruksstyrelsen hade även att förvalta och utbetala de medel, som av Kungl. Maj:t ställdes till förfogande för ifrågavarande verksamhet.

Det måste enligt utredningens mening anses lämpligt, att den prisreglerande verksamhet, som säkerligen under avsevärd tid framåt blir nödvändig, ledes av ett centralt organ. Vid bedömande av detta spörsmål torde i första hand följande tre alternativ vara tänkbara.

1. Prisregleringsverksamheten beträffande fisk och därmed sammanhängande frågor handhas av samma centrala organ, som handhar motsvarande verksamhet beträffande jordbrukets produkter.

2 En fristående central fiskenämnd inrättas med uppgift att handlägga frågor rörande prisreglering på fisk samt export och import av fisk.

3. Prisreglering samt reglering av export och import av fisk ävensom frågor beträffande fiskerinäringens avsättningsproblem över huvud handhas av fiskeristyrelsen.

Beträffande det första av dessa tre alternativ kan anföras, att det givetvis är av en viss fördel att prisregleringarna rörande samtliga livsmedel handhas av ett och samma organ. Mot detta alternativ kan å andra sidan invändas, att regleringarna på fiskets område med nödvändighet på grund av hela näringens struktur måste få en från motsvarande verksamhet på jordbrukets område avvikande utformning. Det torde även ligga nära till hands att befara, att, om ifrågavarande verksamhet på såväl jordbrukets som fiskets område skall administreras av ett och samma centrala organ, fiskets problem komma att bli satta i andra hand. Det torde nämligen få anses som självklart, att ifrågavarande organ i första hand kommer att utformas med hänsyn till jordbrukets intressen, då denna näring är den ojämförligt större av de två. I övrigt torde mot en dylik anordning delvis kunna riktas samma anmärkningar, som redan gjorts mot fiskeribyråns inlemmande i lantbruksstyrelsen. Utredningen anser sig därför icke kunna förorda detta alternativ.

Väljes det andra av nämnda tre alternativ, alltså en fristående central fiskenämnd, undgås de flesta av de nackdelar ur fiskerinäringens synpunkt, som skulle bli en följd av ett gemensamt organ för jordbruk och fiske beträffande ifrågavarande verksamhet. Utredningen har därför intet att i princip invända mot en sådan anordning. Sjelva sammansättningen av en dylik nämnd torde emellertid möta vissa svårigheter. Närmast till hands ligger måhända att i nämnden insättas representanter för såväl fiskarnas organisationer som för fiskhandlare och fiskberedare. Som emellertid fiskarna och deras avnämare ofta ha mot varandra stridande intressen, är det att befara att vid en dylik sammansättning av nämnden slitningar uppkomma inom densamma, vilka kunna försvaga dess handlingskraft. Detta skulle måhända undvikas, om sammansättningen av nämnden skedde efter samma principer som beträffande statens fisknämnd. (Jmfr prop. nr 131/1941 sid. 19.) Medlemmarna i denna utgjordes, förutom av ordföranden, av två personer som varken voro fiskare eller fiskhandlare, men vilka besutto erfarenhet på handels och föreningslivets områden. Vid nämndens sida torde emellertid i så fall böra ställas ett rådgivande organ sammansatt av representanter för olika grenar av fiskerinäringen. Om, som utredningen förutsätter, en särskild fiskeristyrelse kommer till stånd, torde det emellertid kunna ifrågasättas, om det är lämpligt, att två organ alltså en fiskeristyrelse och en fiskenämnd inrättas för den centrala administrationen beträffande en näring med den förhållandevis begränsade omfattning, som fiskerinäringen har. Då produktion och avsättning äro avhängiga av varandra, synes det också lämpligt, att frågor rörande båda dessa sidor av näringen handläggas inom ett och

samma organ. Genom en sådan anordning torde även besparingar kunna ernås genom att viss arbetskraft gemensamt utnyttjades. Det torde i detta sammanhang för- tjäna nämnas att i såväl Danmark som Norge, i vilka länder fiskerid administrationen anförtrotts åt ett självständigt ämbetsverk, frågor rörande såväl produktion som avsättning handläggas av detta ämbetsverk.

Enligt utredningens mening tala alltså övervägande skäl för det sista av förenämnda tre alternativ, alltså för att prisregleringsverksamheten och i samband därmed stående frågor, såsom export och import av fisk ävensom andra frågor rörande fiskerinäringens avsättningsproblem, handhas av fiskeristyrelsen. Enligt sistnämnda alternativ skulle alltså de uppgifter beträffande prisregleringar och därmed sammanhängande frågor, som för närvarande åvila statens livsmedelskommission, överflyttas på fiskeristyrelsen.

Det torde som ovan anförts icke ingå i utredningens uppdrag att framlägga en detaljerad plan för organisationen av en dylik styrelse. De genom Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 8 juli 1936 tillkallade sakkunniga ha ju för övrigt redan framlagt en dylik plan. Denna bör emellertid i vissa avseenden överarbetas under hänsynstagande till nu rådande förhållanden. Sålunda torde verksamheten i fråga om stöd och reglering i olika avseenden beträffande avsättningen av fiskets produkter säkerligen bli så omfattande, att densamma för att kunna på ett tillfredsställande sätt handhas kräver en särskild byrå inom fiskeristyrelsen. Vid bedömande av behovet av personal på denna byrå torde viss ledning kunna erhållas av omfattningen av de arbetskrafter, som för närvarande sysselsätts inom livsmedelskommissionen med ärenden rörande reglering av priset på och handel med fisk. Personalbehovet på ifrågavarande byrå blir emellertid även beroende av, i vilken utsträckning flera byråer inom fiskeristyrelsen kunna gemensamt utnyttja samma arbetskraft, vilket givetvis icke kan avgöras utan en utredning rörande fiskeristyrelsens organisation i dess helhet.

För att kunna fylla sin uppgift beträffande fiskerinäringens avsättningsproblem är det nödvändigt, att fiskeristyrelsen står i intim kontakt med näringen och dess utövare.

Det synes också önskligt, att det samarbete mellan administrationen och näringsutövarna, som alltså bör komma till stånd, på förhand organiseras i något fastare former. I sådant syfte vore det enligt utredningens mening lämpligt, om en rådgivande nämnd inrättades, vars mening av fiskeristyrelsen kunde inhämtas innan frågor av mer principiell innebörd avgjordes. Medlemmar i denna nämnd, vilka givetvis böra utses av Kungl. Maj:t, böra vara representanter för viktigare sammanlutningar inom fiskets, fiskhandels och fiskberedningens område. Chefen för fiskeristyrelsen bör vara ordförande i nämnden, vars medlemsantal, ordföranden inberäknad, torde kunna begränsas till nio personer.

Fiskerikutredningen hoppas kunna i väsentliga delar slutföra sitt uppdrag inom så god tid, att förslag med anledning av utredningens betänkande skall kunna framläggas för 1947 års riksdag och vinna tillämpning från och med ingången av budgetåret 1947/48. Det är givetvis önskvärt, att vid sistnämnda tidpunkt även det centrala organ, som skall handha prisreglering och liknande åtgärder, är utformat. Som ovan framhållits bör detta organ enligt fiskerikutredningens mening lämpligen utgöras av en självständig fiskeristyrelse. Skall emellertid en fullständig plan för en dylik styrelse kunna utarbetas i så god tid, att styrelsen skall kunna träda i verksamhet från och med den 1 juli nästa år, torde utredning rörande densamma böra igångsättas snarast möjligt.

På grund av det ovan anförda får 1945 års fiskeriutredning hemställa, att Kungl. Maj:t ville, under hänsynstagande till här framlagda synpunkter, låta utarbeta förslag till en självständig fiskeristyrelse med en rådgivande nämnd.

Avvikande mening har direktören Henry Johansson anført i härvid fogad reservation. Stockholm den 17 maj 1946.

	CHR. HESSLE	
SAM CORNELIUSSON	HENRY JOHANSSON	NILS K. STÅHLE
EMIL MOLIN	ALF KEWENTER	LAMBERT HÄLLER
GÖSTA NILSSON	G. HÖGSTRÖM	HILMER MYRGREN
	M. STIDNER	

I. Gerhard

Reservation

En markerad gräns kan dragas mellan å ena sidan de i vidsträckt mening produktionsreglerande uppgifter, som samhället påtagit sig att utföra till fiskerinäringens fromma, framförallt åtgärder av praktiskt-vetenskaplig natur, fiskevård, fiskerättsfrågor o. dyl., och å andra sidan de ekonomiska stödåtgärder, framförallt av avsättningsbefrämjande natur, vilka under vissa betingelser kunna anses motiverade från det allmännas sida för att åt fiskets utövare garantera en rimlig ekonomisk standard.

De produktionsbefrämjande uppgifterna på fiskets område ha sedan länge, liksom motsvarande uppgifter ifråga om jordbruksnäringen, handhåfts av Kungl. Lantbruksstyrelsen. På lantbruksstyrelsen ankommer det sålunda att svara för utformningen och tillämpningen av författningar för fiskerinäringen, att leda vetenskapliga undersökningar på söt- och saltvattensfiskets områden samt icke minst den till sötvattensfiskerikområdet hörande fiskodlingen. Den till fiskets skyddande hörande övervakningen vid förekommande sjöregleringar och dammbyggnader, vid flottning av timmer samt vid vattenföreningar hör ävenledes till de förebyggande åtgärderna till fiskets skyddande, vilka handläggas av lantbruksstyrelsen, som för dylikt ändamål är utrustad med vetenskapligt utbildad och för uppgiften speciellt skolad arbetskraft. Ytterligare en rad statliga uppgifter till fiskerinäringens fromma kunna uppräknas, vilka sedan gammalt handlagts på lantbruksstyrelsen, närmast då dess fiskeribyrå. Med undantag för vissa ärenden angående lån och understöd till främjande av beredning och avsättning av fisk o. dyl. torde dessa uppgifter samtliga kunna anses vara av produktionsreglerande natur.

Naturligtvis ha dessa åt lantbruksstyrelsen anförtrodda uppgifter varit av utomordentlig betydelse för fiskerinäringen och det kan således av ingen ifrågasättas något annat än att dylikt stöd även i framtiden skall fortvara.

Vad jag emellertid ifrågasätter är om en *särskild* styrelse skall behöva inrättas för övertagande av de nu nämnda uppgifter, vilka synas mig fortfarande, åtminstone i huvudsak, lämpligast kunna utföras av samma organ som hittills. Vissa av uppgifterna ifråga, såsom beträffande sjöregleringarnas inverkan på fisket o. dyl., ha dock en direkt anknytning till jordbruket. Ej obetydliga kostnadsökningar för statsverket undvikas också, om fiskeriärendena kvarbliva hos lantbruksstyrelsen, därigenom att chefsbefattningen för den särskilda fiskeristyrelsen inbesparas, särskilda administrativa och kamerala tjänstemän för fiskeriärendenas handläggning icke behöva anställas o. s. v.

Ingen underskattning kan ifrågakomma beträffande fiskets betydelse för vår försörjning. Särskilt framträdande har denna betydelse varit under krigsåren, då vårt land var avstängt från tillförsel av livsmedel utifrån. Frånsett det nu anförda utgör dock fiskerinäringen ingen i egentlig mening stor näring, som har någon avgörande betydelse ur exempelvis arbets- eller sysselsättningssynpunkt. Inalles uppgår antalet yrkesfiskare i hela landet till omkring 15 000. Dessa höra till mycket stor del hemma i Göteborgs och Bohus län, där något över 6 000 yrkesfiskare bedriva sin näring.

Ur såväl beredskapssynpunkt som även av rent sociala anledningar böra fiskets utövare åtnjuta särskilt ekonomiskt stöd av det allmänna, även om sådant stöd icke kommer eller kan komma flertalet andra yrkesutövare till del. Otvivelaktigt föreligger sålunda behov av ett statligt stöd till fisket utöver vad som sammanhänger med de här ovan nämnda praktisktvetenskapliga och i övrigt produktionsreglerande åtgärderna m. m. Sådant stöd bör, liksom hittills — utfört före kriget genom statens fiskenämnds och vissa länsstyrelers medverkan samt under och efter kriget genom statens livsmedelskommission — främst taga form av främjandet av beredning och avsättning av fisk.

De av livsmedelskommissionen genomförda med dylikt stöd sammanhängande uppgifterna ha särskilt under de senaste krigsåren samt det första året efter kriget varit av mycket stor omfattning. Den erfarenhet, som därvid vunnits, har ådagalagt, att de statliga åtgärderna för främjande av beredningen och avsättningen av fisk med nödvändighet måste få karaktären av affärsverksamhet eller en verksamhet, som noga följer, reglerar och kontrollerar av andra organ bedriven affärsverksamhet. Hithörande arbetsuppgifter böra därför icke läggas på ämbetsverk med dess tunga organisation. Dylik verksamhet måste uppbyggas med tanke på försäljningar och marknadsundersökningar, på kvalitets- och lagringskontroll, på förpackningsmetoder och förädlingsindustriens behov. Den måste även innebära, att förhållandena på den internationella marknaden följas icke allenast för avsättning av fiskprodukter utan jämväl i fråga om tillgång och priser på förnödenheter, som måste importeras såsom brännolja och dylika.

Inom det svenska jordbruket har sedan en del år förekommit stöd i olika former från statens sida. Detta stöd har lämnats antingen i form av direkt prissubvention till jordbrukets egna organisationer såsom beträffande mjölkstödet, eller i form av lagrings- och avsättningshjälp. Men även hjälpen i de sist nämnda formerna har utgått till jordbruksproducenternas egna organisationer eller sammanslutningar av näringsidkare, som mottagit, lagrat och avsatt produkterna. Såvitt nu är bekant avses icke att större förändringar skola göras i de nu praktiserade metoderna, vilka i princip skola bibehållas även om annat organ kommer att tillskapas för stödets utformning och övervakning.

Visserligen har 1945 års fiskeriutredning i det förslag, vartill denna reservation fogas, icke uppdragit några bestämda linjer för det ekonomiska stöd åt fisket, som ifrågasättes skall komma till stånd. Vid de överläggningar, som tidigare ägt rum inom utredningen, har majoriteten emellertid utan vidare accepterat en fiskeristyreelse i huvudsak uppbyggd på sådant sätt som uppskisserats av ett i december 1936 av särskilda utredningsmän framlagt förslag om inrättande av en fiskeristyreelse. Härtill har uttalats, att fiskeristyrelsen borde ha alla med prisregleringsverksamheten hörande spörsmål om hand jämte alla frågor rörande import, export samt andra dylika problem rörande avsättningen.

Det är de nyss nämnda uppgifterna, som jag anser att ett i vanliga former organiserat ämbetsverk ej lämpligen kan och således ej skall utföra.

Då jag nu ej har vetskap om hur det organ kommer att organiseras, som efter livsmedelskommissionen skall handlägga med jordbruksregleringen sammanhängande organisatoriska uppgifter, kan jag bara antydningvis påpeka, att den ekonomiska statliga stödverksamheten beträffande fisk möjligen kan organiseras på samma sätt som i fråga om jordbruket och att denna verksamhet därför bör anförtros samma organ. Skulle detta ej lämpligen kunna ske, bör en fristående fiskenämnd inrättas, så sammansatt, att administrativ och affärsnärlig erfarenhet där blir företrädd. Övervägande skäl tala för det förstnämnda alternativet. För fiskets prisregleringar o. dyl. kommer då, utan nämnvärd extra kostnad för statsverket, att stå till buds hela den administrativa, ekonomiska och s. a. s. regleringstekniska apparat av säkerligen ganska betydande omfattning, som uppenbarligen kommer att tillskapas för administrering av jordbrukets prisregleringar. Till jordbrukets regleringsorgan eller eventuellt till den särskilda fiskenämnden synas även böra överflyttas de ärenden angående främjande av beredningen och avsättningen av fisk, som f. n. handläggas av lantbruksstyrelsen. I övrigt förutsätter jag, såsom förut nämnts, att lantbruksstyrelsen fortfarande kommer att svara för de fiskeriärenden, som nu ankomma på styrelsen.

Sedan mitten av april innevarande år är en verksamhet etablerad, enligt vilken, under livsmedelskommissionens medverkan, fiskarna själva genom av dem skapade ekonomiska organisationer tillsvidare fram till den 1 juli 1947 utföra i huvudsak de uppgifter, som kunna tänkas förenade med stödverksamhet. Innan erfarenhet vunnits om utgången av den sålunda etablerade verksamheten, bör i varje fall varken en fiskeristyrelse eller ens en fiskenämnd nu föreslås. Kan den verksamhet, varom nu talas, bli av värde även för framtiden, så torde utan vidare kunna sägas, att statens medverkan för det ekonomiska stödet åt fisket skall kunna genomföras genom samma organ som tilldelas uppgiften att organisera stödet åt jordbruket.

Med stöd av det anförda får jag föreslå, att frågan om inrättandet av en självständig fiskeristyrelse icke nu upptages till avgörande och, att för den händelse denna fråga icke blivit slutligt löst vid tidpunkten för upphörandet av livsmedelskommissionens verksamhet, uppdrag lämnas åt jordbrukets blivande prisregleringsorgan eller eventuellt åt en särskild fiskenämnd att tillsvidare handhava de ekonomiska stödåtgärder på fiskets område, som då kunna finnas påkallade. Stockholm den 16 maj 1946.

Henry Johansson

Förslag till

Kungl. Maj:ts förordning om viss reglering av handeln med fisk och skaldjur

Kungl. Maj:t har i överensstämmelse med riksdagens beslut funnit gott förordna som följer:

1 §

I den mån Kungl. Maj:t så förordnar, skall handeln med fisk regleras i enlighet med vad nedan sägs. Under benämningen fisk inbegripes i denna förordning jämväl skaldjur.

Förordnande enligt första stycket skall avse den fisk av ett eller flera slag, som ilandföres inom visst område.

2 §

Frågor rörande tillämpning av bestämmelserna i denna förordning och av bestämmelser, som Kungl. Maj:t meddelar med stöd av förordningen, handläggas av fiskeristyrelsen.

Nämnda styrelse äger även, där ej annat framgår av denna förordning, utfärda de närmare föreskrifter, som erfordras för genomförande av i första stycket avsedda bestämmelser.

3 §

Hava fiskare, för vilka fiske utgör huvudsaklig eller väsentlig inkomstkälla, eller sammanslutningar av sådana fiskare, bildat ekonomisk förening, för gemensamt avyttrande av fisk, som ilandföres inom visst område, må, därest föreningen finnes äga förutsättning för dylik verksamhet och omfatta tillräckligt antal fiskare, föreningen kunna erhålla Kungl. Maj:ts tillstånd att såsom *auktoriserad producentförening* med ensamrätt från fiskare för försäljning mottaga samtliga fångster eller vissa slag av fisk, som ilandföres inom området i fråga. Fisk, som omfattas av sådant tillstånd, benämnes i det följande *handelsreglerad fisk*.

Den, som inom auktoriserad producentförenings område ilandför handelsreglerad fisk, må mot vederlag överlåta denna, förutom till producentföreningen, allenast i den ordning och under de villkor fiskeristyrelsen bestämmer.

Auktoriserad producentförening är pliktig att enligt samma grunder, som gälla i fråga om medlems fångst, för försäljning mottaga handelsreglerad fisk, som inom föreningens område ilandföres av annan fiskare.

Är tillförseln av något slag av handelsreglerad fisk så riklig, att det kan antagas att en väsentlig del därav ej kan avsättas för konsumtion i färskt tillstånd, må producentförening lämna fiskare, som mera regelbundet pläga leverera till föreningen och för vilka fiske utgör huvudsaklig eller väsentlig inkomstkälla, företräde till leverans.

I övrigt skall auktoriserad producentförening vid bedrivande av sin verksamhet ställa sig till efterrättelse de ytterligare villkor, som vid tillståndets beviljande må vardas uppställda, ävensom de särskilda föreskrifter, som fiskeristyrelsen kan komma att meddela.

Tillstånd varom i första stycket förmäles, må av Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av fiskeristyrelsen återkallas då skäl därtill äro.

4 §

Kungl. Maj:t äger förordna, att handelsreglerad fisk även i andra fall än i 3 § andra stycket sägs, skall allenast i den ordning och under de villkor fiskeristyrelsen bestämmer, mot vederlag få överlåtas till återförsäljare i och för dennes rörelse eller till person eller företag, som använder fisk för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor till avsalu.

5 §

Färsk handelsreglerad fisk, som inköpts för export, för saltning eller kryddning eller rökning, för beredning av kraftfoder eller gödningsämne eller för att direkt användas till djurföda, må ej inom riket återförsäljas i färskt tillstånd.

6 §

Vid handel med fisk skall priset, där ej fiskeristyrelsen annat medgiver, angivas per viktsenhet.

7 §

I den utsträckning fiskeristyrelsen föreskriver skall envar som yrkesmässigt försäljer handelsreglerad fisk eller använder dylik fisk för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor till avsalu, i enlighet med de närmare anvisningar fiskeristyrelsen meddelar, föra sådana anteckningar angående rörelsen, som erfordras för kontroll av regleringen.

Det åligger därjämte näringsidkare, som avses i första stycket, *dels* att på anfordran tillhandahålla fiskeristyrelsen eller dess ombud nämnda anteckningar och förda handelsböcker med därtill hörande anteckningar ävensom de övriga uppgifter angående rörelsen fiskeristyrelsen föreskriver, *dels ock* att i den utsträckning fiskeristyrelsen därom förordnar till fiskeristyrelsen eller dess ombud lämna regelbundna uppgifter angående rörelsen i enlighet med de anvisningar fiskeristyrelsen meddelar.

8 §

Överlåter någon fisk i strid mot vad i 3 § andra stycket är stadgat eller mot vad som förordnats med stöd av 4 §,

eller överträder någon föreskrifterna i 5 §,

eller bryter någon mot vad i 3 § tredje stycket stadgats eller mot villkor, som föreskrivits jämlikt 3 § för tillgodonjutande av tillstånd, som där avses,

eller överträder någon sådana särskilda föreskrifter, som jämlikt 3 § meddelats av fiskeristyrelsen för auktoriserade producentföreningar,

eller bryter någon mot bestämmelserna i 6 §,

straffes med dagsböter.

9 §

Underlåter någon att i anteckningar, varom i 7 § första stycket förmåles, införa uppgift, som bort där införas, straffes, där underlåtenheten är uppsåtlig, med dagsböter eller fängelse i högst sex månader samt eljest med dagsböter.

Inför någon oriktig uppgift i sådana anteckningar, som nyss nämnts,

eller lämnar någon oriktig uppgift vid fullgörandet av uppgiftsskyldighet, varom i 7 § andra stycket förmåles,

straffes, där den oriktiga uppgiften införts eller lämnats mot bättre vetande, med dagsböter eller fängelse i högst sex månader samt, där så ej är fallet men den som infört eller lämnat uppgiften därvid gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, med dagsböter.

10 §

Den som underlåter att fullgöra vad enligt 7 § andra stycket åligger honom, böte från och med femton till och med trehundra kronor. Fiskeristyrelsen må jämväl förelägga honom vite.

Länsstyrelsen äger fälla till vite enligt denna paragraf.

11 §

Upplysning, som inhämtats med stöd av 7 §, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med upplysningens inhämtande avsedda ändamålet. Bryter någon häremot straffes med dagsböter eller fängelse.

12 §

Husbonde ansvarar för sådan i 8 eller 9 §§ omfördäld förseelse, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap eller vilja.

13 §

Förseelse, varom i 11 § förmäles, må av åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsägaren.

14 §

Böter och viten, som ådömas enligt denna kungörelse, tillfalla kronan.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1947 och gäller till och med den 30 juni 1950.

Förslag till

Kungl. Maj:ts kungörelse med vissa bestämmelser angående reglering av handeln med färsk strömming och sill

Kungl. Maj:t har, med stöd av förordningen den 19. . . . om viss reglering av handeln med fisk och skaldjur, funnit gott förordna som följer:

1 §

Bestämmelserna i förordningen om viss reglering av handeln med fisk och skaldjur skola äga tillämpning på strömming och sill, som fångats i Östersjön och Bottniska viken samt ilandförts vid kusten därav.

2 §

För strömming och sill, som avses i 1 §, användes i denna kungörelse benämningen *strömming*.

Annan sill än sådan, varom i första stycket är fråga, må ej föras i handeln under namn av strömming.

3 §

Nedannämnda fiskförsäljningsföreningar skola tills vidare äga med ensamrätt för försäljning mottaga färsk strömming, som ilandföres utmed nedan angivna kuststräckor, nämligen

Västerbottens läns fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Västerbottens län,

Ångermanlands fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av den del av landskapet Ångermanland, som tillhör Västernorrlands län,

Sundsvalls fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av landskapet Medelpad,

Gävleborgs läns fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Gävleborgs län,

Uppsala läns fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Uppsala län,

Stockholms läns fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Stockholms län och Stockholms stads område,

Sörmlandsfisk förening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Södermanlands län,

Östergötlands fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Östergötlands län samt utmed kusten av Tryserums socken av Kalmar län ävensom utmed nordöstra kusten av Östra Eds socken i sistnämnda län till och med norra stranden av Svinebäcksviken,

Västerviks fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Kalmar län från och med södra stranden av Svinebäcksviken i norr intill Kråkelunds lotsplats i söder,

Södra Kalmar läns fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Kalmar län från och med Kråkelunds lotsplats i norr intill gränsen av Blekinge län i söder ävensom utmed kusten av Öland, samt

Gotlands fiskförsäljningsförening u. p. a. strömming, som ilandföres utmed kusten av Gotlands län.

4 §

Såsom villkor för åtnjutande av i 3 § avsedd ensamrätt skall gälla, att producentförening inom sitt verksamhetsområde

dels tillser, att endast fullt färsk strömming av fullgod kvalitet utbjudes till försäljning för konsumtion,

dels iakttagar, att färsk strömming tillhandahålles tillräckligt tidigt på dagen, så att icke distributionen fördröjes till följd av för sen leverans,

dels vid försäljning av färsk strömming lämnar partihandlare skälig rabatt på partihandelspriset i orten,

dels vid försäljning inom riket av mottagen färsk strömming beräknar priset fritt föreningens avsändningsort,

dels ställer sig till noggrann efterrättelse de föreskrifter och anvisningar, som fiskeristyrelsen med avseende å föreningens ledning och utöandet av verksamheten må finna erforderliga för tillämpningen av gällande författningar rörande reglering av handeln med och priset på färsk strömming,

dels ock i övrigt på ett lojalt sätt utövar sin befogenhet, så att annans berättigade intressen icke kränkas.

5 §

Överlåtelse som avses i 4 § förordningen om viss reglering av handeln med fisk och skaldjur må beträffande strömming, som ilandförts inom auktoriserad producentförenings område, äga rum allenast i den ordning och under de villkor fiskeristyrelsen bestämmer.

6 §

Den, som till salu håller, säljer eller köper sill i strid mot bestämmelsen i 2 § andra stycket, straffes med dagsböter.

Böter, som ådömas enligt denna kungörelse, tillfalla kronan.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1947 och gäller till och med den 30 juni 1950.

Det alla etc.

Stockholms slott den

Förslag till**Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av 1 § kungörelsen den 11 maj 1934 (nr 138) angående lån av statsmedel för främjande av beredning, förvaring och avsättning av fisk**

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna att 1 § kungörelsen den 11 maj 1934 (nr 138) angående lån av statsmedel för främjande av beredning, förvaring och avsättning av fisk skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

1 §

För främjande av beredning, förvaring och avsättning av fisk samt för nedbringande av fiskets driftskostnader kan i den mån tillgängligt anslag det medgiver lån av statsmedel beviljas ekonomisk förening av fiskare med uppgift att befordra avsättningen av medlemmarnas fångster eller att anskaffa förnödenheter för fiskets bedrivande för medlemmarnas räkning.

Om i första stycket sägs.

Förslag till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående understödslån för underlättande av förflyttning av fiskare m. m.

Kungl. Maj:t har med anledning av riksdagens beslut funnit gott förordna som följer:

1 §

Fiskare som är bosatt eller regelbundet bedriver sin näring på plats, som med hänsyn till naturförhållanden eller belägenhet är olämplig för nämnda närings utövande må, i den mån tillgängliga medel därtill förslå, kunna enligt bestämmelserna i denna kungörelse erhålla låneunderstöd av statsmedel för bestridande av kostnaderna för rörelsens överflyttning till annan för nämnda näring lämpligare plats.

Som fiskare skall den anses, som under de fyra senaste kalenderåren till övervägande delen haft sin utkomst av fiske.

2 §

Låneunderstöd kan beviljas för bestridande av kostnader för flyttning av lös-egendom, för förvärv av fastighet samt för uppförande eller reparation av boningshus och sjöbod eller andra nödiga anordningar för rörelsens bedrivande.

3 §

Till samma låntagare må låneunderstöd icke beviljas till högre belopp än 10 000 kronor.

Vid bestämmande av lånebeloppets storlek skall hänsyn tagas förutom till de verkliga kostnaderna för själva flyttningen och nödiga anordningar på den nya platsen även till den ersättning sökanden skäligen kan väntas erhålla vid realisation av sådan honom tillhörig egendom, som icke lämpligen kan medföras vid överflyttningen.

4 §

För beviljat låneunderstöd skall ställas av fiskeristyrelsen godtagbar säkerhet. Då särskilda skäl därtill äro må dock krav om säkerhet helt eller delvis eftergivnas.

5 §

Ansökning om låneunderstöd skall ingivas till fiskeristyrelsen samt vara avfattad enligt av styrelsen fastställt formulär. Ansökningen skall innehålla uppgift om det sökta beloppet, om den plats dit överflyttningen avses äga rum, om de anordningar, som där anses erforderliga, och om den säkerhet, som ställas för lånet, samt vara åtföljd av styrkta uppgifter om sökandens ålder, civilstånd, försörjningsplikt, inkomst under senaste kalenderår, tillgångar och skulder, värdet och beskaffenheten av hans fasta och lösa egendom på nuvarande bostadsort, på nämnda fasta egendom vilande gäld, beskaffenheten och värdet av den fasta egendom han har för avsikt att förvärva på den nya platsen ävensom därom att sökanden under de fyra senaste åren till övervägande del livnärt sig av fiske.

6 §

Ansökan om låneunderstöd prövas av fiskeristyrelsen efter hörande av länsstyrelsen i det län, där sökanden är bosatt. Fiskeristyrelsen bestämmer den säkerhet, som skall ställas för låneunderstödet. Nämnda styrelse äger jämväl föreskriva de särskilda villkor för låneunderstödet lyftande och åtnjutande, som, utöver de i denna kungörelse angivna, må finnas påkallade. Det åligger fiskeristyrelsen att om beviljat lån lämna uppgift till statskontoret.

7 §

Beviljat låneunderstöd utbetalas av statskontoret med hälften av låneunderstödsbeloppet, sedan låntagaren till statskontoret avlämnat dels av låntagaren till statskontoret eller order ufärdad av statskontoret godkänd förbindelse att återbetala lånet enligt fastställda bestämmelser, dels ock den säkerhet för låneunderstödet, som av fiskeristyrelsen må hava föreskrivits. Återstoden av låneunderstödet utbetalas, sedan låntagaren styrkt sig hava vidtagit de åtgärder för vilka låneunderstödet beviljats.

Beviljat låneunderstöd må innehas amorteringsfritt under två år från lyftningsdagen. Efter nämnda tids utgång skall låneunderstödet, i den mån detsamma icke skall anses guldets på sätt i 8 § sägs, återbetalas inom tid, som fiskeristyrelsen bestämmer, dock högst inom 15 år med lika kapitalbelopp varje år jämte upplupen ränta. Låneunderstöd åtnjutes räntefritt under två år från lyftningsdagen. Därefter erlägges ränta med 3 procent å oguldet kapitalbelopp.

Därest förfallet kapitalbelopp icke inom föreskriven tid inbetalas, skall å det förfallna beloppet erläggas dröjsmålsränta enligt de grunder, som äro eller kunna varda i särskild ordning bestämda.

8 §

Låntagare, som styrkt, att han under minst fyra år bedrivit yrkesmässigt fiske å den nya platsen må efter medgivande av fiskeristyrelsen anses hava gulditt 40 procent av det ursprungliga lånebeloppet.

9 §

Det åligger fiskeristyrelsen att övervaka att låntagare fullgör sina skyldigheter i avseende på honom beviljat låneunderstöd.

Statskontoret äger att efter anmälan av fiskeristyrelsen förklara låneunderstödet eller vad därav återstår oguldet vara till återbetalning genast förfallet, därest låntagaren genom oriktig uppgift föranlett låneunderstödet beviljande eller ock använt lånebeloppet för annat ändamål än som avsetts, eller när sådana förhållanden inträffat, att låntagaren med hänsyn till det med låneunderstödet avsedda syftet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta låneunderstödet.

Förslag till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående lån för anskaffande av automobiler för fisktransport

Kungl. Maj:t har med anledning av riksdagens beslut funnit gott förordna som följer:

1 §

För främjande av distribution av fisk inom landet kan, i den mån tillgängligt anslag det medger, lån av statsmedel beviljas person eller sammanslutning för anskaffande av automobil avsedd för transport av fisk längre sträckor eller för ambulatorisk handel med fisk inom områden, där sådan handel med hänsyn till fiskavsättningen är ändamålsenlig.

2 §

Till samme låntagare må lån icke beviljas till högre belopp än som motsvarar hälften av automobilens anskaffningsvärde.

3 §

Lån må icke beviljas med mindre sökanden skriftligen träffat bindande avtal om inköp av för ifrågavarande ändamål lämplig automobil. Den omständigheten, att enligt avtalet sökanden är bunden allenast om sökt lån beviljas, skall dock ej utgöra hinder för lånets meddelande.

4 §

Ansökning om lån skall ställas till fiskeristyrelsen och vara avfattad enligt av styrelsen fastställt formulär. Ansökningen skall innehålla uppgift, förutom om det sökta lånets belopp, om fabrikat, maskinstyrka, tillverkningsår, lastförmåga och anordningar för fiskens förvaring beträffande den automobil lånet avser, om den vägsträcka eller det område, där automobilen avses skola användas samt den säkerhet, som för lånet erbjudes.

Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av köpehandlingen rörande automobilen.

5 §

Ansökning om lån prövas av fiskeristyrelsen som bestämmer, vilken säkerhet som skall ställas för lånet.

6 §

Beviljat lån utbetalas av statskontoret med hälften av lånebeloppet, sedan låntagaren till statskontoret avlämnat dels av låntagaren till statskontoret eller order utfärdad av statskontoret godkänd förbindelse att återbetala lånet enligt fastställda bestämmelser dels ock den säkerhet för lånet, som fiskeristyrelsen må hava föreskrivit. Återstoden av lånebeloppet utbetalas, sedan låntagaren styrkt att automobilen blivit färdigställd för sitt ändamål.

Lån må innehas amorteringsfritt under ett år från lyftningsdagen. Efter nämnda tids utgång skall lånet, i den mån det icke skall anses guldett på sätt i 7 § sägs,

återbetalas inom tid, som fiskeristyrelsen bestämmer, dock högst inom fem år med lika kapitalbelopp varje år jämte upplupen ränta. Lån åtnjutes räntefritt under ett år från lyftningsdagen. Därefter erlägges ränta med 3 procent å oguldet kapitalbelopp.

Därest förfallet kapitalbelopp icke inom föreskriven tid inbetalas, skall å det förfallna beloppet erläggas dröjsmålsränta enligt de grunder, som äro eller kunna varda i särskild ordning bestämda.

7 §

Låntagare, som styrkt att han under minst tre år utan anmärkning bedrivit den verksamhet lånet avsett att stödja, må efter medgivande av fiskeristyrelsen anses hava guldit 20 proc. av det ursprungliga lånebeloppet

8 §

Det åligger fiskeristyrelsen att övervaka att låntagaren fullgör sina skyldigheter i avseende på honom beviljat låneunderstöd.

Statskontoret äger att efter anmälan av fiskeristyrelsen förklara lånet eller vad därav återstår oguldet vara till återbetalning genast förfallet, därest låntagaren genom oriktig uppgift föranlett lånets beviljande eller ock använt lånebeloppet för annat ändamål än som avsetts, eller när sådana förhållanden inträffat att låntagaren med hänsyn till det med lånet avsedda syftet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet.

Förslag till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående fiskdistributionsnämnder

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer:

1 §

Efter framställning av fiskeristyrelsen, länsstyrelse, sammanslutning av fiskare eller fiskhandlare kan Kungl. Maj:t besluta att för visst län skall inrättas sådan fiskdistributionsnämnd, varom i det följande sägs.

2 §

Nämnden åligger att med uppmärksamhet följa fiskhandeln och fiskdistributionen inom sitt verksamhetsområde och har att i detta syfte föra förteckning över personer och företag, som inom området regelbundet idka fast eller ambulatorisk handel med fisk. Det åligger även nämnden att tillhandagå statliga och kommunala myndigheter ävensom näringsidkare och dessas organisationer samt konsument-sammanslutningar med råd och upplysningar rörande fiskdistribution, fiskhandel och i samband därmed stående frågor.

3 §

Nämnden åligger att söka främja fiskdistribution och fiskkonsumtion genom att verka för inrättande av fasta fiskförsäljningsställen i tätorter, för utveckling av ambulatorisk handel med fisk på landsbygden, för rationalisering av fisktransporterna, för hygienisk behandling av fiskvaror vid transport, lagring och saluförande ävensom genom att i den mån medel därtill ställas till förfogande själv driva eller medverka vid propaganda för ökad fiskkonsumtion genom föreläsningar, demonstrationer, matlagningskurser o. dyl.

4 §

Nämnden består av tre för två år av länsstyrelsen förordnade ledamöter. Av dessa bör en äga god kännedom om fiskhandel och fiskdistribution inom länet och en vara erfaren husmoder.

Bland ledamöterna utser länsstyrelsen ordförande och verkställande ledamot.

Kungl. Maj:t bestämmer ersättningen till ledamöterna.

5 §

Nämnden sammanträder på kallelse av ordföranden, så ofta omständigheterna det föranleda.

Vid handläggning av ärende av större vikt höra så vitt möjligt samtliga ledamöter närvara.

Såsom nämndens beslut gäller den mening, för vilken de flesta rösterna avgivits, eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträtt.

6 §

Vid sammanträde skall föras protokoll, angivande de ledamöter, som närvarit, de ärenden som behandlats samt besluten. Protokollen justeras av ordföranden.

Ledamot, vilkens mening icke överensstämmer med i hans närvaro fattat beslut, äger få sin mening antecknad till protokollet.

Nämnden äger att av myndigheterna erhålla de upplysningar och det biträde, som för nämndens verksamhet erfordras och av vederbörande kunna lämnas.

I den mån så prövas nödigt för fullgörande av nämndens åligganden må ordföranden samt, efter nämndens eller ordförandens bestämmande, nämndens övriga ledamöter företaga resor inom länet.

7 §

Nämnden äger till bestridande av expenser och andra nödiga kostnader hos länsstyrelsen efter rekvisition och mot redovisningsskyldighet uppbära och handhava för sådant ändamål av Kungl. Maj:t anvisade medel.

8 §

Det åligger nämnden att varje år före den 1 mars till fiskeristyrelsen och vederbörande länsstyrelse avgiva berättelse över nämndens verksamhet under närmast föregående år.

Förslag till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående beredning och inläggning av fisk och skaldjur m. m.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer:

1 §

Vid saltning, torkning, kryddning, rökning, frysning eller konservering på annat sätt av fisk eller skaldjur eller produkt därav avsedd att försäljas som människoföda får endast fullt färsk och i övrigt oskadad råvara användas.

Vara som beretts på sätt i första stycket sägs skall vara omsorgsfullt inlagd i lämpliga kärl och besitta sådan hållbarhet, som med hänsyn till den använda beredningsmetoden, rätt tillämpad, kan anses skäligen.

Kungl. Maj:t eller den Kungl. Maj:t därtill förordnar äger att meddela närmare föreskrifter rörande beredningen.

2 §

Slutet kärl vari fisk eller skaldjur eller produkt därav är genom saltning, kryddning, rökning eller på annat sätt konserverad skall, därest varan saluhålles i minuthandeln, vara åsatt uppgifter om beredarens eller förpackarens namn och hemvist, kärlets innehåll samt antingen innehållets vikt eller kärlets rymd, därvid en avvikelse intill 4 procent må vara tillåten.

För kärl som nyss sagts med en rymd av en liter eller därutöver och innehållande salt eller kryddad sill eller strömming gäller därjämte, att kärlet alltid skall vara åsatt uppgift om innehållets vikt utan lake samt huruvida huvudena på sillen eller strömmingen avlägsnats.

Kärl innehållande importerade konserver må åsättas exportörens i stället för beredarens eller förpackarens namn och hemvist.

Träkärl, vari salt sill eller strömming inlägges för avsalu annorledes än i minuthandeln, skall vara åsatt uppgifter om insaltarens eller förpackarens namn och hemvist, kärlets innehåll, innehållets nettovikt utan lake samt år och månad då nedsaltningen skedde. Dock må vid export exportörens i stället för insaltarens eller förpackarens namn åsättas kärlet.

Har beredningen, förpackningen eller exporten verkställt av ekonomisk förening eller bolag, skall som beredarens, förpackarens eller exportörens namn gälla den i rörelsen använda firmabeteckningen.

Vad i denna paragraf stadgas gäller icke fiskvaror i trälådor eller annan icke vattentät förpackning.

Angående märkning av kärl vari surströmming beredes för avsalu är särskilt stadgat.

3 §

I 2 § angivna uppgifter skola vara kärlet åsatta på sådant sätt, att de framstå fullt tydligt och icke utan svårighet kunna avlägsnas.

4 §

Efterlevnaden av bestämmelserna i 1—3 §§ eller med stöd av 1 § meddelade föreskrifter skall stå under tillsyn av utav fiskeristyrelsen förordnade kontrollörer.

Instruktion för kontrollörerna meddelas av fiskeristyrelsen.

5 §

Kontrollörerna skola för fullgörande av dem enligt 4 § åliggande skyldighet äga tillträde till lokaler som används för frysning, beredning och inläggning av fisk eller skaldjur samt lokaler, där produkter av dylik verksamhet finnas i lager eller där handel med sådana varor bedrives, ävensom vara berättigade att undersöka och, då så erfordras, för dylik undersökning mot gängse pris uttaga prov av dessa varor.

Framgår av taget prov, att förseelse mot denna kungörelse blivit begången är den för förseelsen ansvarige pliktig att återbetala för provet utgiven ersättning.

6 §

Efter av beredare gjord framställning må kontrollör, i den utsträckning så kan ske utan åsidosättande av andra åligganden, verkställa besiktning av visst varuparti och med ledning av besiktningen utfärda intyg rörande kvaliteten hos partiet ingående varor.

För dylik besiktning har beredare att erlægga avgift enligt av fiskeristyrelsen fastställda grunder.

7 §

Den som bryter mot bestämmelserna i 1 § eller med stöd av denna § meddelade föreskrifter eller saluhåller, försäljer eller ur riket utför eller söker utföra här i riket eller ombord på svenskt fiskefartyg av fisk eller skaldjur beredd vara, som han vet eller bort veta i fråga om beredning, inläggning eller beskaffenhet i övrigt icke uppfyller fordringarna i nämnda paragraf straffes med dagsböter och have tillika där grov vårdslöshet visats förbrutit varan jämte kärl och emballage till kronan. Kan varan ej tillrättaskaffas skall värdet gäldas.

Till dagsböter skall ock den dömas som bryter mot bestämmelserna i 2 och 3 §§ eller som vägrar kontrollör tillträde till i 5 § nämnda lokaler eller att verkställa undersökning eller uttaga prov, varom i samma paragraf stadgas.

8 §

Den som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse mot denna kungörelse, fortsätter samma förseelse skall för varje gång åtal därför anhängiggöras fällas till särskilt ansvar.

9 §

Åtal för förseelse mot denna kungörelse anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare, vilken då vara jämlikt denna kungörelse är att anse som förbruten, har att verkställa beslag därå.

Böter, som ådömas enligt denna kungörelse, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

10 §

Vara, som enligt denna kungörelse dömes förbruten, skall på ägarens bekostnad förstöras.

11 §

Där det med hänsyn till föreliggande omständigheter finnes påkallat, må fiskeristyrelsen i särskilt fall medgiva undantag från de i 2 och 3 §§ meddelade föreskrifter.

Denna kungörelse träder i kraft den, då kungörelsen den 24 juli 1934 (nr 459) angående märkning av kärl till fiskkonserver för avsalu m. m. upphör att gälla.

Förslag till
Kungl. Maj:ts kungörelse angående beredning av
fiskfiléer m. m.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer:

1 §

Denna kungörelse äger tillämpning å här i riket beredda färska filéer av fiskar tillhörande torsksläktet samt knot och fjärsing.

2 §

I 1 § nämnda filéer skola, därest varan är avsedd till försäljning, vara skurna av färsk, levandeslaktad fisk, fullt renskurna utan skinn, ben, fenor och bukdel (slag) samt vid transport vara inneslutna i pergamentpapper och förpackade i lådor av lämplig storlek. Såväl lådor som pergamentpapper skola vara åsatta uppgift om tillverkarens namn och hemvist. Uppgiften skall vara åsatt på sådant sätt att den framstår fullt tydligt och icke utan svårighet kan avläsnas.

3 §

Vad i 2 § sägs skall icke äga tillämpning för det fall filéer skäras för förbrukares räkning ur utav denne inköpt fisk.

4 §

Efterlevnaden av bestämmelserna i 2 § skall stå under tillsyn av utav fiskeristyrelsen förordnade kontrollörer.

Instruktion för kontrollörerna meddelas av fiskeristyrelsen.

5 §

Kontrollörerna skola för fullgörande av dem enligt 4 § åliggande skyldighet äga tillträde till lokaler, som användas för skärning av fiskfiléer, samt lokaler, där produkter av dylik verksamhet finnas i lager eller där handel med sådana varor bedrivs, ävensom vara berättigad att undersöka och, då så erfordras, för gängse pris uttaga prov av dessa varor.

Framgår av taget prov, att förseelse mot denna kungörelse blivit begången är den för förseelsen ansvarige pliktig att återbetala för provet utgiven ersättning.

6 §

Den som bryter mot stadgande i 2 § eller som vägrar kontrollör tillträde till i 5 § nämnda lokaler eller att verkställa undersökning eller uttaga prov, varom i samma paragraf stadgas, straffes med dagsböter.

7 §

Där någon under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot denna kungörelse, fortsätter förseelsen, skall han för varje gång åtal i laga ordning anhängiggöras, dömas till särskilt ansvar.

8 §

Åtal för förseelse mot denna kungörelse anhängiggöres vid allmän domstol och utföres av allmän åklagare.

9 §

Böter, som ådömas enligt denna kungörelse, tillfalla kronan. Saknas tillgångar till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

Förslag till

Kungl. Maj:ts kungörelse angående reglering av införsel av fisk och skaldjur

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer:

1 §

Fisk och skaldjur må, såvitt Kungl. Maj:t ej beträffande visst eller vissa av dessa varuslag annorlunda bestämmer, icke införas till riket utan tillstånd av fiskeristyrelsen.

Fiskeristyrelsen skall om dylikt tillstånd meddela skriftligt bevis (importlicens) med angivande av den myckenhet av olika färska eller beredda fisk- eller skaldjursarter, som må införas, samt den tid under vilken införseln må äga rum.

Fiskeristyrelsen äger meddela närmare föreskrifter angående de villkor, under vilka importlicens må tillgodonjutas.

Då skäl därtill föreligga, kan fiskeristyrelsen återkalla importlicens.

2 §

Stadgande i 1 § första stycket skall icke äga avseende på

- a) fisk- eller skaldjurskonserver,
- b) fisk eller skaldjur, som fångats av svensk fiskebåt,
- c) vara, som införes i egentlig gränstrafik,
- d) vara, som införes under sådana förhållanden, att 5, 6 eller 8 §§ tulltaxeförordningen är tillämplig på densamma eller ifråga om tullfri vara skulle hava varit tillämplig, därest varan varit tullbelagd, samt
- e) vara, som transiteras genom landet.

3 §

Fisk och skaldjur må utan hinder av stadgande i 1 § första stycket uppläggas på provianteringsfrilager, dock må på sådant frilager upplagd vara icke utan av fiskeristyrelsen för varje särskilt fall meddelat tillstånd disponeras annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning.

4 §

Till riket inkommen vara, som på grund av bestämmelserna i denna kungörelse icke får införas, må, därest varan ej enligt lagen om straff för olovlig varuinförsel skall vara förverkad under tullkontroll återutföras under de villkor och i den ordning, som tullstadgan föreskriver i fråga om returfortullning.

5 §

Skall i denna kungörelse avsedd vara enligt tullstadgan eller lagen om straff för olovlig varuinförsel genom tullverkets försorg försäljas på auktion, må försäljningen ske endast till den, som erhållit tillstånd som i 1 § sägs, eller ock under förbehåll att varan återutföres:

6 §

Den, som bryter mot villkor, som må hava uppställts för utnyttjande av importlicens eller som i strid mot stadgandet i 3 § disponerar på provianteringsfrilager upplagd vara annorledes än till fartygs proviantering i föreskriven ordning, straffes med dagsböter.

7 §

Förseelse, som i 6 § avses, åtalas av allmän åklagare. Åtalet anhängiggöres vid allmän domstol.

8 §

Böter, som ådömas enligt denna kungörelse, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.

Förslag till**Kungl. Maj:ts kungörelse angående reglering av utförsel av fisk och skaldjur**

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer:

1 §

Där så finnes påkallat för ett ändamålsenligt utnyttjande av förefintliga möjligheter att i utlandet avsätta fisk eller skaldjur äger fiskeristyrelsen förbjuda att fisk eller skaldjur må ur riket utföras eller med svenskt fartyg till utländsk hamn för försäljning direkt från fångstplats ilandföras med mindre dessa varor i fråga om myckenhet, sortering, kvalitet, emballage m. m. uppfylla vissa av fiskeristyrelsen fastställda villkor.

Fiskeristyrelsen äger även i övrigt meddela sådana föreskrifter rörande utförsel av fisk och skaldjur, som prövas erforderliga för uppnående av i första stycket nämnt syfte.

2 §

Den som bryter mot i 1 § första stycket nämnt förbud dömes enligt förordningen den 3 mars 1916 (nr 49) om straff för olovlig varuutförsel.

Överträdelse av i 1 § andra stycket nämnd föreskrift straffes med dagsböter.

3 §

Förseelse, som i 2 § avses, åtalas av allmän åklagare. Åtalet anhängiggöres vid allmän domstol.

Förslag till

Kungl. Maj:ts förordning angående viss reglering av priset på fisk

Kungl. Maj:t har, med stöd av riksdagens beslut, funnit gott förordna som följer:

1 §

I den mån Kungl. Maj:t så förordnar, skall reglering av priset på fisk anordnas i enlighet med vad nedan sägs. Under benämningen fisk inbegripes i denna förordning jämväl skaldjur.

Förordnande enligt första stycket skall avse inom visst område (*prisregleringsområde*) ilandförd fisk av det eller de slag, som bestämmas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande av fiskeristyrelsen.

2 §

Förordnande om prisreglering för visst område må meddelas endast, om minst två tredjedelar av de personer, vilka inom området regelmässigt bedriva fiske såsom huvudnäring, äro medlemmar av sammanslutning, som av fiskeristyrelsen befinnes kunna på nöjaktigt sätt medverka till omhändertagande och nyttiggörande av överskottsfisk, varom förmåles i 4 §. Ekonomisk förening som bildats under huvudsaklig medverkan av en eller flera sammanslutningar, som ovan sägs, och har till uppgift att omhändertaga överskottsfisk, må, därest densamma av fiskeristyrelsen befinnes lämpad för ändamålet, av styrelsen kunna godkännas såsom *prisregleringsförening*.

3 §

För fisk, som omfattas av prisreglering, skall Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande fiskeristyrelsen, efter hörande av vederbörande fiskaresammanslutning, fastställa *minimipris* att gälla vid försäljning från fiskare eller från förening, som jämlikt 2 § Kungl. Maj:ts förordning den 194.. (nr..) angående viss reglering av handeln med fisk och skaldjur erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att med ensamrätt från fiskare mottaga inom visst område ilandförd fisk av ett eller flera slag (*producentförening*). Minimipriset skall på sådant sätt avvägas, att därmed uppnås en prisnivå, som är ägnad att giva vederbörande fiskare en skälig bärgning.

Med fiskare förstås i denna förordning den, som yrkesmässigt bedriver fiske.

Vad i denna förordning sägs om försäljning gäller även annan överlåtelse mot vederlag.

4 §

Fisk, för vilken minimipriset icke kan uppnås (*överskottsfisk*), må försälas endast till fiskeristyrelsen eller, efter styrelsens bestämmande, till prisregleringsförening eller till personer eller företag, som fiskeristyrelsen eljest finner lämpliga att omhändertaga överskottsfisk.

Överskottsfisken må av köparen nyttiggöras endast på det sätt, som bestämmas av fiskeristyrelsen.

5 §

För överskottsfisk kan fastställas ett pris (*garantipris*), som fiskare eller producentförening skall äga åtnjuta vid försäljning av dylik fisk.

Garantiprisets belopp fastställs av fiskeristyrelsen, vilken dock äger uppdraga åt prisregleringsförening att fastställa beloppet, där fråga är om överskottsfisk som fiskare eller producentförening enligt styrelsens bestämmande skall försälja till prisregleringsförening.

6 §

Garantipris, som fastställs av fiskeristyrelsen, skall avvägas så, att det giver fiskaren eller producentföreningen en i förhållande till omkostnaderna för fisket och övriga omständigheter skäligen ersättning. Vid fastställandet av garantipris, som utgår till producentförening, skall beaktas, att sådant garantipris skall innefatta skäligen ersättning även för uppsamlings-, berednings- och försäljningskostnader för överskottsfisken.

Garantipriset för färsk eller frusen fisk, som försäljes till människoföda inom landet, må av fiskeristyrelsen, oavsett vad i första stycket sägs, i intet fall bestämmas högre än 80 procent av minimipriset.

7 §

Producentförening, vilken åtnjuter garantipris, skall vara pliktig att tillgodogöra vederbörande fiskare den del av garantipriset, som överstiger de i 6 § första stycket omförmälda uppsamlings-, berednings- och försäljningskostnaderna för överskottsfisken.

8 §

Där fiskeristyrelsen själv övertager överskottsfisk skall styrelsen för utbetalning av garantipris i första hand använda de medel, vilka inflyta vid försäljning av överskottsfisk, som styrelsen övertagit inom vederbörande prisregleringsområde. I den mån dessa medel visa sig otillräckliga för ändamålet, skall utfyllnad av garantipriset ske på sätt, som angives i 18 §.

9 §

I fall, då fiskeristyrelsen fastställt garantipris för överskottsfisk, som enligt styrelsens bestämmande av fiskare eller producentförening skall försäljas till annan än styrelsen, äger fiskaren eller föreningen, därest försäljningspriset understiger garantipriset, av styrelsen eller den styrelsen därtill bemyndigar erhålla *prisutjämningsbidrag* med belopp, motsvarande skillnaden mellan de båda priserna. Om det uppnådda försäljningspriset i något fall uppenbarligen understiger det pris, som skäligen borde ha erhållits, må prisutjämningsbidraget dock av styrelsen jämkas till lägre belopp än vad nu sagts.

Fiskeristyrelsen äger att föreskriva, att vid fastställande av prisutjämningsbidrag skall under viss period såsom försäljningspris anses det pris, som under perioden i genomsnitt erhålles vid försäljning av här avsedd överskottsfisk.

10 §

I fall, där jämlikt fiskeristyrelsens bemyndigande garantipriset fastställs av prisregleringsförening, skall fiskeristyrelsen, efter prisregleringsföreningens hörande, på förhand tillerkänna föreningen visst bidrag av allmänna medel för varje kilogram uppkommande överskottsfisk av olika slag (*pristillägg*).

Pristillägget skall avvägas med utgångspunkt från ett garantipris, som styrelsen anser skäligt enligt de i 6 § angivna grunderna och med hänsynstagande till beräknade försäljningsmöjligheter för överskottsfisken.

Pristillägget må icke ändras för överskottsfisk, som redan övertagits av prisregleringsförening.

11 §

Fiskeristyrelsen äger såsom villkor för åtnjutande av garantipris i fall, som avses i 8 §, eller av prisutjämningsbidrag eller pristillägg föreskriva, att överskottsfisken skall föras till ort, varom bestämmelse meddelas av styrelsen, och där på sätt styrelsen föreskriver, anmälas såsom överskottsfisk.

12 §

Därest fiskare eller sammanslutning icke ställer sig till efterrättelse i denna förordning eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter, må fiskeristyrelsen förklara fiskaren eller sammanslutningen eller medlem av sammanslutningen förlustig rätten till garantipris.

13 §

För fisk, som ilandföres inom prisregleringsområde, skall, där fråga icke är om import, särskild avgift (*prisregleringsavgift*) upptagas i den utsträckning, som föreskrives av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av fiskeristyrelsen. Avgiften skall erläggas i samband med första försäljningen av fisken och utgå med det belopp, som bestämmes av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av fiskeristyrelsen. Prisregleringsavgift skall icke utgå på överskottsfisk.

Prisregleringsavgift, varom förmäles i första stycket, skall erläggas av köparen. För fisk, som annorledes än å kommunal fiskauktion försäljes för förbrukning i köparens hushåll, skall avgiften dock erläggas av säljaren.

14 §

Därest Kungl. Maj:t finner det erforderligt för genomförande av reglering av priset å fisk, må Kungl. Maj:t förordna, att prisregleringsavgift skall erläggas jämväl för fisk som importeras till riket. Avgiften, som upptages i samband med införseln, skall utgå med belopp, som bestämmes av Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande av fiskeristyrelsen.

15 §

Då fisk försäljes på kommunal fiskauktion inom sådan ort, som omförmäles i 11 §, skall, även i andra fall än som avses i 13 och 14 §§, efter Kungl. Maj:ts bestämmande erläggas prisregleringsavgift. Avgiften skall i dylikt fall utgå med det belopp och i den omfattning i övrigt, som bestämmes av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av fiskeristyrelsen. Sådan prisregleringsavgift skall erläggas av köparen.

16 §

Prisregleringsavgift skall inbetalas till fiskeristyrelsen i den ordning, som bestämmes av Kungl. Maj:t, eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av fiskeristyrelsen.

17 §

Inbetalas icke prisregleringsavgift i föreskriven ordning, må fiskeristyrelsen meddela den avgiftspliktige förbud att tills vidare, till dess avgiften guldits, bedriva sådan verksamhet, som enligt 13—15 §§ medför skyldighet att erlägga regleringsavgift.

Försummar någon att inbetala prisregleringsavgift, må avgiften på framställning av fiskeristyrelsen omedelbart utmätas med det belopp, vartill styrelsen efter verkställd undersökning fastställer densamma.

18 §

För sådan utfyllnad av garantipriset, som omförmäles i 8 §, liksom för utbetalningen av prisutjämningsbidrag och pristillägg skall fiskeristyrelsen inom ett prisregleringsområde under viss tidsperiod i första hand använda de regleringsavgifter, som under perioden inflyta på grund av försäljning av fisk, som ilandförts inom området, eller på grund av försäljning av fisk på kommunal fiskauktion å sådan ort inom området, som avses i 11 §.

Därest i föregående stycke omförmälda medel visa sig otillräckliga för där angivet ändamål, kunna, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, till utfyllnad av vad sålunda felas användas medel, som influtit på grund av förordnande enligt 14 §, eller ock särskilda, för ändamålet anvisade anslagsmedel.

Om de prisregleringsavgifter, som enligt bestämmelserna i första stycket under en viss tidsperiod få användas för utbetalning av garantiprisbelopp till fiskare inom visst prisregleringsområde, icke i sin helhet under perioden tagas i anspråk för sådan utbetalning, skall överskottet, på sätt Kungl. Maj:t närmare bestämmer, fonderas för områdets framtida behov av medel för samma ändamål.

Tidsperiod, som avses i denna paragraf, skall utgöras av kalenderår eller den period av minst sex månader som bestämmes av fiskeristyrelsen.

19 §

Är tillförseln av fisk, som omfattas av prisreglering, så riklig, att avsevärd svårighet uppkommer att vinna avsättning för fångsterna, må fiskeristyrelsen efter vederbörande fiskaresammanslutnings hörande meddela sammanslutningen direktiv om fångstbegränsning eller själv bestämma om sådan begränsning.

Av fiskaresammanslutning inom prisregleringsområde genomförd fångstbegränsning må upphävas eller ändras av fiskeristyrelsen.

20 §

Det åligger fiskeristyrelsen att handhava och övervaka beslutad prisreglering ävensom att förvalta inkommande prisregleringsavgifter och andra medel, som i samband med prisregleringen kunna komma att inflyta till styrelsen eller ställas till styrelsens förfogande.

Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, fiskeristyrelsen äger utfärda de närmare bestämmelser, som erfordras för regleringens genomförande.

21 §

För genomförande av prisreglering inom visst prisregleringsområde äger fiskeristyrelsen, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, överlåta sina befogenheter enligt denna förordning på prisregleringsförening, på av styrelsen antaget ombud eller på av Kungl. Maj:t särskilt tillsatt lokal prisregleringsnämnd, vars sammansättning och åligganden av Kungl. Maj:t fastställs genom särskild instruktion.

22 §

Den, som bryter mot bestämmelse, som meddelats enligt 4 § andra stycket, eller mot förbud enligt 17 § första stycket, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Böter, som ådömas enligt denna förordning, tillfalla kronan.

Denna förordning träder i kraft den 194., då kungörelsen den 24 maj 1946 (nr 247) om prisregleringsavgift på fisk upphör att gälla.

Förslag till

Kungl. Maj:ts kungörelse med tillämpningsföreskrifter till förordningen
den 194.. angående viss reglering av priset på fisk

Kungl. Maj:t har, med stöd av bestämmelserna i förordningen den 194.. angående viss reglering av priset på fisk funnit gott förordna som följer:

1 §

Reglering av priset på fisk skall, under iakttagande av vad nedan sägs, anordnas *dels* för saltvattensfisk av de slag fiskeristyrelsen bestämmer, i den mån fisken ilandföres vid kusten av Göteborgs och Bohus län samt Hallands län (*västkustens prisregleringsområde*),

dels för torsk och sill (strömming) eller det av nämnda fiskslag som fiskeristyrelsen bestämmer, i den mån dylik fisk ilandföres vid kusterna av Skåne och Blekinge (*sydkustens prisregleringsområde*),

dels ock för sådan strömming (sill) och, efter fiskeristyrelsens bestämmande, sådan torsk, som ilandföres vid rikets kuster i övrigt (*ostkustens prisregleringsområde*).

Prisregleringen skall omfatta färsk och frusen fisk, samt, efter fiskeristyrelsens bestämmande, jämväl torkad, saltad eller på annat sätt beredd fisk.

Prisregleringen avser endast fisk, som ilandföres av svenska fiskare.

2 §

Fiskeristyrelsen äger fastställa *minimipris* för fisk som omfattas av prisreglering. Styrelsen äger ock bemyndiga prisregleringsförening att sänka av styrelsen fastställt minimipris.

Styrelsens beslut om minimipris skola meddelas efter samråd med statens pris-kontrollnämnd.

3 §

För saltvattensfisk, som ilandföres inom västkustens prisregleringsområde samt för torsk och sill (strömming), som ilandföres inom sydkustens och ostkustens prisregleringsområden, skall, där fråga icke är om import, prisregleringsavgift upptagas i den utsträckning fiskeristyrelsen förordnar. Avgiften skall utgå med det belopp, högst fem procent av försäljningssumman, som styrelsen bestämmer.

4 §

Prisregleringsavgift skall erläggas för färsk och frusen fisk, som importeras till riket, i den utsträckning fiskeristyrelsen förordnar. Avgiften må icke överstiga fem procent av fiskens beräknade värde på införselorten.

5 §

I fall, som avses i 15 § i förordningen, skall, där fråga är om försäljning av saltvattensfisk inom västkustens prisregleringsområde, prisregleringsavgift upptagas i den utsträckning fiskeristyrelsen förordnar. Avgiften skall utgå med det belopp, högst fem procent av försäljningssumman, som styrelsen bestämmer.

6 §

I den utsträckning fiskeristyrelsen föreskriver skall näringsidkare, som är pliktig erlægga prisregleringsavgift, i enlighet med de anvisningar styrelsen meddelar föra sådana anteckningar angående rörelsen, som erfordras för kontroll över att prisregleringsavgift behörigen erlägges.

Det åligger därjämte näringsidkare, som avses i första stycket, *dels* att på anfordran tillhandahålla styrelsen eller dess ombud nämnda anteckningar och förda handelsböcker med därtill hörande handlingar ävensom de övriga uppgifter angående rörelsen styrelsen föreskriver, *dels ock* att i den utsträckning styrelsen därom förordnar till styrelsen eller dess ombud lämna regelbundna uppgifter angående rörelsen i enlighet med de anvisningar styrelsen meddelar.

7 §

Underlåter någon att i anteckningar, varom i 6 § första stycket förmäles, införa uppgift, som bort där införas, straffes, där underlåtenheten är uppsåtlig, med dagsböter eller fängelse i högst sex månader samt eljest med dagsböter.

Inför någon oriktig uppgift i sådana anteckningar, som nyss nämnts, eller lämnar någon oriktig uppgift vid fullgörande av uppgiftsskyldighet, varom i 6 § andra stycket förmäles,

straffes, där den oriktiga uppgiften införts eller lämnats mot bättre vetande, med dagsböter eller fängelse i högst sex månader, samt, där så ej är fallet men den som infört eller lämnat uppgiften därvid gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, med dagsböter.

8 §

Den som underlåter att fullgöra vad enligt 6 § andra stycket åligger honom, böte från och med femton till och med trehundra kronor. Styrelsen må jämväl förelägga honom vite.

Länsstyrelse äger fälla till vite enligt denna paragraf.

9 §

Upplysning, som inhämtats med stöd av 6 §, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med upplysningens inhämtande avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

10 §

Husbonde ansvarar för sådan i 7 § omförmäld förseelse, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, så framt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja.

11 §

Förseelse, varom i 9 § förmäles, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

12 §

Böter och viten, som ådömas enligt denna kungörelse, tillfalla kronan.

13 §

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna kungörelse meddelas av fiskeristyrelsen.

Förslag till instruktion för lokal fiskenämnad

1 §

..... lokala fiskenämnad utgör organ för handhavande enligt denna instruktion av uppgifter, som äga samband med regleringen av handeln med och priset på fisk och skaldjur inom

Nämnden har sitt säte i

2 §

Nämnden åligger att med uppmärksamhet följa marknaden för fisk och skaldjur inom sitt verksamhetsområde. Härvid skall nämnden hos fiskeristyrelsen föreslå eller i mån av befogenhet själv vidtaga de åtgärder till befordrande på ett för samtliga berörda intressen ändamålsenligt sätt av avsättningen av fisk och skaldjur, var till nämnden finner omständigheterna föranleda. Härjämte har nämnden att fullgöra de uppgifter, som jämlikt 21 § förordningen den angående viss reglering av priset på fisk må ha anförtrotts åt nämnden.

3 §

Nämnden består av tre ledamöter, som förordnas av Kungl. Maj:t.

Bland ledamöterna utser Kungl. Maj:t ordföranden.

Kungl. Maj:t bestämmer ersättning till ledamöterna.

4 §

Hos nämnden skall finnas anställd en verkställande tjänsteman, som tillsättes genom förordnande av fiskeristyrelsen.

Ersättning till verkställande tjänstemannen bestämmes av Kungl. Maj:t.

5 §

Nämnden sammanträder på kallelse av ordföranden, så ofta omständigheterna det föranleda.

Vid handläggning av ärende av större vikt böra så vitt möjligt samtliga ledamöter närvara.

Såsom nämndens beslut gäller den mening för vilken de flesta rösterna avgivits eller, vid lika röstetal, den mening ordföranden biträtt.

6 §

Vid sammanträde skall föras protokoll, angivande de ledamöter som närvarit, de ärenden som behandlats samt besluten. Protokollet justeras av ordföranden.

Ledamot, vilkens mening icke överensstämmer med i hans närvaro fattat beslut, äger få sin mening antecknad till protokollet.

7 §

Från nämnden utgående expeditioner undertecknas av ordföranden eller efter nämndens bestämmande av verkställande tjänstemannen.

Har skiljaktig mening förekommit i ärende, vari skrivelse avlättes till Kungl. Maj:t eller chef för statsdepartement, skall protokollsutdrag, innefattande sådan mening bifogas skrivelsen.

8 §

Nämnden äger att av myndigheterna erhålla de upplysningar och det biträde, som för nämndens verksamhet erfordras och av vederbörande kunna lämnas.

I den mån så prövas nödigt för fullgörande av nämndens åligganden må ordföranden samt, efter nämndens eller ordförandens bestämmande, nämndens övriga ledamöter och verkställande tjänsteman företaga resor inom nämndens verksamhetsområde. Resor utom detta område må av nämndens ledamöter eller verkställande tjänsteman företagas endast efter tillstånd av fiskeristyrelsen.

9 §

Med fiskeristyrelsens medgivande äger nämnden för kontroll- och expeditjonsarbetets handhavande anlita härför erforderlig personal.

Ersättning till dylik personal bestämmes av fiskeristyrelsen.

Nämnden äger till bestridande av ersättning åt nämnda personal, expenser och andra nödiga kostnader hos fiskeristyrelsen efter rekvisition och mot redovisningskyldighet uppbära och handha för sådant ändamål av Kungl. Maj:t anvisade medel.

10 §

Det åligger nämnden att varje år före den 1 augusti till fiskeristyrelsen avgiva berättelse över nämndens verksamhet under närmast föregående budgetår.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet	Sid. 3
--	--------

INLEDNING

Utredningsuppdraget; direktiv för och uppläggning av utredningsarbetet	5
--	---

AVDELNING I

Det svenska fisket

<i>Kap. 1. Översikt av fisket</i>	
Fiskarebefolkningen	8
Fångstmetoder inom fisket	13
Fiskets båt- och redskapsbestånd	16
Fångstförhållanden och fångstutveckling	18
<i>Kap. 2. Yrkesfiskarnas ekonomi</i>	
Läget efter förra världskriget	24
Fiskarnas inkomster 1938—1944. Jämförelse med jordbrukarnas inkomstförhållanden	27
Kostnadsutvecklingen inom saltsjöfisket 1938—1945	33
Några uppgifter om insjöfiskets omkostnader	43
Förslag om fortsatta undersökningar av yrkesfiskarnas deklARATIONER	44
Förslag om undersökning av fiskarnas levnadsvillkor	45
<i>Kap. 3. Organisationsväsendet bland fiskarna</i>	
Fiskarnas nuvarande organisationer	47
Förslag om stöd åt fiskarnas organisationer	56
<i>Kap. 4. Åtgärder för nedbringande av fiskets omkostnader m. m.</i>	
Inledning	59
Förslag om främjande av kollektiva inköp av fiskeförnödenheter	60
Förslag om avskaffande av tull på fisknät	62
Förslag om underlättande av fiskares förflyttning	65

AVDELNING II

Fiskhandeln

<i>Kap. 5. Den svenska fiskhandelns struktur m. m.</i>	
Den svenska fiskhandelns struktur	69
Organisationer inom fiskhandeln	72
Fiskeriutredningens undersökning rörande fiskhandeln	73
Förslag om lån för anskaffande av bilar för fisktransport	76
<i>Kap. 6. Fiskhandelns ekonomi</i>	
Fiskhandelns lönsamhet 1938 och 1944	79
Marginalförhållandena inom partihandeln	82
Prissättningen på fisk inom privat och kooperativ detaljhandel	89
Sammanfattning och uttalande	92

AVDELNING III

Avsättningsförhållandena för fisk

<i>Kap. 7. Den inrikes avsättningen</i>	Sid.
Fiskens betydelse i folkhushållet	94
Handelsvägarna för färsk fisk	97
Förslag om viss nedsättning av järnvägstaxan för fiskfrakter .	106
Fiskkonsumtionen före och under kriget enligt socialstyrelsens undersökningar	110
Fiskeriutredningens undersökning rörande fiskkonsumtionen	117
Fiskpropagandaverksamheten	121
Förslag om inrättande av fiskdistributionsnämnder	125
<i>Kap. 8. Fiskförädlingsverksamheten</i>	
Den svenska fiskförädlingsindustrin	127
Hittillsvarande stödåtgärder åt fiskförädlingsverksamheten . .	137
Förslag om kontroll av beredda och konserverade fiskvaror	138
Förslag om främjande av tillverkningen av fiskfiléer	143
Frysning och fryshuslagring av färsk fisk. Förslag om ökning av anslaget till Lån till främjande av beredning och avsätt- ning av fisk	148
<i>Kap. 9. Den utrikes avsättningen</i>	
Utrikeshandeln före kriget	160
Utrikeshandeln under och närmast efter kriget	168
Förslag om reglering av in- och utförseln av fisk och skaldjur	170
Förslag om att fiskets representanter beredas inflytande vid handelsförhandlingar	179

AVDELNING IV

Prisregleringar på fisk

<i>Kap. 10. Tidigare prisregleringar</i>	
Prisregleringar på västkusten	180
Prisregleringar på ost- och sydkusten	200
»Kristidsregleringarna»	212
<i>Kap. 11. Nuvarande prisregleringar jämte förslag</i>	
De nuvarande prisregleringarna	225
Förslag om fortsatta prisregleringar på fisk	234

AVDELNING V

Principdiskussion och hemställan

<i>Kap. 12. Fiskets framtida omfattning m. m.</i>	
Inledning	245
Fiskepolitikens målsättning	246
Beredskapssynpunkten	247
De inrikes avsättningsmöjligheterna	249
De utrikes avsättningsmöjligheterna	250
Rationaliseringsproblemet	251
Möjligheterna att i visst läge nedskära fiskets kapacitet . . .	252
Sammanfattning och slutsatser	255
<i>Kap. 13. Hemställan</i>	257

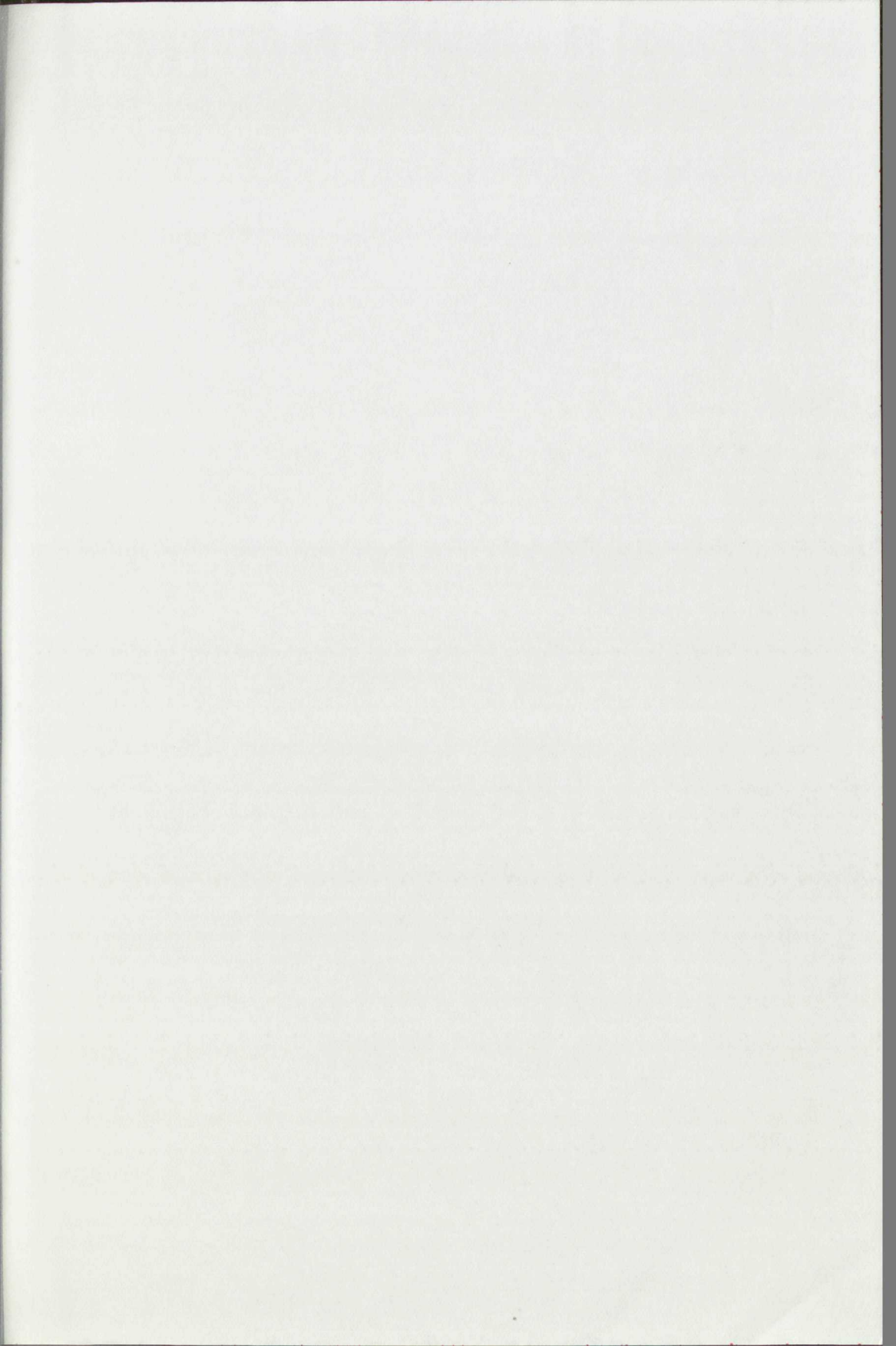
Särskilt yttrande av hrr A. Kewenter och G. Nilsson angående	sid.
utökad kontroll av fiskberedningen	259

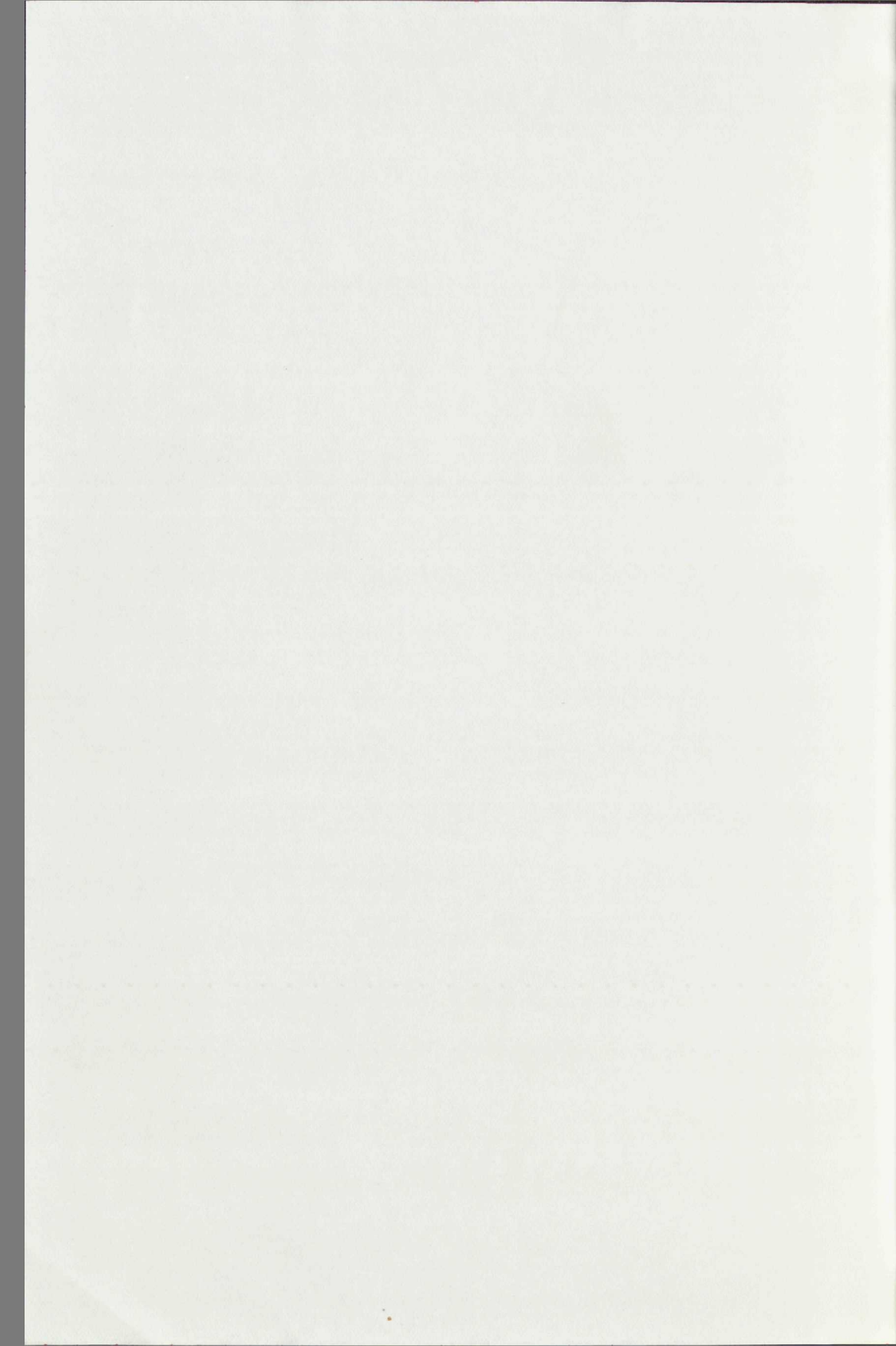
B I L A G O R

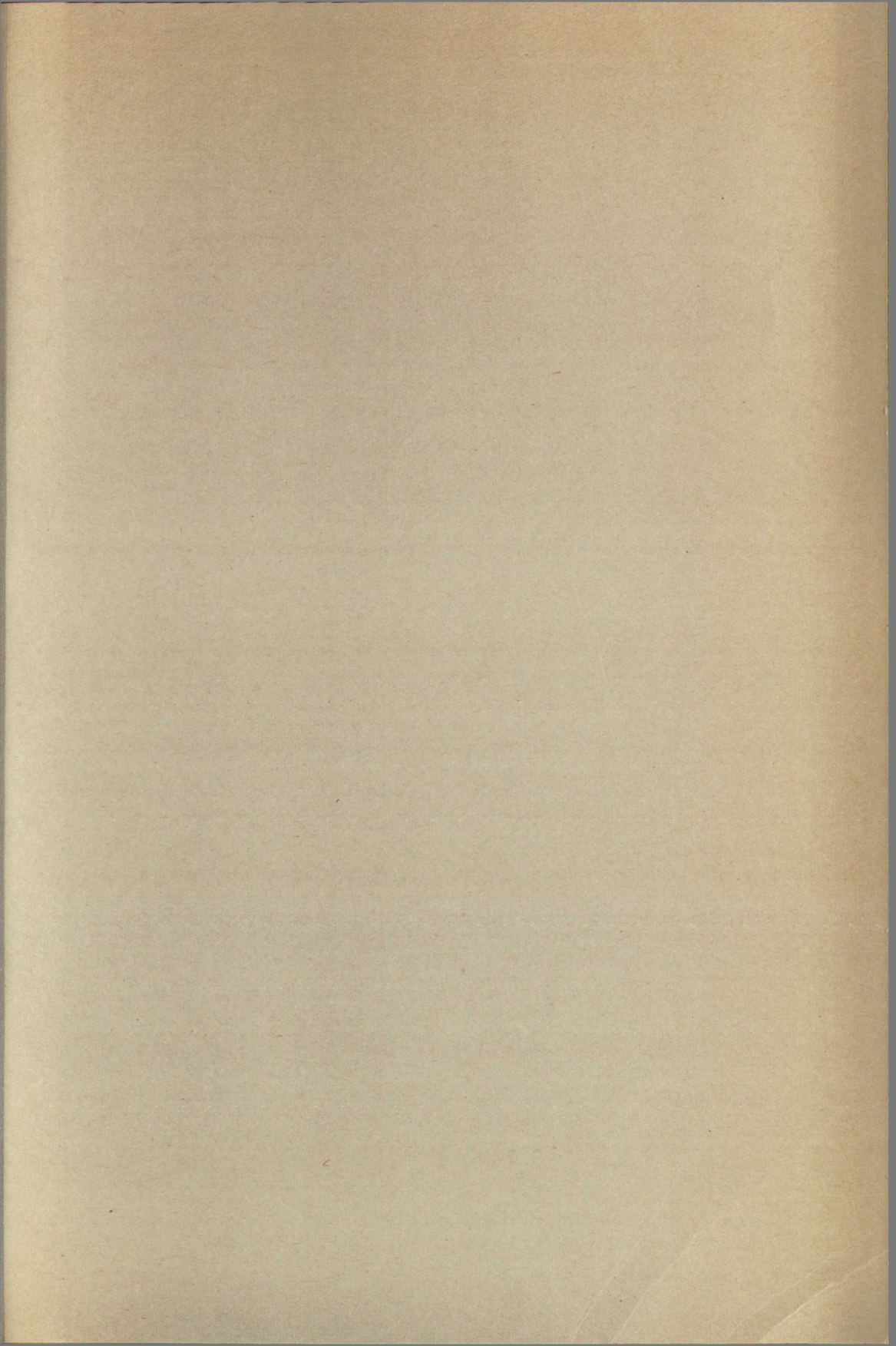
1. P. M. angående frysning och fryshuslagring av fisk m. m. i Sverige, av H. Fredholm och S. Sjöholm	262
2. P. M. angående reglering av handeln med fisk m. m. i de nordiska grannländerna	276
3. Fiskeriutredningens underdåniga skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring av bestämmelserna rörande Fonden för fiskerinäringens befrämjande	282
4. Fiskeriutredningens underdåniga utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts remiss av framställning från Ostkustfisk centralförening u. p. a. om ändringar i gällande järnvägstrafikstadga	285
5. Fiskeriutredningens underdåniga skrivelse till Kungl. Maj:t om inrättande av en fristående fiskeristyrelse med en rådgivande nämnd	287
6. Förslag till Kungl. Maj:ts förordning om viss reglering av handeln med fisk och skaldjur	295
7. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse med vissa bestämmelser angående reglering av handeln med färsk strömming och sill	298
8. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av 1 § kungörelsen den 11 maj 1934 (nr 138) angående lån av statsmedel för främjande av beredning, förvaring o. avsättning av fisk	300
9. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående understödslån för underlättande av förflyttning av fiskare m. m.	301
10. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående lån för anskaffande av automobiler för fisktransport	303
11. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående fiskdistributionsnämnder	305
12. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående beredning och inläggning av fisk och skaldjur	307
13. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående beredning av fiskfiléer m. m.	309
14. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående reglering av införsel av fisk och skaldjur	311
15. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse angående reglering av utförsel av fisk och skaldjur	313
16. Förslag till Kungl. Maj:ts förordning angående viss reglering av priset på fisk	314
17. Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse med tillämpningsföreskrifter till förenämnda förordning angående viss reglering av priset på fisk	319
18. Förslag till instruktion för lokal fiskenämnd	321

TABLE I

No.	Description
1	...
2	...
3	...
4	...
5	...
6	...
7	...
8	...
9	...
10	...
11	...
12	...
13	...
14	...
15	...
16	...
17	...
18	...
19	...
20	...
21	...
22	...
23	...
24	...
25	...
26	...
27	...
28	...
29	...
30	...
31	...
32	...
33	...
34	...
35	...
36	...
37	...
38	...
39	...
40	...
41	...
42	...
43	...
44	...
45	...
46	...
47	...
48	...
49	...
50	...

Statens offentliga utredningar 1947

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Kollektiv tvätt. Betänkande med förslag att underlätta hushållens tvättarbete. [1]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande ang. fiskerinäringens efterkrigsproblem samt den prisreglerande verksamheten på fiskets område. [2]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.